

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

EDITA VILČINSKIENĖ

**UŽSIENYJE GYVENANČIŲ LIETUVIŲ ĮTRAUKIMO Į GYVENIMO
KOKYBĖS UŽTIKRINIMĄ LIETUVOS SAVIVALDYBĖSE GALIMYBIŲ ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. Dangis Gudelis

VILNIUS, 2020

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS
VADYBOS INSTITUTAS

**UŽSIENYJE GYVENANČIŲ LIETUVIŲ ĮTRAUKIMO Į GYVENIMO
KOKYBĖS UŽTIKRINIMĄ LIETUVOS SAVIVALDYBĖSE GALIMYBIŲ ANALIZĖ**

magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 6211LX076

Vadovas
doc. dr. Dangis Gudelis
2020

Recenzentas

2020

Atliko
stud. E. Vilčinskienė
2020 - -

VILNIUS, 2020

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
PRIEDŲ SĄRAŠAS	7
ĮVADAS	8
"DIASPOROS“ SAŲOKOS APIBRĖŽIMAS	14
1.1. Diasporos narių galimybės prisidėti prie gimtosios šalies gerovės	15
1.1.1. Ekonominis indėlis	16
1.1.2. Kultūrinis indėlis	20
1.1.3. Socialinis indėlis.....	21
1.1.4. Simbolinis indėlis	23
1.1.5. Politinis indėlis	24
1.2. Diasporos galimybės bendradarbiauti savivaldybių teikiamose viešosiose paslaugose (koprodukcija)	25
1.3. Šalių vykdoma politika dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą	30
2. DIASPOROS INDĖLIS Į LIETUVOS GYVENIMĄ	33
2.1. Lietuvos politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą	35
3. UŽSIENIO ŠALIŲ POLITIKA DĖL DIASPOROS ĮTRAUKIMO Į GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMĄ	45
3.1. Airijos politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą	45
3.2. Izraelio politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą	51
3.3. Lietuvos, Airijos ir Izraelio šalių diasporos įtraukimo į šalies gerovės užtikrinimą, palyginamoji analizė	56
4. TYRIMO METODOLOGIJA	61
4.1. Užsienio lietuvių dalyvavimo Lietuvos savivaldybių gyvenimo kokybės užtikrinimo galimybių analizė	64
4.2. Užsienio lietuvių bendruomenių veikla prisidedanti prie savo krašto gerovės kūrimo	66

4.2.1. Nantuketo bendruomenės bendradarbiavimas su Lietuvos savivaldybėmis	67
4.2.2. Norvegijos Rogalendo bendruomenės bendradarbiavimas su Lietuvos savivaldybėmis.....	68
4.3. Lietuvos Respublikos savivaldybių bendradarbiavimo su diaspora analizė	70
4.3.1. Utenos savivaldybės situacijos analizė.....	70
4.3.2 Širvintų savivaldybės situacijos analizė	77
4.3.3 Tauragės savivaldybės situacijos analizė	83
2.3.4. Panevėžio miesto situacijos savivaldybės analizė.....	89
4.3.4. Utenos, Širvintų, Tauragės ir Panevėžio savivaldybių palyginamoji analizė..	94
IŠVADOS.....	98
REKOMENDACIJOS	100
LITERATŪRA	103

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. Jaunimo ir senosios kartos žydų jausmai Izraeliui
2. Projekto „Globalūs regionai“ sukurtos rubrikos savivaldybių internetinėse svetainėse
3. Užsienio lietuvių grįžimo į Lietuvą prioritetas

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Kasmetiniai emigravusiųjų narių pervedimai į Lietuvą (mln. US\$)

2 lentelė. Interviu klausimų grupės

3 lentelė. Gyventojų migracijos rodikliai Utenos savivaldybėje (proc.) 2018 m.

4 lentelė. Gyventojų migracijos rodikliai Širvintų savivaldybėje (proc.) 2018 m.

5 lentelė. Gyventojų migracijos rodikliai Tauragės savivaldybėje (proc.) 2018 .

6 lentelė. Gyventojų migracijos rodikliai Panevėžio miesto savivaldybėje (proc.) 2018 m.

7 lentelė. Utenos, Širvintų Tauragės ir Panevėžio savivaldybių palyginamoji analizė

8 lentelė. 2019-2021 metų „Ryšių su užsienio lietuviais politikos formavimas ir įgyvendinimas“ tikslai, uždaviniai, priemonės ir asignavimai (tūkst. Eur)

PRIEDŲ SĄRAŠAS

- 1 priedas. Klausimai interviu su URM Užsienio reikalų departamento direktoriumi Mariju Gudynu
- 2 priedas. Sutikimas dalyvauti tyrime
- 3 priedas. Klausimai užsienio lietuvių bendruomenėms
- 4 priedas. Nantuketo lietuvių bendruomenės pirmininkės Ingos Puodžiukynienės atsakymai į klausimus
- 5 priedas. Norvegijos Rogalendo lietuvių bendruomenės narės Laimos Skiudulės atsakymai į klausimus
- 6 priedas. Klausimai Lietuvos savivaldybių administratoriams darbui su diaspora
- 7 priedas. Tauragės savivaldybės administratoriaus darbui su diaspora Mindaugo Piečios atsakymai į pateiktus klausimus
- 8 priedas. Panevėžio savivaldybės administratorės darbui su diaspora Loretos Kaškelienės atsakymai į pateiktus klausimus
- 9 priedas. 8 lentelė. URM Užsienio politikos kryptis „Lietuvybės užsienyje ir užsienio lietuvių ryšių su Lietuva stiprinimas“, vykdomi projektai
- 10 priedas. Interviu su URM Užsienio reikalų departamento direktoriumi Mariju Gudynu išrašas
- 11 priedas. Interviu su Utenos savivaldybės administratoriu darbui su diaspora Povylu Šyvu išrašas
- 12 priedas. Interviu su Širvintų savivaldybės administratore darbui su diaspora Agne Lazarevičiūte išrašas
- 13 priedas. Patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą

IVADAS

Dideli emigracijos iš Lietuvos mastai sąlygoja Lietuvos ekonomikos pokyčius, blogina šalies demografinius rodiklius, kelia grėsmę socialiniam ir ekonominiam šalies stabilumui. Gyventojų mažėjimas – ypač opi problema šalies regionuose, kur migracija vyksta ne tik į užsienio šalis, bet ir į didžiuosius šalies miestus. Regionuose trūksta jaunimo, veiklių, darbingo amžiaus žmonių bei gerai apmokamų darbo vietų. Padėtis regionuose gali pasikeisti, tačiau būtina pradėti vykdyti aktyvią jaunimo ir specialistų sugrąžinimo politiką. Taigi, siekiant sumažinti Lietuvos regionų atskirtį, būtina ne tik susigrąžinti specialistus, bet didinti regionų konkurencingumą. Tokiu atveju išvengsime didelio masto protų nutekėjimo į užsienį. Kaip potencialą šalies regionuose tikslinga išnaudoti užsienio lietuvių patirtis, žinias, norą prisidėti prie savo krašto gerovės. Užsienio lietuvių susigrąžinimo politika turėtų tapti vienas iš būdų spręsti regionų problemas.

Užsienio valstybėse gyvena 619 600 lietuvių, iš jų 257 000 – Lietuvos Respublikos (LR) piliečiai. Realus lietuvių diasporos skaičius gali siekti daugiau nei 1 mln. žmonių. Lietuvos Respublikos statistikos departamento (toliau – Statistikos departamentas) duomenimis per 25-erius metus Lietuva neteko 859 tūkst. gyventojų. Jei esamos tendencijos nesikeis, tai remiantis Europos Sąjungos statistikos tarnybos EUROSTAT prognozėmis, 2030 m. Lietuvoje gyvens tik apie 2,4 mln. žmonių, t. y. lyginant su gyventojų skaičiumi 2017 m., jis dar sumažės apie 15 proc.¹

Lietuvos valstybei iškyla uždavinys stiprinti lietuvių diasporos ryšius su savo tėvyne, siekti, kad užsienyje gyvenančių lietuvių sukaupta patirtis būtų panaudojama kuriant Lietuvos valstybės gerovę. Tuštėjančių regionų savivaldybės turi galimybes aktyviau įsitraukti į diasporos politiką, plėsti ryšius su užsienyje gyvenančiais lietuviais, kviesti juos aktyviai dalyvauti savo gimtųjų miestų ir rajonų gyvenime, skatinti grįžti, suteikiant kokybišką informaciją ir paslaugas.

Pastaruoju metu didėja susidomėjimas piliečių dalyvavimo galimybėmis, teikiant viešąsias paslaugas, tačiau trūksta tyrimų, kokios priemonės įtakoja paslaugos gavėjų aktyvumą bendrai kuriant paslaugą bei kaip aktyvus paslaugos gavėjų dalyvavimas gali būti integruotas į Lietuvos savivaldybių teikiamas paslaugas. Nėra tirta, kaip užsienio lietuviai gali dalyvauti bendrai kuriant paslaugas Lietuvos savivaldybėse. Trūksta tyrimų kaip užsienio lietuvių potencialą panaudoti šalies regionuose, savivaldybėse. Šiame darbe nagrinėjamas lietuvių diasporos įtraukimas į gerovės kūrimą Lietuvos savivaldybėse. Ir kaip užsienio lietuviai galėtų dalyvauti paslaugų, skirtų lietuvių diasporai, kūrimo (angl. *co-production*).

¹ „Oficialiosios statistikos portalas“, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://osp.stat.gov.lt/es-statistikos-tarnyba-eurostatas>.

Literatūros apžvalga

Diasporos didėjantį dalyvavimą socialiniame, ekonominiame, kultūriniame ir politiniame kilmės šalies gyvenime per pastaruosius dešimtmečius pradėta išsamiau tyrinėti. Grįžtamoji migracija yra neatsiejama migracijos procesų visame pasaulyje tyrimų objektas. Tyrėjai pateikia įvairius grįžtamosios migracijos potencialo įtraukimo į šalies gerovės kūrimą kiekybinius vertinimus². A. Gamlenas³ atskleidžia originalią diasporos įsitraukimo politikos tipologiją, skirtą palengvinti lyginamuosius tyrimus. Taikant tipologiją sistemingai palyginta daugiau nei 70 valstybių diasporos įsitraukimo politika. Kituose gausiose savo darbuose A. Gamlenas tyrinėjo diasporos susigrąžinimo politiką. Kiti pagrindiniai autoriai tyrinėjantys diasporos diskursus: N. Williams, I. Omelanuk, J. Brinkerhoff, W. Safran, G. Shefer ir kt. Lietuvoje diasporą nagrinėja (Gudelis, Gečienė ir Jakulevičienė⁴; Gečienė ir Matulaitis⁵; Gudelis ir kiti⁶; Bagdonavičienė⁷; Kasperavičiūtė⁸; Barcevičius ir kiti^{9,10}; Čiubrinskas¹¹, Čiubrinskas¹², Čiubrinskas¹³, Čiubrinskas¹⁴; Gečienė¹⁵; Kuznecovienė¹⁶; ir kiti) tyrinėjama migracijos reguliavimo ir migrantų susigrąžinimo politika. Vienas iš išsamesnių tyrimų yra Lietuvos diasporos potencialo panaudojimas valstybės

² International Migration Outlook. „PART III Return Migration: A New Perspective“, *International Migration Outlook* (OECD 2008): 163, cituota iš Frank Bovenkerk, *The sociology of return migration: a bibliographic essay*, (Martlnus Nijhoff, the Hague, 1974):11–12, <https://www.oecd.org/migration/mig/43999382.pdf>.

³ Alan Gamlen, „Diaspora Engagement Policies: What are they, and what kinds of states use them?“ (UK: University of Oxford. Working Paper, No. 32,(2006):1–31.

⁴ Dangis Gudelis, Ingrida Gečienė, Lyra Jakulevičienė, *Lietuvos diasporos potencialo panaudojimas valstybės gerovei kurti: Europos Sąjungos šalių geroji praktika// tyrimo ataskaita*, (Vilnius: LR Ministro pirmininko tarnyba, 2012).

⁵ Ingrida Gečienė, Šarūnas Matulaitis, „Lithuanian diaspora Role in sustainable Development of Country“, *Regional Formation and Development Studies* 8,3 (2012), <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/view/570>.

⁶ Dangis Gudelis ir kt., *Diasporos profesionalai kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę*, (Vilnius: Saulelė, 2015)

⁷ Vida Bagdonavičienė, „Lietuvos diasporos politikos formavimasis ir raida 1990-2009 metais“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2012), https://aleph.library.lt:443/F/?func=direct&doc_number=000043102&local_base=LIT.

⁸ Vitalija Kasperavičiūtė, „Lietuvos Respublikos emigracijos politika 1918-1940m.“ (daktaro disertacija, Vytauto didžiojo universitetas, 2011).

⁹ Egidijus Barcevičius ir kt., „ Ekonomikos migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas“, (Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2009), https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/753_ekomigrac_vertin_i_2009.pdf.

¹⁰ Egidijus Barcevičius ir Dovilė Jonavičienė, „Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos vertinimas“2009, https://www.academia.edu/1147647/Ekonominis_migracijos_reguliavimo_strategijos_vertinimas.

¹¹ Vytis Čiubrinskas, „Reclaimed Identity: Heritage and Genealogy of the Lithuanian Immigrants in Texas“, III (2009): 79–91, http://briai.ku.lt/downloads/AHUK_19/19_079-091_Ciubrinskas.pdf.

¹² Vytis Čiubrinskas ir Jolanta Kuznecovienė, *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*, (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008), <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/132/1/ISBN9786094671432.pdf>.

¹³ Vytis Čiubrinskas, *Lietuviškas identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*, (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011), <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/192/1/ISBN9789955127505.pdf>.

¹⁴ Vytis Čiubrinskas ir kt., „Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija : mokslo studija“, (Vytauto Didžiojo universitetas, 2014), <https://hdl.handle.net/20.500.12259/131https://eltpykla.vdu.lt/1/131>.

¹⁵ Ingrida Gečienė, „Išvykusių į užsienį Lietuvos mokslininkų reintegracijos nuostatos“ iš *Tyrėjų gebėjimų ugdymas Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungos infrastruktūrą*: mokslo studija, Lilijana Kublickienė ir kt. (Socialinių tyrimų Institutas, 2008), 165-184, https://aleph.library.lt/F?func=findb&request=000048576&find_code=SYS&local_base=LITLI.

¹⁶ Jolanta Kuznecovienė, „Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos: nuo konformizmo iki navigacijos“, *Lietuvos mokslų akademija* 20, 2 (2009): 96-103, <http://mokslozurnalai.lmaledykla.lt/publ/0235-7186/2009/2/96-103.pdf>

gerovei kurti: Europos Sąjungos šalių narių geroji praktika¹⁷. Buvo tiriamos 7 šalių ES narių diasporų įtraukimo į valstybės gyvenimą politikos gerosios patirtys. Išnagrinėti valstybių bendradarbiavimo su savo diaspora sėkmės ir nesėkmės veiksniai ir rodikliai. Šias patirtis siūlo pritaikyti ir Lietuvai, stiprinant ryšius su savo diaspora, efektyviau panaudojant diasporos potencialą valstybės gerovei kurti. Išsamus tyrimas atliktas mokslininkų grupės projekto „Lietuvos diasporos profesionalų tinklų potencialo panaudojimo tyrimas“¹⁸, kuris aprašytas monografijoje „Diasporos profesionalai: kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę. Šiame tyrime yra įvertintas Lietuvos diasporos profesionalų ir jų tinklų indėlis kuriant Lietuvos gerovę, ištirti diasporos profesionalų apsisprendimą dalyvauti Lietuvos gerovės kūrime sąlygojantys veiksniai ir įvertinti diasporos profesionalų tinklų valdymo mechanizmai.

Lietuvos mokslininkų darbuose piliečių dalyvavimo teikiant viešąsias paslaugas problematika nagrinėjama palyginti retai. E. Petukienė¹⁹ tyrė klientų dalyvavimo aspektus Lietuvos seniūnijų teikiamose viešosiose paslaugose bei suformavo klientų dalyvavimo viešosiose paslaugose valdymo modelį remiantis paslaugų marketingo požiūriu į kliento ir paslaugos tiekėjo santykius.

Savivaldos lygmenyje grįžtamoji migracija tirta 2018 m. TMO Migracijos Informacijos Centro „Renkuosi Lietuvą“ užsakytame tyrime „Grįžtamoji migracija: regionų perspektyva“. „Grįžtamosios migracijos skatinimas - vienas LT vyriausybės prioritetų. Nors dauguma emigrantų grįžta į didžiuosius miestus, stebimas ir susidomėjimas regionais. Ar ir kiek savivaldybėms aktuali grįžtamosios migracijos problematika, kas yra daroma šiame fronte, kokios perspektyvos - tokie klausimai buvo keliami tyrime“²⁰.

Problema

Nors Vyriausybė įvardija emigracijos problemą ir atsiranda vis daugiau socialinių iniciatyvų skatinančių susigrąžinti emigrantus į šalies regionus, tačiau nėra aišku, kaip efektyviai įgyvendinami projektai, ar užsienio lietuviai iš tiesų skatinami sugrįžti į šalies regionus. Taip pat, nors apie galimybes yra kalbama labai daug, nėra aišku, kokios yra realios galimybės užsienyje gyvenantiems lietuviams prisidėti prie gyvenimo kokybės gerinimo Lietuvos savivaldybėse.

¹⁷ Dangis Gudelis, supra note, 4.

¹⁸ Dangis Gudelis ir kt., supra note, 6.

¹⁹ Evandželina Petukienė „Klientų dalyvavimo viešosiose paslaugose valdymas Lietuvos seniūnijose“ (daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2010).

²⁰ Tyrimo „Grįžtamoji migracija: regionų perspektyva“ pristatymas, žiūrėta 2019 m. gegužės 16 d. http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1515761960_MIC_Griztamoji_Tyrimas-Spausdinimui_Final.pdf.

Uždaviniai:

1) Išnagrinėti Lietuvos politiką dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą. (Lietuvos, Airijos, Izraelio palyginamoji analizė).

2) Išnagrinėti Lietuvių savivaldybių galimybes ir kliūtis bendradarbiauti su diaspora. (Utenos, Širvintų, Tauragės ir Panevėžio savivaldybių politikos dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą analizė)

3) Išnagrinėti užsienio lietuvių galimybes ir kliūtis dalyvauti Lietuvos savivaldybėse bendrai kuriant viešąsias paslaugas. (Užsienio lietuvių apklausos duomenų analizė).

4) Išnagrinėti užsienio lietuvių bendruomenių veiksmus prisidedant prie savivaldybių gerovės kūrimo. (Užsienio lietuvių bendruomenių narių apklausa).

5) Suformuluoti galimas užsienio lietuvių dalyvavimo Lietuvos savivaldybėse kartu kuriant viešąsias paslaugas ir prisidedant prie gyvenimo kokybės gerinimo, tobulinimo kryptis.

Tyrimo objektas – užsienio lietuvių įtraukimo į Lietuvos savivaldybių gyvenimo kokybės užtikrinimą galimybės ir kliūtys.

Tyrimo tikslas – parengti užsienio lietuvių dalyvavimo, bendrai kuriant viešąsias paslaugas ir gyvenimo kokybės gerinimo Lietuvos savivaldybėse galimybių analizę.

Metodologija

Atliekant tyrimą, taikomi bendrieji socialinių mokslų teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Atliekama mokslinės literatūros analizė, palyginamoji situacijos analizė ir apibendrinimas, empiriniui tyrimui atlikti buvo pasitelkta pirminių ir antrinių duomenų analizė, atliktas pusiau struktūruotas interviu su specialistais ir diasporos atstovais bei atlikta kokybinė duomenų analizė.

1. Mokslinės literatūros analizė taikyta rengiant metodologinę dalį.

2. Duomenų analizė: analizuojami Lietuvos statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės statistiniai duomenys, nagrinėjama Užsienio reikalų ministerijos (toliau tekste URM) „Globalios Lietuvos“- užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą 2011–2019 m. programa, demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategija. Savivaldybių asociacijos inicijuotas projektas „Globalūs regionai“.

3. Empirinis tyrimas remiasi trianguliacijos koncepcija, kai derinamas kokybinis tyrimas atliekant kryptingojo ekspertų interviu, paslaugos gavėjų interaktyvios apklausos duomenys bei apklausos raštu metodai.

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Diaspora - tautos dalis, gyvenanti ne savo istorinėje tėvynėje.

Viešoji paslauga – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla, teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys²¹.

„Grižtamoji“ migracija - nurodo migranto (ar jo palikuonių) sugrįžimą į savo tėvynę (pradinę išvykimo vietą; kilmės ar protėvių vietą).

Kilmės šalis – šalis, kurioje asmuo (migrantas) gimė, gyveno iš kurios jis išvyko ar į kurią sugrįžo (emigravo).

Migrantas – asmuo, kuris persikėlė į kitą šalį nei jo gyvenamoji ir gyveno joje ilgiau nei vienerius metus.

Pirmos ir antros kartos migrantai – migrantų vaikai vadinami „antrąja karta“. Jie dažnai gali turėti priimančios šalies pilietybę.

„Protų nutekėjimas“ – aukštos kvalifikacijos specialistų, universitetus baigusiujų asmenų migracija (pav. gydytojų, mokslininkų).

²¹ „Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2019 m. lapkričio 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.83679?jfwid=15etomdeuo>

1. „DIASPOROS“ SAŲOKOS APIBRĖŽIMAS

Mokslininkai tyrinėjantys diasporą kaip kompleksinį diasporos politikos reiškinį remiasi diasporos tyrinėtoju G. Shefferiu, kuris išryškina dėsningumus, kurie diasporą gali apibūdinti kaip socialinį reiškinį, turintį tris pagrindinius bruožus²²:

- kolektyvinės tapatybės išlaikymas ir vystymas tarp „pasklidusių žmonių“;
- vidinės organizacijos sukūrimas (atskiriant ją tiek nuo priimančios šalies, tiek nuo tėvynės);
- glaudūs kontaktai su tėvyne.

G. Shefferis diasporas skirsto pagal tai, kokia yra jų kilmės šalis, kaip suvereni valstybė, ar jų tėvynė neturi valstybingumo. Autorius teigia, kad tos diasporos bendruomenės, kurių kilmės šalis nėra suvereni valstybė, gali suteikti efektyviausią pagalbą²³. Tai patvirtina ir mūsų šalies istorija, kaip JAV, Kanados ir kitų kraštų bendruomenių Laisvės bylos gynimas, Lietuvos vardo ir valstybingumo išlaikymas tarptautiniuose santykiuose, konsolidavo bendruomeninį judėjimą, motyvavo saugoti tautiškumą. „Ypatingai tai pasireiškia kovose dėl nepriklausomybės, nes tada Tėvynės žmonėms iš diasporos reikia politinės, diplomatinės, moralinės, finansinės pagalbos, kartais net ginklų“²⁴.

Taip pat, daugelio šalių tyrėjai, nagrinėjantys diasporos grupių prigimtį ir vaidmenis, remiasi D. Armstrongo straipsniu parašytu 1976 m., kuriame išryškinamas trišalių santykių vaidmuo – diasporos gyvenamosios šalies, diasporos kilmės šalies ir pačios diasporos, kaip organizacijos, ryšiai. Autorius daro prielaidą, kad nuo to, kokie tarptautiniai santykiai yra tarp dviejų politinių valstybių, labai priklauso ir diasporos galimybės bendrauti su savo etnine tėvyne²⁵.

Sekantis mokslininkas, prisidėjęs prie diasporos apibrėžimo plėtojimo W. Safranas, kuris pripažįsta, kad diaspora dažnai apibūdina blaškymasis, priespauda ir skausmingas prisitaikymas. Jis diasporas apibūdino, kaip „užsienio mažumų bendruomenės“²⁶, kurios turi savo charakteristiką:

- 1) kurios yra pasklidusios nuo pradinio „centro“ bent į dvi „periferines“ vietas;
- 2) kurios išlaiko „atmintį“ viziją ar mitą apie savo šalį;

²² Lisa Anteby-Yemini and William Berthomière, „Diaspora: A look Back on a Concept“ *Bulletin du Centre de recherche français à Jérusalem* 16 (2005): 264, <http://bcrfj.revues.org/index257.html> .

²³ Ibid, 26.

²⁴ Sheffer, supra note, 6: 26.

²⁵ John Armstrong, „A. Mobilized and proletarian Diasporas“, *The American Political Science Review* 70, 2 (1976): 401, <https://www.jstor.org/stable/1959646> .

²⁶ William Safran, „Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and return“, *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1, 1 (1991): 83-84, <http://europeofdiasporas.eu/sites/default/files/posts/files/3.%20Safran%20Diasporas%20in%20Modern%20Society.pdf>

- 3) kurios „tiki kad nėra ir greičiausiai negali būti visiškai priimamos kilmės šalyje“;
- 4) kurios mato protėvių žemę kaip vietą, į kurią jie grįš atėjus tinkamam laikui;
- 5) kurios yra pasiryžusios išlaikyti ar atstatyti protėvių žemę;
- 6) kurios grupinis sąmoningumas ir solidarumas yra „apibrėžtas šio nuolatinio ryšio su kilmės šalimi“²⁷.

A. Gamlenas teigia, kad labiausiai vartojamus diasporos apibrėžimus išdėstė R. Cohenas, kuris diasporos diskursą papildė dar keletu požymių:

- 1) Plėtimasis iš kilmės šalies ieškant darbo, naujų rinkų ar dėl nusiteikimo;
- 2) Dažnas noras grįžti į kilmės šalį, turintis kolektyvinį palaikymą, nors daug grupės narių yra patenkinti netiesioginiais santykiais ar trumpalaikiais vizitais į kilmės šalį.
- 3) Stipri etninės bendruomenės sąmonė, išlaikoma ir paremta išskirtinumu, bendra istorija, bendros kultūros ir religinio paveldo perdavimu ir tikėjimu bendru likimu.
- 4) Komplikuoti santykiai su priimančios šalies visuomene, rodantys nenorą priimti į savo visuomenę, su iškylančiais pavojais;
- 5) Empatijos ir solidarumo jausmai su etninės bendruomenės nariais emigravimo šalyse;
- 6) Naujos galimybės savitam, kūrybiškam, turtingesniai gyvenimui priimančioje šalyje, toleruojančioje pliuralizmą²⁸.

Alanas Gamlenas teigė, kad diasporos nėra homogeniškos ir skirstomos į:

- laikinieji ar tarpvalstybiniai migrantai, kurie išvyksta trumpam, mokytis ar dirbti ir gyventi grįžta į savo šalį.
- ilgesnės trukmės, bet pirmosios kartos emigrantai įsikūrę kitoje šalyje;
- emigrantų palikuonys, kurie tam tikrose vietose tam tikru metu identifikuojami kaip diasporiški ar net kaip visateisės diasporos „bendruomenės“ nariai²⁹.

Svarbu paminėti, kad diasporos ryšiai su tėvyne yra tarptautinio pobūdžio ir apima ekonomiką, visuomenę ir politiką³⁰.

Sąvoka „diaspora“ geriau apibūdina tas žmonių grupes, kurios yra „apsigyvenę“ užsienyje, tapę priimančiosios šalies piliečiais ir yra antros kartos, teigia savo veikalė D. Ionesku³¹. Tačiau šiais

²⁷ William Safran, supra note, 26: 83-84.

²⁸ Robin Cohen, *Global Diasporas: An Introduction* (London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2008): 17.

²⁹ Alan Gamlen, „People on the Move: Managing Migration in Today’s Commonwealth“ (The First Report of the Ramphal Commission on Migration and Development in the Commonwealth. London: The Ramphal Centre. 12, 2010m.). <https://www.migrationinstitute.org/publications/people-on-the-move>

³⁰ Steven Vertovec, „Conceiving and researching transnationalism“, *Ethnic and Racial Studies* 22, 2 (1999): 447-462, <https://doi.org/10.1080/014198799329558>.

³¹ Dina Ionescu, „Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers“, *International Organization for Migration, Geneva*, 26, 006 (2006): 1–89, https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/IDM/MRS26.pdf

laikais likę tik nedidelė dalis žmonių, emigravusių į užsienio šalis, kurie yra nutraukę visus ryšius su gimtąja šalimi. Todėl nemažai akademinų autorių linkę vartoti sąvoką „Transnacionalinės bendruomenės“, o ne diaspora, siekiant pabrėžti judėjimo ir mainų idėją buveinės ir priimančiosiose šalyse bei atkreipti dėmesį į neoficialių tinklų egzistavimą.

Lietuvių diaspora šiame darbe apibūdinama kaip užsienio lietuvių tautos dalis, kurią sudaro Lietuvos Respublikos piliečiai lietuvių kilmės, taip pat nelietuvių kilmės, kilusių iš Lietuvos ir siejančių save su Lietuva istoriniais, kultūriniais, socialiniais, ekonominius ir politiniais ryšiais.

Išnagrinėjus pasaulio diasporų tyrėjų darbus, galime teigti, kad diasporos terminas nuolat keitėsi, tapo labiau išgrynintas ir pritaikomas daugelyje mokslo disciplinų. Diasporos politiką galima apibrėžti kaip platų socialinį, politinį, ekonominį, kultūrinį reiškinį, jį pritaikant ne tik senosioms archetipinėms diasporų grupėms.

1.1. Diasporos narių galimybės prisidėti prie gimtosios šalies gerovės³²

Daugelis šalių, kenčiančių dėl didžiulės emigracijos, paprastai skaičiuoja šalies nuostolius: mažėja darbo jėga, protų nutekėjimas, mažėja mokesčių surinkimas, sensta visuomenė ir t.t. Vis dėlto kai kurie autoriai atskleidžia ir teigiamas pasekmes. A. Gamlenas pabrėžia, kad kilmės šalys gali įgyti naudos palengvindamos nedarbą ir įdarbindamos samdomų emigrantų perlaidas, investicijas ir žinių perdavimą³³. Indėlis gimtosios šalies plėtrai yra įmanomas ne tik per finansines investicijas, prekybą ir pan., bet ir per nefinansinės priemonės (techniniai ir verslo įgūdžiai, „know-how“, ryšiai ir kt.). I. Sirkeci ir F. Zerenas teigia, kad atsižvelgiant į emigrantų palaikančius ryšius su savo kilmės šalimi, diasporos laikomos svarbiomis strateginėmis partnerėmis. Jų ekonominė veikla, tokia kaip prekyba, verslumas ir investicijos, prisideda prie abiejų šalių ekonomikos, šalies, kurioje gyvena ir savo kilmės šalies³⁴.

P. Bourdieu išskyrė tris kapitalo tipus:

- Ekonominis (finansinės lėšos, privati nuosavybė ir pan.),
- Kultūrinis (išsilavinimas, informacija, kompetencija, kalbų mokėjimas),
- Socialinis (socialiniai ryšiai, kontaktai, pažintys)³⁵.

³² Skyriaus pavadinimas ir „gerovės“ sąvoka, remiuosi iš Dangio Gudelio ir kt. Monografijos, supra note, 6.

³³ Alan Gamlen, „Diaspora Engagement Policies: What are they, and what kinds of states use them?“ UK: University of Oxford. Working Paper 32 (2006): 1–31, http://essays.ssrc.org/remittances_anthology/wp-content/uploads/2009/08/Topic_19_Gamlen.pdf.

³⁴ Ibrahim Sirkeci, Fatma Zeren, „Diaspora Marketing Revisited: The nexus of entrepreneurs and consumers“ *Transnational Marketing Journal*, 2041–4692, (2018): 2.

³⁵ Pierre Bourdieu, *The forms of capital*, iš *Handbook of Theory and Research for the Sociology of education*, J. Richardson (New York: Greenwood, 1986), 243, <http://www.socialcapitalgateway.org/sites/socialcapitalgateway.org/files/data/paper/2016/10/18/rbasicsbourdieu1986-theformsofcapital.pdf>.

Visi šie ištekliai lemia dar vieną kapitalo tipą - simbolinį kapitalą, tai asmens pripažinimas visuomenėje (prestižas, reputacija), kuris gali daryti įtaką priimamiems sprendimams. Diasporos tyrinėtojai dar išskiria politinį kapitalą³⁶, kuris padeda išskirti diasporos politinį indėlį į kilmės šalies politinės sistemos ir viešosios politikos tobulinimą.

Taigi, nors emigracija dažnai valstybėms sukelia didelius nuostolius, tačiau įdarbinus diasporos suinteresuotas grupes – valstybės gali sukurti naudą. Diasporos bendruomenės, bendradarbiaudamos su kilmės šalimi gali prisidėti prie valstybės gerovės stiprinimo.

1.1.1. Ekonominis indėlis

1) Asmeninės perlaidos (ang. remittances) (Individualūs finansiniai pervedimai)

Yra labiausiai išanalizuotos ir matomiausios. Perlaidos gali pagerinti makroekonominį stabilumą, sumažinti skurdą, padidinti vartojimo poreikius ir palengvinti žmonišką kapitalo formavimą didinant išlaidas švietimui, kultūrai ir sveikatai. Taip pat perlaidos gali skatinti verslo kūrimą. „Piniginės perlaidos yra diasporos ryšio su tėvyne ženklas, nes paprastai siekiama palaikyti ryšius su draugais bei šeima“³⁷. Nors didelę pinigų perlaidų dalį žmonės siunčia savo šeimos poreikiams patenkinti, vis daugiau emigrantų ir diasporos bendruomenių narių nori daugiau prisidėti prie bendruomenių plėtros. Diasporos bendruomenės jaučia moralinę atsakomybę, kurią sukuria emociniai ryšiai prisidėti prie kilmės šalies ekonominio augimo. Tačiau, nepaisant perlaidų teigiamo poveikio, dėl didelių pinigų perlaidų buvo abejojama jų nauda ekonominiam augimui. J. Brinkerhoff teigia, kad visų pirma namų ūkių pervedimai, teikiantys papildomas pajamas kasdieniniam vartojimui, gali būti naudojami įvairiais tikslais, įskaitant skatinimą emigruoti³⁸. Taip pat perlaidos atitenka išvykusiojo artimiesiems, kurie yra ne visada skurdžiai gyvenantys, todėl prisideda prie socialinės nelygybės, „perlaidos gali net iškreipti rinką, sukeldamos infliaciją“³⁹.

Siekdami skatinti perlaidų panaudojimą efektyviai, vyriausybė ir bankai turi vykdyti šias iniciatyvas:

1) Susieti piniginių perlaidų pervedimus su finansinėmis paslaugomis, leidžiančiomis gavėjams naudotis įvairiomis taupymo, skolinimo ir investavimo programomis;

³⁶ Jennifer M. Brinkerhoff, *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009):7.

³⁷ Maria Elo ir Minto-Coy, *Diaspora Networks in International Business: Perspectives for Understanding and Managing Diaspora Business and Resources* (London: Springer, 2019): 591–608.

³⁸ Jennifer M. Brinkerhoff, supra note, 7.

³⁹ I. Omelanuk ir kt. *Developing a Road Map for Engaging Diasporas in Development: A Handbook For Policymakers and Practitioners i Home and Host Countries*. (IOM and the Migration Policy Institute. 2013), 113, <https://publications.iom.int/books/developing-road-map-engaging-diasporas-development-handbook-policymakers-and-practitioners>.

2) Plėsti mikrofinansinių institucijų (PFI) ir kredito unijų dalyvavimą pinigų pervedimo procesuose, siekiant paremti mažiau finansiškai pajėgius gavėjus ir susieti jų mikrofinansinę veiklą su perlaidoms;

3) Palengvinti perlaidų panaudojimą mažų ir vidutinių įmonių plėtrai⁴⁰.

1 lentelė. Kasmetiniai emigravusiųjų narių pervedimai į Lietuvą (mln. US\$)

Šalis	Metai				
	2013	2014	2015	2016	2017
Airija	122	126	82	78	80
Anglija	470	482	313	292	297
Ispanija	369	70	46	43	43
JAV	166	169	110	102	103
Latvija	71	73	47	44	45
Lenkija	182	187	122	114	116
Norvegija	125	127	82	75	77
Rusija	231	238	155	145	147
Ukraina	84	87	56	53	54
Vokietija	142	146	94	88	89
Viso:	2060	2113	1377	1280	1302

Sudaryta darbo autorės pagal Pasaulio Banko duomenis⁴¹

Iš gautų duomenų matome, kad didžiausios įplaukos į Lietuvą buvo iš Didžiosios Britanijos, Rusijos, Lenkijos, JAV, Airijos, Norvegijos. Remiantis Europos migracijos tinklo duomenimis⁴² į šias šalis emigravo daugiausiai lietuvių, todėl galime daryti prielaidą, kad emigravusieji ir siuntė perlaidas į Lietuvą. Didžiausios perlaidos vyko 2013 m.-2014 m., Galime teigti, kadangi šiuo laikotarpiu Lietuvos ekonomika išgyveno sunkmetį, tai užsienyje uždirbantys lietuviai siuntė pinigus padėti Lietuvoje gyvenantiems giminaičiams. Taip pat šiuo laikotarpiu dėl planuojamo euro įvedimo prasidėjo nekilnojamojo turto augimas Lietuvoje, todėl užsienyje gyvenantys lietuviai investavo savo uždirbtus pinigus į nekilnojamąjį turtą Lietuvoje. Nuo 2015-ųjų metų emigrantų perlaidos mažėjo dėl galimų keletą priežasčių. Visų pirma, dėl to, kad ekonominė padėtis Lietuvoje gerėjo, augo darbo užmokestis, tad paramos iš išvykusių giminaičių poreikis mažėjo. Kita priežastis ta, kad

⁴⁰ Brett Johnson ir Santiago Sedaca, *Diasporas, Émigrés and Development Economic Linkages and Programmatic Responses* (CARANA Corporation March, 2004), 7.

⁴¹ The World Bank, „Migration and Remittances Data“, žiūrėta 2019 m. gruodžio 16 d., <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>

⁴² Europos migracijos tinklo duomenis, remiantis Lietuvos statistikos departamentu. Atnaujinta 2019 m. lapričio 14 d. <https://123.emn.lt/>

emigravę lietuviai, ten įsitvirtinę pasikviečia ir likusią Lietuvoje šeimą tad perlaidų nebelieka kam siųsti.

Iš lentelės duomenų matome, kad didžiausią dalį perlaidų buvo siunčiama iš Anglijos ir kad šios perlaidos 2016 m.- 2017 m. ženkliai sumažėjo. Tai galėjo būti susiję ir su svaro sterlingų vertės smukimu euro atžvilgiu. Iš lentelės duomenų matome, kad trečioje vietoje pagal perlaidų skaičių yra perlaidos iš Rusijos. Tai rodo, kad mūsų šalyje vis dar nemažai rusų tautybės gyventojų gauna paramą iš minėtos valstybės.

Apibendrinant, galima teigti, kad perlaidos padėjo išgyventi Lietuvoje sunkmetį. Tam tikruose rajonuose ir tam tikriems gyventojų sluoksniams (pavyzdžiui, pensininkams) perlaidos yra svarbi pajamų dalis (dažniausiai skirta vartojimui), tačiau šios įtakos nederėtų pervertinti. Vis daugiau lietuvių patys įsitvirtina svetimose šalyse ir kartu pasiima likusius šeimos narius, todėl išlaikomų žmonių skaičius Lietuvoje mažėja. Ir tai yra kur kas didesnė blogybė mūsų ekonomikai, nes išvažiuoja darbingo amžiaus asmenys ir vaikai, todėl mūsų šalis praranda ne tik dirbančiuosius, bet ir vartotojus.

2) Verso kūrimas

Pasak K. Newlando ir H. Tanakos diasporos verslininkai dažnai būna pirmieji, kurie prisistato naujus rinkos produktus savo kilmės šalyse, nes diasporos verslininkai turi pranašumą, palyginant su užsienio verslininkais. Jie geriau pažįsta kilmės šalį, geriau pastebi verslo galimybes ir turi didesnę motyvaciją prisidėti prie kilmės šalies ekonominio augimo⁴³. Diasporos atstovai, gali tarpininkauti tarp abiejų šalių verslininkų. Padėti savo kilmės šalies eksportuotojams, surasdami pirkėjus, supažindindami su priimančios šalies įstatymais, rinkos standartais. Tuo pačiu savo priimančios šalies verslininkams tarpininkauti surasdami prekių platintojus savo kilmės šalyje. Diasporos verslumas, kaip ir diasporos, savaime suprantamas kaip tarptautinis, nes jų patirtys susideda iš to, ką jie įgijo, tiek savo kilmės šalyje, tiek ir gyvenamojoje šalyje⁴⁴.

R. Aliago-Isla ir A. Rialp teigia, kad diasporos verslininkai turi du motyvacijų tipus: būtinumas ir galimybė. Būtinumas atsiranda kai, pavyzdžiui, žmogui sunku rasti darbą, išlaikyti save ir šeimą savo kilmės šalyje. Šie žmonės dažnai nėra aukštos kvalifikacijos. O motyvacija galimybėmis naudojasi aukštos kvalifikacijos darbuotojai, kurie ieško geresnių karjeros galimybių, kvalifikacijos kėlimo⁴⁵.

⁴³ Kathleen Newland ir Hiroyuki Tanaka, *Mobilizing Diaspora Entrepreneurship for Development*, (Migration Policy Institute, 2010): 20.

⁴⁴ Besnik A. Krasniqi ir Nick Williams, „Migration and intention to return: Entrepreneurial intentions of the diaspora in post-conflict economies“, *Post-Communist Economies* 31(4): 464–483, <https://doi.org/10.1080/14631377.2018.1505696>.

⁴⁵ Rasio Aliaga-Isla ir Alex Rialp Criado, „How Do Information and Experience Play a Role in the Discovery of Entrepreneurial Opportunities? The Case of Latin-American Immigrants in Barcelona“, *Latin American Business Review* 13(1) (2012): 59-80, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10978526.2012.675866>

Šalyse, kuriose yra nestabili verslo aplinka, kurioje dažnai keičiasi įstatymai, taisyklės ir kyla abejonių, verslininkai patiria nestabilumą ir dėl biurokratijos padidėja verslo išlaikymo išlaidos, kurias būtų galima investuoti į verslo plėtrą. Nepaisant to, diasporos verslininkai dažnai yra pirmieji užsieniečiai investuotojai į rizikingą politinį ir ekonominį klimatą. Kaip pavyzdį galima paminėti

Grupę Amerikos lietuvių, valdančių krovinių pervežimo bendrovę JAV „GP Transco“, kurios metinės pajamos siekia 100 mln. dolerių, verslo plėtrai pasirinko Lietuvą. „Net ir būdami JAV domimės tuo, kas vyksta Lietuvoje, kuo šalis gyvena. Norime prisidėti prie jos gerovės, todėl ir vieta „GP Transco“ aptarnaujančiam padalinii buvo pasirinkta neatsitiktinai. Tokiam žingsniui ryžtis paskatino ir Lietuvos jaunimo potencialas bei geras anglų kalbos žinojimas“⁴⁶, - teigia Lietuvos padalinio vadovas Jonas Bidva. Lietuva būdama ES (Europos Sąjungos) nare ir turėdama atviras sienas su kitomis šalimis, įsivesdama eurą, gali tapti patrauklia investicijoms šalimi. Darbo užmokesčio ir darbuotojų kokybės santykiu taip pat galime konkuruoti su kitomis šalimis. Tačiau verslo kūrimą regionuose stabdo darbuotojų trūkumas visuose lygmenyse, didelė biurokratija, nesutvarkyta infrastruktūra verslui. Tik kurdami patrauklią reguliacinę, mokesstinę aplinką galime tikėtis susilaukti investicijų. Į užsienį išvykę talentingi ir gabūs lietuviai turi tikėti, kad aplinka ir perspektyvos čia investuoti yra geros.

Lietuvoje trūksta strategijos skatinti ir eksportą. Šioje srityje taip pat gali prisidėti verslūs užsienyje gyvenantys lietuviai, kurie gali pakonsultuoti distribucijos, atsiskaitymo, tos šalies verslo kultūros ar net gaminių dizaino klausimais.

3) Prekyba

Emigrantai skatindami etninių produktų vartojimą, pirmenybę teikia savo kilmės šalies produktams bei paslaugoms ir vadinama „nostalginė prekyba“⁴⁷. I. Ranjan teigia, kad smulkios etninės įmonės (maisto prekių parduotuvės, kepyklėlės, restoranai, paslaugas teikiančios įmonės ir kt.), kurios įsikūrusios gyvenamojoje šalyje labai priklausomos nuo importo iš tėvynės. Ši „nostalgiška prekyba“ yra svarbi diasporos / imigrantų bendruomenėms ir nostalgikų prekių ir paslaugų vartojimui nurodo emocinius ryšius su savo gimtąja šalimi⁴⁸. Etninių ir nostalgijos produktų vartojimas suteikia galimybę migrantams išlaikyti savo gimtosios šalies papročius ir tradicijas. M. Orozco nustatė, kad 90 proc. Salvadoro gyventojų išleidžia daugiau nei 130 USD per mėnesį gimtosios šalies produktams, nes juos apibūdino kaip geros kokybės ir kaip priemonę susieti

⁴⁶ Mindaugas Grinius, Šimtamilijoninį verslą JAV sukūrę Amerikos lietuviai planuoja plėtrą Lietuvoje, Delfi, 2018 m. gruodžio 6 d. <https://www.delfi.lt/verslas/transportas/simtamilijonini-versla-jav-sukure-amerikos-lietuviai-planuoja-pletra-lietuvoje.d?id=79795411>

⁴⁷ Ibrahim Sirkeci ir Fatma Zeren, „Diaspora Marketing Revisited: The nexus of entrepreneurs and consumers“. *Transnational Marketing Journal* 6,2 (2018):145.

⁴⁸ S. Irudaya Ranjan, *India Migration Report 2014– Diaspora and Development* (Routledge, 2015).

juos su savo kilmės šalimi⁴⁹. Tokie tvirti kultūriniai ryšiai dar labiau sustiprina transnacionalinius socialinius tinklus (t. y. socialinį kapitalą). Tai ypač patraukli niša verslui ir beveik išimtinai imigrantams, priklausantiems etniniams verslininkams.

Galime paminėti ir lietuviškus pavyzdžius, tokius, tai „Liepa“ - maisto prekių parduotuvė Anglijoje⁵⁰, "Aguona" maisto prekių parduotuvė Vakarų Londone⁵¹, parduotuvė "Ramunė" - šalto ir karšto rūkymo mėsos ir žuvies gaminiai⁵² ir kiti.

Lietuvos diaspora yra maža, kad galėtų sėkmingai išvystyti ir plėtoti verslus susijusius su „nostalgiška prekyba“, tačiau mažos specializuotos parduotuvėlės sėkmingai vykdo savo veiklą ir suradusios verslo nišą užsienio šalyse. Apibendrinant galime teigti, kad užsienio lietuviai vartoja lietuviškus gaminius gyvendami kitose šalyse, steigia verslus susijusius su produkcija iš Lietuvos.

1.1.2. Kultūrinis indėlis

Nors kultūrinį diasporos indėlį daug sunkiau išmatuoti, nes tai reikalautų ilgalaikių tyrimų, tačiau kultūrinis diasporos indėlis siejamas su idėjų globalizacija, žiniomis ir tam tikru mastu, socialiniais modeliais⁵³. Kultūrinis indėlis dažniausiai yra matuojamas ne gimtojoje šalyje, tačiau svetur gyvenančių diasporų bendruomenių atstovavimas savo šalį ir kultūrinių gimtinių vertybių skleidimas bei puoselėjimas svetur. Kultūrinis indėlis yra be galo svarbus aspektas siekiant kurti diasporos prierašumą prie gimtosios šalies.

Diasporos kultūrinio indėlio tyrėjai pastebi, kad pastaruoju metu pasikeitė požiūris į kvalifikuotų asmenų emigraciją, nuo „protų nutekėjimo“, „protų cirkuliacijos“, „protų įgijimo“⁵⁴. Nors skaudu, kai gimtinę palieka itin gabūs piliečiai, kita vertus, protų nutekėjimas padeda puoselėti kultūrinį šalies indėlį diasporos bendruomenėse.

Asmik Grigorian – vienas gražiausių pasaulio balsų, 2019 m. pelnusi bene reikšmingiausią operoje apdovanojimą - „International Opera Awards“ titulą kaip geriausia pasaulio solistė ir toliau nepaliauja spinduliuoti begalinę meilę Lietuvai⁵⁵. Mirga Gražinytė-Tyla - lietuvių dirigentė,

⁴⁹ Manuel Orozco, „Tasting Identity: Trends in Migrant Demand for Home Country Goods“, *Marketlinks*, Tuesday, September 30, 2008, <https://www.marketlinks.org/library/tasting-identity-trends-migrant-demand-home-country-goods>.

⁵⁰ "Liepa" maisto parduotuvė Londone, Adresas: 112 High Street, Barking, London E11 1JF, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://www.skelbkites.co.uk/lt/naujienos/liepa-maisto-parduotuve-londone#cut>

⁵¹ https://www.skelbkites.co.uk/lt/gyvenimas_uk/parduotuves.

⁵² Ibid

⁵³ „Diasporas and development: bridging between societies and states“ (Background Paper. International Organization of Migration. Diaspora ministerial conference, International conference Centre Geneva 18-19 June. 2013), https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/idm/workshops/IDM-2013-Diaspora-Ministerial-Conference/DMC_Final_Conference_Report.pdf.

⁵⁴ Omelanuk ir kt., supra note, 29: 47.

⁵⁵ 2019-ųjų Lietuvos moteris – geriausia pasaulio operos solistė Asmik Grigorian, Delfi, 2019 m. lapričio 27 d. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/2019-uju-lietuvos-moteris-geriausia-pasaulio-operos-soliste-asmik-grigorian.d?id=82899327>.

Zalcburgo valstybinio teatro (Salzburger Landestheater) bei Birminghamo simfoninio orkestro (City of Birmingham Symphony Orchestra) muzikos direktorė, Violeta Urmana, Laura Zigmantaitė, Jonas Mekas ir kiti.

Nors esame nedidelė tauta, tačiau turime nemažai iškilių asmenybių, kurios garsina Lietuvos vardą užsienyje. Tačiau prie Lietuvos kultūrinio indelio prisideda ir užsienyje gyvenančių lietuvių ne tokie garsūs nuopelnai. Užsienio lietuvių bendruomenių veikla, kuri savo gyvenamojoje šalyje skleidžia gerąjį įvaizdį apie Lietuvą, pristato lietuviškas tradicijas, perduoda lietuviškumą savo vaikams taip pat yra svarbus kultūros indėlis.

1.1.3. Socialinis indėlis

Socialinis diasporos kapitalas - jos ryšiai, kontaktai ir sukurtos organizacijos, kurios prisideda ne tik prie kilmės šalies ekonomikos, bet ir prie socialinės srities gerinimo, finansuodami projektus, organizacijas. Diaspora organizuoja filantropinę veiklą per organizacijas, kurios teikia paramą mokykloms, universitetams, ligoninėms, globos namams, socialiniams centrams. Diasporos nariai gali prisidėti nacionaliniu ar regioniniu lygiu būdami „tiltais“ į naujas rinkas, pritraukti naujas investicijas, naujas kompetencijas ir patirtis. Pasak Y. Kuznecovo, įtakingi diasporos nariai taip pat gali sėkmingai kelti viešas diskusijas apie naujus šalies darnaus vystymosi projektus, susijusius su galimais reformų planais arba paremti jų įgyvendinimą⁵⁶. A. Gamlenas atskleidžia, kad „Naujojo augimo“ ekonomikos teorijose, kurios supranta žinias kaip augimo variklį, žinių perdavimas tapo dar svarbesnis siekiant sumažinti „protų nutekėjimą“ ir skatinti „smegenų cirkuliaciją“ siekiant skatinti ekonomikos augimą kilmės šalyje, paskatino domėtis žinių ir technologijų perdavimo skatinimu⁵⁷. Daugiau prisidėti prie socialinių perlaidų gali antros kartos diasporos verslininkai, nes jiems sunkiau ištraukti ir įsisavinti į gimtosios šalies kultūrinius aspektus, jų mažesnis emocinis ryšys su savo gimtąja šalimi, todėl jie gali prisidėti savo žiniomis, išsilavinimu ir darbo patirtimi įgyta gyvenant kitoje šalyje⁵⁸.

D. Cruz ir Fromm savo darbe teigė, kad socialinės perlaidos skiriasi nuo ekonominių todėl, kad jie yra perduodami tarp žmonių, kurie mokosi, adaptuojasi ir skleidžia idėjas ir praktiką iš savo

⁵⁶ Yevgeny Kuznetsov, *Diaspora Networks and the International Migration of Skills: How Countries Can Draw on Their Talent Abroad* (WBI Development Studies. Washington, D.C.: World Bank, 2006), 168, <http://documents.worldbank.org/curated/en/465841468313860840/Diaspora-networks-and-the-international-migration-of-skills-how-countries-can-draw-on-their-talent-abroad>.

⁵⁷ Alan Gamlen, *People on the Move: Managing Migration in Today's Commonwealth* (The First Report of the Ramphal Commission on Migration and Development in the Commonwealth) (London: The Ramphal Centre, 2010), 7.

⁵⁸ Friederike Welter, Ted Baker, Audretsch DB, ir kt., „Everyday entrepreneurship – A call for entrepreneurship research to embrace entrepreneurial diversity“, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41, 3 (2017): 311–321. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1111/etap.12258>.

aplinkos per vaidmenis šeimose, bendruomenėse ir organizacijose⁵⁹. Naujausi tyrimai parodė, kad šios socialinės perlaidos yra tokios pat svarbios, jei ne dar svarbesnės, nei finansinės perlaidos⁶⁰.

Kalbant apie paramą Lietuvai būtina paminėti Tautos fondo ir Lietuvių fondo indėlį. Tautos fondas (įkurtas 1943 metais) jautriai atsiliepė į Lietuvoje prasidėjusį atgimimą. 1989 metais „nutarė bemat telkti lėšas skubiems Lietuvos informaciniais ir švietimo poreikiams“⁶¹. 1992 m. Tautos Fondas po 100 000 dolerių skyrė Tarptautinių santykių institutui Vilniaus Universitete įkurti, Lietuvos ambasadai Vašingtone ir Lietuvos misijai Jungtinėse Tautose⁶².

Antrasis lietuviybės rėmėjas – Lietuvių fondas, kurio pagrindinis tikslas – išlaikyti ir remti lietuvišką kultūrą, švietimą, lietuviškos veiklos centrus JAV, Lietuvoje ir visame pasaulyje. Reikia paminėti ir JAV lietuvių bendruomenę, Kanados, Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Australijos lietuvių bendruomenes, kurios aktyviai rėmė ir palaikė Lietuvą tapus nepriklausomai. Nors ir nesuskrovę didelių turtų, lietuviai daug aukojo labdariniams projektams Lietuvoje ir kūrė filantropijos pamatus mūsų visuomenėje. Vienas žinomiausių pasaulio lietuvių filantropų yra Juozas Kazickas. Aktyvus JAV lietuvių bendruomenės veikėjas, dirbęs akademinį darbą, po to pasitraukęs į verslą. Jis vienas pirmųjų atvyko investuoti į Lietuvą ir 1991 metais kartu su kitu JAV lietuviu Viktoru Gruodžiu įkūrė pirmąją Baltijos šalyse privačią komunikacinių ryšių bendrovę („Litcom“, vėliau tapusią „Omnitel“). J. Kazicko ryšiai padėjo į Lietuvą ateiti tokiems pasaulio verslo gigantams kaip „Philip Morris“, „Coca cola“, „Motorola“, „Williams“. Kazickų šeimos labdaros ir paramos fondas remia švietimo ir kultūros programas visoje Lietuvoje⁶³.

Įvertinant didžiulį darbą, kurį atliko išeivijos lietuviai, organizuodami pagalbą Lietuvai, per tris dešimtmečius daugelis šių darbų yra Lietuvoje pamiršti. Sprendžiant naujai iškilusius bendradarbiavimo su diaspora klausimus, pamirštama, kiek daug pasaulio lietuviai yra nuveikę, padėdami jaunai valstybei sustiprėti. Diskutuojama ar verta remti pasaulio lietuvių organizacijas, ką jos gali duoti Lietuvai. Pasaulio lietuvių organizacijose jau dirba nauja karta emigrantų, kuri norėtų ir galėtų prisidėti prie Lietuvos garsinimo pasaulyje, prie valstybės modernizavimo, pilietinės visuomenės kūrimo. Reikia sudaryti sąlygas Lietuvoje, kad aktyvūs mūsų tautiečiai turėtų galimybes save realizuoti aukštesniu lygiu, ne tik siūsdami į Lietuvą pinigus artimiesiems ar rengdami labdaros projektus.

⁵⁹ Discua Cruz A ir Fromm I, „Understanding the emergence of a social enterprise by highly skilled migrants: The case of Honduras Global Europa“, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research* 25(5) (2019): 801–818.

⁶⁰ Ibid

⁶¹ Tautos Fondas, *Draugo Spaustuvė*, (2002): 27, http://knyga.lietuvai.lt/w/images/9/92/Tautos_fondas.pdf

⁶² Ibid

⁶³ „Kompiuteriai mokykloms“, Kazickų Šeimos Fondas, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d., <http://www.kff.lt/Apie-Mus-973.html>.

1.1.4. Simbolinis indėlis

Daugeliui kilmės šalių diasporos nariai prisideda prie šalies prekės ženklo kūrimo (ang. brand), remdamiesi nacionaliniu identitetu veikdami kaip kilmės šalies „ambasadoriai“, šalies ir jos kultūros propaguotojai⁶⁴. Simbolinis indėlis persipina su kultūriniu indėliu, nes tie patys užsienio lietuviai kurie garsina Lietuvą, taip pat prisideda ir prie simbolinio indėlio, gerindami šalies vardą užsienyje. Galėtume juos pavadinti šalies ambasadoriais. Užsienio bendruomenių veikla taip pat prisideda prie šalies įvaizdžio gerinimo. Kiekvienas lietuvis užsienyje yra tarsi šalies ambasadorius, kuris atstovauja savo šalį, jo elgesys, jo atsakomybės jausmas, jo darbai atsiliepia šalies įvaizdžiui. Deja yra ir nekokį įvaizdį kuriantys „ambasadoriai“, dėl kurių yra gėda, tačiau vis dėlto pastebima šalies įvaizdžio gerėjimo tendencija: URM užsienio lietuvių apklausoje didžioji dalis respondentų (53 proc.) manė, kad Lietuvos tarptautinis patrauklumas jų buvimo valstybėje išlieka toks pat, 41 proc. nuomone – kad šis patrauklumas gerėja⁶⁵. Beveik ¾ respondentų (74 proc.) nurodė, kad jie prisideda prie Lietuvos žinomumo ir tarptautinio patrauklumo didinimo⁶⁶. Iš apklausos duomenų matome, kad užsienyje gyvenantiems lietuviams yra svarbus Lietuvos įvaizdis ir jie prisideda prie šalies įvaizdžio gerinimo. Vytauto Didžiojo universiteto Socialinės antropologijos centro vadovas V. Čiubrinskas kalbėjo, kad įvaizdžio formavimas yra valstybės identiteto formavimo dalis. „Tikrai taip – yra žinomumas, yra patrauklumas, bet yra ir tapatinimasis. Nepamirškime valstybės identiteto, neužmirškime institucinio identiteto svarbos. Jeigu žmonės tapatinasi su gimtine, tėvyne, kilme, nereiškia, kad tapatinasi su tuo, kuo norėtume, kad tapatintųsi. Manau, įvaizdžio formavimo dalis yra valstybės identiteto formavimo dalis“, - sakė V. Čiubrinskas⁶⁷.

Lietuva savo įvaizdį pristatyti turėjo progos pirmininkaujant Europos Sąjungai 2013 m., kuomet Lietuvą pristatantys renginiai įtraukė ne tik garbės konsulatus, ambasadas, bet ir užsienio lietuvių bendruomenes. Formuodama įvaizdį, valstybė siekia konkrečių tikslų: pritraukti investicijas, skatinti eksportą, didinti lankytojų skaičių, stiprinti nacionalinį identitetą ir valstybės politinę svarbą. Plačiai vertinamas Lietuvos menas, teatras, muzika, Lietuvos menininkų novatoriškumas, sportininkų laimėjimai, garsūs mokslininkai ir jų darbai. Sukurti verslai sėkmingai plėtojami ir už Lietuvos ribų. Mažmeninė prekyba, biotechnologijos, lazerių pramonė gali būti laikomi regiono

⁶⁴ I. Omelanuk ir kt., supra note, 29: 25.

⁶⁵ „Užsienio lietuvių apklausa apie jų būklę ir poreikius“, Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras Vilmorus, (2019), 72, <https://urm.lt/uploads/default/documents/ULA%202019%20URM%20TINKLALAPIUI.pdf>.

⁶⁶ Ibid, 70.

⁶⁷ Mindaugas Jackevičius, „Emigrantai: Lietuvos įvaizdis užsienyje patenkinamas arba blogas“, www.DELFI.lt, žiūrėta 2012 m. lapkričio 22 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/emigrants/emigrantai-lietuvos-ivaizdis-uzsienyje-patenkinamas-arba-blogas.d?id=60051973>.

lyderiais. Lietuva ir jos žmonės yra daug pasiekę ir pelnytai gali tuo didžiuotis ir skleisti žinią apie Lietuvą.

1.1.5. Politinis indėlis

Dėl didėjančios žmonių migracijos visame pasaulyje, spartėja tarpvalstybinė ekonominė veikla ir vis didesnis dėmesys skiriamas viešajai politikai, prie kurios gali prisidėti diasporos atstovai⁶⁸. Diasporos atstovai gali prisidėti prie demokratizacijos procesų, ypač jei jiems suteikta teisė balsuoti tiek kilmės, tiek ir gyvenamojoje šalyje⁶⁹. J. Brinkerhoff teigia, kad diasporos nariai būdami už savo kilmės šalies ribų gali efektyviau propaguoti savo politines nuostatas, gali atlikti svarbų patariamąjį vaidmenį siekiant spartesnio demokratizacijos proceso⁷⁰. Y. Kuznetsovas teigia, kad diaspora, gali prisidėti prie šalies institucinių reformų, kurios paskatinamos savaime, diasporos atstovams siekiant panaikinti biurokratinius suvaržymus savo kilmės šalyje⁷¹. Y. Kuznetsovas institucines reformas suskirstė į:

- Iš viršaus žemyn, kai diasporos atstovai sukuria politikos reformų grupę, kurie konsultuoja sprendimų priėmėjus.
- iš apačios aukštyn., kai diasporos atstovai įkuria naujas institucijas kilmės šalyse, pagerindami esamas organizacines praktikas.
- iš vidaus į išorę, kai institucines inovacijas pradeda valdantysis elitas su aktyviu diasporos atstovų įsitraukimu (pavyzdžiui, pagerindami teises ir institucines sąlygas verslui vystyti)⁷².

Aukščiausia pagalba savo šaliai forma – pasitelkus kapitalą ir žinias, paveikti ir vykdyti institucines reformas. Tai laikytina viena vertingiausių pagalbų formų, kadangi daugelio diasporų kilmės šalys yra politiškai, ekonomiškai silpnos valstybės, ir modernios reformos galėtų paspartinti jų raidą. Lietuvoje tokiu pavyzdžiu galėtume laikyti Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimą, kurio koncepcija ir akademinė dvasia, atvykusiųjų dirbti išeivijos mokslininkų ir vėliau jų vietinių pasekėjų dėka labai skiriasi nuo veikiančių ir sovietmečiu susiformavusio aukštųjų mokyklų modelio.

⁶⁸ Rebecca Reuber, Gary A. Knight, Zhou Liesch ir kt., „International entrepreneurship: The pursuit of entrepreneurial opportunities across national borders“, *Journal of International Business Studies* 49, 4 (2018): 395–406, <http://link.springer.com/10.1057/s41267-018-0149-5>.

⁶⁹ „Diasporas and development: Bridging between Societies and States“, supra note, 45.

⁷⁰ Jennifer Brinkerhoff, „Digital diasporas' challenge to traditional power: the case of TibetBoard“ *Review of International Studies* 38, 1 (2011): 77-95, <https://doi.org/10.1017/S0260210510001737>.

⁷¹ Yevgeny Kuznetsov, *Main conceptual empirical and policy issues. How talent abroad induce development at home?* (Towards a Programmatic Diaspora Agenda. Migrate policy institute 2013): 164-166, <https://www.brookings.edu/book/how-can-talent-abroad-induce-development-at-home-towards-a-pragmatic-diaspora-agenda/>.

⁷² Ibid

Apibendrinant diasporos indėlių į šalies gerovę, remiuosi Y. Kuznetsovu, kuris diasporos narių indėlių į savo šalį nustatytų pagal daromą poveikį, kuris gali būti tiesioginis ir netiesioginis: tiesioginis poveikis susijęs su piniginėmis perlaidomis, parama, investicijomis, žiniomis bei inovacijomis; netiesioginis poveikis yra susijęs su institucinėmis reformomis. Prie netiesioginio poveikio prisideda kvalifikuoti diasporos nariai, kurie savo žiniomis, gebėjimais, patirtimis prisideda prie institucinių reformų iniciavimo ir vykdymo, tai yra aukščiausia pagalba savo šaliai⁷³. Diasporos nariai gali įnešti tarptautinį finansinio, žmogiškojo, socialinio ir politinio kapitalo įnašą prisidedant prie savo kilmės šalies gerovės.

Turime didžiulį potencialą panaudoti diasporos turimus išteklius, tokius kaip materialinius, socialinius, kultūrinius ir simbolinius ir politinius Lietuvos gerovės kūrimui. Matome, kad užsienyje gyvenantys lietuviai prisidėjo prie Lietuvos gerovės pagalba savo artimiesiems, demokratiškas idėjų sklaidimu, naujovių skatinimu.

1.2. Diasporos galimybės bendradarbiauti savivaldybių teikiamose viešosiose paslaugose (koprodukcija)

Analizuojant užsienio šalių mokslinę literatūrą, bendrasis paslaugos kūrimas-koprodukcija (angl. co-production), apibrėžiamas kaip reguliarus piliečių (kaip individų ar grupių) dalyvavimas viešosios paslaugos teikime, siekiant pagerinti tos paslaugos rezultatus (paslaugos kokybę). Lietuvių mokslininkai skirtingai apibrėžia šį reiškinį. Koprodukcijos terminas siejamas su gamybos ir paslaugų sektoriais. Viešajame sektoriuje dažniau analizuojamas paslaugų sektorius, o ne prekių, todėl vietoj tiesioginio „co-production“ vertimo į lietuvių kalbą kaip gamyba, E. Petukienės nuomonė, paslaugų atveju turėtų būti vartojamas terminas kūrimas⁷⁴. L. Bagdonienė ir R. Hopnienė „co-production“ sąvoką tiesiog susieja su dalyvavimu paslaugoje kaip vartotojo funkcija, tuo tarpu paslaugos gavėjus dalyvaujančius bendrajame paslaugos kūrime įvardija kaip bendrateikėjus (angl. co-producer)⁷⁵.

Mokslininkai koprodukciją apibrėžia plačiai: nuo piliečių teikiamų pageidavimų dėl viešųjų paslaugų kokybės gerinimo iki piliečių, teikiančių pagalbą visuomeninėms organizacijoms. Į koprodukcijos tyrinėjimus įsitraukus skirtingų disciplinų mokslininkams, sąvokos formuluotė vis labiau plečiama. T. Brandsen ir M. Honingh pastebi, kad koprodukcijos studijos tapo daugiadisciplininės: laisvo, racionalaus pasirinkimo, turinčio pagrindinę reikšmę ekonominėje perspektyvoje, prielaidą. Kita vertus, ginčija tokios disciplinos kaip psichologija, sociologija ir

⁷³ Ibid, 20-21.

⁷⁴ Evandželina Petukienė, supra note, 19: 37.

⁷⁵ Liudmila Bagdonienė ir Rimantė Hopnienė, *Paslaugų marketingas ir vadyba* (KTU leidykla Technologija, 2015), 312.

paslaugų valdymas. E. Loeffler ir T. Bovaird⁷⁶ teigimu, koprodukcija prasideda nuo suinteresuotų grupių bendradarbiavimo, tai yra, kai viešojo sektoriaus tarnybos, paslaugų vartotojai bei bendruomenės išnaudoja viena kitos išteklius siekdami geresnių rezultatų, taip padidindamos efektyvumą. J. Alford⁷⁷ pažymėjo, kad koprodukcija yra laiko ir pastangų indėlis, siekiant, jog piliečiai ir bendruomenės bendradarbiaujant su viešojo paslaugų sektoriumi kartu teiktų viešąsias paslaugas. Brandsen ir Honing⁷⁸ teigia, kad koprodukcija yra apmokamo organizacijos darbuotojo ir atskirų piliečių (grupių) santykiai, kuriems būtinas tiesioginis ir aktyvus šių piliečių indėlis į organizacijos darbą. Be pagrindinių apibrėžimo elementų, autoriai išskiria du kintamus koprodukcijos elementus, kurie leidžia sukurti tipologiją:

- Piliečių dalyvavimo mastas ne tik įgyvendinant, bet ir kuriant profesionaliai teikiamas paslaugas.
- Piliečių atliekamų užduočių artumas pagrindinėms organizacijos paslaugoms.

E. Osborne ir kt.⁷⁹ koprodukciją apibrėžė kaip savanorišką ar priverstinį viešųjų paslaugų vartotojų dalyvavimą kuriant, valdant, teikiant ir (arba) vertinant viešąsias paslaugas.

Viešajame sektoriuje vartotoją apibūdinti sudėtinga dėl skirtingų vartotojų vaidmenų naudojantis viešosiomis paslaugomis. Galime išskirti tokį viešųjų paslaugų pobūdį:

- tiesioginės viešosios paslaugos (pavyzdžiui, mokykla, biblioteka), kur išskiriame individualų vartotoją;
- universalios viešosios paslaugos (pavyzdžiui, gatvių apšvietimas, aplinkos priežiūra ir pan.). Šios paslaugos naudojamos bendrai ir yra prieinamos visiems.

Taigi, viešąsias paslaugas teikiančios institucijos ar įstaigos gali turėti kompleksinį ryšį su visuomene, tuomet vartotojas apibrėžiamas dvejopai, t. y.: kaip vartotojas, kai institucijos ar įstaigos teikia tiesiogines paslaugas ir kaip pilietis, kai institucijos ar įstaigos yra atsakingos už socialinės ir ekonominės aplinkos sukūrimą (pavyzdžiui, saugumo užtikrinimas šalyje).

„Klientų dalyvavimas paslaugos teikime turi teigiamą įtaką paslaugos efektyvumui, kokybei, paslaugų teikėjų darbo krūvio sumažinimui, grįžtamajam ryšiui, paslaugos vertei ir kt.“⁸⁰. „Klientų

⁷⁶ Elke Loeffler ir Tony Bovaird, „User and community co-production of public services: What does the evidence tell us?“, *International Journal of Public Administration* 39, 13 (2016): 1006.

⁷⁷ John Alford, „Co-production, interdependence and publicness: extending public service-dominant logic“, *Public Management Review* 18, 5 (2016): 688, <https://doi.org/10.1080/14719037.2015.1111659>.

⁷⁸ Taco Brandsen ir Marlies Honingh, „Distinguishing different types of coproduction: A conceptual analysis based on the classical definitions“, *Public Administration Review* 76, 3 (2016): 427, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/puar.12465>

⁷⁹ Elinor Ostrom, „Crossing the great divide: coproduction, synergy, and development“, *World development* 24, 6 (1996): 1073, <https://www.scribd.com/document/122931892/Crossing-the-Great-Divide-Coproduction-Synergy-and-Development>

⁸⁰ Elinor Ostrom, supra note, 79: 61.

dalyvavimas paslaugose traktuojamas kaip elgsenos konstruktas, kuris parodo, koku mastu klientai teikia ar dalijasi su organizacija savo apčiuopiamais ir neapčiuopiamais ištekliais⁸¹.

Mokslininkai sutaria, kad efektyvus klientų dalyvavimas priklauso nuo trijų veiksnių: klientų vaidmens aiškumo, sugebėjimo ir motyvacijos⁸² :

1. Vaidmens aiškumas. Klientai privalo aiškiai žinoti, ko iš jų tikimasi ir kaip jie turėtų elgtis esant konkrečiai paslaugai. Konkretūs klientų dalyvavimo vaidmenys, indėliai ar prisidėjimas, ribos ir būdai turėtų būti aiškūs, pažįstami ir nuoseklūs. V. Smalskys ir A. Raipa teigia, kad „efektyvumas neįmanomas, jei piliečiai nežino, ko gali tikėtis iš valdžios ir jei paslaugą teikiančios institucijos nežino, ko piliečiai nori iš gaunamų paslaugų. Vietinio valdymo institucijos privalo sistemingai monitoringuoti visuomenės interesus ir požiūrius, panaudojant įvairias viešosios nuomonės tyrimo formas“⁸³.

2. Sugebėjimas. Norint efektyviai dalyvauti taip pat reikalingi klientai, kurie gali pateikti naudingus ir savalaikius indėlius pristatant paslaugas. A. R. Rodie ir S. S. Kleine pateikia platų sugebėjimo apibrėžimą, kuris apima visas susijusias priemones: žinias, patirtį, energiją, pastangas, pinigus ar laiką⁸⁴. Bovaird ir Loeffler, pastebi, kad tiek vien piliečių, tiek vien specialistų sukurtos paslaugos kelia riziką: ne visi piliečiai, išitraukę į bendrą paslaugos kūrimą, yra tikrai išmanantys apie paslaugas; paslaugos gali būti visiškai neatitinkančios žmonių poreikių. Paslaugos kūrimas kartu, žinant apie kylančią riziką, suponuoja, kad bus surasta tinkamesnė pusiausvyra⁸⁵.

3. Motyvacija. Klientai taip pat turi būti motyvuoti dalyvauti teikiant paslaugas.

Bendrasis paslaugų kūrimas pripažįstamas kaip požiūris į viešųjų paslaugų reformą ir traktuojamas kaip naujas viešųjų paslaugų teikimo modelis. Bendrasis kūrimas, sujungdamas darbuotojų ir vartotojų energiją paslaugoms modernizuoti ir reformuoti, suponuoja demokratizavimo plėtrą. „Valstybės kaip bendradarbiavimo partnerio, o ne hierarchinio veikėjo pozicija“⁸⁶.

⁸¹ Milda Damkuvienė ir kt. *Klientų suvokiama dalyvavimo vertė kaip organizacijos konkurencingumo didinimo veiksnys*, Šiaulių universitetas, 2014, 29.

⁸² Theuns G. Kotzé ir Du Plessis, „Students, „as “Co-producers” of Education: a Proposed Model of Student Socialisation and Participation at Tertiary Institutions“, *Quality Assurance in Education*, 11, 4 (2003):186-201,190, <http://hdl.handle.net/2263/6302>

⁸³ Vainius Smalskys ir Alvydas Raipa. *Demokratinio valdymo procesų plėtros raida, kryptys ir tendencijos* iš A. Raipa ir kiti. „*Modernus viešasis valdymas*“ : kolektyvinė monografija: ats. red. A. Raipa (Kaunas: Vitae Litera, 2012), 335.

⁸⁴ Stephen P. Osborne, Zoe Radnor ir Greta Nasi, „A new theory for public service management? Toward a (public) servicedominant approach“, *The American Review of Public Administration* 43, 2 (2013): 143, <https://doi.org/10.1177/0275074012466935>

⁸⁵ Tony Bovaird ir Elke Loeffler, *We're all in this together: harnessing user and community co-production of public outcomes* (Birmingham: Institute of Local Government Studies: University of Birmingham, (2013): 5, <https://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/government-society/inlogov/publications/2013/chapter4-bovaird-loeffler.pdf>

⁸⁶ Nicolette van Gestel, Marlot Kuiper and Wiljan Hendriks, „Changed Roles and Strategies of Professionals in the (co)Production of Public Services“, *Administrative sciences* 14 August (2019): 15.

Piliečiai, kaip paslaugų bendrakūrėjai įtraukiami į viešąsias paslaugas, į viešąją politiką jau praktiškai nuo 9 dešimtmečio. Apibendrinant įvairias bendrojo paslaugų kūrimo interpretacijas, kurias pateikia daugelis mokslininkų, E. Stumbraitė-Vilkišienė išskiria bendrojo paslaugų kūrimo esmę:

- *bendrasis paslaugų kūrimas susijęs su paslaugų naudotojais kaip aktyviais suinteresuotais asmenimis, o ne pasyviais vartotojais;*
- *bendrasis paslaugų kūrimas skatina bendradarbiavimo, o ne paternalistinius santykius tarp paslaugos gavėjų ir tiekėjų;*
- *bendrasis paslaugų kūrimas siekia įgyvendinti tam tikrus paslaugos rezultatus, o ne vien teikti paslaugą;*
- *bendrasis paslaugų kūrimas gali būti pakeičiantis (pakeičia vietos valdžios išteklius paslaugos gavėjų ar bendruomenės ištekliais) arba papildantis (papildo paslaugas paslaugų gavėjų ar bendruomenės ištekliais arba įdiegia profesionalią paramą ankstesnėms individualios pagalbos sau ar bendruomenės veiklai)⁸⁷.*

E. Stumbraitė-Vilkišienė⁸⁸ išskyrė 4 veiksmų grupes, kurios svarbios veiksmingam dalyvavimui teikiant viešąsias paslaugas vietos savivaldos lygmenyje: miesto struktūra, dalyvių tipai, dalyvavimo priemonės, dalyvavimo procesas.

Miesto struktūros veiksnys siejamas su dviem kriterijais: miesto dydis ir teisinis pagrindas piliečių dalyvavimui.

Dalyvaujantys piliečiai - kas dalyvauja ir kodėl. Savivaldybėse dalyvauti piliečius pakviečia meras, taryba ar savivaldybės administratorius. Pakviesti galima įvairia forma: atviras dalyvavimas visiems, kurie nori skirti savo laiką ir domisi problemomis; reklaminis pakvietimas į specialius susirinkimus. Svarbu, kodėl piliečiai nusprendžia dalyvauti: pozityvios priežastys- pilietinės pareigos jausmas, domėjimasis kaip sprendžiami viešieji reikalai ir pan. bei neigiamos priežastys- nepasitenkinimas esama situacija, noras įtakoti sprendimus.

Dalyvavimo priemonės- piliečių dalyvavimas gali būti efektyvus, jei užtikrinamos visos galimybės įsitraukti į paslaugų teikimo procesus, pradedant pradine pasiūlymų teikimo forma, suteikiant pakankamai laiko svarstymams ir įtraukiant piliečius į strateginių, o ne tik „vieno atvejo“ sprendimų priėmimą. Piliečių dalyvavimo metodus inicijuojamus iš savivaldybių pusės apibendrintai galima sugrupuoti į penkis pogrupius:

⁸⁷ Edita Stumbraitė-Vilkišienė, Piliečių dalyvavimo aktyvumo ir pasitenkinimo sąveikos konceptualizacija kuriant viešąją paslaugą, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2013), 48.

⁸⁸ Ibid, 41-42.

1. Vartotojų metodai: dalyvavimo formos pirmiausia nukreiptos į vartotojus ir akcentuojančios įvairius paslaugų teikimo aspektus (skundai, pasitenkinimo tyrimai, nuomonių apklausa).

2. Tradiciniai metodai: būdai, kurie ilgą laiką naudojami savivaldybėse ir su kuriais tradiciškai siejamas piliečių dalyvavimas (viešieji svarstymai, konsultacijos raštu, atstovai komitetuose, klausimų-atsakymų renginiai).

3. Forumai: tam tikra veikla, kuri sujungia konkrečių paslaugų vartotojus, tam tikros srities gyventojus, individualius asmenis dėl konkrečių problemų sprendimo (pvz. diasporos bendruomenės poreikiai).

4. Konsultacinės naujovės: nauji metodai, kuriais siekiama visų pirma konsultuoti piliečius įvairiais klausimais nei įtraukti juos į ilgalaikį dialogą (interaktyvus interneto puslapis, piliečių grupės, referendumai).

5. Patariamiosios naujovės: nauji metodai, kurie skatina piliečius ir bendruomenes reaguoti ir prisidėti prie tiesiogiai juos liečiančių problemų sprendimo (fokus grupės, bendruomenės planai, įsivaizdavimo/lūkesčių išsiaiškinimas, dalyvavimas paslaugose, piliečių teismai)⁸⁹.

Dalyvavimo procesas- viena iš problemų gali būti dalyvių kompetencijos ir gebėjimų stoka. Jei dalyviams trūksta žinių svarstomu klausimu, negaunama naudinga informacija. Viešųjų paslaugų atveju, šios problemos iš dalies išvengiama, nes piliečiai dalyvaujantys bendrai kuriant viešąją paslaugą yra tiesiogiai arba netiesiogiai susiję su konkrečia paslauga, todėl bet kuriuo atveju jų pozicija paslaugos atžvilgiu yra vertinga. Dalyvavimo procese svarbu įvertinti dalyvių lūkesčius.

Apibendrinant, savivaldybės turėtų inicijuoti į užsienį išvykusiųjų piliečių dalyvavimą savivaldybių sprendimų priėmimo procesuose. Savivaldybės galėtų skatinti užsienio lietuvius prisidėti parama ar savanoriaujant, kuriant alternatyvias edukacijos, laisvalaikio ir pramogų erdves. Įtraukiant užsienio lietuvius į koprodukciją, turi būti užtikrintas kokybiškas grįžtamasis ryšys, kuris padeda išvengti daugelio bendradarbiavimo kliūčių. Užsienio lietuviai galėdami dalyvauti bendrai kuriant viešąsias paslaugas, galėtų pritaikyti savo turimus asmeninius išteklius: žinias, gerą patirtį, pasidalinti turima informacija, ne tik siekdami patenkinti individualius poreikius, bet ir kuriant kolektyvinę naudą kitiems paslaugos gavėjams.

⁸⁹ Vivien Lowndes, Lawrence Patchett ir Gerry Stoker „Trends In Public Participation: Part 1 – Local Government Perspectives“, *Public administration*, 79, 1 (2001): 205-222, <https://doi.org/10.1111/1467-9299.00253>

1.3. Šalių vykdoma politika dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą

Diaspora yra neatsiejama šalies dalis, todėl valstybių bendradarbiavimas su į užsienį išvykusiais savo piliečiais yra svarbi valstybių politikos dalis. Šalys, kurios patyrė didelius emigracijos mastus ypač suinteresuotos kurti efektyvias šalių diasporos įtraukimo į šalies plėtrą veiksmų programas. Šalys susiduria su daugeliu iššūkių kaip veiksmingai panaudoti diasporos turimus išteklius šalies gerovės kūrimui, nes trūksta patirties ir išteklių. Šioje srityje specializuojasi žinomi pasaulio tyrėjai. Vienas iš jų, A. Gamlenas yra atlikęs darbo su diasporomis programų analizę ir apžvalgą septyniolikos šalių⁹⁰. Tyrinėdamas skirtingų šalių diasporos politikos kūrimo ir vykdymo mechanizmus, išskyrė dėsningumus, kurie kartojasi ir yra tolimesnių tyrimų objektai. Norint sukurti palankias sąlygas nevyriausybiniam subjektams (diasporai) prisidėti prie šalies plėtros, vyriausybės turi: a) patobulinti politinę, teisinę ir reguliavimo sistemas; b) stiprinti įvairių sektorių ir įvairių lygių institucinius gebėjimus; c) ieškoti ir reaguoti į piliečių poreikius ir pageidavimus; d) sukurti ir palaikyti priežiūros, atskaitomybės ir grįžtamojo ryšio mechanizmus; e) sutelkti ir paskirstyti viešuosius išteklius ir investicijas⁹¹.

Kuriant šalies politiką reikalingi veiksmai visuose valstybės lygmenyse, nuo tarptautinės politikos iki priimančiosios visuomenės. J. Brinkerhoff⁹² siekė išsiaiškinti, ką šalių vyriausybės gali ir turėtų padaryti, remdamos ir skatindamos diasporą imtis veiksmų, susijusių su tėvynės plėtra. Tyrėja siūlo sistemą, skirtą diasporai strategiškai įsitraukti į tėvynės vystymosi plėtrą.

Nagrinėdama šalių vykdomą diasporos įtraukimo politiką remiuosi J. Brinkerhoff, kuri kilmės šalies vyriausybės diasporos įtraukimo politikos instrumentus klasifikuoja taip:

- Įgaliojimų suteikimo (ang. mandating),
- Palengvinimo (ang. facilitating),
- Aprūpinimo ištekliais (ang. recourcing),
- Bendradarbiavimo (ang. partnering),
- Pripažinimo suteikimo (ang. endorsing) vaidmenis⁹³.

⁹⁰ Alan, Gamlen, „Diaspora Engagement Policies: What are they, and what kinds of states use them?“ *UK: University of Oxford. Working Paper*, No. 32 (2006): 1–31. http://essays.ssrc.org/remittances_anthology/wpcontent/uploads/2009/08/Topic_19_Gamlen.pdf..

⁹¹ Ibid

⁹² Jeniffer Brinkerhoff, „Diasporas and conflict societies: Conflict entrepreneurs, competing interests or contributors to stability and development“, *Conflict, Security and Development* 11, 2 (2011): 115–143.

⁹³ Jeniffer Brinkerhoff, „Diasporas and conflict societies: Conflict entrepreneurs, competing interests or contributors to stability and development“, *Conflict, Security and Development* 11, 2 (2011): 115–143.

Įpareigojimų suteikimas

Įgaliojimų suteikimas reiškia teisinę ir norminę bazę, kuri daro įtaką diasporai, nuo pilietybės teisės (pvz., dvigubos pilietybės, balsavimo), jei jos suteikiamos, iki pagrindinių teisių, leidžiančių diasporos nariams pradėti veiklą tėvynėje⁹⁴. Nuo valstybės kontrolės ir įstatymų priklauso NVO (diasporos filantropinių organizacijų) kūrimas ir veikla. Verslą reglamentuojantys įstatymai turi įtakos verslo kūrimui ir plėtrai, todėl šie įstatymai parodo diasporos nariams, kokia yra vyriausybės politika ir kokios egzistuoja programos, kaip yra skelbiama informacija.

Kitas svarbus valdžios įgaliojimo elementas yra susijęs su įstatymais ir kitais teisės aktais, reglamentuojančiais diasporos narių, organizacijų skaidrumą ir atskaitomybę. Tai turi įtakos tiek atskirų narių, tiek organizacijų teisėtumui ir finansinei atsakomybei tuo pačiu platesniam diasporos filantropiniam teisėtumui užtikrinti. „Akivaizdu, kad šis vyriausybės vaidmuo kuriant palankią aplinką diasporai yra susijęs su didesne demokratija ir ekonominiu liberalizmu, palaikančius socialinius ir ekonominius visų visuomenės veikėjų, ne tik diasporos, raidą“⁹⁵.

Šalies teisinė aplinka gali būti palanki diasporai dalyvauti šalies gerovės kūrime arba ribojanti. Pavyzdys yra pilietybės statusą reglamentuojančios teisinės normos, kurios turi įtakos diasporos santykiui su kilmės šalimi.

Palengvinimas (angl. mandating)

Vyriausybei pripažįstant diasporą svarbia šalies sudedamąja dalimi siekiama apsaugoti arba pagerinti diasporos gyvenimo kokybę užsienyje diplomatinėmis priemonėmis: ginamos piliečių teisės užsienio šalyse, teikiamos konsulinės paslaugos, telkiamos diasporos grupės į tinklus, organizuojami diasporos aukščiausio lygio susitikimai, diplomatiniai vizitai ir steigiamos vyriausybines institucija darbui su diaspora. Vyriausybė gali skatinti ir vykdyti mokymus tiek viešiesiems, tiek privatiems dalyviams dirbti su diaspora.

Kitas palengvinantis veiksnys yra tinkamas informacijos sklaidimas apie vykdomas vyriausybės strategijas, programas ir galimybes (kuriami interaktyvūs portalai šalies diasporoms).

Prie palengvinimo priemonių galime priskirti ir specialius institucinius mechanizmus, tokius kaip valstybės obligacijos ar investiciniai fondai orientuoti į diasporą.

Aprūpinimas ištekliais (angl. Resourcing)

Ištekliai gali būti susiję su tiesioginiu valstybės finansavimu ir suteikiamomis dotacijomis diasporos filantropijai ar investicijoms į diasporos verslo kūrimą. Be tiesioginio finansavimo,

⁹⁴ Jeniffer Brinkerhoff, supra note, 92: 87.

⁹⁵ Ibid

vyriausybės ištekliai apima finansinių paskatų, skatinančių diasporos įnašus, nustatymą, pavyzdžiui, mokesčių ir tarifų politiką, kuria suteikiama išimtis diasporos iniciatyvoms.

Bendradarbiavimas (angl. Partnering)

Valdžios institucijos palaiko su diasporos organizacijomis įvairius bendradarbiavimo ryšius, kurie pagrįsti bendrais interesais ir nauda. Vyriausybė gali nustatyti mechanizmus ir procedūras, leidžiančius visuomenei ar atskiriems subjektams sudaryti partnerystės susitarimus su valdžios institucijomis.

Remiantis T. Brandsonu ir V. Pestoffu bendradarbiavimas tarp valdžios ir nevyriausybinių organizacijų (toliau NVO), yra tokių tipų: bendro valdymo (angl. co-governance), bendros vadybos (angl. co-management) ir bendro paslaugų kūrimo (co-production)⁹⁶. Pagal V. Pestoffo, Osborne, B. Verschure, T. Brandseno⁹⁷, bendro valdymo mechanizmas apibrėžiamas kaip trečiojo sektoriaus dalyvaujant ir teikiant viešąsias paslaugas (formuojant ir įgyvendinant viešąją politiką). Bendros vadybos mechanizmas nurodo viešųjų paslaugų teikimą trečiajam sektoriui bendradarbiaujant su valstybe. Bendro paslaugų kūrimo - apibūdina piliečių dalyvavimą paslaugų teikime, kai paslaugas teikia be tiesioginio valstybės dalyvavimo, nors valstybė gali finansuoti ar reguliuoti procesą.

Pripažinimas (angl. Endorsing)

Pripažinimu vyriausybė skatina atskirus diasporos narius ir diasporos organizacijas (pvz., teikia apdovanojimus), viešina diasporos indelį. Vyriausybė suteikdama pripažinimus diasporos nariams patvirtina diasporos reikšmę šalies gerovės kūrime.

Skyriuje aprašyta šalių vykdoma politika dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą skatina diasporą bendradarbiauti su savo kilmės šalimi. Valdžios institucijos sukurdamos palankią teisinę aplinką, įgaliojimų suteikimu diasporai sudaro sąlygas prisidėti prie šalies gerovės kūrimo. Aprūpina diasporą teisiniais įrankiais ir mechanizmais, palengvina komunikaciją. Suteikdamos išteklius šalys remia ir finansuoja, stiprina diasporos gebėjimus prisidėti prie šalies gerovės kūrimo. Tarpininkauja diasporos organizacijoms bendradarbiaujant, užmezgant kontaktus su šalies

⁹⁶ Taco Brandsen ir Victor Pestoff, „Co-production, the third sector and the delivery of public services. An introduction“, *Public Management Review* 8, 4 (2006):493-501, https://www.researchgate.net/publication/221657221_Coproduction_the_third_sector_and_the_delivery_of_public_services_An_introduction.

⁹⁷ Victor Pestoff ir Stephen P. Osborne, „Patterns of co-production in public services. Some concluding thoughts“, *Public Management Review* 8, 4 (2006): 591-595, https://www.researchgate.net/publication/221657220_Patterns_of_coproduction_in_public_services_Some_concluding_thoughts.

Bram, Verschure, Victor Pestoff ir Taco Brandsen, „Co-Production: The State of the Art in Research and the Future Agenda“, *Voluntas*, 23, 4 (2012): 1083, https://www.researchgate.net/publication/233942680_CoProduction_The_State_of_the_Art_in_Research_and_the_Future_Agenda.

organizacijomis ir pripažindamos viešina diasporos pasiekimus, indėlį į šalies gerovės kūrimą. Kad visi šalies diasporos įtraukimo į gerovės kūrimą veiksniai būtų veiksmingi, reikalingas abipusis noras, motyvacija tiek iš šalies vyriausybių tiek iš diasporų pusės.

2. DIASPOROS INDĖLIS Į LIETUVOS GYVENIMĄ

Diasporos įtraukimas į šalies gyvenimą yra daugelio pasaulio valstybių tarptautinės politikos tikslas. Šalies politika, įtraukianti diasporą į šalies plėtros strategiją ir diasporos narių, norinčių įsitraukti į filantropijos ar pelno motyvus jų gimtojoje šalyje, turi būti suderinama ir palaikanti. Anot D. Ionescu „sprendimų priėmėjai, norintys bendradarbiauti su diaspora gimtojoje ir priimančiojoje šalyse, susiduria su daugybe pašnekovų, kurie dažnai atstovauja įvairiems interesams“⁹⁸. Šalies politika dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą turi būti nuosekli, ilgalaikė ir kryptinga.

Lietuvių diasporos indėlis į Lietuvos gerovę yra įvairiapusis, plačiai aptartas mokslininkų, istorikų darbuose. Po sovietmečio nepriteklių, labai svarbi buvo finansinė ir materialinė parama. Išeivijos lietuviai siuntė ir aukojo pinigus, savanoriškai prisidėjo organizuodami paramos akcijas Lietuvos visuomenei bei organizacijoms. Dauguma finansinių fondų savo lėšas skiria socialinei, švietimo, kultūros sričiai, medicinos įstaigoms, verslo kūrimui ir kt. Diasporos elitas skyrė daug pastangų prisidėdami prie Lietuvos tarptautinės politikos sustiprinimo. Ne mažiau svarbi Lietuvos diasporos nematerialinė parama politikos, pasaulietinių organizacijų, žinių perdavimo, ir kitokio bendradarbiavimo. Kaip teigia E. Aleksandravičius⁹⁹ „viso pasaulio lietuvių pagalbos Lietuvai vertė buvo milžiniška“.

I. Gečienė ir S. Kanopkaitė diasporos indėlį į kilmės šalies gerovę suskirstė į pagrindines kryptis:

- 1) Politinės įtakos organizavimas (politinių organizacijų steigimas, nepriklausomybės tradicijų puoselėjimas, politinis lobizmas, parama Lietuvai įsitvirtinant tarptautinėje erdvėje, Vakarų valstybių vyriausybių narių informavimas apie Lietuvos klausimą).
- 2) Indėlis į ekonominį šalies vystymąsi (ekonominių ryšių skatinimas, verslo vystymasis, investicijos Lietuvoje).
- 3) Indėlis į socialiai pažeidžiamų Lietuvos žmonių gerovę (finansinė parama, labdara našlaičiams, globos namams ir kt.)
- 4) Indėlis į medicinos srities vystymą (finansinė ir materialinė (įrenginiai, vaistai ir pan.) parama, operacinių, palatų, reabilitacijos centrų įrengimas).
- 5) Lietuvos švietimo sistemos tobulinimas (švietimo institucijų kūrimas ir stiprinimas, studentų praktikos, bendri moksliniai projektai ir ekspertinės paslaugos, konsultacijos).

⁹⁸ Dina Ionescu, „Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers“, *International Organization for Migration, Geneva*, 26, 006 (2006): 27, https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/IDM/MRS26.pdf.

⁹⁹ Egidijus Aleksandravičius, *Karklo diegas: lietuvių pasaulio istorija* (Vilnius: Versus aureus, 2013), 556.

6) Lietuvos pilietinės visuomenės stiprinimas (pasaulietinių ir religinių nevyriausybinių organizacijų atkūrimas, parama).

7) Žinių ir patirties pritaikymas, perdavimas, mentorstės projektai.

8) Neoficialus Lietuvos atstovavimas, vardo garsinimas užsienio šalyse¹⁰⁰.

2.1. Lietuvos politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą

Pastaraisiais metais vis dažniau kalbama, kad užsienio lietuviai yra galimybė Lietuvai kaip šalies gerovės potencialas. Šiame skyriuje nagrinėjami Lietuvos politikos daromi žingsniai dėl Lietuvių diasporos įtraukimo politikos, kad būtų galima juos įvertinti ir palyginti su geraisiais šalių pavyzdžiais, Airijos ir Izraelio vykdoma politika dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą. Šalies diasporos įtraukimo politikos apžvalgą atlikau išanalizavus teisės aktų nuostatas, surinkus medžiagą iš internete prieinamų informacijos šaltinių (žiniasklaidos publikacijų, užsienio reikalų ministerijų ar kitų diasporų įtraukimo politiką įgyvendinančių institucijų interneto svetainių, politikos analizės dokumentų ir kt.).

Nagrinėdama šalių vykdomą diasporos įtraukimo politiką remiuosi J. Brinkerhoff¹⁰¹, kurios kilmės šalies vyriausybės diasporos įtraukimo politikos veiksniai išnagrinėti teorinėje dalyje 1.4 skyriuje. Išvardintais šalies vyriausybių vykdomais diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą veiksniais yra nagrinėjami Lietuvos vyriausybės vykdoma politika¹⁰²:

- Įgaliojimų suteikimo (ang. mandating),
- Palengvinimo (paslaugų pasiekiamumas) (ang. facilitating),
- Aprūpinimo ištekliais (ang. recourcing),
- Bendradarbiavimo (ang. partnering),
- Pripažinimo suteikimo (ang. endorsing) vaidmenis¹⁰³

Įgaliojimų suteikimas

Diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą svarba dalimi yra diasporos teisių politika, kuri apima politinio dalyvavimo, pilietinių, ekonominių ir socialinių teisių suteikimą.

Pagal teisinių įgaliojimų suteikimą Lietuvos Konstitucijos 12 straipsnis skelbia, kad Lietuvos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais. Išskyrus įstatymo numatytus

¹⁰⁰ Ingrida Gečienė ir Sandra Kanopkaitė, „Diasporos indėlis į Lietuvos gerovės kūrimą“, iš *Diasporos profesionalai kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę*, Dangis Gudelis ir kt. (Vilnius: Saulelė, 2015), 73-74.

¹⁰¹ Jeniffer Brinkerhoff, supra note, 92.

¹⁰² Remiuosi „Lietuvos diasporos įtraukimo politikos priemonių įgyvendinimas ir rekomendacijos“ iš Dangis Gudelis, supra note, 6: 132.

¹⁰³ Jeniffer Brinkerhoff, supra note, 92.

atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis¹⁰⁴. Užsienio lietuviai aktyviai dalyvavo referendume dėl dvigubos pilietybės, tačiau Lietuvoje Referendumas dėl dvigubos pilietybės išsaugojimo įvyko, 2019 m. gegužės 5 d., tačiau Konstitucija keičiama nebus. Nors Referendumas pripažintas įvykusi, balsų pokyčiams pritrūko¹⁰⁵. Dvigubos pilietybės patvirtinimas prisidėtų prie faktorių, padedančių kurti glaudesnę ryšį su užsienyje gyvenančiais tautiečiais. Yra šalių, kurios užtikrina diasporos teisę turėti dvigubą pilietybę (Airija, Lenkija, Portugalija), tačiau tai turi leisti abiejų šalių įstatymai. Lietuvos įstatymas dėl pilietybės nenumato lengvatų pilietybės suteikimo lietuvių tautybės asmenims, jeigu jie yra kitos tautybės piliečiai¹⁰⁶.

Diasporai prisidedant prie gerovės kūrimo yra svarbus Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo nuostatos. Užsienio lietuvių departamentas rengia ir teikia tvirtinimui užsienyje esančių lietuvių bendruomenių, kitų lietuviškų įstaigų ar organizacijų, kurios gali būti paramos gavėjais pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą, sąrašą. Plėtojant valstybės – privataus sektoriaus partnerystę, Užsienio lietuvių departamentas telkia Lietuvoje ir užsienyje veikiančius paramos ir labdaros fondus reikšmingiems užsienio lietuvių projektams finansuoti.

Pirmasis politikos dokumentas, reglamentuojantis santykius su diaspora yra 2011 m. Lietuvos Vyriausybės patvirtinta „Globalios Lietuvos“ programa. Šioje programoje teisinis diasporos reguliavimo klausimas yra aptariamas per diasporos dalyvavimą rinkimuose o diasporos ryšių su Lietuva išlaikymas ir stiprinimas per pilietybės santykius, kurie turi būti nuoseklūs, aiškūs ir atitikti LR Konstituciją¹⁰⁷. Formuojant ir įgyvendinant Lietuvos Vyriausybės politiką bendradarbiaujant su užsienio lietuviais, tam atsakingas URM Užsienio reikalų departamentas, kuris koordinavo 2011 metais patvirtintą „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo programą. Siekiama, kad užsienyje gyvenantys lietuviai puoselėtų lietuvių, savo žiniomis, patirtimi ir darbais prisidėtų prie Lietuvos gerovės stiprinimo, neprarastų tarpusavio ryšių, palaikytų ekonominius, politinius, mokslo, kultūrinius ryšius su Lietuva. Užsienio reikalų ministerijos, kaip Programos koordinatorės, vienas svarbiausių uždavinių yra ne tik pagal kompetenciją įgyvendinti numatytas priemones, bet ir sutelkti valstybines institucijas tam, kad jos į savo specializuotą veiklos sferą įtrauktų ir su Lietuvos diaspora susijusius projektus.

¹⁰⁴ „Lietuvos valstybės konstitucija“, žiūrėta 2020 m. sausio 6 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.

¹⁰⁵ „Referendumas dėl dvigubos pilietybės išsaugojimo įvyko, tačiau Konstitucija keičiama nebus, dėl Seimo narių – žlugo“, žiūrėta 2020 m. sausio 6 d., <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/05/12/news/kokia-zinia-atnes-balsavimas-referendumuose-taip-ar-ne--10322436/>.

¹⁰⁶ „Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas“, 10 str., e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2019 m. lapkričio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.387811/asr>.

¹⁰⁷ „Nutarimas dėl „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2012–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2019 m. lapkričio 20 d., https://urm.lt/uploads/default/documents/AR_2019-12-03.pdf.

Interviu metu su URM užsienio lietuvių departamento direktoriumi M. Gudynu buvo aptartas Lietuvos savivaldybių vaidmuo įtraukiant diasporą į šalies regionų gerovės kūrimą. Marijus Gudynas teigia, kad sukurtoje 2012 m. „Globalios Lietuvos“ programoje savivaldybių vaidmens nebuvo. Savivaldybių reikšmingumas pastebėtas išanalizavus keletą metų iš eilės URM užsakytas užsienio lietuvių apklausas. Stebimas ypatingas diasporos ryšys su savo gimtuoju miestu, todėl buvo išvelgtas potencialas, savivaldybių ryšyje su į užsienį išvykusiais kraštiečiais. „Globalios Lietuvos“ programos įgyvendinimą koordinuojanti Užsienio reikalų ministerija Vilniuje 2015m. gruodžio 8d. organizavo konferenciją, skirtą Lietuvos savivaldybių ir diasporos bendradarbiavimo galimybėms aptarti, paskatinti bendras iniciatyvas ir projektus. Konferencijoje Prezidentė Dalia Grybauskaitė ragino kiekvienoje savivaldybėje turėti diasporos klausimus koordinuojantį pareigūną. „Pirmajame renginyje buvo pristatyta idėja, vizija ir buvo pasakyta kad savivaldybių asociacija sukurs tinklapį, padės susikurti savivaldybėms platformą internetiniam bendravimui ir ieškoti būdų kaip užsienio lietuvius pritraukti prie savivaldybių arčiau. Ir tai buvo pakankamai sėkminga“ - sakė M. Gudynas. Buvo atskleista begalė idėjų, kaip galima efektyviau savivaldybėms dirbti su savo diaspora. „Tai bendravimo džiazas“ - sakė pašnekovas, kuris priklauso tik nuo mūsų noro bendradarbiauti. M. Gudynas pabrėžė, kad „unifikuoto modelio sukurti visoms savivaldybėms būtų neįmanoma, nes kiekviena savivaldybė mato savo poreikį, mato save nacionaliniu mastu. Kažkokie pavyzdžiai iš vienos savivaldybės kas veikia vienur kas veikia kitur, jie jau formuojasi“. Paklausus, ar aktyviai Lietuvos savivaldybės dalyvauja, M. Gudynas atsakė, kad „tos kurioms atrodo, kad prasminga tai, tos dalyvauja aktyviai“ <...> „viskas labai priklauso nuo daugelio faktorių, nuo vietinio mero suvokimo kam to reikia ir kam dirbti tai <...> „antras dalykas priklauso nuo tų žmonių kurie realiai dirba“.

URM koordinuotas, Lietuvos savivaldybių asociacijos inicijuotas projektas „Globalūs regionai“ – tai siekis išplėsti Lietuvos ribas, integruojant išvykusius lietuvius į savo gimtojo miesto ar miestelio gyvenimą. Projektas suteikia galimybę kiekvienam išvykusiajam ne tik sekti savo krašto naujienas, bet taip pat ir pačiam aktyviai prisidėti kuriant gimtinės gerovę¹⁰⁸.

Palengvinimas

Į užsienį išvykę Lietuvos Respublikos piliečiai turi tokias pačias teises, grindžiamas lygybės, nediskriminavimo, įtraukties, žmogaus orumo, laisvės ir demokratijos vertybėmis kaip ir kiekvienas ES pilietis. Šios vertybės yra sustiprintos ir saugomos teisinės valstybės principu, išdėstytu ES sutartyse ir Pagrindinių teisių chartijoje¹⁰⁹.

¹⁰⁸ „Globalūs regionai“, Lietuvos savivaldybių asociacija“, <http://www.globalusregionai.lt/>.

¹⁰⁹ Europos sąjungos pagrindinių teisių chartija, (2016/C 202/02), EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR>.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje¹¹⁰ daug dėmesio skiriama konsulinė paslaugų teikimo kokybės tobulinimui. Įdiegiamas aptarnavimo kokybės standartas, kuris prisidės prie Lietuvos piliečių teisėtų interesų apsaugos užsienio šalyse. Siekiant paslaugų kokybės, vykdomas asociacijų ir viešųjų įstaigų veiklos projektų rėmimas. Vykdoma Lietuvos Respublikos diplomatinio atstovavimo tinklo pertvarka.

Gerinant diasporos narių ir diasporos organizacijų paslaugų pasiekiamumą yra sukurta internetinės erdvė „Globali Lietuva“, kurioje užsienio lietuviai vienoje vietoje randa jiems aktualią informaciją (diasporos žemėlapis, užsienio lietuvių organizacijų kontaktai, veikla, lituanistinės mokyklos, projektų konkursai, Lietuvos pristatymai ir kt.). Užsienio lietuvių departamento sukurta paskyra socialiniame tinkle Facebook Socialinė medija - „Globalus tinklas Lietuvai – Global Lithuania Network“. Tai erdvė, skirta bendrauti Lietuvos diasporai ir visiems, kuriems įdomu, kaip ir kuo gyvena lietuviai visame pasaulyje. Čia Lietuvos institucijos skelbia savo informaciją, užsienio lietuvių organizacijos informuoja apie savo veiklą. Facebook paskyroje taip pat diskutuojama aktualiomis temomis, nuolat atnaujinamas renginių kalendorius¹¹¹.

Vytauto Didžiojo universitete yra vykdomas migracijos ir diasporos tyrimų klasteris, į kurį susibūrę įvairių sričių mokslininkai (istorikai, literatūrologai, sociologai, teisininkai, etnologai) analizuoja išeivijos istorijos, kultūros, literatūros etapus, tyrinėja išeivijos akademinę, intelektualinę, kultūrinę veiklą, tautinio identiteto sampratos kaitą bei prisitaikymo ir lietuvių išsaugojimo problemas. VDU recenzuojamas žurnalas „Oikos“ skirtas pasaulio lietuvių, lietuvių migracijos ir emigracijos problemų bei su tuo susijusios politikos analizei, išeivijos istorijos ir kultūros tyrinėjimams publikuoti, skleisti, populiarinti.

Siekdama geriau pažinti lietuvių diasporą, sužinoti užsienyje gyvenančių lietuvių nuomonę apie lietuvišką tapatybę, ryšių su Lietuva išlaikymą, grįžimo galimybes, Užsienio reikalų ministerija kasmet vykdo užsienio lietuvių nuomonės apklausą internetu¹¹².

Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija: išlaikė užsienio lietuviams skirtą televizijos kanalo „LRT Lituanica“ transliavimo per palydovus tinklą ir užsienio valstybių kabelinių televizijų tinklus, gerino internetu transliuojamų Lietuvos radijo ir televizijos programų perdavimo kokybę, rengė specialias televizijos laidas apie Lietuvą užsienio lietuviams ir Lietuvai apie užsienio lietuvių organizacijas. 2020 m. kovo mėnesį pradėjo veikti nauja informacinė platforma LITUANICA LRT.lt (www.lrt.lt/lituanica) užsienio lietuviams, kurioje pateikiamos išeiviams aktualios Lietuvos

¹¹⁰ „XVII-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (užsienio politikos dalis)“, Atnaujinta 2018.05.10, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ed6be240c12511e6bcd2d69186780352>.

¹¹¹ „ Užsienio reikalų departamentas“, žiūrėta 2020 m. sausio 6 d., http://uk.mfa.lt/uploads/default/documents/Papildomas_meniu/Globali_lietuva/URMveiklaIgyvendinantGLP.pdf.

¹¹² „ Užsienio lietuvių apklausa apie jų būklę ir poreikius“, žiūrėta 2019 m. sausio 6 d., https://www.urm.lt/uploads/default/documents/2017%20m_%20u%C5%B3%20apklausa.pdf.

naujienos, analizuojami įvairūs jiems svarbūs klausimai, taip pat skelbiama pasaulio lietuvių bendruomenių informacija, pasakojimai apie užsienyje gyvenančius lietuvius, vyks pasaulio lietuviams skirtos televizijos LRT LITUANICA transliacijos.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija: teikė užsienio lietuviams aktualią informaciją socialinės apsaugos, gyvenimo ir darbo Lietuvoje klausimais (išleistas kasmet atnaujinamas elektroninis leidinys „Gyvenimas ir darbas Lietuvoje“, kuriame susistemintai pateikta informacija apie darbą, verslo pradžia, mokesčius, socialines garantijas, sveikatos apsaugą, socialinį būstą, švietimą), organizavo psichologinių konsultacijų teikimą emigravusiems ir ketinantiems grįžti ar grįžusiems tautiečiams, susiduriantiems su adaptacijos problemomis.

Sveikatos apsaugos ministerija teikė aktualią informaciją sveikatos apsaugos klausimais.

Lietuvos Vyriausybės vykdomos diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą palengvinimo veiksnys yra gerai vykdomas, bet nepakankamai. Užsienyje gyvenantys lietuviai gauna kokybiškas diplomatinių atstovybių konsulines paslaugas. Informacija apie investavimo galimybes, potencialius partnerius yra pateikiama internetiniuose portaluose. Plečiasi profesionalų tinklų skaičius. Vyksta konferencijos.

„Informaciniai portalai turėtų būti formuojami pagal grupes, turinčias bendrus interesus, arba pagal paieškos mechanizmą, ieškoti žmonių su bendrais interesais, ar pagal gyvenamąją vietą“¹¹³. Lietuvos atveju tokie į konkrečios šalies diasporą orientuoti portalai pagerintų daug vyriausybės jau vykdomų funkcijų, o svarbiausia pagerintų prieigą prie informacijos. Informacinių portalų interaktyvumas palengvintų informacijos apie diasporą surinkimą, jos poreikių išsiaiškinimą. Reikėtų neužmiršti ir vyresnės kartos lietuvių emigrantų, kurie yra savo srities profesionalai ir galėtų prisidėti prie Lietuvos gerovės kūrimo.

Planuojantiems grįžti užsienio lietuviams trūksta informacijos apie laisvas darbo vietas Lietuvoje, kokie dokumentai reikalingi norint gauti sveikatos draudimą, informacijos apie socialines garantijas ir kt. Teikiama informacija neatitinka užsienio lietuvių poreikių, yra nepritaikyta gyvenantiems užsienyje. Tai rodo ir URM atliktoje užsienio šalių apklausoje.

Būtina plėsti diasporos profesionalų ir organizacijų duomenų bazes. URM Informacijos stebėjimo ir žiniasklaidos skyriaus atstovai teigia, kad vienas didžiausių iššūkių ir uždavinių naujam diasporos politikos etapui yra užsienio tautiečių pasiekiamumas¹¹⁴. Vienas galimų tautiečių pasiekiamumo didinimo būdų galėtų būti kontakto užmezgimas iki asmeniui išvykstant iš Lietuvos, t. y. jam pildant Išvykimo deklaraciją. Išvykstančiųjų duomenys, siekiant jiems suteikti aktualią informaciją ir/ar palaikyti ryšį, šiuo metu nėra kaupiami.

¹¹³ Dangis Gudelis ir kt, supra note, 138.

¹¹⁴ Roberta Tracevičiūtė, „Užsienyje gali gyventi trečdalis lietuvių, svarstoma, kaip su jais „susipažinti“, 15 min., 2019 m. spalio 20 d., [/naujiena/aktualu/lietuva/uzsienyje-gali-gyventi-trecdalis-lietuviu-svarstoma-kaip-su-jais-susipazinti-56-1213486?copied](https://www.naujiena.aktualu.lietuva/uzsienyje-gali-gyventi-trecdalis-lietuviu-svarstoma-kaip-su-jais-susipazinti-56-1213486?copied).

Aprūpinimas ištekliais

Aprūpinimas ištekliais apima ne tik tiesioginį finansavimą iš šalies biudžeto, bet ir netiesiogines finansines paskatas diasporos indeliui¹¹⁵.

Lietuvos vyriausybės URM vykdo „Ryšių su užsienio lietuviais politikos formavimo ir įgyvendinimo“¹¹⁶ programą, kurios tikslas Koordinuoti „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo programos vykdymą ir dalyvauti ją įgyvendinant. Keliami 3 uždaviniai:

- 1) Koordinuoti „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo programos vykdymą ir dalyvauti ją įgyvendinant
- 2) Skatinti užsienio lietuvius dalyvauti su Lietuva susijusioje ekonomikos, mokslo, kultūros, sporto ir kitoje veikloje
- 3) Sudaryti sąlygas užsienio lietuviams gauti aktualią informaciją.

Lietuvos Vyriausybinių institucijų parama:

Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM) ir Lietuvos mokslo taryba (LMT): Remtas lituanistinis švietimas užsienyje. Užsienio lietuvių organizacijų ir ugdymo įstaigų aprūpinimas metodine medžiaga, tautine atributika. Kiekvienais metais skiriamas projektinis finansavimas.

Stiprinti Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių mokslininkų ryšiai. Skatintos ir remtos užsienio lietuvių studijos Lietuvoje, pasiekta, kad potencialiai kiekviena Lietuvos savivaldybė yra pasirengusi mokyti iš užsienio grįžusių šeimų vaikus, sprendžiami šių vaikų reintegravimo į Lietuvos švietimo sistemą tobulinimo klausimai.

Lietuvoje projektas „TAPK“ (2017 m.-2020 m.) kviečia užsienio lietuvių vaikus į vasaros stovyklas Lietuvoje.

Švietimo ir mokslo ministerija, skatindama jaunos lietuvius atvykti studijuoti į Lietuvą, jiems siūlo lengvatas – stojant į aukštąsias mokyklas pridedamas vienas papildomas konkursinis balas. O lietuviai, baigę užsienyje lietuviškas bendrojo ugdymo mokyklas, gauna dar vieną papildomą balą. Studijuojantiems Lietuvos aukštosiose mokyklose užsienio lietuviams taip pat teikiama finansinė parama. Jie gali gauti stipendiją, kuri skiriama atsižvelgus į jų mokymosi rezultatus, ir vienkartinę socialinę išmoką, kuri priklauso nuo studento socialinės padėties¹¹⁷.

¹¹⁵ Janiffer Brinkerhoff, supra note, 85.

¹¹⁶ „Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos 2017–2019 metų strateginis veiklos planas“, (24.900.0554), Vilnius, 2016 m., žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., http://mfa.lt/uploads/default/documents/Ministerija/veikla/planavimo_dokumentai/2017-2019mSVPIIIprojektas.pdf.

¹¹⁷ „Aukštasis mokslas“, Renkuosi Lietuvą, žiūrėta 2019 m. gruodžio 17 d., <https://www.renkuosilietuva.lt/lt/aukstasis-mokslas/>.

Ūkio Ministerija (ir valstybinis turizmo departamentas): kartu su VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ koordinavo jaunųjų profesionalų programą „Kurk Lietuvai“ (užsienyje studijas baigusių ar profesinės patirties įgavusių užsienio lietuvių stažuotės Lietuvos valstybinėse institucijose), kartu su VŠĮ „Versli Lietuva“ ir VŠĮ „Globalios Lietuvos Lyderiai“ skleidė informaciją apie verslo bendradarbiavimo galimybes. VŠĮ „Globalios Lietuvos Lyderiai“ plėtojo verslo profesionalų kontaktų tinklo veiklą, vykdė stažuočių programą „Talentai Lietuvai“ (užsienyje studijas baigusių jaunuolių 6 mėnesių apmokamos stažuotės įvairiose Lietuvos įmonėse), Valstybinis turizmo departamentas sukūrė Lietuvos 100-mečio maršruto mobiliąją programą (aplikaciją) su lankytiniais objektais lietuvių ir anglų kalbomis, kuri suderinta su leidiniu „Keliauk ir pažink! Atkurtai Lietuvai 100“, teikė turizmo informaciją Pasaulio lietuvių bendruomenei, skirtą platinti užsienio lietuvių bendruomenių socialinių tinklų paskyrose.

Kultūros ministerija vykdė projektus, skirtus užsienyje esančių Lietuvai reikšmingų kultūros vertybių priežiūrai, paieškai ar susigrąžinimui, įtraukiant Lietuvos diasporos atstovus. Vykdyta bendrų Lietuvos ir užsienyje gyvenančių lietuvių kultūros iniciatyvų įgyvendinimui skirtų projektų finansavimą. Parama lietuviškos tapatybės stiprinimo veiklai organizuojamas kultūros ir meno darbuotojų siuntimas į užsienio lietuvių organizacijas ir kultūros įstaigas. Rengiami kvalifikacijos tobulinimo seminarai užsienio lietuvių kultūros centrų vadovams ir darbuotojams.

Vidaus reikalų ministerija, siekdama sudaryti sąlygas užsienio lietuviams vieno langelio principu gauti informaciją ir praktinę pagalbą visais su grįžimu į Lietuvą ir gyvenimu Lietuvoje susijusiais klausimais, finansavo Tarptautinės migracijos organizacijos Migracijos informacijos centro „Renkuosi Lietuvą“ (www.renkuosilietuva.lt) veiklą.

Kūno kultūros ir sporto departamentas finansuoja užsienio lietuvių organizacijų kūno kultūros ir sporto projektus.

Prie užsienio lietuvių įtraukimo į šalies gerovės kūrimą paramos gali prisidėti ir Lietuvos nevyriausybinė organizacijų nariai ir savanoriai, apgyvendindami, bendraudami su iš užsienio atvykusiais lietuviams, supažindindami su Lietuvos istorija ir kultūrai reikšmingais turistiniais objektais. Lietuvos valdžios institucijos galėtų paskatinti tokį bendradarbiavimą.

Bendradarbiavimas

Lietuvos bendradarbiavimas su diaspora vyksta visuose lygiuose. URM konsultuojasi su diasporos organizacijomis politiniais klausimais. Pasaulio lietuvių bendruomenė (toliau PLB) atstovauja užsienio lietuviams LR Seimo ir Vyriausybės sudarytose komisijose, skiria didžiulį dėmesį pastaruoju metu išvykusių lietuvių veiklai ir veikiančių bendruomenių stiprinimui, ragina nenutraukti saitų su Lietuva. PLB aktyviai dalyvavo rengiant „Globalios Lietuvos“ programą, prie kurios prisidėjo ir kitos užsienio lietuvių organizacijos.

Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba koordinavo užsienio lietuvių archyvų tvarkymą ir jų integravimą į informacinę erdvę.

Su grįžimu ir įsidarbinimu susijusiais klausimais informacija talpinama Darbo biržos svetainėje. Grįždamas į Lietuvą, asmuo turi tokias pat teises, kaip ir prieš išvykdamas. Ieškodamas darbo, gali kreiptis į Lietuvos darbo biržos teritorinį padalinį. Informaciją apie laisvas darbo vietas, gali rasti Lietuvos darbo biržos svetainėje www.ldb.lt, taip pat yra skelbiami kiti įsidarbinimo internetiniai portalai.

2018 m. parengtas sėkmingą karjerą padariusių ir tarptautinį pripažinimą pelniusių Lietuvos diasporos atstovų sąrašas, į kurį įtraukti asmenys galėtų būti kviečiami konsultuoti Vyriausybę ir Ministrą Pirmininką valstybės raidos prioritetų ir jų įgyvendinimo strategijos klausimais¹¹⁸.

Vytauto Didžiojo universitete nuo 2009 m. vyksta Pasaulio lietuvių simpoziumai – diskusijos apie mokslo, geopolitinius ir lietuvių tapatybės klausimus. Renginyje siekiama sujungti skirtingas pasaulio lietuvių kartas, skatinti ryšius tarp jaunųjų mokslininkų ar kūrėjų ir kitų kartų diasporos atstovų.

Bendradarbiavimui su diaspora didelę reikšmę turi nuo 2009 m. vykstantys Pasaulio lietuvių ekonomikos forumai (toliau PLEF) – unikalūs ekonomikos renginiai, kuriantys dialogą su lietuvių kilmės lyderiais iš viso pasaulio. Forumai jungia verslininkus, valstybės institucijų atstovus, užsienio lietuvių diasporą ir kitas su Lietuva ryšius palaikančias tautas ir žmonių grupes. Forumai organizuojami Lietuvoje ir užsienio valstybėse - PLEF jau yra vykęs Vilniuje, Čikagoje, Londone, Tel Avive. PLEF tikslas – įtraukti pasaulio lietuvius ir lietuvių kilmės verslininkus ir ekonomikos sričių ekspertus į Lietuvos ekonominį gyvenimą, sutvirtinti jų emocinius saitus su Lietuva¹¹⁹.

Į bendradarbiavimą su diaspora įsitraukia ir nevyriausybinių organizacijų. Į Lietuvoje veikiančių nevyriausybinių organizacijų veiklą gali būti įtraukti diasporos profesionalai kaip nariai, darbuotojai ar savanoriai. (Lietuvos NVO organizuojamuose renginiuose koncertuoja diasporos atstovai, universitetuose paskaitas skaito užsienio lietuviai mokslininkai). „LT Big Brother“ profesinės mentorystės programa lietuviams visame pasaulyje. Projektas sėkmingai veikia jau vienuoliktus metus ir tapo dažno gabaus lietuvių studento ir profesionalo siekiamybe. Tai savanoriška profesinės mentorystės programa lietuviams visame pasaulyje. Jos tikslas – į tandemus suburti ir per neformalų asmenišką bendravimą perduoti įvairiose profesinėse srityse įsitvirtinusių

¹¹⁸ „Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu nr. 167, vykdymo 2018 metais pažangos ataskaita“, Vilnius, 2019 m. kovo 6 d., 118, https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/VPIP%20ataskaita%20uz%202018%20m_2019-03-06.pdf.

¹¹⁹ „Pasaulio lietuvių ekonomikos forume - regioninės politikos perspektyvos“. Lietuvos regionine politika. VRM, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <http://nrp.vrm.lt/lt/pasaulio-lietuviu-ekonomikos-forume-regionines-politikos-perspektyvos/153>.

lietuvių profesionalų (Big Brothers/Sisters) žinias ir patirtį perspektyviam visame pasaulyje studijuojančiam ar karjerą pradedančiam Lietuvos jaunimui (Small Brothers/Sisters)¹²⁰

Bendradarbiavimas su užsienio lietuviais yra aktualus tiek diasporai, tiek Lietuvai, tačiau svarbu, kad vyktų kokybiškas dialogas tarp Lietuvos Vyriausybės ir diasporos. Reikalingas tinkamas diasporos narių, organizacijų informavimas apie Lietuvos poreikius, potencialius partnerius. Iš Lietuvos Vyriausybės turi būti didesnis diasporos įtraukimas į šalies politikos formavimą ir įgyvendinimą. Galėtų vykti daugiau bendrų renginių, labdaros akcijų.

Pripažinimo suteikimas

URM Aukščiausiojo lygio diasporos susirinkimuose ir diplomatinėse delegacijų vizitų metu pažymimas diasporos indelis. Lietuvos bendradarbiavimas su užsienio lietuviais jau turi tradicijas, kurių metu yra vienijami viso pasaulio lietuviai, pripažįstamas indelis į Lietuvos gerovės kūrimą, vyksta nusipelnusių diasporos narių apdovanojimai. Viena iš gražiausių viso pasaulio lietuvių švenčių, tai Pasaulio lietuvių dainų šventė- tai lyg didžioji lietuvių meno olimpiada, ilgametė tautinė tradicija, kurią jau beveik šimtmetį kuria joje dalyvavę iš viso pasaulio suvažiuavę lietuviai. Dalyvaujantys užsienio lietuviai turi galimybę pajauti esantys kartu su Lietuva ir yra jos dalimi.

Pasaulio lietuvių vienybės diena kasmet minima liepos 17-ąją, kai legendiniai lakūnai Steponas Darius ir Stasys Girėnas (tikrieji vardas ir pavardė – Stanislovas Girskis), leidosi į lemtingą skrydį per Atlantą. Tąkart juodu siekė apjungti skirtingose Atlanto pusėse gyvenančius lietuvius ir taip simboliškai sumažinti atstumą tarp toli esančių tautiečių. Šventė švenčiama nuo 2009 m.

Nuo 2009 metų liepos 6-ąją viso pasaulio lietuviai gieda „Tautišką giesmę“. Specialiai šiam renginiui, bendradarbiaujant su Pasaulio Lietuvių Bendruomene ir Lietuvos ambasadamis užsienyje parengiami siužetai iš skirtingų pasaulio uostų, taip vienydami viso pasaulio lietuvius.

„Globalios Lietuvos apdovanojimai“¹²¹, tai užsienio lietuvių profesionalų tinklo „Global Lithuanian Leaders“ (GLL) renginys, skirtas įvertinti užsienyje gyvenančius ir su Lietuva save siejančius bei sugrįžusius įvairių sričių specialistus. Taip pat Vyriausybės kanceliarija nuo 2016 m. organizuoja apdovanojimus, kurių tikslas - pagerbti ir įvertinti biudžetines ir viešąsias įstaigas, nevyriausybinės organizacijas, bendruomenes, socialiai atsakingo verslo įmones ir privačius asmenis, kurie savo iniciatyvomis skatina svetur gyvenančius tautiečius sugrįžti ir dirbti Lietuvoje, konsultuoja grįžusius arba ketinančius tai padaryti, padeda integruotis žmonėms, parvykusiems po daugelio metų, praleistų užsienyje.

¹²⁰ LT Big Brother, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://www.ltbigbrother.com/>.

¹²¹ „Globalios Lietuvos apdovanojimai 2019“, žiūrėta 2020 m. sausio 6 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000088761/globalios-lietuvos-apdovanojimai-2019-prezidenturoje-pagerbti-pasaulio-lietuviai-prisideje-prie-salies-geroves>.

Apibendrinant, remiuosi Y. Kuznetcovu, kuris išvelgia pavojus, dėl kurių gražios idėjos lieka sunkiai įgyvendinamos. Vienas jų – individualios iniciatyvos, kadangi paskutinio laikotarpio migrantai dažniausiai siekia individualaus dalyvavimo, jie nesirūpina bendra diasporos tapatybe, todėl jų asmeninės iniciatyvos dažnai lieka ribotos ir nepaviešintos. Kalbant apie politikos formavimą svarbu paminėti, kaip rašo J. Kuznetcovas: „diasporos gali būti įtrauktos su labai aiškiais vaidmenimis kaip investuotojai, konsultantai, filantropai, biznio angelai, tarpininkai, tačiau kažkas turi atlikti darbą. Štai dėl ko vyriausybė ir privatus sektorius yra tokie svarbūs: jie, o ne diasporos nariai, turi atlikti darbą. Diasporos gali būti labai svarbios formuluojant inovatyvius projektus, bet šalies organizacijų reikalas juos įgyvendinti“¹²².

Lietuvos Vyriausybė turi parengusi kryptingą užsienio lietuvių įtraukimo į šalies gerovės kūrimą strategiją, tačiau tam trūksta finansavimo, administravimo gebėjimų. Informacijos sklaidai pagerinti trūksta galimybės komunikuoti. Elektroninės paslaugos yra teikiamos visose valstybinėse institucijose, tačiau jos nepritaikytas gyvenantiems užsienyje, yra sunku susigaudyti informacijos gausoje arba jos tinkamai nepateiktos. Lietuvos bendradarbiavimui su diaspora norėtusi daugiau įtraukti savanorystės projektų. Diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą pradėti darbai turi būti tęsiami nuosekliai ir kryptingai. Sėkmingai startavęs Lietuvos savivaldybių inicijuotas projektas „Globalūs regionai“, tai realus žingsnis, kuriant Lietuvos regionų plėtros politiką. Į šį projektą yra įtraukiami užsienyje gyvenantys lietuviai, kurie labiausiai palaiko ryšį su savo gimtuoju kraštu ir nori prisidėti prie gimtojo krašto gerovės. Tai ilgalaikis procesas, į kurį turi būti įtraukti visų kartų užsienyje gyvenantys lietuviai ir pripažįstamas diasporos indelis į Lietuvos gerovės kūrimą.

¹²² Yevgeny Kuznetsov, supra note, 38: 54.

3. UŽSIENIO ŠALIŲ POLITIKA DĖL DIASPOROS ĮTRAUKIMO Į GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMĄ

3.1 Airijos politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą

Airija su Lietuva yra panašios valstybės tiek dydžiu, tiek itin gausiomis diasporomis. Skaičiuojama, kad virš 70 milijonų žmonių visame pasaulyje tvirtina esantys airių kilmės¹²³.

Įgaliojimų suteikimas

Airijos politika itin suinteresuota diasporos įtraukimo klausimais ir tai įrodo dar 1998 m. priimtas „The Belfast Agreement“¹²⁴, kuriame II straipsnyje nurodoma, kad: „kiekvienas, nepaisant jo gimimo ar gyvenamosios vietos, airių kilmės žmogus, turi prigimtinę teisę turėti Airijos pilietybę“, toliau dokumente teigiama, kad Airijos tauta brangina ypatingus ryšius su airių protėvių vaikais gyvenančiais užsienyje. Šis susitarimas turėjo įtakos Airijos diasporos politikos formavime.

Airija išskirtinė ir tuo, kad sukurdama strategiją, 2014 m. liepos 14 d. skyrė Diasporos reikalų Ministrą, juo tapo Jimmy Deenihan. Pirmasis Airijos Diasporos reikalų ministras (angl. Diaspora Affairs)¹²⁵ ir tai parodo itin didelį Airijos Vyriausybės susidomėjimą diaspora bei rodo stiprius žingsnius, siekiant išlaikyti, atkurti ir puoselėti santykius su emigrantais.

Balsavimo teisės yra susijusios su gyvenimu Airijoje, todėl jos nesuteikiamos diasporai. Airijos gyventojai moka mokesčius būdami užsienyje; kai kurie, pavyzdžiui, paveldėję šeimos namus, turi sumokėti įvestą mokestį už ne pirminės gyvenamosios vietos apgyvendinimą.

Airijoje vyriausybė turi numačiusi begalę priemonių darbui su diaspora, kurios jau yra veikiančios daugelį metų. Airija diasporos potencialą sugebėjo sėkmingai panaudoti savo šalies regionų plėtrai. Vienas iš tokių pavyzdžių, realiai veikiantis modelis buvo pristatytas Lietuvoje spaudos konferencijoje Seime. Šį modelį pristatė Džoana Merfi (Joanna Murphy), kuri yra 2012 m. įkurtos nevyriausybines organizacijos, traukiančios airių diasporą ir investicijas į Airiją, „Connect Ireland“ generalinė direktorė¹²⁶. Airiško modelio tikslas – pasinaudoti visa diasporos galia investicijų pritraukimui ir regionų gaivinimui. „Skatinome Airijos diasporą investuoti į

¹²³ Kingsley Aikins, Dr Anita Sands ir Nicola White, „The Global Irish Making a Difference Together“ Diaspora Report Interior- The Networking Institute, žiūrėta 2019 m. gruodžio 5 d., <http://thenetworkinginstitute.com/wp-content/uploads/2017/04/The-Global-Irish-Making-a-Difference-Together.pdf>.

¹²⁴ God Friday Agreement, žiūrėta 2019 m. gruodžio 5 d., https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/136652/agreement.pdf.

¹²⁵ Ibid, 6.

¹²⁶ „Airijos pavyzdys liudija, kad lietuvių diasporą galėtume pasitelkti kuriant darbo vietas mažesniuose miesteliuose“, Seimo TS-LKD frakcijos pranešimas žiniasklaidai, 2018 m. gegužės 11 d., <https://sc.bns.lt/view/item/268643>.

mažesnius Airijos miestus, ten kurti pradedančias įmones, smulkius ir vidutinius verslus. Vietos savivalda turėjo konkrečiai nurodyti, kiek galima sukurti darbo vietų ir kiek reikia investicijų. Per pastaruosius 5–6 metus mūsų organizacija pritraukė apie 100 investuotojų iš 26 šalių, 18 savivaldybių gavo investicijų – patirtimi dalijosi viešnia.

Projekto esmė, kad airiai teikia užsienyje gyvenančių savo draugų ar šeimos narių kontaktus, o Airijos valdžia, pasinaudodama tais kontaktais, bando pritraukti užsienio investuotojus į Airiją ir taip kurti darbo vietas ne tik sostinėje, bet ir šalies regionuose. Diasporos atstovai pranešę organizacijai, jog nori bendradarbiauti ar kad turi informacijos apie potencialų investuotoją yra vadinami informatoriais arba ambasadoriais, dar vadinami sujungėjais (angl. connectors)¹²⁷. Yra sukurta vidinė sujungėjų duomenų bazė kur dalinamasi pozityviomis žiniomis apie Airiją, tačiau jiems nekeliama jokie reikalavimai ir jų nėra prašoma aktyviai veikti. Paskatinimas iš vyriausybės yra mokama premija- jeigu sujungėjas suranda verslininką, investuotoją, startuolį, kuris įsikuria Airijoje ir išlaiko veiklą ne mažiau nei dvejus metus, tai už kiekvieną to verslo įkurtą darbo vietą, sujungėjas gauna 1,5 tūkst. eurų premiją. „Užsienyje gyvenantys airiai tiesiog jaučia malonumą, žinodami, kad jų įtaka padėjo į jų šalį, į jų gimtąjį miestą pritraukti investuotojus, padėjo sukurti darbo vietas – jie tuo labai didžiuojasi, tai viršija finansinę naudą. Išties, kai kurie sujungėjai netgi atiduoda savo premijas – aukoja labdarai ar skiria sporto komandoms“, – teigė „ConnectIreland“ vadovė.

Šis modelis gali būti pritaikomas ir Lietuvoje. Svarbu iš pradžių užsitikrinti valstybės paramą bei turėtų ilgalaikį planą, kuris būtų skaidomas į mažesnes dalis. Tiesa, valdžios parama, bent jau Airijos atveju nebuvo finansiškai įspūdinga, o svarbiausia – valstybė niekuo nerizikuoja, nes šalis premijas moka tik verslo sėkmės atveju po dvejų metų. Sujungėjais tapusių airių svarbiausiu veiksmu tampa moralinis pasitenkinimas skleidžiant geras naujienas apie Airiją, prisidedant prie ekonomikos stiprinimo ir raginant užsienio verslininkus ir investuotojus perkelti verslą į Airiją. Diasporos pripažinimui kasmet yra rengiama Nacionalinė išėivijos diena, kurios metu pagerbiami labiausiai „ConnectIreland“ padėję išėiviai.

¹²⁷ Vaidas Saldžiūnas, „Airės idėja Lietuvai: solidžios premijos emigrantams už paprastą vienos minutės paslaugą“, *DELFI žinios*, 2017 m. lapkričio 1 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aires-ideja-lietuvai-solidzios-premijos-emigrantams-uz-paprasta-vienos-minutes-paslauga.d?id=76212837><https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aires-ideja-lietuvai-solidzios-premijos-emigrantams-uz-paprasta-vienos-minutes-paslauga.d?id=76212837>.

Palengvinimo

Vienas iš Diasporos strategijos tikslų yra teikiamų paslaugų kokybės užtikrinimas. Airijos Vyriausybė įsipareigojo bendradarbiauti ir padėti organizacijoms visame pasaulyje ne tik plėstis, bet ir kelti darbuotojų bei savanorių kvalifikacijas, kelti teikiamų paslaugų kokybę.

Globalus airių forumas (www.globalirishforum.ie) – tai socialiniais ryšiais pagrįsta susitikimų vieta, kurios nariai pasižymi aukštais pasiekimais tarptautiniame versle. Nuo pat įkūrimo, tinklas glaudžiai dirba su Vyriausybe ir valstybės institucijomis skleidžiant Airijos ekonomines, kultūrinės ir turizmo informaciją. Labiausiai pažeidžiamiems bendruomenių nariams teikiama informacija susijusi su airių teisėmis, socialinėmis garantijomis. (daugiau informacijos: www.dfa.ie, www.worldirish.com)).

Airijos ir jos diasporos ryšiams palaikyti ir su diaspora susijusiai informacijai teikti sukurtos internetinės svetainės: Irishabroad.com, EuropeanIrish.com. Informacija diasporai susijusi su airių teisėmis, verslo kūrimu, investicijomis yra pateikta internetinėje svetainėje „Emigrantų naujienos“ (www.emigrant.ie). Užsienyje gyvenantys airiai gali kreiptis į Emigrantų paramos tinklą (www.ean.ie). Yra ir daugiau informaciją diasporai teikiančių svetainių, sukurtų Facebook paskyrų.

Aprūpinimas ištekliais

Airija yra išvysčiusi platų socialinių paslaugų tinklą užsienyje gyvenantiems airiams. Airijos diasporos įtraukimo politikos strategijoje¹²⁸ nurodyta, kad Vyriausybė įsipareigoja skatinti airių bendruomenes visame pasaulyje teikti kokybiškas paslaugas bei remti šias bendruomenes; organizuoti reguliarius regionų susitikimus su diasporos, Vyriausybės, nevyriausybinių organizacijų ir kitų suinteresuotojų susitikimus; sutelkti dėmesį į tai, kaip sukurti daugiau galimybių ekonomikos atsigavimui, kad išvykusieji iš šalies dėl ekonominių poreikių galėtų sugrįžti į gimtinę; remti pastangas, kuriant Airiją kaip tyrimų centrą, diasporos susigrąžinimo klausimais.

Diasporos rėmimo veiksmai, kurių ėmėsi valstybė:

- Priimta Emigrantų paramos programa (ESP)¹²⁹, kurioje apibrėžiama suteikti pagalbą ne tik emigrantams gyvenantiems Airijoje, bet ir airiams, gyvenantiems užsienyje. Priėmus Diasporos strategiją, asignavimai paramos programai liko 11 959 milijonai eurų, papildomai dar 1 milijonas eurų skirtas tik diasporos klausimams įgyvendinti. Vyriausybės fokuse atsirado įvairios kategorijos, kurios remiamos: socialinė diasporos gerovė; kultūra, sportas, tradicijos; verslas. Tačiau

¹²⁸ „Global Irish Ireland’s Diaspora Policy Éireannaigh an Domhain Beartas na hÉireann maidir leis an Diaspóra Ireland’s Diaspora Policy, 2015 žiūrėta 2019 m. gruodžio 6 d., <https://www.dfa.ie/media/globalirish/global-irish-irelands-diaspora-policy.pdf>.

¹²⁹ Ibid

ataskaitoje pažymimą, kad visgi trūksta žinomumo tiek šalies viduje, tiek plačiai pasaulyje visoms diasporos grupėms ar suinteresuotosioms grupėms¹³⁰.

- Valstybė įsipareigojo skirti ilgalaikis finansavimą diasporai. Buvo priimtas susitarimas „Service Level Agreement“¹³¹, kuriuo nustatyta, kad Emigrantų paramos programoje privaloma skirti dalį lėšų tyrimams atlikti, kurių dėka būtų dar sėkmingiau skirstomi pinigai.

Socialinė emigrantų ir imigrantų gerovė – Emigrantų paramos programos pagrindas. Ataskaitoje teigiama, kad iš viso Emigrantų paramos programą 2017 metais sudarė 387 projektai, iš jų – 197 socialinės gerovės tematika. Šie projektai sudarė net 61 proc. viso programos biudžeto¹³².

Kaip ir nurodyta Diasporos strategijoje, įkurtas „Mission Fund“, kuris skirtas finansuoti mažų organizacijų projektus – iki 5000 eurų. „Mission Fund“ sulaukė didelės sėkmės, nes organizacijos, siekiančios gauti mažesnę finansavimą, nėra užkraunamos papildoma biurokratine našta. 2015 m. fondą sudarė tik 5 projektai iš 4 skirtingų šalių, o 2017 m. kreiptasi dėl 17 projektų, kurių vertė buvo 56 116 eurų¹³³.

Imtasi aktyviai remti nelegalius gyventojus užsienyje, pavyzdžiui, nelegaliai gyvenančius Jungtinėse Amerikos valstijose. 2017 m. Emigrantų paramos programoje buvo numatyti 1,487,710 eurų remti nelegaliai užsienyje gyvenančius airius, padedant jiems tvarkytis dokumentus¹³⁴.

Specialios sąlygos diasporai studijuoti Airijos universitetuose nėra taikomos. Tyrėjams veikia daugybė akademinų programų, skirtų tyrėjų bendradarbiavimo skatinimui, kuriose gali dalyvauti ir Airijos diasporos nariai (pvz. UCD John Hume Globalių airių studijų institutas, organizuojantis Globalius airių forumus, taip pat priima ir tyrėjus)¹³⁵.

Bendradarbiavimas

Organizuojamas kasmetinis Pasaulinis Airijos pilietinis Forumas (angl. Global Irish Civic Forum). Forumo metu susitinka airių lyderiai iš viso pasaulio, įvairių organizacijų atstovai, politikai ir kiti suinteresuoti asmenys aptarti airių diasporos padėties pasaulyje, politinės situacijos bei problemų su kuriomis tenka susidurti diasporos atstovams.

Organizuotas Pasaulinis Airijos ekonomikos forumas (angl. Global Irish Economic Forum). 2015 m. buvo suorganizuotas forumas, skirtas regioninei ekonomikai aptarti¹³⁶.

2010 m. ministrai, prekybos atstovai, ambasadoriai ir valstybinės institucijos bei organizacijos sudarė Pasaulinį airių tinklą (angl. Global Irish Network)¹³⁷ darbui, siekiant gerinti tarptautinius

¹³⁰ „Global Irish Ireland’s Diaspora Policy”, supra note, 128: 10.

¹³¹ Ibid

¹³² Ibid

¹³³ Ibid, 11.

¹³⁴ Ibid

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ Ibid, 21.

¹³⁷ „Global Irish“, žiūrėta 2019 m. gruodžio 16 d., <https://www.dfa.ie/global-irish/>.

prekybinius santykius bei kuriant Airijos įvaizdį „Ireland Connected – Trading and Investing in a Dynamic World“. „Ireland Connected“ komanda buvo gerai apmokyta, kaip parengti bendradarbiavimo su potencialiais investuotojais planą, ypač daug dėmesio buvo skirta bendravimo kultūrai, atsižvelgta į tai, kad geriausi tarpininkai paprastai būna labai užimti verslo žmonės, todėl iš jų negalima reikalauti daugiau negu kontaktinių duomenų ir trumpo programos pristatymo potencialiems partneriams. Sėkmės formulė susideda iš to, kad už „Connect Ireland“ patikimumą laidavo valstybė, neinvestuodama į programą jokių lėšų, sutikdama gauti naudą tuomet, kai bus sukurta daug naujų darbo vietų ir ekonomika pamažu ims atsigaivinti. Taip ir atsitiko. Šiandien Airija turi apie dešimt tūkstančių tarpininkų 147 pasaulio šalyse¹³⁸.

Sudarytas verslininkų tinklas, tai vietiniai verslininkai padeda airių verslams visame pasaulyje: dalinasi kontaktais, padeda įsidarbinti ir dalinasi visa reikiama informacija. Emigrantų paramos programoje nurodyta, kad valstybė įsipareigoja remti verslus ir padeda bendradarbiauti tarpusavyje. O ataskaitoje teigiama, jog nuo 2015 m. buvo paremta 30 skirtingų organizacijų 17-oje valstybių¹³⁹.

Užsienio reikalų departamentas sukūrė fondą, kuris skirstomas organizacijoms, kurios dirba su diasporos atstovais, kurie planuoja grįžti į šalį. Ataskaitoje teigiama, kad 2017 m. 4 mln. eurų buvo skirti organizacijoms¹⁴⁰.

Sukurtas „Global Irish Hub“ internetinis puslapis, kuris nuolat tobulinamas ir pateikiama visa reikalinga informacija norintiems sugrįžti ar investuoti.

- **Įsteigtas tarpžinybinis Airijos užsienio reikalų komitetas**, kuris atsakingas už departamentų bendradarbiavimą, diasporos politikos formavimą atsižvelgiant į aktualijas ir organizacijų veiklos ataskaitų teikimą¹⁴¹

- **Sukurta Emigrantų verslininkų mentorystės programa** (angl. Emigrant Entrepreneur Mentoring programme), pavadinta „Back to Business“. Mentorystės programa apima visus Airijos regionus, tai reiškia, kad fokusuojamas dėmesys tiems, kas siekia kurti verslus regionuose.

- **Įtraukiami vietiniai gyventojai nuomonės formuotojai**, siekiant pasiekti išvykusiųjų. Bendradarbiaujama su regionų mokyklomis ir koledžais, siekiama skleisti išvykusiųjų istorijas – taip ne tik susigrąžinant juos, bet ir sukuriant santykį. Taip pat, Užsienio reikalų departamentas kartu su Transporto, turizmo ir sporto departamentu sukūrė programą, kuria į turizmo planų kūrimą įtraukiama diaspora.

¹³⁸ „Global Irish“, supra note, 137.

¹³⁹ „Global Irish Ireland’s Diaspora Policy“, supra note, 128: 22.

¹⁴⁰ Ibid, 23.

¹⁴¹ Ibid, 14.

- **Organizuojamas kasmetinis forumas „Civilic Forum“**, jame dalyvauja visos suinteresuotos grupės. Aptariamos aktualijos, problemos ir išsikeliami uždaviniai tolesniam diasporos politikos formavimui.

- **Vykdoma nuolatinė, tęstinė komunikacija**: akis į akį komunikacija, ministrų kabinetas nuolat keliauja po pasaulį ir susitinka su diasporos atstovais bei kitomis suinteresuotomis grupėmis; sukurtas internetinis puslapis „Global Irish“, kuriame pateikiama visa diasporai naudinga informacija, siunčiamas kas savaitinis naujienlaiškis; vykdoma komunikacija socialiniuose tinkluose¹⁴².

- **Išteigtas Pasaulinis Airijos žiniasklaidos fondas**. Skirta apie 65 000 eurų apdovanoti airių vykdomus projektus visame pasaulyje.

- **Įkurta „Global Irish“ vasaros mokykla jaunimui**. Vasaros stovyklos trukmė – 2 savaitės, kurių metu jaunimas mokomas Airijos istorijos, tradicijų, kultūros politikos ir kitų dalykų. Taip pat, Vyriausybė drauge su privačiu sektoriumi plėtoja mainų programas¹⁴³.

- **Įkurtas „Global Irish“ informacijos centras**¹⁴⁴, kuriame pateikiama visa naudinga informacija.

- Vyriausybė siunčia naujienlaiškius apie naujas darbo vietas Airijoje. Bendravimui pasitelkiama komunikacija ir socialiniuose tinkluose. Skleisti žinias pasitelkiami ir kitos media priemonės.

Pripažinimas

Diasporos indėlis skleidžiant žinias apie Airiją visame pasaulyje pripažįstamas bei vertinamas¹⁴⁵. Vyriausybė įsipareigojo skatinti žmones, organizacijas, verslus ir kitus suinteresuotus į rengdama apdovanojimus „Presidential Distinguished Service Award“ (Garbingos tarnybos apdovanojimas).

Apibendrinant, galima teigti, kad Airijoje nėra daug specifinių teisinių nuostatų dėl santykių su diaspora reglamentavimo. Privilegijos airių kilmės asmenims arba su Airija susijusiems asmenims yra suteikiamos pilietybės įgijimo (natūralizacijos) ir pagalbos grįžtantiems airiams (įrodantiems savo ketinimus nuolat apsigyventi Airijoje) srityse. Airijoje balsavimo teisės yra ribojamos, balsuoti gali tik Airijoje gyvenantys piliečiai. Paskutinių metų balsavimo teisių apribojimai yra diskusijų tema, nes užsienyje gyvenantys airiai nori prisidėti prie Airijos Vyriausybės vykdomos politikos. Airijos sėkmės pritraukiant investicijas į šalies regionus, nebuvo susijusi tik su diasporai skirtomis programomis, tai lėmė ir patraukli regionų investicinė aplinka. Dar vienas

¹⁴² „Global Irish Ireland’s Diaspora Policy“, supra note, 128: 15.

¹⁴³ Ibid

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Department of Foreign Affairs and Trade, supra note, 91:39.

sėkmės veiksnys buvo ir yra tai, kad Airija yra atvira imigracijai, glaudžiai bendradarbiauja su diaspora ir sugebėjo pritraukti išsilavinusių ir verslių žmonių.

3.2 Izraelio politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės gerinimą

Igaliojimų suteikimas

Izraelis yra parlamentinė demokratija, kurioje parlamentas turi didžiausią svorį šalies valdyme. Parlamentas šalyje vadinamas Knesetu. Nors Izraelis neturi rašytinės konstitucijos, tačiau 1948 m. priimta Nepriklausomybės deklaracija bei Kneseto leidžiami įstatymai atlieka konstitucijos funkcijas. 1950 m. buvo priimtas Grįžimo įstatymas, kuriuo leidžiama žydiškų šaknų turintiems asmenims iš viso pasaulio imigruoti į Izraelį, gauti pilietybę ir paramą įsikūrimui. Grįžimo įstatymas galioja ir konvertitams į judaizmą.

Sprendimus savarankiškai priima vietinė valdžia, tačiau patvirtina Diasporos reikalų ministerija.

Izraelio valstybėje balsavimo teisę turi tik turintys pilietybę (vieną) ir gyvenantys šalyje asmenys.

Diasporos reikalų ministerijos¹⁴⁶ tikslas yra puoselėti dialogą su žydais visame pasaulyje bei rūpintis jų gerove; išlaikyti ryšį vykdant bendrą veiklą. Pagrindinės ministerijos veiklos sritys:

1) žydų tapatybės ir ryšių su Izraeliu stiprinimas. Ministerija vykdo „Mosaic United“, „Taglit“, „Masa“, „Momentum“ projektus, kuriais siekiama stiprinti santykius su žydais, kilusiais ne iš Izraelio ir neturinčią giminių ar ryšio su judaizmu ir žydų tauta.

2) Kova su antisemitizmu. Ministerijos tikslas diasporos atstovams užtikrinti visavertį žydų gyvenimą individualiu bei bendruomenės lygmeniu. Įgyvendinant šį strateginį planą, ministerija ne tik siekia išplėsti bendruomenes visame pasaulyje, bet bendradarbiauja kuriant naujas. Veiksmai sutelkti į keletą lygių: sumažinti antisemitinių incidentų skaičių visame pasaulyje, didinti visuomenės informuotumą apie antisemitizmą, stiprinti asmenų, organizacijų ir valstybių visame pasaulyje įsipareigojimą kovoti su antisemitizmu ir teikti pagalbą tiems, kuriuos tai paveikė.

3) Izraelio ir diasporos ryšio stiprinimas. Ministerija laiko diasporos žydus kaip neatsiejamą žydų bendruomenės ir Izraelio, dalį. Todėl vyriausybės pavesti ministerijai tikslai yra didinti Izraelio visuomenės žinias apie diasporos žydus, jos bendruomenes ir asmenis bei su jais susijusius iššūkius; sustiprinti izraeliečių ir diasporos žydų giminių jausmą; skatinti dalyvavimą ir veiksmus sprendžiant klausimus, susijusius su diasporos žydais.

¹⁴⁶ Ministry of Diaspora Affairs, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d., <http://www.mda.gov.il/EngSite/Pages/Home.aspx>.

4) Plėsti žydų tautos ratą. Ministerija paskyrė viešąjį komitetą, kuris nagrinėja Izraelio valstybės ir viso pasaulio bendruomenių santykius susijusius su žydų tauta.

Diasporos reikalų departamentas¹⁴⁷, kurio tikslas yra kurti bendradarbiavimą tarp žydų visame pasaulyje bei stiprinti sionistinį identitetą tarp jaunos kartos žydų (20 – 45 m.). Departamento veikla skirta plėtoti ir stiprinti jaunosios kartos žydų ir Izraelio valstybės ryšį.

Sionistų kongresas¹⁴⁸. Aukščiausiasis Pasaulio sionistų organizacijos organas ir jos įstatymų leidžiamoji valdžia. Kongresas rengia Pasaulio sionistų organizacijos politiką, įskaitant finansinę politiką; priima ir svarsto sionistų vykdomosios valdžios ir Pasaulio sionistų organizacijos institucijų pranešimus; svarsto siūlymus, kuriuos Kongresui pateikia Sionistų Generalinės tarybos atstovai, Kongreso prezidiumo nariai, Sionistų vykdomoji valdžia ir Sionistų federacijos.

Pasaulio sionistų organizacija. Sionistų tikslas yra įkurti žydų tautą teisiškai užtikrintus namus Eretz Yisrael – gimtojoje žemėje. Todėl Sionistų organizacija atsakinga už: žydų ūkininkų, amatininkų ir prekybininkų įsikūrimo Palestinoje skatinimą; remiantis pasaulio šalių įstatymais vienyti žydus; tautiškumo skatinimą; Organizaciją sudaro šie organai: Pasaulio sionistų sąjungos, teritorinės sionistų federacijos; ir tarptautinės organizacijos, kurios save apibūdina kaip sionistus, tokios kaip WIZO, Hadassahas, Bnai-Brithas, „Maccabi“, Pasaulio sefardų federacija, trys pagrindiniai pasaulio judaizmo srautai (stačiatikių, konservatorių, reformos), NVS delegacija - NVS delegacija. Valstijos (buvusi Sovietų Sąjunga), Pasaulio žydų studentų sąjunga (WUJS) ir t.t.

Žydų tautos politikos institutas (angl. Jewish People Policy Institute) (toliau tekste JPPI) yra nepriklausoma profesionalios politikos planavimo įstaiga, įsteigta kaip privati pelno nesiekianti organizacija Izraelyje. Instituto misija - užtikrinti žydų tautos ir žydų civilizacijos klestėjimą, profesionaliai strategiškai mąstant ir planuojant svarbiausias pasaulio žydų problemas¹⁴⁹.

Žydų agentūra¹⁵⁰, ne pelno siekianti organizacija, kuri vienija viso pasaulio žydus. Organizacijos tikslas yra užtikrinti, kad kiekvienas žydas jaustų ryšį vienas su kitu ir su Izraeliu, nesvarbu, kur jie gyvena pasaulyje. Žydų agentūra smarkiai prisideda prie švietimo sistemos gerinimo: teikia papildomą paramą Izraelio aukštojo mokslo įstaigoms; dalinasi patirtimi su diasporos jaunimu, kuris turėtų sustiprins jų žydišką tapatumą bei paskatins juos įsikurti Izraelyje, ir prisideda prie žydų švietimo pačiose diasporos bendruomenėse. Žydų agentūros valdymo organas – valdyba, kurią sudaro įtakingi žydai iš viso pasaulio: Šiaurės Amerikoje atstovai, religinių srautų vadovai ir JAV centrinių pasaulio žydų organizacijų vadovai, pasaulio atstovai. Sionistų

¹⁴⁷ Department of Diaspora Affairs, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d., <https://www.wzo.org.il/Diaspora-Activities>.

¹⁴⁸ World Zionist Organization, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d., <https://www.wzo.org.il/organization-structure>.

¹⁴⁹ Shmuel Rosner and John Ruskay, (The Jewish People Policy Institute's Annual Israel-Diaspora Dialogue. 70 Years of Israel-Diaspora Relations: The Next Generation“, *Jewish Agency for Israel: (2018)*, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d. <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2018/07/Dialogue-at-70-English.pdf>.

¹⁵⁰ The Jewish Agency for Israel, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d., <https://www.jewishagency.org/>.

organizacijos, Izraelio merai, Izraelio visuomenės ir politinės sistemos atstovai, taip pat Kereno Hayesodo kampanijų vadovai visame pasaulyje.

Keren Kayemeth LeIsrael ir Keren Hayesod, Sionistų judėjimo įkurta organizacija, padedanti įsikurti žydų tautybės žmonėms, grįžusiems gyventi į Izraelį.

„Israel Forever“ fondas, ne pelno siekianti ne vyriausybė labdaros organizacija, kuri plėtoja ir skatina galimybes stiprinti diasporos ryšį su Izraeliu.

Akivaizdu, kad Izraeliui tenka didelė našta išlaikyti gerus ar kurti naujus santykius su diaspora. 2018 m. valstybė atšventusi nepriklausomybės 70-metį, dar kartą pabrėžė, kaip svarbu Izraeliui puoselėti santykius su diaspora¹⁵¹.

Oficialus bendradarbiavimo lygmuo: Izraelio vyriausybė yra atstovaujamas valstybės organas, įgaliotas nuspręsti ir formuoti visiems izraeliečiams priimtina politiką. Tuo tarpu žydų diasporos organizacijose nėra vieno valdančio organo, organizacijos paremtos daugiau savanoriška visuomenine veikla, organizacijos atstovauja skirtingas interesų grupes ir bendruomenes skirtingose šalyse. Šios organizacijos ne visada turi aukštą teisėtumo laipsnį, neturi įgaliojimo formuoti diasporos žydų politikos¹⁵².

Palengvinimas

Komunikacija vyksta įvairiais kanalais: socialiniuose tinkluose, kiekviena organizacija turi savo internetinius puslapiuose, kuriuose talpinama pagrindinė informacija įvairiomis kalbomis: hebrajų, anglų, ispanų, rusų ir t.t. Kiekviena organizacija siunčia kassavaitinius naujienlaiškius, dalinasi informacija. Taip pat, tokios organizacijos, kaip Sionistų, turi atskirą telefono aplikaciją.

Izraelyje ypač didelis dėmesys skiriamas informacinei sklaidai apie galimybes gyventi ir dirbti šalyje – užtikrinami nemokami pokalbiai telefonu, skambinant iš 39 valstybių, konsultuojama 6 kalbomis ir ne tik darbo valandomis.

Aprūpinimas ištekliais

Izraelyje ryšių su diaspora stiprinimo programos daugiausia yra finansuojamos privačių fondų, kurie yra įkurti vietos ir užsienio žydų bendruomenių. Tam didelę įtaką turi žydų tradicija dalintis, pasitikėjimas agentūra, kad lėšos bus tinkamai panaudotos. Skatinant persikelti gyventi į Izraelį, siekiama atvykstantiems sukurti papildomą pridėtinę vertę, ne tik užtikrinti geras gyvenimo sąlygas, bet ir karjeros galimybes, erdvę ir sąlygas kūrybai. Palengvinant sugrįžimą pilietybė suteikiama iškart, įrodžius, kad jis turi žydišką kilmę. Per porą dienų suteikiama 10 tūkstančių (šekelių – red.past.) pirmą įmoką grįžimui, suteikia pastogę ir padeda susirasti pirmą darbą.

¹⁵¹ Shmuel Rosner, John Ruskay. The Jewish People Policy Institute's Annual Israel-Diaspora Dialogue. 70 Years of Israel-Diaspora Relations: The Next Generation. Jewish Agency for Israel, (2018), žiūrėta 2020 m. sausio 16 d. <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2018/07/Dialogue-at-70-English.pdf>.

¹⁵² Word Zionist Organization, supra note, 136: 48.

Įgyvendinant programas ir projektus, didžioji dalis priemonių yra skirta jaunimui iki 30 metų – aktyviai įgyvendinamos pažinimo ir integracinės programos, kurių metu užsienyje gyvenantys žydų kilmės jaunuoliai kviečiami tam tikrą laiką (kelioms ar keliolikai savaitių) viešėti Izraelyje ir pažinti šalį stažuojantis, dirbant ar savanoriaujant.

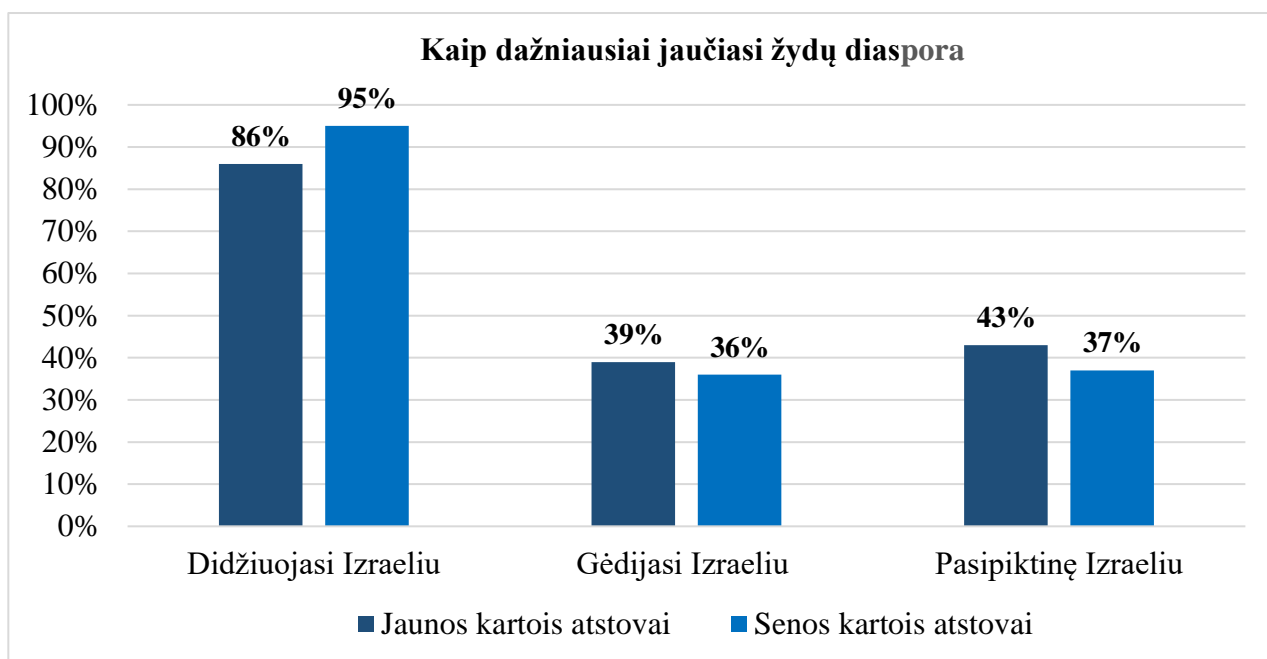
Socializacijos programa nusprendusiems gyventi Izraelyje teikia įvairias lengvatas sėkmingai gyvenimo pradžiai (pvz., nemokami anglų kalbos, kompiuterinio raštingumo kursai) trunka net dešimt metų po atvykimo gyventi į Izraelį.

Bendradarbiavimas

Izraelio puoselėjami santykiai su žydų diaspora bene stipriausi ir sudėtingiausi, dėl žydų išsibarstymo po visą žemės rutulį. Tokią gausią emigraciją lėmė daugelis faktorių, tačiau svarbu paminėti, jog daug žydų gyvenančių diasporoje, niekada nėra matę gimtinės. Siekiant supranti žydų bendruomenės padėtį pasaulyje svarbu nepamiršti šiurpinančių holokausto įvykių praeityje ir antisemitinio judėjimo bei dabartinės Jeruzalės ir Palestinos konflikto, dėl kurio sunku išlaikyti žydų bendruomenę vieningą.

Apklauso¹⁵³ duomenys atspindi daugelį teigiamą Izraelio valstybės ir diasporos santykį, tačiau svarbu pabrėžti, kad didžioji dauguma žydų pasaulyje didžiuojasi Izraeliu: net 95 proc. vyresnių (nuo 45 m.) respondentų atsakė teigiamai, tačiau jaunesnioji karta (20 – 45 m.) nėra linkusi taip didžiuotis savo valstybe – tik 86 proc. apklaustųjų didžiuojasi Izraeliu. Lentelėje X taip pat matyti, kad net 43 proc. apklaustųjų jaunesnės kartos atstovų yra pikti ant Izraelio, vyresniosios kartos atstovų, nepatenkintų Izraelio valstybe sudaro 37 proc. Taip pat, 39 proc. jaunosios kartos atstovų pripažino, jog gėdijasi savo gimtinės ir 36 proc. vyresniosios kartos atstovų gėdijasi Izraelio.

¹⁵³ Word Zionist Organization, supra note, 136: 43.

1 pav. Jaunosios ir senosios kartos žydų jausmai Izraeliui

Taigi, išsamus tyrimas parodė, kad Izraelis visgi turi iššūkių išlaikyti gerus santykius su diaspora. Ir tai lemia daugelis faktorių, tiek politinė Izraelio padėtis, tiek nuo valstybės visai nepriklausantys įvykiai pasaulyje ir antisemitizminis judėjimas. Galima teigti, kad Izraeliui turėtų būti ypač svarbus ryšys su jaunesniąja žydų karta, kuri linkusi mažiau pasitikėti gimtąja valstybe. Atlikta apklausa taip pat atskleidė, kad sunku išlaikyti sentimentalius santykius tarp diasporos ir valstybės¹⁵⁴. Nepaisant to, valstybė deda maksimalias pastangas išlaikyti kuo glaudesnę ryšį su diaspora ir gerinti esamus santykius su užsienyje gyvenančiais žydais.

Žydų agentūros teigimu¹⁵⁵, būtent dvipusis bendradarbiavimas tarp Izraelio vyriausybės bei diasporos organizacijų visame pasaulyje ir lemia atsinaujinimo bei gerų santykių išlaikymo sėkmę. Organizacijos tiek atskirai, tiek bendradarbiaujant tarpusavyje bei su vyriausybe vykdo per 50 įvairiausių iniciatyvų, tarp kurių yra tiek vasaros stovyklos diasporos atstovams, tiek paskaitos apie Izraelio kultūrą ir pan., galimybės savanoriauti ir daug kt.

Pagrindinės vykdomos iniciatyvos:

„**Beit Ha'am**“ - pavyzdinė programa, kuria siekiama sukurti žydų ir sionistų diskursą. Aptariama daugybė temų, tokių kaip diasporos ir Izraelio santykiai, svarbiausi renginiai, atostogos, Izraelio visuomenė, žydų tautos įtampa ir kita. Naudodami išverstus hebrajų kalbos tekstus, vaizdo įrašus ir pagrindinius klausimus, pedagogai ir pagalbinkai gali surengti prasmingas diskusijas.

¹⁵⁴ Word Zionist Organization, supra note, 136: 44.

¹⁵⁵ Daniel J. Elazar, „The Jewish Agency and Israel-Diaspora Relations: Some Concrete Steps for the Improvement of Jewish Agency Programs“, Jerusalem Center for Public Affairs, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d. <https://www.jcpa.org/dje/articles2/ja-isrdiasrel.htm>.

„Leadership with an Eye to the Future“ – unikali pažintinė kelionė Herzlo pėdomis per Europą.

„Tachles“ - novatoriška švietimo programa, suteikianti galimybę besimokantiems hebrajų kalbos praktiškai patirti paprastą kasdienę hebrajų kalbą, kaip ji naudojama Izraelyje. Vykdydami grupinį procesą, programos dalyviai gali susipažinti su hebrajų abėcėle, išmokti kasdieninės vartotinos kalbos.

„70 Izraelio veidų“ - iniciatyva, skirta parodyti ir supažindinti pasaulį su Izraelio įvairiapusiškumu.

„Virtual Citizen of Israel“ – suteikiama virtuali Izraelio pilietybė, tačiau politinių ar teisinių galių tai neturi.

Pripažinimas

Žydų agentūra glaudžiai bendradarbiauja su žydais visame pasaulyje, dalinasi sėkmės istorijomis, padeda įsikurti atvažiuojantiems į Izraelį. Taip pat, yra vykdomi „Virtual Citizen of Israel“ apdovanojimai, kuriuose nusipelnę virtualūs piliečiai kasmet yra apdovanojami.

Izraelyje yra labai daug vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų dirbančių su diaspora. Daugelis organizacijų dirba savanoriškais pagrindais. Išskirtinis dėmesys skiriamas kovai su antisemitizmu, kad žydai saugiai jaustųsi visame pasaulyje.

Izraelio valstybės vykdomas bendradarbiavimas su diasporos atstovais ir jų organizacijomis yra grindžiamas aiškiu ideologiniu, religiniu pagrindu. Visos siūlomos atvykstantiems gyventi Izraelyje programos yra kompleksinės, gerai parengtos visų dalyvaujančių suinteresuotų pusių ir taikomos individualiai, nes didžiausias darbas atliekamas kiekvienoje šeimoje, vietos bendruomenėje. Vaikams nuo mažų dienų šeimose diegiama pagarba, ištikimybė savo tautai, Izraelio valstybei. Meilė savo kraštui yra ugdoma ir skiepijama, svarstant apie tai, kokią naudą galima suteikti savo krašto gerovei ir išlikimui pasaulyje.

3.3. Lietuvos, Airijos ir Izraelio šalių diasporos įtraukimo į šalies kokybės užtikrinimą, palyginamoji analizė

Airijos, Izraelio ir Lietuvos diasporų įtraukimo į šalies gerovės gerinimą politikų palyginimas atliktas, remiantis J. Brinkerhoff, pagal kurią nagrinėta šių šalių (Airijos, Izraelio ir Lietuvos) vyriausybių diasporos įtraukimo politika (skyriai 2.1, 3.1, 3.2).

Įgaliojimų suteikimas

Lietuvoje URM Užsienio lietuvių departamentas dalyvauja formuojant, koordinuojant ir įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės politiką ryšių su užsienio lietuviais srityje ir koordinuoja „Globalios Lietuvos“ programos įgyvendinimą, palaiko ryšius su užsienio lietuviais,

juos vienijančiomis organizacijomis ir institucijomis. Lietuvos diasporos atstovai, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai, turi teisę balsuoti priimant tam tikrus valstybei svarbius politinius sprendimus. Balsuoti užsienyje gyvenantiems piliečiams sudarytos sąlygos ambasadose, konsulatuose bei paštu. Tiesa, Lietuvos Respublikos piliečiai neturi teisės balsuoti savivaldos rinkimuose. Tačiau analizuojant kitas užsienio valstybes pastebėta, kad nei Airijos Respublika, nei Izraelio Respublika nesuteikia galimybių balsuoti užsienyje gyvenantiems savo valstybėms piliečiams, jeigu jie nori dalyvauti vykstančiuose rinkimuose, jie turi grįžti į savo tėvynę. Nors Airijoje vyksta referendumai dėl balsavimo teisių suteikimo.

Visos vyriausybės nuostatas dėl ryšių su diasporomis stiprinimo turi įsirašiusios į savąsias veiklos programas, skiria finansinę paramą savo diasporų bendruomenėms ir užsienio šalyse veikiančioms organizacijoms, jų vykdomiems projektams. Airija vykdo diasporų įtraukimo programos įgyvendinimo stebėseną.

Airijos diasporos įtraukimo politikos formavimą, paslaugų užsienyje gyvenantiems airiams teikimo koordinavimą vykdo atskira Diasporos Reikalų Ministerija. Akivaizdu, kad yra didesnis dėmesys šalies diasporai, jos įtraukimui į šalies gerovę. Lietuva galėtų panaudoti Airijoje esantį santykių su diaspora palaikymo modelį. Airijos agentūros Connect Ireland pavyzdys, kuris turi sėkmingą patirtį pritraukiant investicijas ir reikalingus žmones į šalies regionus. Izraelyje yra daug vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų dirbančių su diaspora, tačiau vietinės valdžios priimtus nutarimus turi patvirtinti Diasporos reikalų ministerija. Izraelyje Imigrantų Absorbcijos Ministerijoje¹⁵⁶ dirba virš 500 darbuotojų ir jie kiekvieną žydą pasaulyje nuolatos įvairiais būdais vilioja sugrįžti. Tai pasaulyje turbūt vienintelis modelis, taip besirūpinantis sugrįžusiais savo kraštiečiais.

Lietuvos vyriausybės turi patvirtinusios specialias programas (strategijas), kuriose numatytos politinės ryšių su diasporomis plėtojimo priemonės, tačiau absoliučiai neparemtos nei pinigais, nei žmonėmis, nei administraciniais gebėjimais. Lietuvoje turėtų būti palankesnės sąlygos įgyti Lietuvos pilietybę, supaprastinta tvarka siejant su lietuvių kilme.

Palengvinimas

Visos valstybės diplomatinėmis priemonėmis gina piliečių teises užsienio šalyse, teikiamos konsulinės paslaugos.

Airijos, Izraelio bei Lietuvos respublikų vyriausybės yra sukūrusios ir investavusios į specializuotus diasporos atstovams internetinius puslapius. Vykdo aktyvias konsultacijas

¹⁵⁶ Immigrant Absorption Ministry, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <http://archive.moia.gov.il/English/About/Pages/default.aspx>.

išvykusiems į užsienį ar norintiems sugrįžti, paskirti atstovai bendradarbiauja su suinteresuotomis grupėmis. Airijos ir Izraelyje – tokios svetainės yra sukuriamos privačių asmenų iniciatyva.

Visose valstybėse teikiama informacija apie investavimo galimybes.

Lietuvoje turėtų būti pagerinta galimybė komunikacijai tarp Valdžios institucijų ir diasporos narių ir organizacijų. Dažnai geri valdžios norai nėra išgirsti užsienyje gyvenančių lietuvių.

Aprūpinimas ištekliais

Visos valstybės finansuoja į užsienį išvykusiųjų savo kraštiečių įsitraukimo į valstybės gyvenimą kūrimo programas. Finansiškai skatina diasporą dalyvauti šalių ekonomikos, mokslo, kultūros, sporto ir kitoje veikloje. Tačiau skiriamas finansavimas nėra vienodas, taip pat galima pastebėti, kad šalys daugiau dėmesio kreipia skirtingoms problemoms. Pavyzdžiui, Airija didelį dėmesį skiria akademiniam tyrimams atlikti. Airijoje tyrėjams veikia daugybė akademinio programų, skirtų tyrėjų bendradarbiavimo skatinimui, kuriose gali dalyvauti ir Airijos diasporos nariai. Airijos valdžios institucijos remia airių kalbos mokymą užsienio šalių kolegijose ir universitetuose. Airijoje turima informacija patvirtina, kad specialios sąlygos diasporai studijuoti aukštosiose mokyklose nėra taikomos, tačiau siūlomas socialinių paslaugų paketas, kuriuo gali pasinaudoti ir Airijos diaspora. Izraelyje vykdomos įvairios programos, kurios remia studijas jaunimui iš kitų šalių studijuoti Izraelio universitetuose. Izraelyje skiriamas ypatingas dėmesys švietimui ir remiami moksliniai tyrimai, tuo pačiu ir tyrimai susiję su diasporos tyrinėjimu. Tuo tarpu Lietuvoje per projektines veiklas yra remiami migracijos ir diasporos procesų tyrimai. Visos valstybės skiria išskirtinį dėmesį švietimui, remia švietimo iniciatyvas diasporos atstovams. O Lietuvoje sugrįžusiems patekti į mokyklas ir darželius taikomos lengvatos. Studijuojantiems Lietuvos aukštosiose mokyklose užsienio lietuviams taip pat teikiama finansinė parama.

Visos nagrinėtos šalys skiria finansinę paramą verslumui skatinti, skiria finansinę paramą diasporos organizacijoms bei investicijoms. Airijoje, Lietuvoje per vykdomus projektus yra remiama verslo pradžia, parama sugrįžusiems. Izraelyje skiriama vienkartinė išmoka įsikūrimui Izraelyje, vykdoma parama kuriant verslą. Lietuvoje per regiono plėtros programas, užsienio lietuviai gali jose dalyvauti ir pasinaudoti parama kuriant verslą, įsigyjant nekilnojamąjį turtą.

Diasporos narių socialinei gerovei užtikrinti didžiausią dėmesį skiria Airija, kurios vyriausybė užtikrina ilgalaikę paramą sugrįžusiems. Galima teigti, kad Izraelyje socialinė gerovė diasporai teikiama valstybei kovojant su antisemitine veikla. Lietuvoje yra teikiama psichologinė pagalba sugrįžusiems iš emigracijos lietuviams. Visose šalyse yra vykdomos programos įtraukiant diasporos narius į šalies gerovės kūrimą, tačiau tik Airija yra numačiusi ilgalaikį nuolatinį finansavimą darbui su diaspora.

Bendradarbiavimas

Bendradarbiavimas su diaspora visose šalyse vyksta visuose lygmenyse. Vyksta konferencijos politikos, ekonomikos, mokslo, kultūros klausimais. Visose šalyse bendradarbiaujama su diasporos organizacijomis, vyksta savanorystės projektai. Taip pat šių šalių valdžios institucijų atstovai viešai kalbėdami pabrėžia, jog diaspora yra integrali tautos dalis, ir deklaruojamas suartėjimo su diaspora būtinumas.

Diasporos atstovai yra informuojami apie laisvas darbo vietas šalyje. Izraelio vyriausybė per vyriausybines organizacijas tarpininkauja padedant įsidarbinti grįžtantiems.

Bendradarbiavimas su savo šalies diaspora vyksta visose šalyse, tačiau skiriasi bendradarbiavimo lygis, kokybė. Lietuvoje norėtusi aktyvesnio Vyriausybės bendradarbiavimo įtraukiant diasporą į šalies gerovės kūrimą.

Pripažinimas

Visose šalyse yra vykdomos diasporos pripažinimas per organizuojamus renginius diasporos nariams, pagerbiant nusipelnčius šaliai diasporos narius.

Apibendrinant nagrinėtų valstybių vykdomą politiką dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą, kiekviena šalis turi savo patirtį ir skiria tam ypatingą dėmesį. Pagal visus politikos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą veiksmus visos šalys tam skiria atitinkamą finansavimą. Svarbu paminėti, kad Lietuvos valstybė išsiskiria tuo, kad į užsienį išvykę Lietuvos Respublikos piliečiai turi balsavimo teisę, gyvendami kitose šalyse, ko neturi nei Airijos, nei Izraelio piliečiai.

Airija su diaspora pradėjo dirbti dar 1998 m., taigi, tai ilgų darbo metų patirtis, kai matomi apčiuopiami rezultatai. Airija ir Izraelis turi diasporos reikalų ministerijas ir skiria milijonines lėšas diasporai, tuo tarpu Lietuvoje už bendradarbiavimą su diaspora atsakingas yra URM Užsienio reikalų departamentas, kuris skiria finansavimą šiai užsienio politikos sričiai. Palyginus Lietuvos skiriamą finansavimą darbui su diaspora ir Airija, tai skirtumas yra labai didelis: Airijoje 11 959 milijonai eurų, papildomai 1 milijonas eurų skiriamas nuolatiniam finansavimui. Lietuvoje skiriama 828 tūkst. eurų metams.

Airijoje išplėstas socialinių paslaugų tinklas užsienyje gyvenantiems airiams. Nuolat gerinama paslaugų kokybė. Norėdama sutelkti viso pasaulio airius, vyriausybė intensyviai stiprina ryšius su visais užsienyje gyvenančiais ir turinčiais airiškos kilmės asmenimis. Svarbus investicijų pritraukimas į Airijos regionus yra ilgalaikio darbo su į užsienį išvykusiais airių profesionalais rezultatas. Airija remia mokslinius tyrimus susijusius su diaspora, kad būtų tinkamai paskirstytas finansavimas, ieško vis naujų būdų bendradarbiavimo praktikai tobulinti.

Izraelio situacija skiriasi nuo kitų šalių, čia vienas iš svarbiausių uždavinių yra žydų tapatybės ir ryšių su Izraeliu stiprinimas, kova su antisemitizmu, kad žydai gerai jaustųsi visame pasaulyje. Ypatingas dėmesys skiriamas švietimui, jaunajai žydų kartai.

Taip pat, svarbu paminėti, jog diasporos atstovai, skirtingai nuo kitų nagrinėtų atvejų, patys investuoja ir prisideda finansiškai remiant Izraelio valstybę.

Taigi, matyti, jog Lietuva turi didelį potencialą panaudoti savo diasporos išteklius šalies gerovei stiprinti. Nors Lietuvos skiriamas finansavimas diasporai nėra pakankamas, tačiau Lietuvos Vyriausybė palyginti per trumpą laiką (realūs darbai prasidėjo nuo 2011 m.) yra parengusi nuoseklų veiksmų planą darbui su diaspora. Tačiau Lietuvos patirtys dar tik formuojasi. Gerinant paslaugų prieinamumą Lietuvoje yra tobulinama konsulinių paslaugų kokybė. Tačiau lieka neaišku, kaip savivaldybės praktiškai išnaudoja visus galimus įrankius, kaip įtraukiamos diasporos bendruomenės ir kokie įrankiai yra efektyvūs.

4. TYRIMO METODOLOGIJA

Teorinėje dalyje išanalizuoti socialinių mokslų autoriai nagrinėjantys diasporos galimybes ir potencialą prisidėti prie savo gimtojo krašto gyvenimo kokybės gerinimo; išnagrinėta Lietuvos politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės gerinimą; išanalizuoti užsienio valstybių gerieji pavyzdžiai, tai Airijos ir Izraelio valstybių politika dėl diasporos įtraukimo į šalies gerinimą. Atliktas šių šalių vykdomos politikos palyginimas. Minėtomis teorinėmis įžvalgomis paremtas ir atliktas empirinis tyrimas. Tyrimo metu buvo vykdomi kokybiniai interviu su suinteresuotomis grupėmis: savivaldybių atstovais, diasporos atstovais. Tyrimu siekta išsiaiškinti praktinę užsienio lietuvių ir savivaldybių bendradarbiavimo proceso pusę, kokios yra užsienio lietuvių galimybės bendradarbiauti su savivaldybėmis, analizuojamas bendradarbiavimas kaip „co-production“ atvejis. Tyrime siekta išsiaiškinti, kaip teorinės prielaidos atitinka realų tiriamąjį objektą, kaip yra realizuojamos teoretikų keliamos efektyvaus bendradarbiavimo idėjos, kaip praktiškai veikia vykdoma Lietuvos politika dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą, Lietuvos savivaldybių vykdoma politika dėl į užsienį išvykusiųjų savo kraštiečių galimybių įtraukti juos į savivaldybių gerovės kūrimą ir dėl kokių priežasčių dalis jų nėra įgyvendinamos. Empiriniame tyrime analizuojama, kokios yra sąveikaujančių pusių bendradarbiavimo galimybės: kurie veiksniai sudaro galimybes, paskatina bendradarbiauti ir kurie veiksniai gali būti įvardinti kaip grėsmės, keliančios pavojų bendradarbiavimo procesui ar jo efektyvumui.

Tyrimo metodai. Siekiant išvengti tyrimo analizėje išvadų neapibrėžtumo buvo taikomas trianguliacijos principas¹⁵⁷. Šiame darbe taikomas metodų trianguliacijos metodas (taikomi skirtingi duomenų rinkimo metodai apie tą patį tiriamą objektą), iš dalies struktūruotas interviu, apklausa raštu, susirašinėjimas el. laiškais, informacijos paieška internete. Tyrimui atlikti naudoti priminiai ir antriniai duomenys.

Tyrimo duomenys analizuojami lyginant teorinėje dalyje surinktą informaciją bei surinktą informaciją apie Lietuvos savivaldybių ir užsienio lietuvių bendradarbiavimo procesą ir jį sąlygojančius veiksnius. Atliekant tyrimą taikyta kokybinė turinio analizė. Tyrime analizuojamos Lietuvos savivaldybių ir užsienio lietuvių bendradarbiavimo galimybės, kliūtys, daromos išvados ir pateikiamos rekomendacijos. Nagrinėjant užsienio lietuvių ryšį su savo gimtuoju kraštu, kiek aktyviai užsienio lietuviai dalyvauja Lietuvos savivaldybėse bendrai kuriant viešąsias paslaugas, remtasi jau atlikta apklausa, kurią atliko LR Užsienio reikalų ministerijos užsakymu Visuomenės

¹⁵⁷ Bronislovas Bitinas, Liudmila Rupšienė ir Vilma Žičiūnaitė, *Kokybinių tyrimų metodologija*, (Socialinių mokslų kolegija, 2008), 68.

nuomonės ir inicijuoto projekto „Globalūs Regionai“ narės. rinkos tyrimų centras Vilorus¹⁵⁸. Tyrimui panaudoti klausimai, kurie atspindi užsienio lietuvių ryšius su Lietuvos savivaldybėmis. Lietuvos savivaldybių bendradarbiavimo su užsienio lietuviais galimybės nagrinėjamos naudojantis teorinėje dalyje aprašytais šalies diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą veiksniais. Remiuosi Lietuvos savivaldybėmis, kurios yra Lietuvos savivaldybių

Tyrimo instrumentas. Tyrimui naudoti 4 iš dalies struktūruoti kokybiniai interviu. Tyrimo klausimynas (Priedas nr.1) sudarytas pagal teorinėje darbo dalyje aprašytais šalies diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą išskirtais veiksniais. Interviu klausimai buvo sudaryti siekiant išsiaiškinti kiekvienos savivaldybės suteiktas sąlygas diasporai prisidėti prie savivaldybės gerovės kūrimo, tai įgaliojimų suteikimas, paslaugų pasiekiamumas, diasporos rėmimas, bendradarbiavimas, pripažinimas. Taip pat išsiaiškinti trikdžius, keliančius grėsmę bendradarbiavimo procesui, išsiaiškinti veiksnius bei lūkesčius galinčius prisidėti prie bendradarbiavimo proceso tobulinimo, efektyvumo gerinimo.

Pokalbiai vyko remiantis klausimais – gairėmis, kartu reflektuojant į respondentų išsakytas mintis, todėl, norint išgauti maksimalų informacijos kiekį ir kokybę, kilus neaiškumams, trūkstant informacijos, buvo klausiama papildomai. Atsakant respondentams raštu į pateiktus klausimus, buvo papildomai susirašinėjama el. laiškais, norint gauti išsamesnius atsakymus.

2 lentelė. Interviu klausimų grupės

Įgaliojimų suteikimas	1-4 klausimai	Šiais klausimais siekiama išsiaiškinti kaip URM, Lietuvos savivaldybių asociacija padeda koordinuoti veiklą tarp užsienio lietuvių bendruomenių ir Lietuvos savivaldybių.
Palengvinimas	5 klausimas	Šiuo klausimu norima išsiaiškinti kaip yra pasiekama informacija užsienio lietuviams apie savivaldybėje vykstančias iniciatyvas skirtas diasporai.
Aprūpinimas ištekliais	6-7 klausimai	Šiais klausimais norima išsiaiškinti kokie yra vykdomi projektai tarp užsienio lietuvių bendruomenių ir Lietuvos savivaldybių. Kokiomis priemonėmis yra padedama grįžusiems užsienio lietuviams integruotis į gimtojo krašto gyvenimą.
Bendradarbiavimas	8-14;17 klausimai	Šiais klausimais siekiama išsiaiškinti kaip vyksta bendradarbiavimas tarp Lietuvos savivaldybių ir užsienio lietuvių. Ar užsienio lietuviai gali daryti įtaką savivaldybėse priimamiems sprendimams. Ar Lietuvos savivaldybės yra pasiruošusios priimti pagalbą iš užsienyje gyvenančių lietuvių.

¹⁵⁸ „Užsienio lietuvių apklausa apie jų būklę ir poreikius“, supra note, 65.

2 lentelės tęsinys

Pripažinimas	15-16 klausimai	Šiais klausimais norima išsiaiškinti ar savivaldybės pripažįsta užsienio lietuvių indelį į savivaldybės gerovės kūrimą. Ar vyksta nusipelnusių užsienio lietuvių pagerbimai.
--------------	-----------------	--

Sudaryta darbo autorės

Tyrimo dalyvių atranka. Analizuojant Lietuvos savivaldybių ir užsienio lietuvių įsitraukimą į Lietuvos savivaldybių gyvenimo kokybės gerinimo galimybes informantai parinkti iš abiejų sąveikaujančių pusių: Lietuvos savivaldybių ir užsienio lietuvių. Atsižvelgiant į tyrimo objektą bei tikslą, buvo atlikta dviejų tipų informantų atranka: ekspertų ir tikslinė informantų atranka. Tikslinei respondentų atrankai buvo pasirinkta apklausti URM Užsienio reikalų departamento atstovas, Lietuvos savivaldybių ryšiams su diaspora atsakingi atstovai, užsienio lietuvių bendruomenės atstovai. Taip pat kaip ekspertės apklaustos lietuvių bendruomenių narės.

Tyrimo organizavimas. Tyrimui reikalingos informacijos rinkimas vyko 2019 metų sausio – 2020 m. vasario mėnesiais. Nagrinėjant Lietuvos savivaldybių galimybes įtraukti į savivaldybių gerovės kūrimą į užsienį išvykusius savo krašto piliečius, buvo atlikta pasirinktų Lietuvos savivaldybių analizė. Savivaldybių pasirinkimą lėmė savivaldybių gerieji darbo su savo krašto diaspora pavyzdžiai ir savivaldybių atstovų, atsakingų už darbą su į užsienį išvykusiais lietuviais, sutikimas bendradarbiauti. Prašymai dalyvauti tyrime buvo išsiųsti į 17 savivaldybių, kurios dalyvauja „Globalūs regionai“ projekte. Į 5 savivaldybes siųsti prašymai dalyvauti tyrime atliekant nestruktūrizuotą interviu. Sutikimus dalyvauti tyrime atliekant interviu sutiko Utenos ir Širvintų savivaldybių atstovai, atsakingi už darbą su į užsienį išvykusiais kraštiečiais. Dalyvauti tyrime atsakant į pateiktus klausimus raštu sutiko dalyvauti trys savivaldybės - Panevėžio, Tauragės ir Kretingos savivaldybių atsakingi už darbą su į užsienį išvykusiais kraštiečiais atstovai. Lietuvos savivaldybių asociacija tyrime dalyvauti nesutiko.

Tyrimo metu sutiko dalyvauti dvi užsienio lietuvių bendruomenės: JAV Nantucket salos lietuvių bendruomenės pirmininke, kuri tyrimo metu viešėjo Lietuvoje ir Norvegijos lietuvių bendruomenės aktyvi narė.

Kiekvieno atlikto interviu trukmė nuo 39 min. iki 75 min. 3 interviu metu buvo daromas įrašas, gauti duomenys transkribuojami. 1 interviu atliktas duomenis fiksuojant raštu.

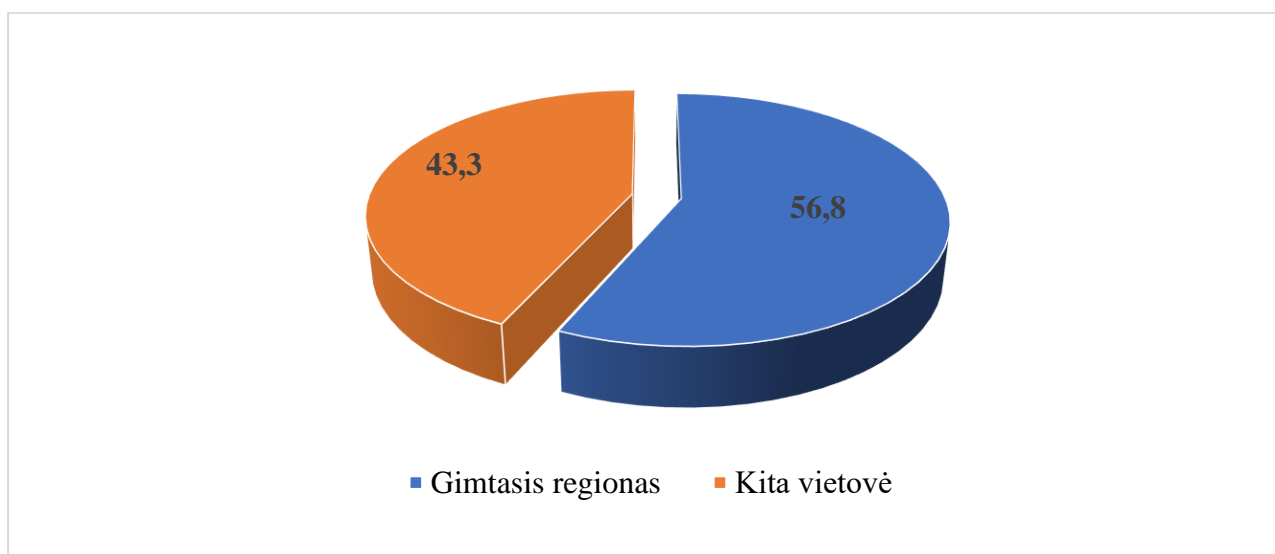
Tyrimo etika. Visas tyrimo procesas yra grindžiamas kokybinio tyrimo etika. Tyrimo dalyviams buvo išsiųsti elektroniniai laiškai su pakvietimais dalyvauti tyrime. Laiške aprašyta tyrimo esmė, tikslas. Tyrimo dalyviai tyrime sutiko dalyvauti laisva valia. Tyrimo metu tyrėjas išliko neutralus, nesistengė veltis į diskusijas, išliko nešališkas ir objektyvus, įdėmiai išklause kiekvieną tyrimo dalyvį. Tyrimo dalyviams buvo duota pasirašyti „sutikimo dalyvauti tyrime“ forma. Apie visas minėtoje formoje esančias tyrimo dalyvio sąlygas respondentai informuoti

kvietimuose dalyvauti tyrime bei dar kartą visos sąlygos išsakytos žodžiu prieš pradėdant interviu įrašus. Kiekvieno tyrimo dalyvio atsiklausta apie galimybę daryti interviu įrašą.

4.1. Užsienio lietuvių dalyvavimo Lietuvos savivaldybių gyvenimo kokybės užtikrinimo galimybių analizė

Nagrinėjant užsienio lietuvių galimybes dalyvauti Lietuvos savivaldybių gerovės kūrime remtasi jau atlikta LR Užsienio reikalų ministerijos užsakymu Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“¹⁵⁹ apklausos duomenimis.

Apklausos duomenimis, daugumos užsienio lietuvių - 57 proc. grįžimo į Lietuvą prioritetą būtų gimtasis regionas, o 43 proc. respondentų grįžimui rinktųsi kitą vietovę.

3 pav. Užsienio lietuvių grįžimo į Lietuvą prioritetas¹⁶⁰

Taigi, iš šių apklausos duomenų galima teigti, kad užsienyje gyvenantiems lietuviams yra svarbus jų gimtasis miestas, jie palaiko ryšius su savo gimtąja aplinka, daugelis praleidžia atostogas Lietuvoje. Kas domisi grįžimu į Lietuvą informacijos pakanka, tačiau migracijos informacijos centro „Renkuosi Lietuvą“ (www.renkuosilietuva.lt), teikiančio informaciją visais su grįžimu į Lietuvą susijusiais klausimais, paslaugomis beveik nesinaudoja, naudojosi tik 1 proc. apklaustųjų ir teigė, kad paslauga nusivylė. Užsienio lietuvių dalyvavimas Lietuvos politiniame gyvenime tampa aktyvesnis, nes daugiau nei pusė respondentų teigė, kad jie balsavo 2016 m. vykusiuose Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose. 2/3 respondentų – 67 proc. teigė, kad jie ketina 2019 m. vyksiančiuose Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimuose. Lietuvos politika dėl užsienio lietuvių įtraukimo į šalies gyvenimo kokybės gerinimą, organizacijų vaidmuo yra pakankamai svarbus,

¹⁵⁹ „Užsienio lietuvių apklausa apie jų būklę ir poreikius“, supra note, 65.

¹⁶⁰ „Užsienio lietuvių apklausa apie jų būklę ir poreikius“, supra note, 65.

tačiau apie „Globalios Lietuvos“ programą (2011-2019 m.) yra girdėję tik 31 proc., respondentų ir tik 8 proc. respondentų yra gerai su ja susipažinę. Respondentai, kurie žinojo šią programą, jos veiklą įvertino gerai. Atsižvelgiant į tai, kad programa gyvuoja jau pakankamai ilgą laiką, galima teigti, kad programa buvo nepakankamai efektyvi, nepakankamai žinoma, nepakankamai iškomunikuota tarp užsienio lietuvių.

Daugumai lietuvių yra svarbu tautinis identitetas (89 proc.), tautinių tradicijų puoselėjimas (55 proc.). Didesnė dalis respondentų seka lietuvišką žiniasklaidą (76 proc.) laikosi lietuviškų tradicijų (68 proc.), nemaža dalis užsienio lietuvių dalyvauja lietuvių bendruomenėse/organizacijose (43 proc.).

Iš apklausos matyti, kad didžioji dauguma respondentų prisideda prie Lietuvos žinomumo ir tarptautinio patrauklumo didinimo, pasakodami apie Lietuvą kolegoms, kaimynams, draugams (74 proc.), rašydami žinutes apie Lietuvą socialiniuose tinkluose, dalindamiesi pozityviomis žinutėmis (30 proc.). Dalis apklaustųjų organizuoja renginius, rengia prezentacijas (14 proc.). Visai neprisideda prie Lietuvos žinomumo didinimo atsakė 18 proc. respondentų.

Daugiau kaip pusės užsienio lietuvių manymu, Lietuva yra vis geriau žinoma jų buvimo valstybėje (56 proc.). Tačiau Lietuvos tarptautinis patrauklumas jų buvimo valstybėje išlieka toks pat, atsakė 53 proc. respondentų. Mažesnę dalis (41 proc.) mano, kad Lietuva tampa patrauklesnė.

Lietuvos pažanga ir gerovė absoliučiai daugumai – 96 proc. respondentų yra svarbi ir užsienio lietuviai yra pasiryžę prisidėti prie Lietuvos gerovės kūrimo. Dauguma respondentų prisideda prie gerovės kūrimo Lietuvoje remdami Lietuvoje gyvenančius artimuosius (45 proc.), skatindami turizmą į Lietuvą (40 proc.), bei dalyvaudami labdaros, paramos iniciatyvose, socialiniuose projektuose (24 proc.). Tačiau pastebėtina, kad tai yra labiau individuali veikla, ne kolektyvinė ar bendruomeniška.

Iš apklausos duomenų matome, kad užsienio lietuviai dalyvauja Lietuvos viešajame gyvenime pilietinėje veikloje (55 proc.), kultūros, meno (27 proc.), Lietuvos visuomeninių organizacijų veikloje (15 proc.). Užsienio lietuviai, kurie nedalyvauja veiklose Lietuvoje, teigia, kad neturi tam laiko (39 proc.). Nenori turėti jokio ryšio su Lietuva tik nedidelė dalis respondentų (10 proc.). Užsienio lietuviai teigia, kad negyvenant Lietuvoje galima dalyvauti įvairių sričių Lietuvos gyvenime (52 proc.), tačiau trukdo požiūris į išvykusius iš Lietuvos, jaučiasi nepageidautini (79 proc.), trūksta informacijos (46 proc.). Iš Lietuvoje teikiamų viešųjų paslaugų užsienio lietuviai dažniausiai naudojami el. valdžios vartais (37 proc.), „mano VMI“ (25 proc.) bei elektroninio deklaratavimo sistema (21 proc.). Rečiau respondentai naudojami dalyvavimui rinkimuose skirtu puslapiu (18 proc.) ir SODROS elektronine gyventojų aptarnavimo sistema (16 proc.). Beveik pusė apklaustųjų nurodė, kad nesinaudoja jokiais Lietuvos teikiamomis viešosiomis elektroninėmis paslaugomis (46 proc.). Užsienio lietuvių nuomone, Lietuvoje teikiamos viešosios paslaugos

nepakankamai atitinka užsienio lietuvių poreikius. 20 proc. užsienio lietuvių sutinka, kad Lietuvos viešosios paslaugos atitinka jų poreikius, 30 proc. - sutinka iš dalies. Kita vertus, su šiuo teiginiu labiau nesutinka 10 proc., ir nesutinka 8 proc. respondentų. 31 proc. apklaustųjų negalėjo atsakyti į šį klausimą.

Ryšį su Lietuva palaiko Lietuvoje likę artimieji, tačiau labai svarbu, kad šis ryšys nenutrūktų, kada Lietuvoje nebeliks artimųjų, todėl labai svarbu išlaikyti ryšį su į užsienį išvykusiųjų lietuvių jaunąja karta. Yra tokių vaikų, kurie net nebuvo Lietuvoje, tai dažniausiai vaikai, kurie gyvena toli nuo Lietuvos, jų tėvai gyvena nelegaliai ir neturi galimybių grįžti aplankyti savo artimųjų. Su tokiais vaikais galėtų būti palaikomas ryšys organizuojant vasaros stovyklas, kuriose būtų puoselėjamas lietuviškumas, vaikai turėtų galimybę pabendrauti lietuviškai. Tačiau iš užsienio lietuvių apklausos matyti, kad vasaros stovyklose Lietuvoje dalyvauja tik maža dalis užsienio lietuvių vaikų – net 86 proc. nedalyvauja. Jų teigimu, trūksta informacijos, nors tokios veiklos domintų net 61 proc. apklaustųjų.

Apibendrinant užsienio lietuvių apklausos duomenis, galime teigti, kad užsienio lietuviams yra svarbus jų gimtinė ir šalies gerovė. Matyti, kad Lietuvos politiniame gyvenime užsienio lietuviai dalyvauja vis aktyviau. Nors apie Lietuvos vykdomą politiką dėl diasporos įtraukimo į šalies gerovės kūrimą, užsienio lietuviai žino mažai, trūksta informacijos, trūksta užsienio lietuvių noro ir motyvacijos domėtis šia informacija. Prie Lietuvos gerovės užsienio lietuviai teigia, kad nori prisidėti ir prisideda individualiai, tačiau bendruomeniškų veiklų pasigendama. Jų teigimu, dalyvauti įvairių sričių Lietuvos gyvenime trukdo lietuvių požiūris į emigrantus, jie jaučiasi nepageidautini.

Lietuvoje teikiamos viešosios paslaugos neatitinka užsienio lietuvių poreikių. Taigi, apibendrinus užsienio lietuvių dalyvavimo Lietuvos savivaldybėse kliūtis, galima išskirti svarbiausias: informacijos trūkumas, netinkamas požiūris į išvykusiųosius, teikiamų viešųjų paslaugų nepritaikymas gyvenantiems užsienyje, bendruomeniškų veiklų stygius.

4.2. Užsienio lietuvių bendruomenių veikla prisidedanti prie savo krašto gerovės kūrimo

Išanalizavus diasporos atstovų pagrindines problemas, paaiškėjo, kad svarbiausios – informacijos stoka, bendruomeniškumo nebuvimas, todėl buvo pasirinkta analizuoti ir užsienio lietuvių bendruomenių veiklą bei požiūrį į santykį su Lietuvos valstybe. Apklausoje sutiko dalyvauti Jungtinių Amerikos Valstijų „Nantucketo“ salos bendruomenės pirmininkė Inga Puodžiukynienė bei Norvegijos Rogelando lietuvių bendruomenės narė Laima Skiudule.

4.2.1. Nantuketo bendruomenės bendradarbiavimas su Lietuvos savivaldybėmis

Nantuketo – tai JAV sala vidury Atlanto vandenyno. Artimiausias didelis miestas – Bostonas, kurį pasiekti reikia 6 valandų kelionės keltu bei automobiliu. Nors sala yra labai toli nuo Lietuvos, čia Lietuvių bendruomenė buvo įkurta 2013 metais ir joje yra 60 suaugusių bei 70 vaikų.

Nantuketo lietuvių bendruomenės pirmininkė minėjo, kad su Lietuvos institucijomis bendradarbiauja per vykdomus projektus ir su kliūtimis neteko susidurti: „Bendradarbiaujam su Švietimo ministerija per vykdomus projektus – jie pasiūlo rašyti projektus, mes parašome. Jei vaikai nori mokytis Lietuvoje, suteikia stipendijas. Rengiamos stovyklos vaikams Lietuvoje, kurias remia lietuvių bendruomenės. Esame Nantuketo saloje įsteigę mokyklėlę lietuvių vaikams, kurioje mokomi vaikai lietuvių kalbos, statomi spektakliai, švenčiamos visos lietuviškos šventės, vaikai gali bendrauti tarpusavyje lietuvių kalba“.

Tačiau interviu metu paaiškėjo, kad apie projektą „Globali Lietuva“ bendruomenės pirmininkė nėra girdėjusi: „Paramos susilaukiame iš Amerikos lietuvių bendruomenės, Kazickio šeimos fondo, Lietuvos švietimo ministerija skiria lėšas švietimui“, - teigė I. Puodžiukynienė. Taip pat, pabrėžtina, kad Nantuketo lietuvių bendruomenė su Lietuvos savivaldybėmis nebendrauja ir nebendradarbiauja nors noro yra: „Su savo savivaldybėmis labiau norėtusi bendrauti. Su savo mokykla norėtusi rengti bendrus projektus, nes yra vaikų kurie Lietuvoje nėra buvę“. Tačiau ji pridūrė, kad Lietuvos savivaldybių informacija apie teikiamas viešąsias paslaugas yra nepakankama. Ji interviu metu minėjo, kad lietuviams užsienyje netrūksta motyvacijos, tačiau norai ir bandymai įsijungti į savo gimtosios savivaldybės gyvenimą lieka neišgirsti: „Bendruomenės nariai prie Lietuvos ir vietinės savivaldos sprendimų norėtų prisidėti, turėtų ir pasiūlymų, norėtų pasidalinti gerosiomis patirtimis, bet jų nuomonės nėra kam pareikšti. Lietuviai investuoja savo lėšas Lietuvoje, perka žemes, yra konkrečių pavyzdžių, kai buvo noras atidaryti verslą, bet susidūrė su vietinės valdžios vangumu, biurokratija, nenoru padėti“, - kalbėjo bendruomenės pirmininkė. Nors pridūrė, kad yra ir teigiamų pavyzdžių – yra užsienyje gyvenančių aktyvių lietuvių, kurie bendradarbiauja su savo krašto savivaldybėmis. Vienas iš jų tauragiškis Juozas Kazlauskas.

Bendruomenės pirmininkė kalbėjo, kad sprendimas grįžti į gimtąjį kraštą yra labai sudėtingas ir bauginantis procesas, tai itin jautrus klausimas, todėl jam turėtų būti skiriama žymiai daugiau dėmesio: „Trūksta informacijos. Aktualūs sveikatos sistemos klausimai, sunku susigaudyti pateiktoje informacijoje, nerandi reikiamos informacijos. Aktualia informacija grįžtantiems kaip integruotis. Grįžimas yra bauginantis, o informacija skleidžiama tik per draugų patirtis. Baugina grįžti ir švietimo sistema, kaip priimtų vaikus, kurie sunkiai kalba lietuviškai, kaip vaikams sektųsi adaptuotis“, - vardino problemas I. Puodžiukynienė.

Ji minėjo, kad burtis į bendruomenes ir skatinti lietuvių bendruomeniškumą užsienyje motyvuoja bendri jausmai Lietuvai, noras perduoti jaunimui lietuviškus papročius, skiepyti meilę: „Beveik visi gyvenantys JAV padeda artimiesiems asmeninėmis perlaidomis. Mūsų bendruomenės nariai kiek žinau su verslo organizacijomis ryšių nepalaiko. Savo bendruomenėje organizuojame renginius, pakviesdami kultūros atstovus iš Lietuvos. Pas mus lankėsi teatras vaikams, muzikantai. O iš Lietuvos pusės neturėjome jokių pakvietimų. <...> Savo pavyzdžiu darome gerą įspūdį apie Lietuvą, taip prisidedami prie Lietuvos įvaizdžio gerinimo Amerikoje. Nantucket saloje pristatėme Lietuvą, jos kultūrą, maistą, šokius, meną, vyko tautinių drabužių paroda. Jaunajai kartai perduodame lietuviškas tradicijas. Vaikai, kurie nėra buvę Lietuvoje, daug žino ir domisi Lietuva“.

Taigi, pastebėtina, kad Nantuketo lietuvių bendruomenė yra gausi ir aktyviai dirba su vietos lietuviais. Saloje yra rengiami lietuviški koncertai, parodos, mugės, vaikams įkurta šeštadieninė mokyklėlė, kurioje vaikai skaito ir kalba lietuviškai, kalbama apie Lietuvą. Bendruomenė bendradarbiauja tiesiogiai su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, rengia projektus savarankiškai. Tačiau bendruomenė visiškai nepalaiko ryšių su gimtosiomis savivaldybėmis. Gausioje bendruomenėje nėra nė vieno sėkmės pavyzdžio, kaip bendradarbiaujant su vietine valdžia būtų įgyvendintas vienas ar kitas projektas. Svarbu paminėti, kad bendruomenės pirmininkė ne kartą minėjo informacijos stokos problemą.

4.2.2. Norvegijos Rogalendo bendruomenės bendradarbiavimas su Lietuvos savivaldybėmis

Rogalendo lietuvių bendruomenė įsteigta 2012 m., tai regionas esantis pietvakarių Norvegijoje. Bendruomenei priklauso per 300 tautiečių. Interviu buvo atliktas su aktyvia nare Laima Skiudule. Bendruomenė turi ir savo internetinį puslapį, kuriame teikiama visa informacija apie veiklą – <https://lietuviairogalande.no/>.

Ji sakė, kad vykdydami lietuvių bendruomenės veiklą Rogalendo bendruomenė aktyviai dalyvauja Lietuvos vyriausybės inicijuojamuose projektuose. Pati L. Skiudulė rašo projektus, iš kurių finansavimą gavę 7 projektai (Projektai Priedas Nr. 2): „URM ir ŠMSM (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija) padeda ir palaiko glaudų ryšį su Pasaulio lietuviais. Dalyvaujame aktyviai Himno giedojime", „5 už Lietuvą" projektuose ir įvairiuose labdaros projektuose. Mūsų, Rogalendo lietuvių bendrija, dabar dalyvauja: „Erasmus Re-In-Bridge“. Tai strateginės partnerystės suaugusiųjų švietimo programos projektas“. Projekte dalyvauja Alytaus verslo konsultacinis centras kartu su partneriais: Jungtinės Karalystės lietuvių bendruomenė, Norvegijos Rogalendo lietuvių bendrija ir Italijos neformalaus švietimo asociacija „Prometeo“. Jos teigimu, šio projekto tikslas – palengvinti sugrįžtančių migrantų šeimoms integruotis į savo gimtąją šalį, pasidalinti gerąja patirtimi, skatinti

aktyvų dalyvavimą vietos bendruomenėse plėtojant bendradarbiavimą su vietinėmis, regioninėmis ir nacionalinėmis viešojo ir privataus sektoriaus institucijomis.

L. Skiudulė manymu, motyvaciją užsienyje gyvenantiems lietuviams turėtų didinti pačios savivaldybės: „pavyzdžiui, labai gražiai visus savo Alytaus gyventojus kviečia Alytaus rajono savivaldybė. Paprastai, Facebook ir internetinėje erdvėje“, - kalbėjo respondentė ir pridūrė, kad bendradarbiaudami su savo krašto savivaldybėmis Rogalando lietuvių bendrijos nariai padeda tėveliams ir vaikams: „Aš pati žinau, kad Raguvos ir Ukmergės seneliai gavo reikalingą paramą. Buvo kontaktuota su socialinėms tarnyboms. Manau, kad yra ir dar daugiau tokių gražių iniciatyvų. Beveik visi dalyvauja vaikų kalėdinėje akcijoje: „Vaikų svajonės“. Labai daug dovanų nemokamai veža visos transporto įmonės. Dažnai tokios iniciatyvos išplaukia iš pačių išvažiuosiuųjų“.

Ji pabrėžė, kad iš Lietuvos savivaldybių bendradarbiavimo pasiūlymų nėra gavę. L. Skudulė kalbėjo, kad siekiant įgyvendinti tam tikrus projektus, bendruomenės nariai patys rašo, inicijuoja, kviečiasi, tačiau sunkiai gauna iniciatyvų iš savivaldybių.

Ji paantrino Nantuketo bendruomenės pirmininkei, kad lietuviai prisideda prie Lietuvos gyvenimo dažniausiai individualiai: „bendruomenės nariai padeda savo artimiesiems asmeninėmis perlaidomis, Norvegijoje pristatydami lietuvių tradicijas, perduodami lietuviškus papročius savo vaikams“, - kalbėjo diasporos atstovė ir pridūrė: „Mūsų, Rogalando lietuvių, bendrija yra itin aktyvi: jau baigiam įrengti Lietuvių namus, kuriuos 25 metams išnuomojo norvegų komuna, turim lietuvių tautinių šokių kolektyvą „Jorė“, Mišrų chorą „Oktava“, ansamblį „Šeimyna“. Rogalando lietuvių bendrijos vaikų laisvalaikio centrą „Draugystė“ kas antrą šeštadienį lanko virš 70 vaikučių 4-12 metų amžiaus. „Mes visi mylim savo gimtines ir Lietuvą. Tai daug stipriau jaučiam išvykę. Kaip sugalvojam, taip prisidedam. Vežam svečius į Lietuvą, pasakojam apie ją, rodom, bendradarbiaujam“ - kalbėjo L. Skiudulė.

Ji, kaip ir Nantuketo bendruomenės pirmininkė, pridūrė, kad grįžusiųjų sėkmės istorijų nežino. Jos teigimu, dauguma jaučiasi taip, kad niekas jų nelaukia. Taigi, šiuo atveju, trūksta vėl gi informacijos, trūksta komunikacijos.

Apibendrinant, galima pastebėti, kad arčiau Lietuvos esanti Norvegijos Rogalendo bendruomenė palaiko glaudesnius ryšius su Lietuva. Nors čia yra žymiai didesnė ir lietuvių bendruomenė, tai reiškia, kad įmanoma įgyvendinti žymiai daugiau projektų. Kaip kliūtį bendradarbiavimui Utenos ir Širvintų savivaldybių administratoriai įvardijo fizinį kontaktą, todėl galime teigti, kad Norvegijos Rogalendo bendruomenės nariai dažniau lankosi Lietuvoje, pagal vykdomų projektų skaičių yra aktyvesni, dažniau į renginius kviečiasi garbingus svečius iš Lietuvos. Užsienio lietuvių bendruomenės aktyvumą lemia ir jos narių noras ir pozityvumas dalyvauti Lietuvos viešajame gyvenime. Čia veikia tiek lietuvių mokyklėlė vaikams, tiek kiti užsiėmimai, lietuviai noriai dalyvauja įvairiuose renginiuose, skirtuose lietuvybei paminėti. Nors kalbinta

respondentė taip pat minėjo, kad trūksta iniciatyvų iš savivaldybių, trūksta komunikacijos. Pastebėtina, kad bendruomenės susiduria su kliūtimis, kurios kyla iš savivaldybių, abi kalbintos bendruomenės pasigedo iniciatyvų, informacijos ir komunikacijos, noro bendradarbiauti.

4.3. Lietuvos Respublikos savivaldybių bendradarbiavimo su diaspora analizė

4.3.1. Utenos savivaldybės situacijos analizė

Utena, kaip ir daugelis šalies savivaldybių, turi problemų su gyventojų migracija. Čia savivaldybė susiduria su pagrindine mažųjų Lietuvos savivaldybių problema – gyventojų mažėjimu. 2018 metais, statistikos departamento duomenimis Utenos savivaldybę paliko 3 proc. gyventojų (3 lentelė).

3 lentelė. Utenos savivaldybėje gyventojų bendrasis migracijos rodiklis (proc.) 2018 m.

Emigracijos	Imigracijos	Neto
10.2	7.1	-3.1

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamentu¹⁶¹

Lentelėje pateiktas 2018 m. migracijos rodiklis Utenos savivaldybėje, kuris atspindi neigiamą migraciją, tai reiškia, kad daugiau piliečių išvyksta nei atvyksta. Tokį pokytį lemia ne tik migracija į užsienį, bet ir gyventojų migracija į didžiuosius šalies miestus. Taigi, savivaldybei tenka dideli iššūkiai susigrąžinti savo regiono gyventojus. Norint pritraukti į užsienį išvykusiuosius ir jaunas šeimas pasilikti šalies regionuose, reikia didinti savivaldybės patrauklumą dirbti, gyventi, investuoti. Pažymėtina, kad šeimos politikos įgyvendinimo sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių, iš kurių minėtinos ir patrauklios darbo vietos. Šis patrauklumas apima darbo santykių lankstumą, t. y. galimybę derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, geras darbo sąlygas fizinės darbo aplinkos požiūriu, taip pat ir atlyginimą darbuotojams, tai ne tik pašalintų šeimos patekimo į skurdo riziką, bet ir užtikrintų šeimos poreikių patenkinimą, padėtų drąsiau žvelgti į ateitį.

Pažymėtina, kad dažnai gyventojų motyvaciją migruoti lemia ir darbo užmokestis. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis Utenos rajono savivaldybėje 2019 m. siekė 1077,8 Eur., bet atsiliko nuo šalies rodiklio, kuris sudaro 1262.7 Eur¹⁶². Svarbu paminėti, jog šalies rodiklį dažniausiai didina būtent atlyginimai šalies didžiuosiuose miestuose, tad Utenos savivaldybei

¹⁶¹ „Bendrasis migracijos rodiklis“ Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁶² „Darbo užmokestis regionuose, apskrityse ir savivaldybėse“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=6603396>.

tenka iššūkiškai konkuruoti ne tik su užsienio valstybėmis, bet ir su Lietuvos didžiais miestais, kuriuose jauni žmonės turi daugiau galimybių gauti didesnę darbo užmokesį.

Nors nedarbo lygis Utenos rajono savivaldybėje 2015-2019 m. laikotarpiu sumažėjo 3.5 proc. Tačiau 2019 m. nedarbo lygis vis dar siekia 10.5 proc.¹⁶³ Darbo jėgos pasiūla, nepaisant aukšto aktyvumo lygio, toliau smuko – tai lėmė gyventojų emigracija. Taigi, galima teigti, kad emigracija didžiąja dalimi lemia ir aukštą nedarbo lygį dėl „protų nutekėjimo“.

Utenos savivaldybės administracija turi sukūrusi 1 darbo vietą darbui su diaspora. Utenoje diasporą atstovauja Povilas Čyvas, kuris dirba ir Utenos Verslo informaciniame centre. Tai kartu galėtų būti ir vienas iš pavyzdžių, kad jaunas žmogus buvo motyvuotas grįžti į savo gimtinę dirbti, nes dar būnant emigracijoje buvo pasiūlyta sugrįžti ir dirbti savo krašto gerovės kūrimo. P. Čyvas taip pat yra išrinktas į Utenos savivaldybės tarybą, todėl gali prisidėti prie savivaldybėje priimamų sprendimų gerinant į užsienį išvykusiųjų pritraukimą prisidėti prie Utenos krašto gerovės kūrimo.

Igaliojimų suteikimas

Utenos savivaldybė yra pavaldi Vyriausybei ir jos sprendimams. Realiai, neturi didelių išteklių ar papildomo finansavimo darbui su diaspora. Bet Utenos savivaldybė yra projekto „Globalūs regionai“ dalyvė, pasirengusi bendradarbiauti su į užsienį išvykusiais lietuviais, su URM bei kitomis suinteresuotomis grupėmis. Interviu metu administracijos darbuotojas P. Čyvas, teigė, jog pats yra grįžęs iš emigracijos, todėl puikiai supranta diasporos poreikius. Kita vertus, savivaldybių asociacijos projektą „Globalūs regionai“ vertina neigiamai. Jo teigimu, suteikiama nepakankama pagalba ir trūksta centralizuotos koordinacijos, gairių: „Pradžią buvo labai stipri. Buvo pagalba, bet dabar tos pagalbos trūksta. <...> Kad ir tas „Globalios Lietuvos“ puslapis yra kurtas, bet iki galo nėra padarytas, kai kurių funkcijų nėra. Norėtusi didesnės pagalbos iš savivaldybių asociacijos, tokio koordinavimo trūksta“. Specialistas interviu metu pripažino, jog trūksta darbo specifikacijos: „Nors visos savivaldybės turi už diasporą atsakingą pareigūną, tačiau ši pareigybė neišgryninta, reikėtų konkretizuoti, daugiau pagalbos iš savivaldybių asociacijos turėtų būti“.

Palengvinimas

Utenos savivaldybė viena pirmųjų prisijungė prie Lietuvos savivaldybių inicijuojamo projekto „Globalūs regionai“. Šio projekto dėka prisijungusioms savivaldybėms sukurtos internetinės svetainės, kuriose yra pateikta visa savivaldybių teikiama informacija į užsienį išvykusiems piliečiams. Utenos savivaldybės internetiniame puslapyje „www.globali.utena.lt“, yra patalpintos 5 informacinės rubrikos (1 paveikslas). Internetiniame puslapyje suinteresuoti gali rasti informaciją apie gyvenimą, darbą, investicijas, laisvalaikį Utenoje bei susipažinti su Utenos ambasadoriais.

¹⁶³ „Nedarbo lygis Utenos savivaldybėje“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

2 pav. Projekto „Globalūs regionai“ sukurtos rubrikos savivaldybių internetinėse svetainėse.

Internetinę svetainę „www.globali.utena.lt“ galima vertinti kaip informatyvų internetinį puslapį, kuriame pateikiama visa aktuali ir reikalinga informacija užsienyje gyvenantiems uteniškiams bei kitoms suinteresuotoms grupėms. Iš čia galima tiesiogiai susisiekti ir su atsakingu darbuotoju bei pratęsti pokalbį ar užduoti rūpimus klausimus. Internetinis puslapis nėra gausiai naudojamas, tačiau P. Čyvas teigė, jog 2018 m. svetainėje el. paštu emigrantai kreipėsi 72 kartus. Populiariausi klausimai buvo dėl nuosavo būsto įsigijimo, verslo kūrimo, galimybės įsidarbinti, dėl valstybės išmokų. Taip pat, respondento teigimu, emigrantams yra rengiamos asmeninės konsultacijos. 2018 m. buvo suorganizuoti 25 susitikimai su norinčiais pradėti verslą, su emigrantų tėvais, besidominčiais savivaldybės paramos programomis. O siekiant, aktyviau bendrauti su suinteresuotais asmenimis yra sukurta „globalios Utenos“ grupė Facebook paskyroje, kurioje yra 203 nariai. Taigi, galima teigti, kad bendravimas internetinėje erdvėje vyksta sklandžiai ir čia suinteresuotieji gali gauti visą reikiamą informaciją.

Su į užsienį išvykusiais kraštiečiais Utenoje bendraujama šiuolaikinėmis informacinėmis priemonėmis: el. paštu, „Facebook“ paskyroje, „Globali Utena“ puslapyje. Rengiami ir fiziniai susitikimai, kurių metu aptariami rūpimi klausimai. 2019 m. buvo pirmą kartą organizuotas pasaulio uteniškių susitikimas, kurio metu buvo diskutuojama diasporai aktuliais klausimais. „Pasaulio uteniškiai“ iškėlė 7 temas, ką uteniškiams reikėtų pakeisti“ - sakė P. Čyvas. Jis pabrėžė, kad siekiant kurti ryšį, būtina dvipusė komunikacija, taip pat pridūrė, kad „Užsienyje gyvenantys lietuviai gali pateikti pasiūlymus dėl šeimos stiprinimo tvarkos aprašo, būsto įsigijimo subsidijų, kas jiems atrodo, kas jiems sugrįžus praverstų. Labai daug dirbama su tais kurie yra sugrįžę. Verslo informacijos centre vieno langelio principu konsultuojam rūpimais klausimais, patys patraukliausi tai nuosavas verslas, busto įsigijimas, galbūt papildomos kalbos žinios“ - teigė P. Čyvas. Respondentas pabrėžė, jog: „Šiais metais (aut. pastaba - 2020 m.) planuojamas bendradarbystės centro įkūrimas“. Administracijos darbuotojas sakė, kad siunčiami ir kassavaitiniai naujienlaiškiai

suireresuotiesiems: „Užsienio lietuviams užsiregistravusiems „www.globali.utena.lt“ į el. paštus išsiunčiama informacija kas vyksta Utenoje, vykdomi projektai ir kt. diasporai aktuali informacija.“

2018 m. Utenos rajono savivaldybė organizavo 6 iniciatyvas ar renginius skirtus išvykusiems: spaudos konferenciją „Misija Utena“, „Globalių uteniškių susitikimas“, „Regionų lyderystės forumas“, „Globalus kalėdinis susitikimas“, „Globali Utenos miesto šventė“, „Linkėjimai iš Utenos“. Programos padedančios įsitvirtinti Utenoje, buvo pristatytos Lietuvos moksleivių sąjungos, UVJOS (Utenos visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga) „Apskritas stalias“ konferencijos metu¹⁶⁴.

Analizuojant paslaugų pasiekiamumą Utenos savivaldybėje, galima pastebėti, kad savivaldybės darbuotojai ne tik pateikia informaciją apie vykdomas iniciatyvas diasporos nariams, tačiau yra stengiamasi ir įtraukti užsienyje gyvenančių uteniškių bendruomenes. Yra tiesiogiai dirbama su diaspora, padedama įsidarbinti, tarpininkaujama kuriant verslą, suteikiama papildomos lengvatos diasporos nariams įsigyjant ar nuomojant gyvenamąjį būstą. Kadangi savivaldybėje yra nemažai sėkmės istorijų, tai kelią pasitikėjimą norintiems ir abejojantiems grįžti. Utenos savivaldybei pasisekė, kad turi energingus ir entuziastingus ambasadorius, ypač daug pagalbos susilaukia iš Rimvydo Baltaduonio ir Lauryno Katino.

Aprūpinimas ištekliais

Utenos rajono savivaldybė aktyviai vykdo skatinimo programas jauniems žmonėms. Pirmoji Lietuvoje patvirtino Emigracijos, nedarbo mažinimo ir paramos jaunai šeimai programą, kuria siekiama skatinti užsienio ir vidaus investicijas, taip sukuriant papildomas darbo vietas, didinti viešojo sektoriaus efektyvumą, skatinti rajone gyvenančias šeimas, palaikyti glaudų ryšį su išvykusiais kraštiečiais¹⁶⁵.

Savivaldybė įgyvendina nemažai gyvenimo kokybę mieste gerinančių infrastruktūrinių, socialinių, švietimo projektų, vykdo programas, tokias kaip „Ekonomikos skatinimo ir turizmo plėtojimo“¹⁶⁶ projektas, kuris skatina Utenos rajono savivaldybės kultūrinės veiklos plėtrą, nusikaltimų ir administracinių nusižengimų prevencinę veiklą, kokybiškos švietimo sistemos kūrimą, jaunimo užimtumo didinimą, ekonomikos skatinimą ir turizmo plėtrą. „Kokybiškos švietimo sistemos kūrimo ir jaunimo užimtumo“¹⁶⁷ projektas, kurio prioritetinės sritys yra jaunimo

¹⁶⁴ „Utenos rajonas-globalus rajonas“ Utenos savivaldybės 2018 m. veiklos ataskaita, <https://view.publitas.com/utenos-savivaldybe/utenos-rajono-savivaldybes-2018-m-veiklos-ataskaita/page/84-85>

¹⁶⁵ „Utenos rajono savivaldybė“, Renkuosi Lietuvą, žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., <https://www.renkuosilietuva.lt/lt/regionai/utenos-rajono-savivaldybe/26>.

¹⁶⁶ „Skelbiamas ekonomikos skatinimo ir turizmo plėtros projektų finansavimo konkursas“, Utenos seniūnija, žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., <http://www.utenoseniunija.lt/aktuali-informacija/789-skelbiamas-ekonomikos-skatimo-ir-turizmo-pletros-projektu-finansavimo-konkursas>.

¹⁶⁷ Sprendimas dėl Utenos rajono savivaldybės kokybiškos švietimo sistemos kūrimo ir jaunimo užimtumo sritys projektų finansavimo prioritetų nustatymo, Utenos rajono savivaldybės taryba, 2018 m. sausio 25 d. Nr. TS-14 Utena.

fizinis aktyvumas, vasaros stovyklų rengimas. Utenos rajono savivaldybės 2020-2022 m. strateginiame veiklos plane¹⁶⁸ numatyta infrastruktūros objektų plėtros programa, kurios tikslas plėsti ir modernizuoti infrastruktūros objektus, „Aplinkos apsaugos“, „Sveikatos apsaugos“, „Socialinės apsaugos plėtojimo“, „Kultūrinės veiklos plėtros“ programos, kurios numato priemonės modernizuoti Utenos rajono savivaldybę ir ją daryti patrauklesne vieta gyventi ir kurti verslą.

Svarbu paminėti, kad Utenos rajono savivaldybės taryba 2019 m. birželio 27 d. patvirtino investicijų į gamybos ir kitos paskirties objektus skatinimo taisyklės, numatančias palankesnes sąlygas investuotojams. Utenos rajono savivaldybė jau taiko investuotojams mokesčių lengvatas, yra pasirengusi įrengti ir/ar sutvarkyti viešąją inžinerinę infrastruktūrą iki investuotojo žemės sklypo ribos. Nereikia pamiršti ir įvairių programų, tokių kaip Smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo, Investicijų į gamybos ir kitos paskirties objektus skatinimo, Nekilnojamojo turto ir žemės (žemės nuomos) mokesčių lengvatų teikimo juridiniams asmenims Utenos rajone, kuriomis Utenos rajono savivaldybė suteikia įvairiausių lengvatų smulkioms, vidutinėms ir stambioms įmonėms, jau investavusios ar planuojančioms investuoti Utenos rajone. Šios visos rėmimo priemonės gali dalyvauti ir diasporos atstovai, iš kurių dalis jau yra pasinaudoję šiomis lengvatomis. Tai rodo tokie pavyzdžiai kaip Povilas ir Vaida Jančauskai Šiaurės Airijoje praleidę 7 metus, savo verslui pasirinko Uteną kur įkūrė kepyklėlę „Vanilinis dangus“. Versle stengiasi išlaikyti aukštą kokybę. Pasak Vaidos ir Povilo, sunkiausias dalykas su kuriuo susidūrė grįžę į Lietuvą, buvo žmonių pesimistiškumas, nepasitenkinimas ir neigiamos emocijos. Tuo tarpu valstybinės institucijos, priešingai, suteikė visą reikiamą pagalbą, aiškią informaciją bei patarimus. Jei reikėtų palyginti gyvenimą Lietuvoje ir užsienyje, Vaida ir Povilas daugiau privalumų priskirtų užsieniui dėl patrauklesnės mokesčių sistemos, liberalesnių darbdavių ir darbuotojų santykių bei mažesnės biurokratijos naštos. Kitas pavyzdys yra Gintarė Šulskytė ir Danielis Wilhelmas iš Australijos atvykusi pora įkūrė bistro „Liūtas ir avelė“, kuris siūlo naujovę Utenoje - veganišką ir vegetarišką maistą. Taip pat pora užsiima maisto tiekimu renginiams. Gintarė – uteniškė. Ji trejus metus mokėsi ir dirbo Australijoje. Danielius australas, turintis šefo darbo patirties. Gintarę ir Danielį Utenos rajono savivaldybei „atrado“ Utenos rajono savivaldybės sugrįžimų koordinatorius P. Čyvas, dirbantis su emigrantais. Paulius „Liūtas ir avelė“ savininkus supažindino su Utenos rajono savivaldybės Smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo programa bei su kita parama, kurią teikia jauniems verslininkams Utenos rajono savivaldybė.

Taigi, galima pastebėti, jog į Utenos regioną grįžta vis daugiau emigravusių žmonių, čia jie apsigyvena ir kuria ateitį. Matosi, jog yra judėjimas ir šalies viduje, kai uteniškiai grįžta į gimtąjį kraštą pagyvenę didmiesčiuose. Tokiems judėjimams iš dalies gali turėti įtakos aktyvus Utenos

¹⁶⁸ „Utenos rajono savivaldybės 2020-2022 metų strateginis veiklos planas“, žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., https://www.utena.lt/images/2020_naujienos/01_sausis/Utenos_r_savivaldybes_2020-2022_SVP.pdf.

savivaldybės bendradarbiavimas su diasporos atstovais, skirtos programos ir lengvatos įsigyjant būstą bei suteikiant lengvatas verslui kurti. Dar reikia paminėti ir pagalbą ieškant darbo, tai taip pat svarbus veiksnys, susigrąžinant išvykusius.

Išnagrinėjus Utenos savivaldybės galimybes dėl diasporos įtraukimo į savivaldybės gerovės kūrimą, galima teigti, kad savivaldybė neturi pakankamai galimybių investicijų pritraukimui, tačiau savivaldybė išsiskiria tuo, jog būsto įsigijimui ir naujam verslui gali pasiūlyti lengvatines sąlygas ir tai gali tapti vienas iš veiksnių paskatinančių sugrįžti užsienyje gyvenančius uteniškius. Taigi, nebūtinai specialios diasporai skirtos programos gali motyvuoti diasporą sugrįžti, prisidėti prie krašto gerovės, bet ir vietinės valdžios požiūris ir noras padėti grįžusiems.

Bendradarbiavimas

Utenos savivaldybė yra projekto „Globalūs regionai“ dalyvė, pasirengusi bendradarbiauti su į užsienį išvykusiais lietuviais, su URM bei kitomis suinteresuotomis grupėmis.

Siekiant palengvinti grįžusių uteniškių integraciją yra sukurta internetinė darbdavių ir ieškančių darbo platforma „www.darbas.utena.lt“, kuri yra integruota į VšĮ „Utenos verslo ir informacijos centras“ internetinę svetainę ir „www.globali.utena.lt“ svetainę. P. Čyvo teigimu, VšĮ „Utenos verslo ir informacijos centro“ specialistai moko ir padeda parašyti motyvacinį laišką bei gyvenimo aprašą, padeda pasiruošti darbo pokalbiui.

Utena turi tris Utenos ambasadorius užsienyje, kurių užduotis - bendradarbiauti įgyvendinant svarbius savivaldybės projektus ir iniciatyvas, kurti užsienyje gyvenančių kraštiečių bendruomenes, ieškoti investuotojų, kultūros, sporto, turizmo sričių partnerių užsienyje. Yra patvirtinti dar keturi ambasadoriai, tačiau jie dar neatsiėmę oficialių pažymėjimų. Povilas Čyvas įvardijo, jog Uteną atstovauja ambasadoriai Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose ir JAV, ir pridūrė: „su jais planuojama šiais metais organizuoti pasaulio uteniškių sambūrį. <...> Mūsų ambasadoriai užsienyje sugrįžę visada mielai dalyvauja susitikimuose mokyklose, Rimvydas Baltaduonis, (JAV) pasaulio lietuvių bendruomenės aktyvus veikėjas, jisai kada grįžta mums parašo ir mes važiuojame į susitikimus“. „Laurynas Katinas labai aktyvus, tai kokias veiklas organizuoja būdamas užsienyje, tai bėgimas vasarą, susitikimai“.

Interviu metu, pabrėžta, kad Utenos švietimo įstaigos yra pasirengusios priimti iš užsienio atvykusius ar grįžusius jaunuolius, sunkiai mokančius ar visai nemokančius lietuvių kalbos. Numatytos integracijos priemonės, kad visose Utenos mokyklose galėtų mokytis mokiniai, nemokantys lietuvių kalbos arba mokęsi užsienio mokyklose lietuviai.

Administracijos darbuotojas bendradarbiavimo klausimu išlieka pozityvus, jo teigimu, bendradarbiavimas su diasporos atstovais vyksta be kliūčių: „Bendradarbiavimui iš savivaldybės pusės kliūčių nėra, visada yra išklausoma į užsienį išvykusiųjų kraštiečių pageidavimai, pasiūlymai,

susitinkama jei reikia ir individualiai“. Tačiau pabrėžia, kad diasporos atstovai nenoriai įsitraukia į rajono veiklą, jo teigimu, po kurio laiko grįžę gyventi atgal į Utenos rajoną jau yra atitrūkę nuo veiklos šiame rajone ir vangiai jungiasi į bendruomenę, dažniau pasirinkdami individualų gyvenimą su šeima.

Taip pat, P. Čyvas pridūrė, kad uteniškiai, gyvenantys užsienyje noriai jungiasi į pagalbą ir dalinasi savo patirtimis. Jo teigimu, diasporos atstovai prisideda prie edukacijos: „Įvairiapusės patirtys yra labai įdomu ir naudinga. Aš visą laiką tiek užsienio lietuvius bendraudamas kreipiu į mokyklas, Utenos kolegiją, kad padrašintų mūsų tą jaunimą, labiausiai vertinam patarimus“.

Tačiau P. Čyvas pripažino, kad bendradarbiavimo klausimas nėra išdirbtas ir čia dar kyla daug problemų. Jo teigimu, Uteną būtų galima pristatyti platesnėms auditorijoms pasauliniu mastu, tačiau kol kas tai padaryti trūksta resursų: „Pasaulyje vyksta įvairių forumų, verslo forumų, kur galėtume pristatyti Uteną“. Tačiau pridūrė, kad kyla ir kitų sunkumų, pavyzdžiui priimant verslus, nes rajonas neturi verslo parko. Nors Utenoje jau pradėtas steigti pramonės parkas, jį įsteigus gali būti supaprastintas ir paspartintas investuotojų atėjimas bei gali būti pradėtas viso regiono atgimimas¹⁶⁹.

Taigi, interviu metu pastebėta, kad Utenos savivaldybės darbuotojai yra motyvuoti ir aktyviai vykdo veiklą įtraukdami tiek diasporos atstovus, tiek vietinį jaunimą. Svarbu paminėti, jog Utenos savivaldybė turi 3 ambasadorius, kurie reprezentuoja rajoną, jo veiklą. Kuriamas aktyvus ir nuolatinis dvipusis ryšis. Tačiau pastebėta, kad trūksta valstybės bendradarbiavimo, siekiant efektyvesnių rezultatų. Trūksta ir savivaldybės resursų, siekiant ankstyviai įtraukti diasporos atstovus ar net juos paskatinti sugrįžti, nes kol kas Utena neturi ypatingų priemonių ar sąlygų, kas paskatintų sugrįžti.

Pripažinimas

Utenoje kasmet rugsėjo mėnesį švenčiamas miesto gimtadienis, kurio metu uteniškiaus ir miesto svečius džiugina koncertai, sporto renginiai, parodos, spektakliai, kūrybinės dirbtuvės bei daug kitų pramogų. Šventės metu yra pagerbiami Utenai nusipelnę žmonės. Į šią šventę yra kviečiami ir užsienyje gyvenantys uteniškiai. Užsiregistravusiems „Globali Utena“ svetainėje yra išsiunčiami atvirukai su pakvietimais į šventę. Suteikiami garbės piliečių vardai. Viena iš jų yra Ieva Marčiulionytė, kuri yra garbės pilietė ir LR įgaliota ambasadorė Kinijoje. Jos dėka yra pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Kinija, užsimezgė kultūrinis dialogas.

Vertinant Utenos savivaldybės veiklą su diaspora, pastebėta, jog Utenos savivaldybė bendradarbiaudama su diaspora labiau orientuojasi į sugrįžusius. Tarpininkaujama įsidarbinant,

¹⁶⁹ Lolita Kaminskienė, „Utenos pramonės parkas: būti ar nebūti? Būti!“, Utenos rajono savivaldybė, 2020 m. sausio 20 d., <https://www.utena.lt/index.php/lt/704-utenos-pramones-parkas-buti-ar-nebuti-buti>.

suteikiamos lengvatos įsigyjant būstą, subsidijuojama būsto nuoma, subsidijuojamas verslas. Taip pat, Utenos savivaldybė siekia aktyviai įtraukti užsienyje gyvenančius uteniškius: paskirti ambasadoriai, kurie skleidžia žinias apie Uteną, informacija rūpimais klausimais teikiama „vieno langelio“ principu. Taip siekiama ne tik palaikyti ryšį su išvykusiais, ar suteikti informaciją, bet ir neleidžiama emigravusiems atitrūkti nuo gimtojo krašto gyvenimo, taip juos nuolat informuojant ir įtraukiant į įvairias veiklas. Kita vertus, pastebėta, jog trūksta žmogiškųjų ir finansinių išteklių vykdyti aktyvią veiklą.

4.3.2 Širvintų savivaldybės situacijos analizė

Analizuojant Širvintų rajono situaciją, galima pastebėti, jog savivaldybė taip pat susiduria su gyventojų migracija iš regiono, čia fiksuojamas 2 proc. gyventojų mažėjimas. Taigi savivaldybės vienas didžiausių iššūkių – protų nutekėjimas. Čia, kaip ir kitose savivaldybėse jaunimas dažnai migruoja ne tik į užsienį, bet ir šalies viduje.

4 lentelė. Širvintų savivaldybės gyventojų migracijos rodikliai (proc.) 2018 m.

Emigracijos	Imigracijos	Neto
8.2	5.6	-2.2

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamentu¹⁷⁰

Iš lentelės matyti, kad Širvintų savivaldybėje matomas neigiamas migracijos pokytis kaip ir visoje Lietuvoje. Palyginus su kitomis Lietuvos savivaldybėmis neigiamas pokytis Širvintų savivaldybėje yra nedidelis, o tai gali lemti ir patogi geografinė savivaldybės padėtis, nes yra netoli Vilniaus, todėl gyventojai gali dirbdami sostinėje gyventi Širvintose ir pan. Problema yra ta, kad daugelis gyventojų pasirinkę gyvenamąją vietą Širvintų savivaldybę dėl mažesnių būstų ir žemės sklypų kainų, dirba ir verslus kuria Vilniuje.

Širvintose vidutinis bruto atlyginimas 2018 m. per mėnesį tesiekia – 740.9 Eur. Palyginus su Vilniaus savivaldybėje bruto atlyginimu, kuris 2018 m. siekė 1034 Eur.¹⁷¹ yra mažesnis. Tai rodo, kad mažesnis darbo užmokestis yra paskata emigruoti.

Širvintų savivaldybė didindama savivaldybės patrauklumą plėtoja infrastruktūrą, tvarko aplinką geresnei gyvenimo kokybei, investicijų pritraukimui tuo pačiu ir darbo vietų kūrimui bei verslo ir paslaugų plėtrai. Taigi, remiantis esama situacija, galima manyti, jog Širvintose fiksuojamą mažesnę gyventojų migraciją lemia daugelis faktorių, vienas jų – patogi geografinė savivaldybės padėtis.

¹⁷⁰ „Bendras migracijos rodiklis“ Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁷¹ Oficialios statistikos portalas, supra note, 148.

Igaliojimų suteikimas

Širvintų savivaldybė nuo 2018 m. kovo 2 d. yra Lietuvos savivaldybių asociacijos projekto „Globalūs regionai“ narė. Savivaldybėje etatas paskirtas atsakingam atstovui darbui su diaspora. Šį darbą Širvintose dirba specialistė Agnė Lazarevičiūtė, kuri dirba ir jaunimo užimtumo centre. Tai jauna, baigusi komunikacijos mokslus specialistė, kuriai likti savo mieste ir dirbti savo krašto gerovei buvo pasiūlyta Širvintų valdžios atstovų.

URM ir projektą „Globalūs regionai“ Agnė Lazarevičiūtė vertina pakankamai teigiamai, nors trūkumų išvelgia. Jos teigimu, projekte stokojama informacijos ir nors idėja yra labai gera, trūksta motyvuotų specialistų padedančių šiam projektui įsivažiuoti. Ji sakė: „Pirmi metai buvo kaip ir gerai, buvo mokymai organizuojami, o dabar tos pagalbos pasigedau, jau daugiau kaip pusmetis, jokių mokymų“. Kaip ir Utenos savivaldybės atstovas darbui su į užsienį išvykusiais kraštiečiais P. Čyvas, taip ir A. Lazarevičiūtė skundėsi pareigybės neapibrėžtumu. Agnė teigė, kad „trūksta žinių ir nežinau ką toliau daryti, kur kreiptis, į kokias institucijas ir kaip dabar yra asmenų duomenų apsauga, realiai tu negali imti ir rinkti jų sąrašų rašyti daug dalykų asmeniškai, viešinti, tas apsunkena“.

Taigi, pastebėtina, kad nors savivaldybė turi paskirtą specialistą darbui su diaspora, trūksta atsakingų institucijų įsitraukimo ir valstybės pagalbos.

Palengvinimas

Širvintų rajonas taip pat yra projekto „Globalūs regionai“ dalis. Širvintų savivaldybė prie šio projekto prisijungė 2018 m. ir tais pačiais metais vasario mėn. buvo sukurta ir internetinė „Globalios Širvintos“ platforma, skirta užsienio širvintiškiams „www.globalios.sirvintos.lt“. „Globalios Širvintos“ internetinėje svetainėje patalpinta aktuali informacija suinteresuotiesiems: reikalinga informacija į užsienį išvykusiems kraštiečiams apie Širvintas; reikalinga informacija norintiems sugrįžti gyventi; įmonėms, ieškančioms galimybių plėstis ar perkelti verslą. Taigi, galima teigti, kad internetinis puslapis yra informatyvus, o čia informaciją paruošė patyrę savo srities specialistai. Interviu metu, kalbinta savivaldybės atstovė teigė, kad internetiniame puslapyje galima susisiekti su savo srities profesionalais ir išsamiai išsiaiškinti rūpimus klausimus, pavyzdžiui, padedama į eksportą orientuotoms paslaugų, gamybos bei mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros įmonėms, sukuriančioms naujas aukštos pridėtinės vertės darbo vietas šalyje.

Netrukus buvo sukurta „Facebook“ paskyra „Globalios Širvintos“, kur skelbiami įrašai apie Širvintų rajone vykdomas veiklas, kuriamus planus, įgyvendinamas idėjas, atsinaujinusius objektus, konkursus, akcijas, skelbiama aktuali informacija emigrantams. Yra užsiregistravę 796 nariai.

Širvintose grįžusiems arba apie grįžimą galvojantiems užsienio lietuviams konsultacijos teikiamos, kaip ir Utenoje - vieno langelio principu, t. y. kiekvienas besikreipiantis yra

konsultuojamas asmeniškai, suteikiant būtent jam reikalingą informaciją ar nukreipiami į susijusias institucijas. Skiriamos kelios pagrindinės teikiamos informacijos sritys: darbo ir įsidarbinimo, socialiniai, švietimo, sveikatos apsaugos, integracijos ir kt. klausimais.

Širvintų rajono merės Živilės Pinskuvienės teigimu, savivaldybė grįžusioms šeimoms gali padėti gauti vietą mokykloje ar darželyje, tačiau daugiau įrankių, kaip palengvinti jų grįžimą ir būsimą įsikūrimą, savivaldybė neturi, bet padeda kaip gali¹⁷². Vaikams, grįžusiems iš užsienio, Širvintų rajone darželis skiriamas be eilės. Širvintų pradinėje mokykloje mokosi ne viena atžala šeimų, grįžusių iš Didžiosios Britanijos, Norvegijos.

Taigi, nors savivaldybė neturi didelių išteklių, kaip palengvinti diasporos atstovų integraciją, tačiau imasi visų įmanomų priemonių, pavyzdžiui ir darželio suteikimas be eilės – didelis žingsnis ir lyginantis su kitomis savivaldybėmis ar užsienio valstybėmis, kuriose darželį gauti yra itin sudėtinga, galima vertinti kaip vieną iš motyvacijos priemonių, tiems, kas realiai jau svarsto galimybes sugrįžti į gimtąjį kraštą.

Aprūpinimas ištekliais

Širvintų rajone 2019 m. duomenimis daugiausiai darbo vietų buvo sukurta viešojo sektoriaus (mokyklos, sveikatos priežiūros įstaigos ir pan.), tuo tarpu privataus sektoriaus įmonių, kuriose dirbo daugiau kaip 35 darbuotojai, buvo tik kelios įmonės¹⁷³. Tai rodo, kad rajone vyrauja mažos ir vidutinės įmonės. Rajone stinga gerai apmokamų darbo vietų, todėl žmonės yra priversti migruoti ne tik ieškodami gero darbo užmokesčio, bet ir realizacijos.

Širvintų rajone pramonė labai menkai išvystyta lyginant su kitais rajonais, todėl Širvintų savivaldybė neturi galimybių pasiūlyti į užsienį išvykusiems kraštiečiams patrauklių darbo vietų, bet yra pasiruošusi bendradarbiauti ir pretenduoti į siūlomas lengvatas ir paramą įkuriant verslus.

Širvintų rajono savivaldybė, skatindama verslą, darbo vietų kūrimą yra patvirtinusi tvarkos aprašus, pagal kuriuos verslui suteikiamos mokesčių lengvatos, padengiamos steigimo išlaidos ir kt. Suteiktos mokesčių (gyventojų pajamų, žemės, žemės nuomos, vietinių rinkliavų, nekilnojamojo turto mokesčių) lengvatos. Palanki aplinka, patogus susisiekimas, mažiausi nuo Savivaldybės priklausantys žemės ir nekilnojamojo turto mokesčių tarifai, lengvatos – visa tai atneša rezultatų, nes vis daugiau verslo įmonių kuriasi Širvintose. Tai matosi iš naujai įsikūrusių

¹⁷² Indre Naureckaitė, „Airijoje verslą sukūrusi šeima patogų gyvenimą išmainė į Lietuvą: plusai ir minusai“, *Lrytas.lt*, 2019 m. lapkričio 8 d., <https://www.lrytas.lt/verslas/sekmes-istorijos/2019/11/07/news/airijoje-versla-sukurusi-seima-patogu-gyvenima-ismaine-i-lietuva-plusai-ir-minusai-12428391/>.

¹⁷³ „Širvintų rajono savivaldybės 2018-2020 metų Strateginio veiklos plano ir grupės veiklos 2018 metų įgyvendinimo ataskaita“, Širvintų rajono savivaldybė, žiūrėta 2020 m. sausio 25 d., <https://www.sirvintos.lt/data/public/uploads/2019/04/strateginio-veiklos-plano-ir-grupes-veiklos-ataskaita-2018-m.pdf>.

stambių įmonių, tokių kaip UAB „Entafarm“, UAB „Filter“ kurios įsteigė naujas darbo vietas Širvintiškiams. Daugėja ir mažesnių verslo subjektų.

Pagal galiojančius įstatymus parama įsigyjant pirmąjį būstą gali pasinaudoti ir į užsienį išvykę širvintiškiai, tačiau paprastai jie neatitinka keliamų reikalavimų. Širvintų savivaldybė neturi galimybės prisidėti prie paramos diasporos nariams, nes savivaldybėje yra problema su būsto trūkumu. Savivaldybėje naujų gyvenamųjų namų statyba nevyksta, o būsto paklausa yra didelė dėl geografinės vietos esant arti Vilniaus. Savivaldybėje atsakinga atstovė už bendradarbiavimą su į užsienį išvykusiais lietuviais A. Lazarevičiūtė teigimu nekilnojamojo turto pasiūlos Širvintose nėra: „su būstais tai yra problema mūsų savivaldybėje, pasiūlyti ką neturime ir būsto nuomos pakankamai didelės, trūksta pastatų“. Širvintų rajono savivaldybė 2014–2020 m. laikotarpiu yra priskirta tikslinėms teritorijoms ir sulauks didesnės Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos, kurią administruoja Vidaus reikalų ministerija. Planuojama remti projektus, kurių tikslas yra pertvarkyti neišnaudotą, apleistą infrastruktūrą (viešąsias įstaigas) ir teritorijas, pritaikant jas naujai komercinei veiklai, gyvenamųjų namų statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, pertvarkyti netradicines erdves kultūros veikloms, modernizuoti viešąsias erdves kuriant papildomus ar naujus miesto traukos centrus ar stiprinant esamus, gerinti gyvenamąją aplinką.

2017 m. patvirtintas ir įgyvendintas projektas „Kompleksinis teritorijos prie Širvintų tvenkinio sutvarkymas“, kuriuo buvo atnaujintos miesto viešosios erdvės, jos tapo patrauklesne vieta laisvalaikiiui ir poilsiui, respondentės teigimu, erdvės pritraukia naujų lankytojų, padidėja susijusių paslaugų poreikis, o tai sudaro palankias sąlygas verslo plėtrai bei naujų darbo vietų sukūrimui.

Galime teigti, kad Širvintų savivaldybė neturėdama didelių resursų ir būdama palyginus maža savivaldybe sugeba gauti daugelį vykdomų projektų asignavimus, juos pritaikydami Savivaldybės patrauklumui vystyti. Matomi akivaizdūs rezultatai, kai užsienio investuotojai pasirenka Širvintų savivaldybę, didindami patrauklių darbo vietų pasiūlą. Tai rodo, kad Širvintos tampa patrauklia savivaldybė kurti verslą ir gyventi.

Bendradarbiavimas

2018 m. lapkričio mėn. Širvintų rajono savivaldybės taryba patvirtino Širvintų rajono garbės ambasadoriaus vardo suteikimo nuostatus ir patvirtino pirmąjį širvintiškių, gyvenančių Jungtinėje Karalystėje, Lidso mieste ambasadorę. Ja tapo Jelena Masiukė - aktyvi, komunikabili, visuomeniška moteris, puoselėjanti lietuviškas tradicijas užsienyje. Šiuo metu yra trys Širvintų ambasadorės, tačiau „Globalios Širvintos“ internetinėje svetainėje trūksta ambasadorių kontaktų, kad būtų galima su jomis susisiekti.

Kalbintos savivaldybės atstovės teigimu, bendravimas su į užsienį išvykusiais atstovais yra sudėtingas dėl jų pačių motyvacijos stokos ir abejingumo: „Esu sukuri „Facebook“ grupę bendrauti

globaliems širvintiškiams, bet jie visiškai neįsitraukia į tą bendravimą“ <...> „bandai skelbti, bandai organizuoti akcijas, pav. dalintis paveikslėlių nuotraukomis vasario 16 d., kovo 11 d., kas susiję su valstybe mūsų. Dovanojom bilietą dovanų Kalėdom ir gavo bilietą žmogus, aš norėjau apie tai parašyti straipsnį, jis dingo“.<...> „Akcijose sudalyvauja grubiai apie 15 žmonių“. Taigi, nors savivaldybės atstovė ir organizuoja įvairias akcijas, siekia sukurti dvikryptę komunikaciją, diasporos atstovai vangiai įsitraukia. Tai gali lemti ir tai, jog diasporos atstovai, pavyzdžiui, nėra motyvuoti grįžti į savo savivaldybę arba nemato perspektyvos.

Problema yra ta, jog trūksta diasporos atstovams informacijos, o dėl didelės motyvacijos stokos, sunku sukurti dvikryptę komunikaciją: „Puslapyje „Globalios Širvintos“ gali registruotis ir ambasadoriai, yra duomenų bazė, kur gali registruotis globalūs širvintiškiai, bet jie apskritai nežino kas yra globalios Širvintos, tai ką kalbėti apie tai?“, - minėjo A. Lazarevičiūtė. Taigi, galbūt, savivaldybė neišnaudoja tinkamai komunikacijos kanalų, siekiant pritraukti diasporos atstovus, arba savivaldybė nėra patraukli diasporos atstovams, galbūt, pasirinktos motyvacinės priemonės nėra patrauklios išvykusiems. Kaip minėjo savivaldybės kalbinta specialistė, buvo dovanojami bilietai, tačiau, jei renginys vyksta Širvintose, o žmonės gyvena užsienyje, matyt, tokia motyvacijos priemonė nesužavi išeičių, nes neturės žmonių galimybes prizų pasinaudoti.

Apie užsienyje gyvenančių širvintiškių bendradarbiavimą su savivalda, yra tik geri norai ir daug idėjų, bet savivaldybės atstovės teigimu, praktiškai toks bendradarbiavimas nevyksta. Savivaldybės internetinėje svetainėje yra rengiamos gyventojų apklausos, kuriuose gali dalyvauti ir diasporos nariai, tačiau A. Lazarevičiūtė pastebi, kad diasporos narių įsitraukimo nepastebinti.

Viena iš pagrindinių kliūčių bendradarbiavimui su diaspora įvardijamas retas išvykusiųjų lankymasis Lietuvoje, „trūksta laiko, jei išvykusi visa šeima, tai jie realiai čia ir nebegrįžta, jei grįžta tai apskritai į Lietuvą. Darėme pasaulio širvintiškių susitikimą, kurį darėme vasarą, miesto šventės metu, bet jie grįžę nori laiką praleisti su savo šeima, mes raginame ateiti su savo šeima, ateikit susipažinti kokia veikla mes čia užsiimame, bet ne visi nori bendradarbiavimo. Kai buvo organizuotas pasaulio širvintiškių susitikimas, kuris vyko kartu su miesto švente, „pranešėm prieš pusę metų, tai galimybių susiplanuoti tikrai buvo. Dalyvavo 14 užsienio širvintiškių. Esam per maža savivaldybė. Turėtų būti kartu su URM organizuojami renginiai“, - interviu metu kalbėjo A. Lazarevičiūtė. Jos teigimu, motyvacijos stoka atsiranda dėl nutrūkusių ryšių su savivaldybe, su tėvyne apskritai. Taigi, pastebėtina, kad galbūt, komunikacijos atnaujinimui reiktų pradėti kalbėti apie gimtinę, tautiškumą, savas šaknis.

Savivaldybės atstovės teigimu, efektyvesnį bendradarbiavimą ryšiams su diaspora paskatintų ir didesnis savivaldybių asociacijos ir URM įsitraukimas: „Jie sugalvojo šitą projektą, pasakė savivaldybėms, žiūrėkit, jūs įsteikit darbuotoją, kurkit darbo vietą, mokėkit atlyginimą, ir bendraukit kažkaip, mes duodam jums puslapį ir logotipą, o finansavimas? Suprantu, kad savivaldybei turėtų

būti svarbu iš užsienio grįžtantys lietuviai, bet realiai savivaldybė gali padėti žiniomis, pagalba, įveda kažkokius įstatymus, kad į mokyklas galėtų pakliūti, bet pavyzdžiui norėčiau suorganizuoti stovyklą vasarą širvintiškių vaikams, Širvintų rajone, bet iš kokių pinigų tai daryti? Nemanau, kad savivaldybė gali tai leisti. Galėtų daryti Lietuvos mastu, visi koordinatoriai su savo rajono vaikais galėtų bendrauti. Monika Kairytė labai dirbo, bet ją pakeitė kita, ir daugiau nebeorganizuojami jokie mokymai, net nematę esam jos. Nesuprantama kam reikalingas visas etatas tai pareigybei?“, - svarstė A. Lazarevičiūtė. Ji įsitikinusi, kad „Globali Lietuva“ projektas nėra pakankamai išvystytas, trūksta valstybinio lygio įsitraukimo, trūksta centralizuotų sprendimų, o didžiausią minusą įvardino – finansavimą, kurio iš valstybės savivaldybės negauna, todėl didesnius asignavimus diasporai gali skirti tik turtingesnės savivaldybės.

Širvintų savivaldybė šiuo metu nevykdo jokių projektų kartu su užsienyje gyvenančiais kraštiečiais. Šiuo metu vykstantiems projektams paraiškas turi teikti užsienio bendruomenės, bet „aš rašiau, skatinau, bet neturi jie laiko“, - skundėsi A. Lazarevičiūtė.

Apibendrinant Širvintų savivaldybės bendradarbiavimą su į užsienį išvykusiais kraštiečiais pastebėta problema tai užsienio lietuvių abejingumas ir nenoras bendradarbiauti. Tai galime paaiškinti tuo, kad Širvintų savivaldybė yra palyginti maža ir turi nedidelę diasporą. Taip pat, kaip minėta, rajone nėra didelių verslų, nėra nekilnojamojo turto pasiūlos, tad galima daryti prielaidą, jog regionas negali pasiūlyti patrauklių gyvenimo sąlygų. Užsienio šalių ambasadorės dar tik pradeda įsijungti į šią veiklą, dar nėra susiformavusių tradicijų. Nors į užsienį išvykusiųjų širvintiškių nuomonės yra išklausomos, tačiau pasigendama iš užsienio širvintiškių pasiūlymų, noro prisidėti prie Širvintų krašto gerovės kūrimo. Galima daryti prielaidą, jog paskirtas žmogus darbui su diaspora, galbūt, stokoja kompetencijos darbui, sunkiai atranda ryšį, motyvazines priemones, tam būtinas ne tik savivaldybės įsitraukimas, bet būtinas įsitraukimas ir valstybiniu lygmeniu.

Pripažinimas

Kiekvienais metais Širvintose yra rengiamos miesto šventės, kurių metu yra pagerbiami ir apdovanojami nusipelnę pasaulio širvintiškiai. Tačiau stokojama diasporos atstovų įsitraukimo.

Apibendrinant Širvintų savivaldybės vykdomą politiką dėl į užsienį išvykusiųjų širvintiškių įtraukimo į Širvintų savivaldybės gerovės kūrimą, galime teigti, kad savivaldybės atstovai turi daug idėjų, kurias po truputį bando įgyvendinti. Savivaldybėje yra tam paskirta administratorė, kuri koordinuoja veiklą tarp URM, savivaldybės ir diasporos. Savivaldybė turi ir grėsmių, kurios sunkina bendradarbiavimą, tai, kad savivaldybė turi palyginus su kitomis savivaldybėmis mažą gyventojų skaičių, tuo pačiu ir mažą diasporą, neturi didelės darbų pasiūlos bei nekilnojamojo turto pasiūlos, tad sunku integruoti norinčius sugrįžti. Daugelis gyventojų deklaruoję gyvenamąją vietą Širvintų savivaldybėje, dirba ir kuria verslus Vilniuje, o socialiniame ir politiniame savivaldybės gyvenime

nedalyvauja. Nors paskirta administratorė darbu su diaspora yra aktyvi, energinga, turinti daug gerų idėjų ir palaikymą iš Širvintų savivaldybės, tačiau stokojama valstybinių institucijų išitraukimo, finansinių išteklių, žmogiškųjų išteklių. Savivaldybė dirbti su diaspora pradėjo tik 2018 m. Kad pasimatytų darbo rezultatai reikia nuoseklaus ir ilgalaikio bendradarbiavimo su diaspora. Diasporą prisidėti prie savo krašto gerovės skatina gerieji sėkmės pavyzdžiai, kurių Širvintų kol kas savivaldybėje nėra.

4.3.3 Tauragės savivaldybės situacijos analizė

Gyventojų skaičius Tauragės rajone nuosekliai mažėja. 2019 ir 2020 m. skirtumas yra -485 gyventojai. 2020 m. pradžioje Tauragės rajone fiksuoti 37 805 gyventojai, Tauragės apskrityje - 91 802. Kai tuo tarpu 2018 metais 38 921 gyventojas gyveno Tauragės rajone¹⁷⁴. Pastebėtina, jog Tauragėje fiksuojamas itin didelis emigracijos rodiklis, kurį sudaro net 5 proc. Taigi, Tauragė palieka itin daug darbingo amžiaus asmenų.

5 lentelė Gyventojų migracijos rodiklis Tauragės savivaldybėje 2018 m. (proc.)

Emigracijos	Imigracijos	Neto
12.5	7.4	-5.1

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamentu¹⁷⁵

Iš lentelės duomenų matyti, kad Tauragės savivaldybėje vyrauja neigiama migracija kaip ir visos Lietuvos mažose savivaldybėse. Mažėjančią imigraciją lemia ir geografinė Tauragės savivaldybės padėtis, kuri yra nutolusi nuo didžiųjų šalies miestų, kur yra didžiausios investicijos ir patrauklesni darbo užmokesčiai.

Tai gali lemti daugelis faktorių, vienas tokių - lėtas atlyginimų augimas Tauragės mieste. 2017 m. vidutinis bruto darbo užmokestis Tauragės mieste siekė 691,3 Eur/mėn, o 2018 m. – 758,3 Eur./mėn. Tai yra žemiausias vidutinis bruto atlyginimas visoje Lietuvoje, apie 20 proc. mažesnis lyginanti su Lietuvos bruto vidurkiu. Nedarbo lygis Tauragės rajone 2019 m. siekė net 8,4 proc. Čia matyti taip pat nemaža atskirtis nuo didžiųjų Lietuvos miestų, tad Tauragei, kaip ir kitiems šalies regionams sudėtinga konkuruoti ne tik su užsienio šalimis, bet ir šalies viduje su didžiosiomis šalies savivaldybėmis. Lietuvos Laisvosios rinkos instituto duomenimis Tauragės savivaldybė pagal mažųjų savivaldybių indeksą 2019 m. duomenimis užima 9-12 vietas¹⁷⁶. Tai rodo, kad Tauragės

¹⁷⁴ „Bendras migracijos rodiklis“ Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁷⁵ „Bendras išvykimo ir emigracijos rodiklis“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁷⁶ „Tauragės rajono savivaldybė“, Lietuvos laisvosios rinkos institutas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d., <https://www.llri.lt/taurages-r-savivaldybe-2019-m>.

savivaldybėje daugelis žmonėms svarbiausių ekonominių ir socialinių rodiklių buvo geresni nei vidutiniai daugelyje savivaldybių.

Taigi, nors Tauragės savivaldybė turi ką pasiūlyti diasporos atstovams ir kitoms suinteresuotoms grupėms, pastebėtina ženkli emigracija iš regionų, kaip ir visoje šalyje. Pabrėžtina, kad nors savivaldybėje yra įsikūrusių pasaulinio kapitalo įmonių, bet atlyginimai fiksuojami bene žemiausi šalyje, taigi savivaldybei sunku konkuruoti finansinių išteklių klausimais, tačiau savivaldybė gali pasiūlyti kitas motyvacinės priemones.

Igaliojimų suteikimas

Tauragės savivaldybė taip pat yra projekto „Globalūs regionai“ narė ir kitoms savivaldybėms Tauragės veikla pristatoma kaip sėkmės pavyzdys. Tai rodo ir Vyriausybės steigiamuose apdovanojimuose: 2018 m. „Kryptis Lietuva“ už nominaciją „Už pagalbą įsitvirtinant Lietuvoje“ apdovanotas Tauragės rajono savivaldybės projektas „Globali Tauragė“.

Savivaldybėje yra paskirtas administratorius, kuris koordinuoja darbą tarp URM ir Tauragės krašto diasporos, tai Mindaugas Piečia, dirbantis savivaldybės kultūros skyriuje. Tačiau, kad Tauragiškiai įvertina pastangas puoselėti Tauragės rajono globalumą įrodo atsakingų žmonių pripažinimas. Pavyzdžiui, seniau koordinatoriaus pareigas ėjęs projekto „Globali Tauragė“ asmuo Dovydas Kaminskas yra laimėjęs 2019 m. savivaldybių rinkimus ir šiuo metu eina Tauragės rajono mero pareigas. Jis teigė, kad: „Labai svarbu nuolat palaikyti ir stiprinti ryšį su emigrantais, juos informuoti apie naujas iniciatyvas, atliktus darbus, skatinti kurti ir įgyvendinti idėjas Tauragėje. Projektas „Globali Tauragė“ vykdomas trimis kryptimis. Pirmoji kryptis – turėti kuo platesnio išvykusiųjų žmonių rato kontaktus ir tuos žmones informuoti apie pokyčius Tauragės rajone, apie darbo vietas ir galimybes įsikurti, kviesti juos sugrįžti. Kita kryptis – sugrįžusiųjų integravimas į rajono į gyvenimą, sukuriant tam palankią sistemą. Tai reiškia, kad sugrįžusiajam paslaugos yra teikiamos vieno langelio principu. Tai atsakingo už diaspora administratoriaus veikla, kuris padeda susisiekti su reikalingais savivaldybės skyriais, rajono įstaigomis, paaiškina, ką ir kaip daryti. Prie to prisideda ir įsteigtas sugrįžusiųjų klubas, kuris nuolat rūpinasi diasporos sugrįžimo klausimais. Ir trečia kryptis – bendruomenių kūrimas užsienyje. Tai yra Tauragės ambasadorių veikla.

Tauragės savivaldybės darbas su diaspora yra kryptingas ir nuoseklus. Padarytas įdirbis šioje srityje, palengvina tolimesnį darbą su diaspora. Lietuvos savivaldybės turėjo tokias pačias sąlygas įsijungti į šį projektą, tačiau Tauragės savivaldybės pavyzdys rodo, kad viskas priklauso nuo žmogiškojo kapitalo, šiuo atveju tai buvo buvęs meras S. Mačiulis, „Globali Tauragė“, iniciatorius, vėliau darbus tęsiantis D. Kaminskas, kuris sugebėjo projekto „Globalūs regionai“ išskeltus siekius įgyvendinti savo krašte.

Palengvinimas

Išsami informacija apie Tauragės savivaldybės iniciatyvas skirtas diasporai yra skelbiama „Globali Tauragė“ internetinėje svetainėje. Šioje svetainėje yra informuojama apie švietimo sistemos pagalbą integruotis grįžusiems iš užsienio lietuvių vaikams. Tam yra įkurta išlyginamoji klasė, kurioje vaikai adaptuojasi ir tęsia mokslus bendrosiose klasėse. Norintiems sugrįžti yra skelbiama informacija apie didžiausius darbdavius Tauragėje, taip pat yra patalpinta informacija apie verslo rėmimo sąlygas. Kviečiama tapti Tauragės ambasadoriais ir prisidėti prie Tauragės krašto gerovės kūrimo. Šioje svetainėje yra supažindinama su Tauragės krašto lankytinomis vietomis turiningo laisvalaikio praleidimui. Tauragės savivaldybė turi savo krašto ambasadorius daugelyje užsienio šalių, todėl užsienyje gyvenantiems lietuviams galima susisiekti ir su ambasadoriais, jų gyvenamojoje šalyje, kurių kontaktai yra patalpinti internetinėje svetainėje.

Prie regiono klestėjimo prisideda bei apie galimybes grįžti ir kurti gyvenimą gimtajame mieste informaciją teikia tauragiškio Lino Stankaus sukurtas backto.lt projektas.

Išskylus klausimams, dominančiomis temomis galima susisiekti su tam atsakingu administratoriumi, kuris suteiks reikiamą informaciją.

Apie vykstančius projektus, kurie gali būti naudingi gyvenantiems užsienyje yra skelbiama Tauragės savivaldybės internetinėje svetainėje. Tačiau šioje svetainėje atrasti reikalingos informacijos gyvenantiems užsienyje, nėra lengva.

Informacijos pasiekiamumas yra panašus kaip ir kitose nagrinėjamosiose savivaldybėse. Tauragės savivaldybė išsiskiria iš kitų savivaldybių ambasadorių užsienio šalyse skaičiumi. Užsienyje gyvenantys lietuviai gali prisijungti prie ambasadorių veiklos jų gyvenamojoje šalyje, taip lengviau galėdami prisidėti prie gimtojo krašto gerovės kūrimo.

Aprūpinimas ištekliais

Rajonas aktyviai remia emigrantų įsidarbinimą, steigia naujas darbo vietas, o čia investuojančios kompanijos atleidžiamos nuo žemės, žemės nuomos, nekilnojamojo turto mokesčių. Tauragės rajono savivaldybė papildomai finansuoja sugrįžusių emigrantų vaikų lietuvių kalbos mokymą, įkurta išlyginamoji klasė.

Tauragė pasižymi išplėtota pramone. Nuo 2007 metų veikia Tauragės industrinis parkas (TIP)¹⁷⁷, kuris sukuria galimybes užsienio verslams kurtis regione, todėl savivaldybė gali pasiūlyti ir nemažai darbo vietų. Čia veikia mažiausiai 15 užsienio kapitalo įmonių, užsienio kapitalo įmonės sukūrė per 1000 naujų darbo vietų. TIP įsikūrusios ir sėkmingai veiklą vykdo užsienio kapitalo

¹⁷⁷ Tauragės industrinis parkas, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <http://www.tip.lt/lt>.

įmonės – „Egersund net“, „Trelleborg“, „Tauraplastas“, „Ansell Protective Solutions Lithuania“ ir kt.

Mindaugas Piečia teigia, kad Tauragės savivaldybė yra plačiai pasiryžusi bendradarbiauti su suinteresuotomis grupėmis: „Naujiems investuotojams Tauragės rajone savivaldybė pasiryžusi prisidėti ir padėti kiekvieniems investuotojams, kurie prisidės prie darbo vietų kūrimo ir gerbūvio gerinimo Tauragėje“. Jo teigimu, Tauragė draugiška savivaldybė verslui. Taip pat, 2017 m. „Versli Lietuva“ apdovanojo Tauragę ir pripažino, kaip viena draugiškiausių verslui savivaldybių¹⁷⁸.

Sukurta nauja smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo tvarka, kurioje numatyta darbo vietų kūrimo išlaidų subsidijavimas (2000 – 4000 Eur. įrangai įsigyti), internetinio puslapio kūrimo dalinis išlaidų kompensavimas, rinkodaros priemonių dalinis išlaidų kompensavimas. Naujai įregistruotų mažų ir labai mažų verslo įmonių pradinių steigimosi išlaidų subsidijavimas. Mokslo tiriamųjų darbų ir eksperimentinės plėtros darbų išlaidas¹⁷⁹.

Investuojama ne tik į infrastruktūros atnaujinimą, bet ir neformalaus ugdymo plėtrą, laisvalaikio paslaugų plėtimą. Tauragės raj. savivaldybės aktyvios priemonės kurti naujas darbo vietas bei gyventojų užimtumą, remiantis Statistikos departamento duomenimis, pasiteisino –nedarbo lygis mažėjo: registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis 2015 m. 11.9 proc. , 2019 m. 8.4 proc. Lyginant su Lietuvos respublikos vidurkiu šis santykis yra toks pat. (Lietuvos Respublikos registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis 2019 m. -8.4 proc.)¹⁸⁰. S. Mičiulio teigimu, Tauragės savivaldybė susidūrė su nauju, tik didmiesčiams būdingu, iššūkiu kai pradėjo trūkti vietų vaikų darželiuose. Jis pridūrė, kad verslo parama, kurią teikia savivaldybė, gali pasinaudoti ir diasporos nariai.

Apibendrinant Tauragės savivaldybė vykdo aktyvią verslo rėmimo ir investicijų pritraukimo programą. Tačiau kaip begerinant verslo sąlygas imigracija vis vien išlieka neigiama. Tai lemia savivaldybės geografinė padėtis, esanti toli nuo didžiųjų šalies miestų, logistikos centrų. Taip pat neigiamą reikšmę turi regionuose kvalifikuotų darbuotojų trūkumas. Verslo pritraukimą regionuose apsunkina ir visoje Lietuvoje nuolat besikeičiantys įstatymai, kurie lemia ir verslo aplinką prie kurios reikia iš naujo prisitaikyti.

¹⁷⁸ „Versli Lietuva“ 5-tąjį kartą nominavo verslui palankią aplinką kuriančias institucijas”, *Versli Lietuva*, 2017 m. gruodžio 19 d., <https://enterpriselithuania.com/naujienos/versli-lietuva-5-taji-karta-nominavo-verslui-palankia-aplinka-kuriancias-institucijas/>.

¹⁷⁹ Verslo skatinimo programos, Tauragės rajono savivaldybė, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://www.taurage.lt/go.php/Verslo%20skatinimo%20programos485>.

¹⁸⁰ „Gyventojų užimtumas ir nedarbas“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d. , <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

Bendradarbiavimas

Administratorius darbui su diaspora rašė, kad „su užsienio lietuviais bendraujama įvairiomis priemonėmis, el. paštu, socialiniais tinklais, telefonu, gyvai. Populiarus socialinis tinklas yra Facebook Globali Lietuva, Global Lithuanian Leaders, ir kiekvieno Globalaus regiono atskira paskyra. Pasiūlymams visada esame atviri ir susisiekti su mumis kliūčių nematau“. „Norime pakviesti Globali Tauragė bendruomenę kurti savo gimtajam miestui. Turite inovatyvią, kūrybingą idėją, kurią norite įgyvendinti Tauragėje? Siūlykite ir mes padėsime ją įgyvendinti“- toks šūkis skamba „Globali Tauragė“ internetinėje platformoje.

Tauragės rajono savivaldybė yra vienintelė šalyje, turinti išvykusių kraštiečių registrą ir nuolat su jais palaikanti ryšius. „Mes dvejus metus kaupiame duomenų bazę apie mūsų rajono išseivius. Metus rinkome informaciją apie žmones, kurie yra padarę karjerą kitose valstybėse, bet dabar turime ir antrąją bazę – apie jaunimą, baigusį aukštąsias mokyklas, bet užsienyje neretai dirbantį prie konvejerių, fermose, laukuose, tai yra, tikrai ne pagal specialybę, kurios mokėsi Lietuvoje. Norime jiems ir pasiūlyti pamąstyti, kad jie galbūt norėtų grįžti, užsidirbę pinigų“¹⁸¹.

Tauragės savivaldybė turi 17 ambasadorių, kurie atstovauja savo kraštą užsienyje, padeda įgyvendinti įvairius Tauragės rajono savivaldybės projektus ir iniciatyvas, dalinantis savo patirtimi ir ryšiais, vykdo aktyvias verslo, turizmo, investicijų pritraukimo, kultūros, sporto, socialinės plėtros ir kitų sričių veiklas, padeda užmegzti abipusius ryšius tarp savivaldybės ir užsienio valstybių savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų bei kitų institucijų. Tarp Tauragės ambasadorių yra garsių ir nusipelnusių žmonių, tokių kaip kunigas, poetas Egidijus Arnašius, pianistė, kompozitorė, poete Gintarė Jautakaitė, Juozas Kazlauskas- aktyvus JAV (LB) visuomenininkas ir kiti.

Tauragės rajono savivaldybės buvęs vadovas S. Mičiulis LRT.lt pasakojo: „Tikrai nemažai tauragiškių užsienyje yra padarę įspūdingas karjeras. Todėl mes turime ambicijų kiekvienoje pasaulio valstybėje turėti po vieną savo garbės ambasadorių“¹⁸².

Į pateiktus klausimus Tauragės savivaldybės administratorius atsakingas už bendradarbiavimą su užsienio lietuviais Mindaugas Piečia atsakė raštu. Jo teigimu, savivaldybėje yra paskirtas koordinatorius, atsakingas už diasporos politikos formavimą savivaldybėje: „koordinatorius, kuris dirba šiuo (aut. past. - diasporos) klausimu ir bendrauja su užsienyje gyvenančiais kraštiečiais, kviečia juos dalyvauti miesto renginiuose, suorganizuoja atskirus renginius bei susitikimus trumpam, ar ilgam sugrįžusiems į miestą. Socialiniuose tinkluose viešina aktualią informaciją. Bendradarbiauja su kitomis miesto įstaigomis ir praneša apie savo veiklą bei teikiamą pagalbą

¹⁸¹ Birutė Vyšniauskaitė, „Ko savivaldybės imasi, kad parsiviliotų emigrantus?“, Diena.lt, 2018 m. sausio 25 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/taurage-raso-laiskus-emigrantams-kokie-pazadai-paskatins-grizti-i-lietuva.d?id=77013279>

¹⁸² Ibid

sugrįžusiems. Kuriama užsienyje gyvenančių kraštiečių bendruomenė, su kuriais nuolat palaikomas ryšys. Taip pat siekiame suburti išvykusių talentų baseiną (angl. - Talent pool), kuriems būtų siūlomos darbo galimybės įsikūrus naujam investuotojui“.

Jis pabrėžė, kad savivaldybėje priimtiems sprendimams diasporos nariai gali turėti įtakos: „Savivaldybė gali priimti palankių sprendimų į rajoną grįžtantiems kraštiečiams ar žmonėms. Pvz. suteikti lengvatų kuriant verslą“, - ir pridūrė, kad kliūčių užsienio lietuviams dalyvauti savivaldybių teikiamose viešosiose paslaugose nėra. Administratorius teigė, kad „užsienio lietuviai gali siūlyti ir teikti idėjas, kurias koordinatoriui padedant būtų galima įgyvendinti“. Iš užsienio lietuvių Tauragės savivaldybė sulaukia įvairių idėjų ir užklausų, kaip: nemokamų koncertų, parodų, nemokamų paskaitų ar seminarų. Respondentas pabrėžė, kad savivaldybė yra labai lanksti ir atsiradus suinteresuotoms grupėms, visos idėjas gali tapti realybe.

M. Piečios, teigimu, diasporos atstovai noriai įsitraukia į komunikaciją, noriai bendradarbiauja su savivaldybės atstovais, nes jie yra suinteresuoti: „kadangi daugelis turi ir artimųjų ir draugų miestuose kuriuose išvyko, visų pirma jų naudingi patarimai ir idėjos atsiliepia šių žmonių gerovei. Taip pat jie supranta, kad kažką pagerindami ir grįžę į Lietuvą, tas dalykas jau galėtų būti įgyvendintas ir naudingas jiems. Suteikdami savo žinias ir idėjas jie padaro Lietuvą konkurencingesnę ir tuo pačiu patrauklesnę“, - rašė Tauragės savivaldybės administratorius. Lietuvos savivaldybėms stiprinti ryšius su užsienio lietuviais administratoriaus manymu galėtų didesnė pagalba kuriant verslą, pagalba stiprinant tarptautinius ryšius, rodomas didesnis dėmesys užsienio lietuvių bendruomenėms, lankymasis pas jas, kvietimas į Lietuvos savivaldybių rengiamus renginius.

Taip pat, prie regiono klestėjimo, įtraukiant diasporos narius prisideda tauragiškio Lino Stankaus sukurtas backto.lt projektas. Projekto „Atgal į Lietuvą!“ (Backto.lt) tikslas – kviesti viso pasaulio lietuvius ir parodyti Lietuvoje atsiradusias naujas galimybes pradėti savo darbo karjerą, kurti verslą, prisidėti prie modernios Lietuvos kūrimo. Projektas skatina artimesnį kitose šalyse ir Lietuvoje gyvenančių lietuvių bendradarbiavimą, verslo ryšius.

Užsienyje gyvenantiems tauragiškiams nėra kliūčių bendradarbiauti su savo gimtuoju kraštu. Neketinantiems sugrįžti yra suteiktos visos sąlygos palaikyti ryšius su savo gimtuoju kraštu, prisidėti prie gerovės kūrimo savo žiniomis, patirtimis. Motyvacija bendradarbiavimui yra gerieji pavyzdžiai, kurių Tauragėje yra nemažai.

Pripažinimas

Tauragės savivaldybė motyvuodama ir suteikdama pripažinimą į užsienį išvykusiems savo kraštiečiam stengiasi parodyti, kad jie yra laukiami ir reikalingi Tauragei: „Mūsų atveju mes stengiamės užregistruoti kiekvieną grįžusį gyventi pas mus. Kaupiame kontaktinius duomenis tiek

jau grįžusių gyventi, tiek išvykusių išsilavinusių ir savo srities specialistų. Juos kviečiame į renginius bent 4 kartus per metus. Bent 3 renginiai yra skirti orientuotai jiems“, - rašė M. Piečia.

Apibendrintai Tauragės savivaldybė yra geras pavyzdys kitoms savivaldybėms kaip reikėtų bendradarbiauti su savo diaspora. Su projekto „Globali Tauragė“ pagalba, dirbama kryptingai ir nuosekliai. Tai apima visas bendradarbiavimui skirtas sferas, nuo verslo, gyvenamosios aplinkos gerinimo, tinkamo bendradarbiavimo ir įvertinimo, pripažįstant savo į užsienį išvykusių kraštiečius. Tai dalyvavimo projekte „Globalūs regionai“ iniciatoriaus Sigito Mačiulio ir aktyvaus, dabartinio mero Dovydo Kaminsko nuopelnas. Padėti pagrindai darbui su diaspora palengvina darbų tęstinumą. Sukurta užsienyje gyvenančių lietuvių duomenų bazė, palengvina komunikaciją tarp užsienio lietuvių ir savivaldybės. Renkami duomenys apie studijuojančius užsienyje tauragiškius, taip sukuriant talentingų ir gabių tauragiškių bazę, iš kurių gali būti potencialių krašto ambasadorių. Ypatingas dėmesys yra suteiktas užsienio šalyse jau padariusiems karjeras, išsilavinimą gavusiems tauragiškiams. Jų įgytos patirtys ir žinios gali tinkamai prisidėti prie gimtojo krašto gerovės kūrimo. Tai abipusė nauda, abipusis pasitenkinimo jausmas ir motyvacija kitiems. Akivaizdu, kad užsienyje gyvenantys Tauragiškiai yra vieningi, buriasi į bendruomenes. Yra žinomų pavyzdžių, kai Užsienyje gyvenantys tauragiškiai sėkmingai bendradarbiauja su savivaldybe ir to jiems pavydi daugelis į užsienį išvykusiųjų, kurie iš savo gimtųjų savivaldybių jokių pakvietimų bendradarbiauti nesusilaukia. Tačiau bendra visoje Lietuvoje ekonominė situacija, nestabili verslo aplinka stabdo į užsienį išvykusių ir ten gerovę susikūrusių tauragiškių sugrįžimą.

2.3.4. Panevėžio miesto savivaldybės situacijos analizė

Statistikos departamento duomenimis, 2020 m. sausio pradžioje Panevėžyje gyveno 85 878 žmonės, o 2019 m. tuo pačiu metu panevėžiečių buvo 87 139, 2018 m. – 88 678¹⁸³. Taigi, matyti nuolatinė gyventojų mažėjimo tendencija. Tačiau pabrėžtina, kad Panevėžio mieste vidutinis atlyginimas bruto sudaro 1 174 Eur, tai per 2019 m. išaugo 1,2 proc. ir Panevėžio miestas, atlyginimo dydžiu užima 10-tą vietą Lietuvoje. Taip pat, pastebėta, jog rajono užimtumo lygis siekia 70, 8 proc.¹⁸⁴ Taigi, galima daryti prielaidą, jog rajone vyrauja gana žemas nedarbo lygis. Tačiau Panevėžio savivaldybėje būdingas gyventojų mažėjimas, kaip ir visoje Lietuvoje.

¹⁸³ „Nuolatinių gyventojų skaičius Panevėžio m. sav.“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁸⁴ Oficialios statistikos portalas, supra note, 148.

6 lentelė. Gyventojų migracijos rodikliai Panevėžio miesto savivaldybėje 2018 m. (proc.)

Emigracijos	Imigracijos	Neto
11.5	6.3	-4

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos statistikos departamentu¹⁸⁵

Iš lentelės matyti, kad Panevėžio miesto savivaldybės migracijos rodiklis yra neigiamas, kaip ir visos Lietuvos. Neigiamam migracijos rodikliui turi įtakos ir mažesnis darbo užmokesčio vidurkis nei kituose didžiuosiuose miestuose.

Svarbu pabrėžti, jog Panevėžyje veikia vienintelis Lietuvoje Norvegijos pramonės parkas. Tai yra – sukurta daugiau nei 20 norvegų kapitalo įmonių, kurios yra sukūrusios per 1 300 darbo vietų. Didžiausios Norvegijos kapitalo įmonės Panevėžyje yra „Norac“, gaminanti vonios kambarius įvairios paskirties pastatams ir jūriniam laivams, trikotažo įmonė „Devold“, elektrinių radiatorių gamintoja „Adax“ ir baldų gamybos įmonė „Hjellegjerde Baltija“. Visos jos turi daugiau nei po šimtą darbuotojų.

Įpareigojimų suteikimas

Panevėžio savivaldybė prie „Globalių regionų“ projekto prisijungė 2018 m. Darbui su į užsienį išvykusiais kraštiečiais yra paskirta administratorė Loreta Kaškelienė, savivaldybės komunikacijos skyriaus vyr. komunikacijos specialistė. Administratorė darbui su diaspora į mano paruoštus klausimus atsakė raštu, papildant atsakymus į klausimus buvo susirašinėjama el. laiškais.

Administratorė L. Kaškelienė pasidžiaugė URM veikla ir iniciatyvomis bei Lietuvos savivaldybių asociacijos pagalba dirbant su diaspora: „URM visada stengiasi padėti, kiek gali. Būtent projektas „Globalūs regionai“ ir yra didelis pagalbininkas/tarpininkas tarp Savivaldos ir užsienio šalyse gyvenančių lietuvių. Panevėžys, vienas pirmųjų Lietuvoje, ryžosi žengti tvirtesnę žingsnį globalaus miesto įvaizdžio link“. Jos teigimu, šis projektas yra reikalingas šiuolaikiniam Panevėžiui: „Tai patraukli komunikacinė platforma tarp mūsų miesto ir išvykusiųjų“, - pridūrė respondentė.

Palengvinimas

Panevėžio miesto savivaldybė sukūrusi galimybes svarbiausius klausimus išspręsti greitai, tai yra savivaldybės priimamajame teikiama informacija, kokius pirmuosius žingsnius turi padaryti į Lietuvą gyventi grįžę panevėžiečiai. Savivaldybėje „vieno langelio“ principu panevėžiečiai gali deklaruoti gyvenamąją vietą, gauti visą informaciją apie ugdymo įstaigas bei socialines išmokas, pašalpas. „Siekiamo išvykusiųosius informuoti apie naujas iniciatyvas, atliktus darbus, skatinti kurti juos, investuoti ir įgyvendinti idėjas Panevėžyje, suteikti jiems galimybę prisidėti prie miesto

¹⁸⁵ „Bendrasis išvykimo ir emigracijos rodiklis“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

ekonominės gerovės kūrimo“, - kalbėjo L. Kaškelienė. Jos teigimu, savivaldybė noriai bendradarbiauja ir bendrauja su išvykusiais svetur panevėžiečiais.

Yra sukurtas interneto puslapis „www.globalus.panevezys.lt“, kuriame skelbiama informacija apie gyvenimo Panevėžyje privalumus, nurodomos palankios sąlygos verslui, mokesstinės lengvatos, pristatomos Panevėžyje investavę užsienio kompanijos, pateikiama informacija apie edukaciją, nekilnojamąjį turtą, laisvalaikį. Socialiniame interneto tinkle „Facebook“ sukurta grupė „Globalūs Panevėžiečiai“ kviečia sužinoti aktualiausias Panevėžio naujienas, bus dalinamasi iniciatyvomis, teikiama informacija apie organizuojamus susitikimus ir kt. Taip pat ir svetainėje „www.panevezys.lt“ (Panevėžio miesto savivaldybės svetainė), čia taip pat galima užduoti klausimus. Taip pat bendraujama tiesiogiai – žmonės gali skambinti telefonu, rašyti el. laiškus, „Facebook Messenger“ programėle ar kitais suinteresuotoms grupėms patogiais būdais. Respondentė pabrėžė, kad savivaldybė noriai bendrauja ir bendradarbiauja, todėl gali prisitaikyti bendrauti įvairiomis technologijomis ir būdais: „Jei yra reikalinga – susitinkama tiesiogiai su „Globalaus Panevėžio“ dalyviais. Pvz. viena talentinga Vokietijoje gyvenanti mergina nežinojo tam tikrų dalykų dėl renginio organizavimo, juos išsiaiškinus surengė puikų solinį koncertą ne tik Panevėžyje, bet ir dar 3 Lietuvos miestuose“, - pasakojo pavyzdžius L. Kaškelienė.

Aprūpinimas ištekliais

Besikuriančioms įmonėms ar sukūrusioms naujų darbo vietų ir jas išlaikiusiems virš vienerių metų yra taikomos valstybinės žemės nuomos, žemės ir nekilnojamojo turto mokesčių lengvatos. Suteikiamos mokesčių lengvatos juridiniams asmenims, remiantiems kultūros, meno, sporto ir mokslo veiklas Panevėžio miesto savivaldybėje. Taip siekiama skatinti socialiai atsakingą verslą Panevėžio mieste, stiprinti viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimą ir sudaryti geras mokesčines sąlygas verslui remti visuomenines kultūros, meno, sporto ir mokslo iniciatyvas. 43 verslo liudijimų veikloms sumažintos verslo liudijimo kainos iki 1 euro. Teikiamos nemokamos konsultacijos asmenims, norintiems pradėti verslą Panevėžio rajone.

Kuriant inovatyvius projektus su verslo įmonėmis bendradarbiauja ne tik aukštųjų mokyklų mokslo darbuotojai, bet ir Panevėžio mechatronikos centro mokslininkai. Mokslinių tyrimų ir inovacijų diegimo klausimais konsultuoja Panevėžio mokslo ir technologijų parko ekspertai.

Respondentės teigimu, Panevėžys yra patrauklus ir patogus stiprios pramonės miestas: „Tam sutelktos ne tik savivaldybės, bet ir verslo, bendruomenės pastangos. Mieste veikia stiprios inžinerinės pramonės įmonės, kurios sėkmingai dirba automatizacijos, robotikos, mechatronikos link“. Taip pat, savivaldybėje veikia Miesto plėtros skyrius, kurio pagrindinė funkcija – pagalba verslui. Panevėžio savivaldybėje yra suteiktos geros sąlygos verslui kurti ir plėtoti, kuriomis gali pasinaudoti ir diasporos nariai.

Bendradarbiavimas

Panevėžio savivaldybė aktyviai bendradarbiauja su diasporos atstovais, siekia sukurti glaudų ryšį. L. Kaškelienės teigimu, daugelis žmonių, gyvenančių užsienyje, jaučia stiprų ryšį su savo gimtuoju miestu, tad labai svarbu jį nuolat palaikyti ir stiprinti. Savivaldybės atstovai aktyviai kviečia diasporą tapti Panevėžio ambasadoriais ir apie gimtąjį miestą skleisti gerą žinią svetur.

Siekdami įtraukti panevėžiečius į savivaldą, panevėžiečiai 2020 m. išbandys naują – dalyvaujantį biudžetą. Respondentės teigimu, tai patys gyventojai spręs, kam skirti bendruomenės iniciatyvoms finansuoti skirtas miesto biudžeto lėšas. Pavyzdžiui, sutvarkyti takus, įrengti apšvietimą, vaikų žaidimų, sporto aikšteles, dekoratyvinius elementus, meninius akcentus ir t. t. Šioje iniciatyvoje galės dalyvauti ir diasporos nariai.

Panevėžyje sugrįžtančiųjų iš užsienio vaikams įkurta išlyginamoji klasė. Savivaldybės iniciatyva yra organizuojami nemokami lietuvių kalbos tobulinimo kursai sugrįžusiems iš užsienio. Panevėžyje didelis dėmesys skiriamas sportui.

Panevėžio miesto savivaldybė tampa viena stipriausių šiaurės rytų Europos regiono robotikos centru. Įrengtas ir pritaikytas miesto ikimokyklinukams ir mokiniams Robotikos centras, duris atvėręs jau 2019 m. pradžioje, mokykloms nupirktą robotikos užsiėmimams reikalinga įranga.

Kuriama Panevėžio plėtros agentūra, atsakinga už verslo ir investicinės aplinkos gerinimą ir turizmą.

Respondentė pridūrė, kad siekiama sukurti ir aktyvią duomenų bazę „Globalūs Panevėžiečiai“: „diasporos atstovai kviečiami užpildyti anketą, kurios pagalba bus kuriama išvykusiųjų duomenų bazė, aiškinamasi individualūs lūkesčiai ir pan.“.

Panevėžio miesto savivaldybė yra atvira pasiūlymams ir visada jų laukia tiek iš čia gyvenančiųjų, tiek ir iš išvykusiųjų svetur panevėžiečių. Gyventojai kviečiami aktyviai dalyvauti įvairiose apklausoje/forumuose ir pan. „Diaspora yra informuojama apie mieste vykiančius forumus, jei kas gali – sudalyvauja. Praėjusiais metais į vieną iš Panevėžyje vykusių forumų buvo sugrįžusi panevėžietė iš Estijos. Taip pat diaspora tiesiogiai užduoda klausimus ar el. paštu, ar rašo užklausą per socialinį tinklą Facebook.“, - teigė L. Kaškelienė ir pridūrė, jog siekiant išsiaiškinti diasporos lūkesčius/poreikį ir pan. socialiniame tinkle „Facebook“ organizuojamos apklausos įvairiomis temomis, pavyzdžiui kiek iš užsienio panevėžiečių planuoja grįžti su mokyklinio amžiaus vaikais/ar jie kalba/nekalba lietuviškai/ar jiems bus reikalinga mokytis integruotose klasėse ir pan.

Respondentė pabrėžė, kad savivaldybės valdžia aktyviai bendradarbiauja ir bendrauja su diaspora, o atstovams reikalingas dvipusis ryšys: „buvo suorganizuotas miesto vadovų susitikimas su iš užsienio grįžusių mokinių tėveliais, mokyklų vadovais, buvo domimasi, kaip mokiniams sekasi integruotis Panevėžio mokyklose grįžus po svetur praleistų metų.“ Taigi, pastebima, kad skiriamas didelis dėmesys grįžusiems ir jų integracijai.

Panevėžio miesto savivaldybė turi dvi Globalaus Panevėžio ambasadores – vieną gyvenančią Didžiojoje Britanijoje, kitą – Airijoje, su kuriomis palaikomas glaudus ryšys, nuolat dalijamasi idėjomis, pasiūlymais Panevėžiui. Nors sėkmės istorijų nėra daug, tačiau internetinėje svetainėje „www.globalus.panevezys.lt“ aprašytos jau dvi sėkmės istorijos apie sugrįžusius ir sėkmingai savo verslus įkūrusius Panevėžyje.

Darbas su diaspora atneša vis daugiau naudos miestui, ne tik ekonomiškai, bet kultūriniu aspektu. „Panevėžio miesto savivaldybė atvira pasiūlymams. Projektas miestui ir jo žmonėms naudingas ne tik ekonomiškai ar pilietiškai, daug dėmesio įgyvendinat jį telkiama ir į kultūrą. Vienas iš konkrečių pavyzdžių – Panevėžyje kiekvieną vasarą vykiančio vasaros renginių projekto „Susitikime penktadienį“ metu pirmoji „Globalaus Panevėžio“ ambasadorė savo iniciatyva atvežė koncertuoti Londono chorą „Velvet Harmony“, - rašė atsakymą administratorė, atsakinga už diasporos klausimus.

Taip pat, projekto „Globalus Panevėžys“ ambasadorė įnešė didelį indėlį ir švietimo sistemos tobulinimui Panevėžyje: „Muzikos mokyklos bendruomenei šiais metais pristatė naują - tarptautinių egzaminų sistemą. Iš Panevėžio kilusi mergina dirba pagal didžiausią tarptautiniu mastu pripažįstamą karališkųjų egzaminų sistemą“, - rašė L. Kaškelienė.

Veiksniai kurie galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviais, administratorė atsakė: „Manau „Globalūs regionai“ yra puikus sėkmingas, pagreitį įgaunantis projektas, suteikiantis galimybę kiekvienam išvykusiajam ne tik domėtis savo gimto miesto naujienomis, bet ir pačiam aktyviai prisidėti kuriant šalies gerovę“.

Pripažinimas

Užsienio lietuviai kviečiami dalyvauti įvairiuose renginiuose, susitikimuose, klausoma jų idėjų, pasiūlymų: „Yra organizuojami jau tradiciniais tapę susitikimai per miesto gimtadienį rugsėjo mėnesį ir kalėdiniu laikotarpiu, kuomet didžioji šalies dalis iš užsienio grįžta pas saviškius. Keli jau įvykę susitikimai įrodė, kad Panevėžio diaspora yra neabejinga savo miestui, aktyvi, domisi naujovėmis, įsitraukia į miesto gyvenimą net ir būnant svetur“, - rašė administratorė.

Apibendrinant Panevėžio miesto savivaldybės diasporos įtraukimo politiką, galima teigti, kad yra sėkmingai įgyvendinamos visos priemonės. Yra telkiamos panevėziečių bendruomenės užsienyje, glaudžiai bendradarbiaujama su meno srities profesionalais. Tai lemia ir aktyvus meno gyvenimas Panevėžyje. Tačiau dar nėra susiformavusių diasporos įsitraukimo į savivaldą tradicijų, bet šis miestas turi potencialo.

4.3.4. Utenos, Širvintų, Tauragės ir Panevėžio savivaldybių palyginamoji analizė

Išanalizavus 4 Lietuvos Respublikos savivaldybes, galima pastebėti, kad visos jos taiko gana panašius metodus darbui su diaspora, tačiau kiekvienos savivaldybės patirtys bei rezultatai skiriasi. Apibendrinti duomenys patekti lentelėje žemiau. Kurioje matyti, kad kiekvienos savivaldybės žmogiškieji ištekliai yra vienodi – visos turi po 1 etatą savivaldybėje darbui su diaspora.

7 lentelė. Utenos, Širvintų Tauragės ir Panevėžio savivaldybių palyginamoji analizė

	UTENA	ŠIRVINTOS	TAURAGĖ	PANEVĖŽYS
GYVENTOJŲ EMIGRACIJA	-3.1 proc.	- 2.2 proc.	- 5.1 proc.	- 4 proc.
ĮGALIOJIMŲ SUTEIKIMAS	1 etatas	1 etatas	1 etatas	1 etatas
„Globalūs regionai“ projekto vertinimas	Neigiamas	Neigiamas	Teigiamas	Teigiamas
PALENGVINIMAS	1 langelio principas	1 langelio principas	1 langelio principas	1 langelio principas
Prieinamumas	Fizinė ir interaktyvi erdvė	Fizinė ir interaktyvi erdvė	Fizinė ir interaktyvi erdvė	Fizinė ir interaktyvi erdvė
Švietimas	Išlyginamoji klasė	Išlyginamoji klasė	Išlyginamoji klasė	Išlyginamoji klasė
Būstas	Taikomos lengvatos išskirtinai diasporai	Taikomos lengvatos	Taikomos lengvatos	Taikomos lengvatos
Diasporos integracija	Aktyvi	Nėra	Aktyvi	Vidutiniška
APRŪPINIMAS IŠTEKLIAIS	1 m. lengvatos verslui	1 m. lengvatos verslui	1 m. lengvatos verslui	1 m. lengvatos verslui
Darbo pasiūla	Vidutiniška	Vidutiniška	Didelė	Didelė
Verslas	Mokestinės lengvatos naujiems verslams	Mokestinės lengvatos naujiems verslams	Mokestinės lengvatos naujiems verslams. Industrinis parkas	Mokestinės lengvatos naujiems verslams. Industrinis parkas

7 lentelės tęsinys

Darželis vaikams	Taip	Suteikiama pirmumo teisė	Trūksta vietų	Taip
BENDRADARBIAVIMAS	Aktyvus	Vangus	Aktyvi trijų krypčių komunikacija	Aktyvus
Vartotojų metodai	Išklausoma	Išklausoma	Išklausoma; Vykdomos apklausos	Išklausoma; Vykdomos apklausos
Tradiciniai metodai	Konsultacijos, atstovas miesto taryboje; 3 ambasadoriai, aktyvi ambasadorių veikla;	Konsultacijos; 3 ambasadoriai	Konsultacijos; 17 ambasadorių; aktyvi ambasadorių veikla; motyvuotas meras	Konsultacijos; 2 ambasadorės
Forumai	Nevyksta	Nevyksta	Vykdomi forumai	Vykdomi forumai
Konsultacinės naujovės	Interneto puslapis, Facebook paskyra, el. paštas	Interneto puslapis, Facebook paskyra, el. paštas naujienlaiškiai	Interneto puslapis, Facebook paskyra, el. paštas naujienlaiškiai	Interneto puslapis, Facebook paskyra, el. paštas
Patariamiosios naujovės	-	-	Lūkesčių išsiaiškinimas, diskusijos	Lūkesčių išsiaiškinimas, diskusijos

Sudaryta darbo autorės

Įpareigojimų suteikimas

Įpareigojimų suteikimas nagrinėjamas kaip bendrai URM koordinuoja Lietuvos savivaldybių veiklą. Kadangi URM ir savivaldybių bendradarbiavimas su diaspora apibrėžiamas projektu „Globalūs regionai“, tai Lietuvos vyriausybės politika įtraukti užsienyje gyvenančius lietuvius į regionų gerovės kūrimą yra vertinama per projekto „Globalūs regionai“ įgyvendinimą. Lentelėje matyti, jog Utenos ir Širvintų savivaldybėms pagalbos iš Lietuvos asociacijos inicijuoto projekto „Globalūs regionai“ trūksta, šių savivaldybių atstovai projektą vertina neigiamai, kai Tauragės ir Panevėžio savivaldybėms pagalbos užtenka ir šios projektą vertina teigiamai. Tokius vertinimus galėjo įtakoti ir taip, kaip savivaldybėms sekasi, tiek Panevėžio, tiek Tauragės savivaldybėms sekasi darbas su diaspora, čia diasporos atstovai motyvuoti ir savivaldybės jau gali apčiuopti darbo rezultatus, tuo tarpu Utenoje ir Širvintose darbas vyksta vangiai, Savivaldybės turi daug idėjų, tačiau joms įgyvendinti trūksta tiek finansinių, tiek žmogiškųjų išteklių. Taigi, gali būti, kad savivaldybių

valdžia nėra pakankamai motyvuoti padėti ir prisijungti, gali būti, kad specialistai stokoja kompetencijų, gali būti, kad pasirinkti metodai pritraukti diasporos atstovus nėra tinkami.

Utenos ir Širvintų savivaldybių administratoriai teigė, kad padėtis pablogėjo kai buvo pakeista Lietuvos savivaldybių asociacijos koordinatorė Modesta Kairytė.

Palengvinimas

Visose savivaldybėse informacija yra lengvai pasiekama įvairiais komunikacijos kanalais, tiek fiziškai, tiek interaktyviose erdvėse. Savivaldybės sudariusios galimybes lengvai deklaruoti gyvenamąją vietą, gauti visą informaciją apie ugdymo įstaigas bei socialines išmokas, pašalpas.

Visose savivaldybėse yra sugrįžtančiųjų iš užsienio vaikams įkurtos išlyginamosios klasės. Sėkmingai adaptavęsi sugrįžusių emigrantų vaikai mokslus tęsia bendrosiose klasėse. Panevėžio savivaldybėje yra organizuojami nemokami lietuvių kalbos tobulinimo kursai sugrįžusiems iš užsienio.

Aprūpinimas ištekliais

Visose savivaldybėse yra taikomos lengvatos besikuriančioms įmonėms, ar sukūrusioms naujų darbo vietų ir jas išlaikiusiems virš vienerių metų. Taikomos valstybinės žemės nuomos, žemės ir nekilnojamojo turto mokesčių lengvatos. Suteikiamos kompensacijos už dalyvavimą parodose, kuriose pristatoma gaminama produkcija ar teikiamos paslaugos. Šiomis verslo rėmimo priemonėmis gali pasinaudoti ir iš užsienio sugrįžę lietuviai. Utenos savivaldybė taiko iš užsienio sugrįžusiems papildomas lengvatas įsigyjant ar įsinuomojant gyvenamąjį būstą. Tauragės savivaldybėje kompensuojamos užsienio rinkų paieškos priemonės. Tauragės savivaldybės aktyvios priemonės kurti naujas darbo vietas bei gyventojų užimtumą jau parodė rezultatus, nes Tauragėje pradėjo trūkti vietų vaikų darželiuose.

Iš savivaldybių analizės galima teigti, kad užsienio lietuviai dažniausiai naudojasi verslo kūrimo ir gyvenamojo būsto įsigijimo lengvatomis. Deja, pastebėtina, kad užsienio bendruomenės vangiai inicijuoja bendradarbiavimą su savivaldybėmis. Širvintų savivaldybės darbui su diaspora administratorė teigė, kad vykstantiems projektams iniciatyva turi būti iš užsienio lietuvių bendruomenių, tačiau į raginimus dalyvauti projektuose, užsienio lietuviai neatsiliepia. Širvintų savivaldybė turi nedidelę diasporą, kurioje trūksta aktyvių narių, norinčių ir turinčių sugebėjimų įsitraukti į savivaldybės gerovės kūrimą. Utenos, Tauragės ir Panevėžio savivaldybių administratoriai teigė, kad tokie projektai yra tik ateities planuose.

Bendradarbiavimas tarp Lietuvos savivaldybių ir užsienio lietuvių yra vertinamas pagal Lietuvos savivaldybių iniciatyvą įtraukti užsienio lietuvius dalyvauti viešosiose paslaugose galimybes. Užsienio lietuvių dalyvavimą teikiant viešąsias paslaugas vietos savivaldos lygmenyje

nagrinėti pagal teorinėje dalyje Editos Stumbraitės-Vilkišienės¹⁸⁶ išskirtus piliečių dalyvavimo metodus.

Bendradarbiavimas iš savivaldybių pusės vyksta įvairiomis formomis. Visose savivaldybėse yra išklausomos užsienio lietuvių nuomonės, pasiūlymai, pageidavimai. Panevėžio ir Tauragės savivaldybėje yra vykdomos užsienio lietuvių nuomonės apklausos. Į pateiktus užsienio lietuvių klausimus yra atsakoma raštu, telefonu, susitinkant individualiai. Vyksta diasporos narių forumai „Facebook“ paskyroje. Aktuali informacija yra patalpinama interneto puslapiuose. Tačiau pastebėtina, kad savivaldybėms sunku užmegzti dvipusę komunikaciją, savivaldybių atstovai stokoja užsienio lietuvių bendruomenių motyvacijos ir įsitraukimo. Vienintelės Tauragės atvejis rodo užsimezgusiu glaudesnius ryšius su užsienyje gyvenančių lietuvių bendruomenėmis.

Pripažinimas

Visose savivaldybėse rengiamos šventės, į kurias yra kviečiami diasporos nariai. Vyksta apdovanojimai nusipelnusiems užsienio lietuviams. Dažniausiai šie užsienio lietuvių pagerbimai vyksta vasarą, miesto švenčių metu. Tauragės savivaldybė rengia tik diasporai skirtus renginius, užsienio šalių ambasadoriams, skleidžiamos sėkmės istorijos.

Apibendrinant, Utenos, Širvintų, Tauragės ir Panevėžio savivaldybių inicijuojamą bendradarbiavimą su diaspora, galima daryti išvadą, kad minėtose savivaldybėse yra taikomos visos užsienio lietuvių įtraukimo į savivaldybių gerovės kūrimą priemonės. Tačiau savivaldybių atstovai pabrėžė, jog projektas „Globalūs regionai“ paliktas savieigai. Jie minėjo, kad projekto „Globalūs regionai“ pradžia buvo labai stipri, buvo rengiami mokymai, konsultacijos, savivaldybių koordinatorių darbu su diaspora konferencijos, kurių metu buvo diskutuojama, pasidalinama gerąja patirtimi ir kt. Tačiau pasikeitus projekto „Globalūs regionai“ koordinatoriui, darbas nutrūko. Dėl mažėjančios motyvacijos ir projekto veiklos nutrūkimo liudiją ir faktas, jog Lietuvos savivaldybių asociacija atsisakė dalyvauti tyrime. Tauragės savivaldybė yra viena iš pirmųjų, kuri padarė didžiulę pažangą dirbdama su savo krašto diaspora. Ši savivaldybė vienintelė turi išvykusiųjų kraštiečių duomenų bazę, turi išvykusiųjų talentų baseiną (ang. talent pool). Tauragės savivaldybė turi 17 ambasadorių, su kuriais yra intensyviai dirbama.

Prie Lietuvos savivaldybės inicijuoto projekto „Globalūs regionai“ yra prisijungę tik 17 savivaldybių, iš kurių daugelis savivaldybių tik pradeda pirmuosius žingsnius įtraukiant į savivaldybių gerovės kūrimą diasporą.

¹⁸⁶ Edita Stumbraitė-Vilkišienė, supra note, 41-42.

IŠVADOS

1. Valstybės politikos lygmeniu dėl užsienio lietuvių įtraukimo į šalies gyvenimą yra taikomos visos priemonės (įgaliojimų suteikimo, paslaugų pasiekiamumo, rėmimo, bendradarbiavimo, pripažinimo). Nors palyginus su kitomis šalimis Lietuvoje skiriamas labai mažas projektų diasporai finansavimas. Taip pat diasporos politika Lietuvoje plėtojama palyginti trumpą laiką, todėl reikalingas darbų tęstinumas, siekiant objektyviai vertinti formuojamos politikos sėkmę. Pažymėtina, kad svarbus Lietuvos savivaldybėms diasporos narių įtraukimas į regionų gerovės kūrimą, tam sukurtas projektas „Globalūs regionai“, kurios tikslas - konkreti pagalba skatinant Lietuvos savivaldybes bendradarbiauti su į užsienį išvykusiais kraštiečiais. Nors šis projektas vertinamas tik patenkinamai.

2. Galima teigti, kad bendradarbiavimas tarp URM, Lietuvos savivaldybių asociacijos ir Lietuvos savivaldybių yra nepakankamas. Tyrimas atskleidė, kad projekto „Globalūs regionai“ pradžia buvo labai efektyvi, bet išlaikyti šio efektyvaus bendradarbiavimo nepavyksta. Į šį projektą įstojo tik maža dalis savivaldybių (17 savivaldybių), iš kurių daugelis tik pradėjo darbus su diaspora. Savivaldybių atstovai projekto nevertina teigiamai. O užsienio bendruomenės apie šį projektą nėra išvis girdėjusios. Akivaizdu, kad užsienyje gyvenantys lietuviai dar nejaučia savivaldybių darbo rezultatų. Savivaldybėse, kurios neprisijungusios prie „Globalūs regionai“ projekto, darbas su į užsienį išvykusiais kraštiečiais nevyksta. Savivaldybėse darbai su į užsienį išvykusiais kraštiečiais pareigybė nėra išgryninta, parengtoms priemonėms trūksta finansavimo, trūksta informacijos visoms suinteresuotoms grupėms.

3. Pastebėta, kad darbui su diaspora reikalingas į užsienį išvykusiųjų registras, kurį turi tik Tauragės rajono savivaldybė. Kitoms savivaldybėms galimybė surinkti ir turėti į užsienį išvykusiųjų asmenų duomenų bazę yra apsunkinta dėl duomenų apsaugos įstatymo.

4. Darbas, įtraukti užsienio lietuvius į Lietuvos savivaldybių gerovės kūrimą, turi būti ilgalaikis ir nuoseklus. Neatmestina ir prielaida, jog savivaldybėse atsakingiems už diasporą žmonėms trūksta kompetencijų. Privaloma skirti tiek finansinių, tiek žmogiškųjų išteklių. Tik tuomet sulauksime apčiuopiamų rezultatų. Tai parodo Tauragės savivaldybės pavyzdys.

5. Užsienio lietuviams yra svarbi Lietuvos pažanga ir gerovė. Svarbus ir jų gimtasis kraštas, prie kurio gerovės jie prisidėtų noriai. Užsienio lietuviams svarbi lietuvių nuomonė apie išvykusiųosius. Tačiau Lietuvos valdžios daromi veiksmai, kad panaudoti diasporos potencialą šalies gerovei kurti, yra menkai žinomi užsienyje gyvenančių lietuvių. Komunikacija tarp Lietuvos ir užsienyje gyvenančių lietuvių yra nepakankama. Informacija apie vykstančius projektus Lietuvoje

menkai išgirstama tarp užsienio lietuvių. Turėtų būti labiau komunikuojama su lietuvių bendruomenėmis, labiau motyvuojama prisidėti prie savo krašto gerovės kūrimo. Būtina išlaikyti ir fizinį kontaktą.

6. Užsienio lietuvių bendruomenių veikla priklauso nuo jos narių aktyvumo. Ne visos bendruomenės yra aktyvios. Daugelis išvykusiųjų sunkiai dirba ir tam neturi laiko. Tačiau užsienio lietuvių bendruomenės nori dalyvauti bendruose projektuose su savivaldybėmis. Todėl turi būti didesnė Lietuvos savivaldybių iniciatyva teikti pasiūlymus, skatinti bendradarbiauti užsienio lietuvių bendruomenes.

7. Išanalizavus galimybes ir grėsmes matyti, kad pagrindinė grėsmė bendradarbiavimui yra per mažas Lietuvos savivaldybių aktyvumas įtraukiant diasporą į savivaldybės gerovės kūrimą. Nerimtas kai kurių savivaldybių požiūris į projektą „Globalūs regionai“, finansavimo stoka. Lietuvos savivaldybių asociacijos nepakankamas aktyvumas įtraukiant Lietuvos savivaldybes į projektą.

8. Trūksta dvikryptės komunikacijos. Lietuvių bendruomenėms trūksta itin jautrios informacijos, apie procedūras tiek apsigyventi Lietuvoje, tiek prisidėti prie gerbūvio kūrimo. O savivaldybių atstovai skundžiasi, kad lietuvių diasporos nariai nepateikia savo kontaktų, kad juos pasiektų informacija apie iniciatyvas ir projektus, vykdomus Lietuvos savivaldybėse. Nesiburia į bendruomenes, nedalyvauja projektuose ir Lietuvos savivaldybių organizuojamuose renginiuose. Lietuvos savivaldybės turi galimybę bendradarbiauti ir įgyvendinti bendrus tikslus tik su aktyviaja diasporos dalimi.

9. Labai svarbu vietinės valdžios požiūris į bendradarbiavimą su savo krašto diaspora. Tyrimas parodė, kad Tauragės savivaldybės darbas su užsienio lietuviais atneša apčiuopiamus rezultatus.

REKOMENDACIJOS

Užsienio reikalų ministerijai

Užsienio reikalų ministerija turi laikytis darbų kryptingumo ir nuoseklumo. Darbas su diaspora turi būti pastovus ir ilgalaikis, todėl labai svarbus yra darbų tęstinumas. Reikalingas didesnis projektų finansavimas. Būtinai atstovavimas diasporą priimant Lietuvos Respublikos biudžetą.

Pritraukiant investicijas į šalies regionus, galima būtų pasinaudoti Airijos pavyzdžiu. Tai nevyriausybinės organizacijos „Ireland Connected“ realiai veikiantis modelis pritraukiant airių diasporą ir investicijas į šalį ir mentorystės programa „Back to Business“, kuri siekia kurti verslus regionuose.

Lietuva taip pat turi skirti ypatingą dėmesį darbui su jaunąja lietuvių karta. Kaip pavyzdį galima būtų panaudoti Izraelio patirtį stiprinant ryšį su jaunąja žydų karta. Populiarinti organizuojamas užsienio lietuvių vaikų stovyklas, kuriuose puoselėjamos lietuviškos tradicijos. Skatinti jaunimo mainų programas.

Rengti projektus, kurie aktyvintų Lietuvos savivaldybių bendradarbiavimą su užsienio lietuvių bendruomenėmis.

Lietuvos savivaldybių asociacijai

Projektu „Globalūs regionai“ yra sukurtas pagrindas Lietuvių savivaldybėms dirbti su į užsienį išvykusiais kraštiečiais. Turi būti tęsiami pradėti darbai, raginamos Lietuvos savivaldybės prisijungti prie šio projekto. Akivaizdu, kad projektas nėra įgavęs pagreičio, todėl būtina skirti daug dėmesio įtraukiant savivaldybes. Būtina organizuoti mokymus savivaldybėms darbuotojams, ambasadoriams ir kt. suinteresuotoms grupėms. Galima rengti motyvacines vasaros stovyklas. Organizuoti išvykstamąsias ekskursijas ir aplankant užsienio lietuvių bendruomenes.

Organizuoti renginius skirtus ryšiams su diaspora stiprinti, kuriuose dalyvauti būtų skatinamos visos Lietuvos savivaldybės.

Mažos savivaldybės yra nepajėgios vienos organizuoti renginius užsienio lietuviams, organizuoti stovyklų į užsienį išvykusiųjų vaikams. Dalyvavimas tokiuose renginiuose nėra aktyvus. Todėl būtina suteikti centralizuotą pagalbą.

Lietuvos savivaldybėms

Lietuvos savivaldybėms, kurios nėra prisijungusios prie „Globalūs regionai“ projekto:

- pasistengti išvelgti diasporos potencialą, kurį galėtų panaudoti krašto gerovei;
- jungtis prie Lietuvos savivaldybių inicijuojamo projekto „Globalūs regionai“;

- Vykdyti nuoseklią komunikaciją su diasporos atstovais;
- Būtina formuoti geresnį visuomenės požiūrį apie į užsienį išvykusius lietuvius (skleidžiant sėkmės istorijas, pripažįstant diasporos pasiekimus ir kt.).

Pastebėta, kad bendruomenėms trūksta informacijos apie grįžimo galimybes, verslų skatinimo programas ir kt., todėl būtina daugiau dėmesio skirti šiems dalykams viešinti. Būtina sumažinti biurokratijos naštas, siekiant pritraukti užsienio lietuvius. Siekti įtraukti į savivaldybių gerovės kūrimą užsienyje dirbančius savo srities profesionalus, kurie galėtų perduoti žinias, patirtį, padėti pritraukti investicijas į savivaldybę.

Aktyvius diasporos narius kviesti būti savo krašto ambasadoriais užsienyje. Būdami ambasadoriais, galėtų skleisti žinią apie savivaldybę užsienyje (pav. galėtų platinti Lietuvos savivaldybių lankstinukus apie savivaldybių galimybes priimti investuotojus užsienyje vykstančiose parodose, būti tarpininkais tarp savivaldybių ir investuotojų).

Kaupti studijuojančiųjų užsienyje kontaktus. Reikalui esant, pasiūlyti dirbti savo krašto savivaldybėje, pritaikant įgytas studijuojant užsienyje žinias ir patirtis. Organizuoti mainų programas, arba tokiose dalyvauti.

Raginti savo kraštiečius užsienyje burtis į bendruomenes, t. y. viešinti pagrindines bendruomenes, suteikti savo kraštiečiams bendruomenių narių kontaktus ir pan., tam būtinas aktyvus bendradarbiavimas su bendruomenėmis.

Inicijuoti užsienio lietuvių dalyvavimą savivaldybių teikiamose viešosiose paslaugose, gerinant viešųjų paslaugų kokybę:

Užsienyje gyvenantys lietuviai turi turėti sąlygas pareikšti savo pageidavimus, pasiūlymus, nusiskundimus. Savivaldybėse turi būti rengiamos užsienio lietuvių nuomonių apklausos. Apklausas būtina viešinti ne tik internetiniuose puslapiuose, bet jas siųsti asmeniškai, prašyti dalintis bendruomenių. Kaip patirtis rodo, internetiniuose puslapiuose žmonės lankosi tik ieškodami konkrečios informacijos, tad papildomai nedalyvauja apklausose.

Užsienio lietuviams pageidaujant turėtų būti teikiamos konsultacijos raštu, viešai svarstomi užsienio lietuvių pareikšti pasiūlymai, pageidavimai.

Organizuoti užsienio lietuvių bendruomenių forumus.

Konsultuoti užsienio lietuvius interaktyviuose interneto puslapiuose. Sudaryti sąlygas, kad užsienio lietuviai turėtų galimybę prisidėti prie savivaldybėse priimamų sprendimų. Savivaldybės privalo priimti lankstesnius sprendimus, siekiant aktyvaus bendradarbiavimo.

Nuolat kviesti lietuvių bendruomenes dalyvauti savivaldybėse vykstančiose viešuosiuose renginiuose.

Būtina užsienyje gyvenančius lietuvius motyvuoti bendrauti, kuriant bendruomeniškumą. Galima rengti konkursus, skleidžiant lietuviybę ir esant galimybei dovanojant savo krašto simboliką, suvenyrus.

Užsienio lietuvių bendruomenėms

Būti aktyvesniems bendradarbiaujant su Lietuvos savivaldybėmis. Teikti savo pasiūlymus. Turimas žinias ir patirtį panaudoti Lietuvos gerovės kūrimui.

Imtis iniciatyvos rinkti bendruomenės narių registrą.

SANTRAUKA

Užsienio lietuvių įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą Lietuvos savivaldybėse galimybių analizė.

Vyriausybė įvardija emigracijos problemą ir atsiranda vis daugiau socialinių iniciatyvų skatinančių susigrąžinti emigrantus į šalies regionus, tačiau nėra aišku, kaip efektyviai įgyvendinami projektai, ar užsienio lietuviai iš tiesų skatinami sugrįžti. Nors apie galimybes yra kalbama labai daug, nėra aišku, kokios yra realios galimybės užsienyje gyvenantiems lietuviams prisidėti prie gyvenimo kokybės gerinimo Lietuvos savivaldybėse.

Darbe yra išnagrinėta Lietuvos politika dėl diasporos įtraukimo į gyvenimo kokybės gerinimą šalies savivaldybėse. Atlikta Lietuvos, Airijos, Izraelio palyginamoji analizė. Išnagrinėta Lietuvių savivaldybių galimybės ir kliūtys bendradarbiauti su diaspora. Atlikta Utenos, Širvintų, Tauragės ir Panevėžio savivaldybių politikos dėl diasporos įtraukimo į šalies gyvenimo kokybės užtikrinimo analizė. Išnagrinėtos užsienio lietuvių galimybės ir kliūtys dalyvauti Lietuvos savivaldybėse bendrai kuriant viešąsias paslaugas (koprodukciją). Išnagrinėti užsienio lietuvių bendruomenių veiksmai prisidedantys prie savivaldybių gerovės kūrimo. Suformuluotos galimos užsienio lietuvių dalyvavimo Lietuvos savivaldybėse kartu kuriant viešąsias paslaugas tobulinimo kryptys. Pateikiamos rekomendacijos užsienio reikalų ministerijai, Lietuvos savivaldybių asociacijai, Lietuvos savivaldybėms.

Atliekant tyrimą, taikomi bendrieji socialinių mokslų teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Atliekama mokslinės literatūros analizė, palyginamoji situacijos analizė ir apibendrinimas, empiriniam tyrimui atlikti buvo pasitelkta pirminių ir antrinių duomenų analizė, atliktas pusiau struktūruotas interviu su specialistais ir diasporos atstovais, bei atlikta kokybinė duomenų analizė.

Tyrimo metu nustatyta, kad valstybės politikos lygmeniu dėl užsienio lietuvių įtraukimo į šalies gyvenimą yra taikomos visos priemonės (įgaliojimų suteikimo, paslaugų pasiekiamumo, rėmimo, bendradarbiavimo, pripažinimo), tačiau, palyginus su kitomis šalimis, Lietuvoje yra labai mažas projektų, skirtų diasporai, finansavimas. Taip pat diasporos politika Lietuvoje plėtojama palyginti trumpą laiką, todėl reikalingas darbų tęstinumas. Lietuvos savivaldybių asociacijos sukurtas projektas „Globalūs regionai“, kurio tikslas – konkreti pagalba skatinant Lietuvos savivaldybes bendradarbiauti su į užsienį išvykusiais kraštiečiais, vertinamas tik patenkinamai. Projekto „Globalūs regionai“ pradžia buvo labai efektyvi, bet išlaikyti produktyvaus bendradarbiavimo su savivaldybėmis nepavyksta.

Labai svarbu vietinės valdžios požiūris į bendradarbiavimą su savo krašto diaspora. Tyrimas parodė, kad tikslingas Tauragės savivaldybės darbas su užsienio lietuviiais atneša apčiuopiamus rezultatus.

SUMMARY

Analysis of life quality measures of expatriates in Lithuanian municipalities.

The government acknowledges problem of emigration. There are more and more social initiatives encouraging the return of emigrants to the country's regions. However, the efficiency of implemented measures is not clear if expatriates are actually encouraged to return. Amid vast discussions about possibilities in Lithuania, it is not yet clear what are the tangible incentives for Lithuanians living abroad.

The paper has investigated the Lithuanian policy on the involvement of the diaspora and improving the quality of life in the country's municipalities. Comparison of Lithuania, Ireland and Israel was performed. The possibilities and obstacles of Lithuanian municipalities to cooperate with the diaspora has been examined. An analysis of the policies of Utena, Širvintos, Tauragė and Panevėžys municipalities regarding the involvement of the diaspora and ensuring the quality of life in the country has been performed. Expatriate participation in the joint development of public services (co-production) in Lithuanian municipalities has been examined. Foreign community's contribution to the creation of municipal welfare has been reviewed. Possible directions for improving the participation of foreign Lithuanians in Lithuanian municipalities in the development of public services have been formulated. Recommendations are provided to the Ministry of Foreign Affairs, the Association of Lithuanian Municipalities and Lithuanian municipalities.

General theoretical and empirical research methods of social sciences are applied in the research. The analysis of the scientific literature and generalization of the situation has been performed. Primary and secondary data has been used for the empirical research. It was accompanied by semi-structured interviews with specialists and diaspora representatives.

It was determined that state level policies such as empowerment, access to services, support, cooperation, recognition are applied to encourage expatriate involvement in country's life. However, the funding for diaspora projects is significantly less in comparison to other countries. The policy in Lithuania is being developed for a relatively short time, therefore continuity of work is needed. The project "Global Regions" created by the Association of Lithuanian Municipalities which aims to provide assistance in encouraging Lithuanian municipalities to cooperate with expatriates, has been assessed only as satisfactory. The launch of the "Global Regions" has been very effective but cooperation at municipality level has not been productive.

The attitude of the local government towards cooperation with the diaspora of their country is very important. The research has proven work carried in Tauragė municipality with expatriates has brought tangible results.

LITERATŪRA

Teisės ir kiti normatyviniai aktai

1. "Global Irish Ireland's Diaspora Policy Éireannaigh an Domhain Beartas na hÉireann maidir leis an Diaspóra Ireland's Diaspora Policy, (2015), žiūrėta 2019 m. gruodžio 6 d., , <https://www.dfa.ie/media/globalirish/global-irish-irelands-diaspora-policy.pdf>
2. „Globalios Lietuvos“ - užsienio lietuvių įtraukimo į valstybės gyvenimą- kūrimo 2011- 2019 metų programa.
3. „Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos (24.900.0554) 2017–2019 metų strateginis veiklos planas“, Vilnius, 2016 m., žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., http://mfa.lt/uploads/default/documents/Ministerija/veikla/planavimo_dokumentai/2017-2019mSVPIIprojektas.pdf.
4. „Lietuvos valstybės konstitucija“, žiūrėta 2020 m. sausio 6 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
5. „Pasaulio lietuvių ekonomikos forume - regioninės politikos perspektyvos“. Lietuvos regionine politika. VRM, žiūrėta 20120 m. kovo 12 d. <http://nrp.vrm.lt/lt/pasaulio-lietuviu-ekonomikos-forume-regionines-politikos-perspektyvos/153>
6. „Utenos rajonas-globalus rajonas“ Utenos savivaldybės 2018 m. veiklos ataskaita, <https://view.publitas.com/utenos-savivaldybe/utenos-rajono-savivaldybes-2018-m-veiklos-ataskaita/page/84-85>
7. „Utenos rajono savivaldybės 2020-2022 metų strateginis veiklos planas“, https://www.utena.lt/images/2020_naujienos/01_sausis/Utenos_r_savivaldybes_2020-2022_SVP.pdf.
8. „Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167, vykdymo 2018 metais pažangos ataskaita“, Vilnius, 2019 m. kovo 6 d., 118, https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/VPIP%20ataskaita%20uz%202018%20m_2019-03-06.pdf
9. „XVII-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (užsienio politikos dalis)“, Atnaujinta 2018 m. gegužės 10 d., <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/ed6be240c12511e6bcd2d69186780352>
10. Europos sąjungos pagrindinių teisių chartija, (2016/C 202/02), EUR-LEX, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR>.
11. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (Žin., 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975).
12. LR Pilietybės įstatymo 10 str.
13. Sprendimas dėl Utenos rajono savivaldybės kokybiškos švietimo sistemos kūrimo ir jaunimo užimtumo srities projektų finansavimo prioritetų nustatymo, Utenos rajono savivaldybės taryba, 2018 m. sausio 25 d. Nr. TS-14 Utena
14. Širvintų rajono savivaldybės 2018-2020 metų Strateginio veiklos plano ir grupės veiklos 2018 metų įgyvendinimo ataskaita, žiūrėta 2020 m. sausio 25 d., <https://www.sirvintos.lt/data/public/uploads/2019/04/strateginio-veiklos-plano-ir-grupes-veiklos-ataskaita-2018-m.pdf>
15. Verslo skatinimo programos, Tauragės rajono savivaldybė, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://www.taurage.lt/go.php/Verslo%20skatinimo%20programos485>

Moksliniai šaltiniai

1. Agunias Rannveig Dovelyn and Kathleen Newland, „*Developing a Road Map for Engaging Diasporas in Development: A Handbook For Policymakers and Practitioners i Home and Host Countries*“. IOM and the Migration Plicy Institute. 2013.
<https://publications.iom.int/books/developing-road-map-engaging-diasporas-development-handbook-policymakers-and-practitioners>
2. Agunias, Dovelyn Rannveig. *Closing The Distance, how Governments Strengthen Ties With Their Diasporas*. Migration Policy Institute, Washington Dc, 2009.
3. Aleksandravičius, Egidijus. *Karklo diegas: lietuvių pasaulio istorija*. Vilnius: Versus aureus, 2013.
4. Alford, John ir Sophie Yates. „Co-Production of public services in Australia: The roles of government organisations and Co-Producers“. *Australian Journal of Public Administration* 75, 2 (2016): 161. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1467-8500.12157>
5. Aliaga-İsla, Rasio ir Alex Rialp Criado. ”How Do Information and Experience Play a Role in the Discovery of Entrepreneurial Opportunities? The Case of Latin-American Immigrants in Barcelona”. *Latin American Business Review* 13, 1 (2012): 59-80.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10978526.2012.675866>.
6. Ancien, Delphine, Mark Boyle ir Rob Kitchin. „Exploring Diaspora Strategies: An International Comparison“. Ireland: NUIM Workshop report, 2009: 1–39.
7. Anteby-Yemini, Lisa ir William Berthomière. „Diaspora: A look Back on a Concept“ *Bulletin du Centre de recherche français à Jérusalem*, 16, (2005): 262-270.
<http://bcfrj.revues.org/index257.html>.
8. Arestoff, Florence, Melanie Kuh-Le Braz and El Mouhoub Mouhoud. „Remittance behavior of forced migrants in postapartheid South Africa“. *The Journal of Development Studies* 52, 6 (2016): 824–837.
9. Armstrong, John. „A. Mobilized and proletarian Diasporas“. *The American Political Science Review* 70, 2 (1976): 393-408. <https://www.jstor.org/stable/1959646>.
10. Arshed, Norin, Dominic Chalmers ir Russell Matthews. „Institutionalizing women’s enterprise policy: A legitimacybased perspective“. *Entrepreneurship Theory and Practice* 43, 3 (2019): 553–581. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1042258718803341>.
11. Arshed, Norin, Sara Carter ir Colin Mason. „The ineffectiveness of policy: Is policy formulation to blame?“. *Small Business Economics* 43, 3 (2014): 639–659.
https://www.researchgate.net/publication/265514005_The_Ineffectiveness_of_Entrepreneurship_Policy_Is_Policy_Formulation_to_Blame.
12. Bagdonavičienė, Vida. „Lietuvos diasporos politikos formavimasis ir raida 1990-2009 metais“. Doktoro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.
https://aleph.library.lt:443/F/?func=direct&doc_number=000043102&local_base=LIT.
13. Bagdonienė, Liudmila ir Rimantė Hopnienė, *Paslaugų marketingas ir vadyba*, KTU leidykla: Technologija, 2015.
14. Barcevičius, Egidijus ir Dovilė Jonavičienė. „Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos vertinimas“. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2009.
https://www.academia.edu/1147647/Ekonom%C4%97s_migracijos_reguliavimo_strategijos_vertinimas.

15. Barcevičius, Egidijus, Dovilė Žvalionytė, Daiva Repečkaitė, Žilvinas Martinaitis, ir Vitalis Nakrošis. „Ekonomikos migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas“. Tyrimo ataskaita. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2009.
https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/753_ekomigrac_vertin_i_2009.pdf
16. Bitinas, Bronislovas, Liudmila Rupšienė ir Vilma Žižiūnaitė, *Kokybinių tyrimų metodologija*, Socialinių mokslų kolegija, 2008.
17. Bloe, Diasmer Panna ir Stella Opoku-Owusu. „Beyond remittances: Understanding UK diaspora investment platforms and networks“. Iš *Diaspora Networks in International Business: Perspectives for Understanding and Managing Diaspora Business and Resources*, Maria Elo ir Indianna Minto-Coy, 591-608. London: Springer, 2018.
https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-91095-6_29.
18. Bourdieu, Pierre. „The forms of capital“. Iš *Handbook of Theory and Research for the Sociology of education*, Jhue Richardson, 241-258. New York: Greenwood, 1986.
<http://www.socialcapitalgateway.org/sites/socialcapitalgateway.org/files/data/paper/2016/10/18/rbasicsbourdieu1986-theformsofcapital.pdf>.
19. Bovaird, Tony, Gerry Stoker, Tricia Jones, Elke Loeffler, ir Monica Pinilla Roncanciol. „Activating collective co-production of public services: influencing citizens to participate in complex governance mechanisms in the UK“. *International Review of Administrative Sciences* 82, 1 (2016): 47-68.
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0020852314566009> .
20. Bovaird, Tony. „Beyond engagement and participation: User and community coproduction of public services“. *Public administration review* 67, 5 (2007): 846-860.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00773.x>
21. Bram, Verschure, Victor Pestoff ir Taco Brandsen. „Co-Production: The State of the Art in Research and the Future Agenda“. *Voluntas*, 23, 4 (2012): 1083,
https://www.researchgate.net/publication/233942680_CoProduction_The_State_of_the_Art_in_Research_and_the_Future_Agenda.
22. Brandsen, Taco ir Victor Pestoff. „Co-production, the third sector and the delivery of public services. An introduction“. *Public Management Review* 8, 4 (2006):493-501.
https://www.researchgate.net/publication/221657221_Coproduction_the_third_sector_and_the_delivery_of_public_services_An_introduction.
23. Brandsen, Taco, ir Marlies Honingh. „Distinguishing different types of coproduction: A conceptual analysis based on the classical definitions“. *Public Administration Review* 76, 3 (2016): 427-435. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/puar.12465>.
24. Brinkerhoff, Jeniffer. „Creating an Enabling Environment for Diasporas’ Participation in Homeland Development“, *International Migration* 50, 2 (2012) : 75-95.
25. Brinkerhoff, Jeniffer. „Diasporas and conflict societies: Conflict entrepreneurs, competing interests or contributors to stability and development“ *Conflict, Security and Development* 11, 2 (2011): 115–143. <https://doi.org/10.1080/14678802.2011.572453>.
26. Brinkerhoff, Jennifer. „Digital diasporas' challenge to traditional power: the case of TibetBoard“ *Review of International Studies* 38, 1 (2011): 77-95. <https://doi.org/10.1017/S0260210510001737>.
27. Brinkerhoff, Jennifer. *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
28. Brinkerhoff, Jennifer. *Institutional Reform and Diaspora Entrepreneurs: The In-between Advantage*. Oxford: Oxford University Press. 2016.
29. Brubaker, Rogers. „The „diaspora“ diaspora“, *Ethnic and Racial Studies* 28,1 (2005):1-19.
<https://doi.org/10.1080/0141987042000289997>.

30. Bullough, Amanda, Maija Renko ir Tamara Myatt. „Danger zone entrepreneurs: The importance of resilience and self-efficacy for entrepreneurial intentions“. *Entrepreneurship Theory and Practice* 38, 3 (2014): 473–499. <https://doi.org/10.1111/etap.12006>.
31. Chrysostome, Elie ir Jean-Marie Nkongolo-Bakenda. „Diaspora and international business in the homeland: From impact of remittances to determinants of entrepreneurship and research agenda“. *Springer International Publishing* 64, 1 (2019): 121–124. https://www.researchgate.net/publication/330798804_Diaspora_and_International_Business_in_the_Homeland_From_Impact_of_Remittances_to_Determinants_of_Entrepreneurship_and_Research_Agenda.
32. Cohen, Robin. *Global Diasporas: An Introduction*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2008.
33. Čiubrinskas, Vytis ir Jolanta Kuznecovienė, *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008. <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/132/1/ISBN9786094671432.pdf>.
34. Čiubrinskas, Vytis, Darius Daukšas, Jolanta Kuznecovienė, Liutauras Labanauskas ir Meilutė Taljūnaitė, „Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija : mokslo studija“. Vytauto Didžiojo universitetas, 2014. <https://hdl.handle.net/20.500.12259/131> <https://eltalpykla.vdu.lt/1/131>.
35. Čiubrinskas, Vytis. *Lietuviškas identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011. <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/192/1/ISBN9789955127505.pdf>.
36. Damkuvienė, Milda, Evandželina Petukienė, Jūratė Valuckienė, Rigita Tījūnaitienė, Sigitas Balčiūnas ir Jurgita Bersėnaitė. *Klientų suvokiama dalyvavimo vertė kaip organizacijos konkurencingumo didinimo veiksnys*, Šiaulių universitetas. 2014
37. Daomi Lin, Wei Zheng, Jiangyong Lu ir Xiaohui Liu. „Forgotten or not? Home country embeddedness and returnee entrepreneurship“. *Journal of World Business* 54, 1 (2018): 1–13. <https://DOI:10.1016/j.jwb.2018.08.003>.
38. Dimova, Ralitzia ir François-Charles Wolff. „Remittances and Chain Migration: Longitudinal Evidence from Bosnia and Herzegovina“. *The Journal of Development Studies* 51 (2015): 554–568. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220388.2014.984898?journalCode=fjds20>
39. Discua, Cruz A ir Ingrid Fromm. „Understanding the emergence of a social enterprise by highly skilled migrants: The case of Honduras Global Europa“. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research* 25 5, (2019): 801–818. [https://portal/en/publications/migrant-entrepreneurship-beyond-place-and-space-a-call-to-explore-the-roles-of-family-across-borders-and-contexts\(9572d00c-e5cc-422c-9dcf-ca2b3487cdff\).html](https://portal/en/publications/migrant-entrepreneurship-beyond-place-and-space-a-call-to-explore-the-roles-of-family-across-borders-and-contexts(9572d00c-e5cc-422c-9dcf-ca2b3487cdff).html).
40. Dunston, Roger, Alison Lee, David Boud, Pat Brodie, ir Mary Chiarella. „Co-production and health system reform—from re-imagining to re-making“. *Australian Journal of Public Administration* 68, 1 (2009): 39–52. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8500.2008.00608.x>.
41. Elo Maria ir Minto-Coy, „*Diaspora Networks in International Business: Perspectives for Understanding and Managing Diaspora Business and Resources*“. London: Springer, 2019: 591–608.
42. Frank, Hermann ir Hans Landstrom. „What makes entrepreneurship research interesting? Reflections on strategies to overcome the rigour-relevance gap“. *Entrepreneurship and Regional Development* 28, 1–2 (2016): 51–75. <https://doi.org/10.1080/08985626.2015.1100687>.

43. Fransen, Sonja. „Remittances, bonds and bridges: Remittances and social capital in Burundi“. *Journal of Development Studies* 51, 10 (2015): 1294–1308. <https://ideas.repec.org/a/taf/jdevst/v51y2015i10p1294-1308.html>.
44. Gamlen, Alan, Michael Cumming ir Paul M. Vaaler. „Explaining the rise of diaspora institutions“. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45, 4 (2019): 492–516. https://www.researchgate.net/publication/322110282_Gamlen_A_Cummings_ME_Vaaler_PM_2019_Explaining_the_Rise_of_Diaspora_Institutions_Journal_of_Ethnic_and_Migration_Studies
45. Gamlen, Alan. „People on the Move: Managing Migration in Today’s Commonwealth“. The First Report of the Ramphal Commission on Migration and Development in the Commonwealth, London: The Ramphal Centre. 12, 2010 m. <https://www.migrationinstitute.org/publications/people-on-the-move>.
46. Gamlen, Alan. „Diaspora Engagement Policies: What are they, and what kinds of states use them?“ UK: University of Oxford. Working Paper, No. 32 (2006): 1–31. http://essays.ssrc.org/remittances_anthology/wpcontent/uploads/2009/08/Topic_19_Gamlen.pdf.
47. Gamlen, Alan. „Diaspora institutions and diaspora governance“. *International Migration Review* 48, 1 (2014): 180–217. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/imre.12136>.
48. Gamlen, Alan. „Engaging Asia: The Role of the Diaspora“. *Outlook Report* 15. Wellington: Asia New Zealand Foundation. 02 (2011): 1-21. https://www.academia.edu/40603830/Gamlen_A._2011_Engaging_Asia_The_Role_of_the_Diaspora_asia_nz.
49. Gamlen, Alan. „Why Engage Diasporas? ESRC Centre on Migration, Policy and Society“. UK: University of Oxford. Working Paper, No. 63 (2008): 1–17. http://www.migration4development.org/sites/m4d.emakina-eu.net/files/The_Ghanaian_diaspora_in_Germany.pdf
50. Gamlen, Alan. *People on the Move: Managing Migration in Today’s Commonwealth (The First Report of the Ramphal Commission on Migration and Development in the Commonwealth)*. London: The Ramphal Centre, 2010.
51. Gečienė, Ingrida ir Šarūnas Matulaitis. „Lithuanian Diaspora Role in Sustainable Development of Country“. *Regional Formation and Development Studies*, 8, 3 (2012). <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/view/570>.
52. Gestel, Nicolette, Marlot Kuiper ir Wiljan Hendriks. „Changed Roles and Strategies of Professionals in the (co)Production of Public Services“. *Administrative sciences* 14 August (2019): 15. [https://www.admsci-09-00059-v2%20\(4\).pdf](https://www.admsci-09-00059-v2%20(4).pdf).
53. Gudelis, Dangis, Ingrida Gečienė ir Lyra Jakulevičienė. *Lietuvos diasporos potencialo panaudojimas valstybės gerovei kurti: Europos Sąjungos šalių geroji praktika// tyrimo ataskaita*. Vilnius: LR Ministro pirmininko tarnyba, 2012. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_LT_diasporos_potencialo_panaudojimas_valstybes_gerovei_kurti.pdf.
54. Gudelis, Dangis, Ingrida Gečienė, Laima Nevinskaitė, Lyra Jakulevičienė, Luka Klimavičiūtė ir Sandra Kanopkaitė. *Diasporos profesionalai kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę*. Vilnius: Saulelė, 2015, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2009.00542.x>.
55. Ionescu, Dina. „Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers“, *International Organization for Migration, Geneva*, 26, 006 (2006): 1–89. https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/IDM/MRS26.pdf.
56. Jackevičius, Mindaugas. „Emigrantai: Lietuvos įvaizdis užsienyje patenkinamas arba blogas“, www.DELFI.lt, 2012 m. lapkričio 22 d.,

<https://www.delfi.lt/news/daily/emigrants/emigrantai-lietuvos-ivaizdis-uzsienyje-patenkinamas-arba-blogas.d?id=60051973> .

57. Jennings, Jennifer E., Tim Edwards, Jennings P. Devereaux ir Rick Delbridge. „Emotional arousal and entrepreneurial outcomes: Combining qualitative methods to elaborate theory“. *Journal of Business Venturing* 30: 113–130.
<https://ideas.repec.org/a/eee/jbvent/v30y2015i1p113-130.html>.
58. Johnson, Brett ir Santiago Sedaca. *Diasporas, Émigrés and Development Economic Linkages and Programmatic Responses*. CARANA: Corporation Marc, 2004.
<https://pdfs.semanticscholar.org/5cfb/94485b0c5f0c4475cd3693305757f834e4ef.pdf>.
59. Kacar Sibel Ozasir ir Caroline Essers. „The interplay between identity construction and opportunity structures: Narratives of Turkish migrant women entrepreneurs in the Netherlands“. *International Small Business Journal* 37, 7 (2019): 713–731.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0266242619856809>.
60. Kapur, Devesh. *Diaspora, Development, and Democracy: The Domestic Impact of International Migration from India*. Princeton University Press, 2010.
61. Kasperavičiūtė, Vitalija. „Lietuvos Respublikos emigracijos politika 1918-1940 m.“. Daktaro disertacija, Vytauto didžiojo universitetas, 2011.
<https://hdl.handle.net/20.500.12259/56193>.
62. Kathleen, Newland ir Patrick Erin, P. „Beyond Remittances: The Role of Diaspora in Poverty Reduction in their Countries of Origin“. *Washington, D.C.: MPI* (2004): 1–51.
<https://BeyondRemittances0704.pdf> .
63. Kingsley Aikins, Dr Anita Sands ir Nicola White. „The Global Irish Making a Difference Together“ Diaspora Report Interior- The Networking Institute, žiūrėta 2019 m. gruodžio 5 d. <http://thenetworkinginstitute.com/wp-content/uploads/2017/04/The-Global-Irish-Making-a-Difference-Together.pdf>.
64. Kotzé, Theuns G. ir Du Plessis, P. J. „Students, as “Co-producers” of Education: a Proposed Model of Student Socialisation and Participation at Tertiary Institutions“, *Quality Assurance in Education*, 11, 4 (2003):186-201. <http://hdl.handle.net/2263/6302> .
65. Krasniqi Besnik A. ir Nick Williams. „Migration and intention to return: Entrepreneurial intentions of the diaspora in post-conflict economies“. *Post-Communist Economies* 31(4) (2019): 464–483. <https://doi.org/10.1080/14631377.2018.1505696>.
66. Krasniqi, Besnic A. ir Sameeksha Desai. „Institutional drivers of high-growth firms: Country-level evidence from 26 transition economies“. *Small Business Economics* 47, 4 (2016): 1075–1094. https://ideas.repec.org/a/kap/sbusec/v47y2016i4d10.1007_s11187-016-9736-7.html.
67. Kshetri Nir, Diana Rojas-Torres D ir Marleny Cardona Acevedo. „Diaspora networks, non-economic remittances and entrepreneurship development: Evidence from some economies in Latin America“. *Journal of Developmental Entrepreneurship* 20, 1 (2015).
<https://doi.org/10.1142/S1084946715500053>.
68. Kshetri, Nir. „The diaspora as a change agent in entrepreneurship-related institutions in sub-Saharan Africa“. *Journal of Development Entrepreneurship* 18, 3 (2013): 1–27.
<https://doi.org/10.1142/S1084946713500210>.
69. Kublickienė, Lilijana, Liutauras Labanauskas, Anna Lipnevič, Aurelija Novelskaitė, Irena Šutinienė, Meilutė Taljūnaitė ir Jolanta Kuznecovienė, „Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos: nuo konformizmo iki navigacijos“, *Lietuvos mokslų akademija* 20, 2 (2009): 96-103.
<http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/02357186/2009/2/96-103.pdf>
70. Kuznecovienė, Jolanta. „Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos: nuo konformizmo iki navigacijos“, *Lietuvos mokslų akademija* 20, 2 (2009): 96-103. <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2009/2/96-103.pdf>

71. Kuznetsov, Yevgeny. *Diaspora Networks and the International Migration of Skills: How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*. WBI Development Studies. Washington, D.C.: World Bank, 2006.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/465841468313860840/Diaspora-networks-and-the-international-migration-of-skills-how-countries-can-draw-on-their-talent-abroad>
72. Kuznetsov, Yevgeny. *Main conceptual empirical and policy issues. How talent abroad induce development at home?*. Towards a Programatic Diaspora Agenda, Migrate policy institute, 2013. <https://www.brookings.edu/book/how-can-talent-abroad-induce-development-at-home-towards-a-pragmatic-diaspora-agenda/>.
73. Li, Chengguang, Rodrigo Isidor, Luis Alfonso Dau, ir Rudy Kabst. „The more the merrier? Immigrant share and entrepreneurial activities“. *Entrepreneurship Theory and Practice* 01, 23 (2018). <https://doi.org/10.1111/etap.12277>.
74. Loeffler, Elke ir Tony Bovaird. „User and community co-production of public services: What does the evidence tell us?“. *International Journal of Public Administration* 39, 13 (2016): 1006-1019. <https://doi.org/10.1080/01900692.2016.1250559>
75. Maria, Elo ir Minto-Coy. *Diaspora Networks in International Business: Perspectives for Understanding and Managing Diaspora Business and Resources*. London: Springer, 2019.
76. McKeever, Edward, Sarah Jack ir Alistair Anderson. „Embedded entrepreneurship in the creative re-construction of place“. *Journal of Business Venturing* 30, 1 (2015): 50–65. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2014.07.002>
77. Newland Kathleen ir Hiroyuki Tanaka. „Mobilizing Diaspora Entrepreneurship for Development“. Washington, DC: USAID Migration Policy Institute, 2010.
78. Nicolette van Gestel , Marlot Kuiper ir Wiljan Hendriks. „Changed Roles and Strategies of Professionals in the (co)Production of Public Services“. *Administrative sciences* 14 August (2019): 15. <https://doi.org/10.3390/admsci9030059> .
79. Orozco, Manuel ir Elisabeth Burgess. „A Commitment Amidst Shared Hardship: Haitian Transnational Migrants and Remittances“. *Journal of Black Studies*, 3, 4 (2011): 225-246. <https://doi.org/10.1177/0021934710395590>
80. Orozco, Manuel. „Tasting Identity: Trends in Migrant Demand for Home Country Goods“, *Marketlinks*, 9, 30 (2008). <https://www.marketlinks.org/library/tasting-identity-trends-migrant-demand-home-country-goods>
81. Osborne, Stephen P., Zoe Radnor, ir Greta Nasi. „A new theory for public service management? Toward a (public) service-dominant approach“. *The American Review of Public Administration* 43, 2 (2013): 135-158. <https://doi.org/10.1177/0275074012466935> .
82. Osborne, Stephen P., Zoe Radnor, ir Kirsty Strokosch. „Co-production and the co-creation of value in public services: a suitable case for treatment?“. *Public Management Review* 18, 5 (2016): 639-653. <https://doi.org/10.1080/14719037.2015.1111927> .
83. Ostrom, Elinor. „Crossing the great divide: coproduction, synergy, and development“, *World development* 24, 6 (1996): 1073- 1087.
84. Pestoff, Victor. „Citizens and co-production of welfare services: Childcare in eight European countries“, *Public management review* 8, 4 (2006): 506, <https://doi.org/10.1080/14719030601022882>
85. Petukienė, Evandželina. „Klientų dalyvavimo viešosiose paslaugose valdymas Lietuvos seniūnijose“. Daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2010.
86. Pruthi, Sarika, Anuradha Basu ir Mike Wright. „Ethnic ties, motivations, and home country entry strategy of transnational entrepreneurs“. *Journal of International Entrepreneurship* 16, 2 (2018): 210–243. <http://doi.org/10.1007/s10843-017-0223-2> .
87. Qin, Fei, Mike Wright ir Gao J. „Are ‘sea turtles’ slower? Returnee entrepreneurs, venture resources and speed of entrepreneurial entry“. *Journal of Business Venturing* 32, 6 (2017): 694–706. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2017.08.003>.

88. Raipa, Alvydas, ir Evandželina Petukienė. „Klientų dalyvavimas viešosiose paslaugose: bendrasis paslaugų kūrimas“, *Viešojo politika ir administravimas* 27 (2009): 54–62.
89. Ram, Monder, Trevor Jones ir Maria Villares-Varela. „Migrant entrepreneurship: Reflections on research and practice“. *International Small Business Journal* 35, 1 (2016): 3–18. <https://doi.org/10.1177/0266242616678051>.
90. Ranjan, Irudaya S. *India Migration Report 2014– Diaspora and Development*. Routledge, 2015.
91. Reuber, Rebecca, Gary A. Knight, Zhou Liesch, Peter W. Liesch ir Lianxi Zhou. „International entrepreneurship: The pursuit of entrepreneurial opportunities across national borders“. *Journal of International Business Studies* 49, 4 (2018): 395–406. <https://link.springer.com/article/10.1057/s41267-018-0149-5>.
92. Safran, William. „Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and return“. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1, 1 (1991): 83–99. <http://europeofdiasporas.eu/sites/default/files/posts/files/3.%20Safran%20Diasporas%20in%20Modern%20Society.pdf>.
93. Sheffer, Gabriel. „Integration Impacts on Diaspora-Homeland relations“. *Diaspora Studies* 6, 1 (2013): 13–30. <http://dx.doi.org/10.1080/09739572.2013.843289>
94. Sheffer, Gabriel. *Diaspora politics: at home abroad*. Cambridge university press, 2006.
95. Shoham, Aviv, Sigal Segev ir Yossi Gavish. „The effect of acculturation and ethnic identification on consumer disidentification and consumption: An investigation of U.S. Hispanics“. *Consumer Behaviour* 16, 5 (2017): 403–412. <https://doi.org/10.1002/cb.1640>.
96. Sipavičienė, Audra. „Tyrimo „Grižtamoji migracija: regionų perspektyva“ pristatymas“, Lietuvos Respublikos Prezidentūra, Vilnius, 2018 m. sausio 10 d. http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1515761960_MIC_Griztamoji_Tyrimas-Spausdinimui_Final.pdf
97. Sirkeci, Ibrahim ir Andrej Přívara, A. „Cost of Sending Remittances from the UK in the Aftermath of the Financial Crisis“. *Remittances Review* 2, 1 (2017): 47–56. <https://journals.tplondon.com/index.php/rem/article/view/437/430> .
98. Sirkeci, Ibrahim ir Jeffrey H. Cohen, J. H. „Cultures of migration and conflict in contemporary human mobility in Turkey“. *European Review*, 24, 3 (2016): 381–396. <https://doi.org/10.1017/S1062798716000119>.
99. Sirkeci, Ibrahim, Fatma Zeren. „Diaspora Marketing Revisited: The nexus of entrepreneurs and consumers“. *Transnational Marketing Journal*, 6, 2, (2018): 139–157. https://www.researchgate.net/publication/329537670_Diaspora_Marketing_Revisited_The_nexus_of_entrepreneurs_and_consumers.
100. Smalskys, Vainius ir Alvydas Raipa. *Demokratinio valdymo procesų plėtros raida, kryptys ir tendencijos iš A. Raipa ir kiti. „Modernus viešasis valdymas“ : kolektyvinė monografija*: ats. red. A. Raipa, 321–342. Kaunas : Vitae Litera, 2012.
101. Sommer, Elena ir Markus Gamper. „Transnational entrepreneurial activities: A qualitative network study of self-employed migrants from the former Soviet Union in Germany“. *Social Networks* 53 (2018): 136–147. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2017.04.007> .
102. Stephen P. Osborne, Zoe Radnor ir Greta Nasi. „A new theory for public service management? Toward a (public) servicedominant approach“. *The American Review of Public Administration* 43, 2 (2013): 143. <https://doi.org/10.1177/0275074012466935> .
103. Stumbaitė-Vilkišienė, Edita. „Piliečių dalyvavimo aktyvumo ir pasitenkinimo sąveikos konceptualizacija kuriant viešąją paslaugą“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2013.
104. Taljūnaitė, Meilutė. „Intelektinio kapitalo kaita: sąvoka, tyrimai ir politikos modelių kūrimas“ *Lietuvos mokslų akademija, Filosofija. Socialigija* 21, 2 (2010): 160–168. <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2010/2/160-168.pdf>.

105. Tony Bovaird ir Elke Loeffler. *We're all in this together: harnessing user and community co-production of public outcomes*. Birmingham: Institute of Local Government Studies: University of Birmingham, 2013. <https://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/government-society/inlogov/publications/2013/chapter4-bovaird-loeffler.pdf>.
106. Vargas-Silva, Carlos. „Remittances sent to and from the forcibly displaced“. *The Journal of Development Studies* 53, 11 (2017): 1834–1848. <https://doi.org/10.1080/00220388.2016.1234040>.
107. Vertovec, Steven. „Conceiving and researching transnationalism“, *Ethnic and Racial Studies* 22, 2 (1999): 447-462. <https://doi.org/10.1080/014198799329558>.
108. Victor Pestoff, Stephen P. Osborne. „Patterns of co-production in public services. Some concluding thoughts“. *Public Management Review* 8, 4 (2006): 591-595. https://www.researchgate.net/publication/221657220_Patterns_of_coproduction_in_public_services_Some_concluding_thoughts
109. Vivien, Lowndes, Lawrence Patchett ir Gerry Stoker. „Trends In Public Participation: Part 1 – Local Government Perspectives“. *Public administration* 79, 1 (2001): 205-222. <https://doi.org/10.1111/1467-9299.00253>.
110. Welter, Friederike, Ted Baker, David B. Audretsch ir William B. Gartner. „Everyday entrepreneurship – A call for entrepreneurship research to embrace entrepreneurial diversity“. *Entrepreneurship Theory and Practice* 41, 3 (2017): 311–321. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1111/etap.12258>.
111. Welter, Friederike. „Contextualizing entrepreneurship – Conceptual challenges and ways forward“. *Entrepreneurship Theory and Practice* 35, 1 (2011): 165–184. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1540-6520.2010.00427.x>
112. Williams, Nick ir Tim Vorley. „Institutional asymmetry: How formal and informal institutions affect entrepreneurship in Bulgaria“. *International Small Business Journal* 33, 8 (2014): 840– 861. <https://doi.org/10.1177/0266242614534280>.
113. Williams, Nick. „Moving beyond financial remittances: The evolution of diaspora policy in post-conflict economies“. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship* 27 (2019): 1-22. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0266242619878064>.

Internetiniai šaltiniai

1. „Aukštasis mokslas“, Renkuosi Lietuvą, žiūrėta 2019 m. gruodžio 17 d., <https://www.renkuosilietuva.lt/lt/aukstasis-mokslas/>
2. „Bendrasis išvykimo ir emigracijos rodiklis“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
3. „Bendrasis išvykimo ir emigracijos rodiklis“. Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.
4. „Darbo užmokestis regionuose, apskrityse ir savivaldybėse“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=6603396>.
5. „Diasporas and development: bridging between societies and states“ (Background Paper. International Organization of Migration. Diaspora ministerial conference, International conference Centre Geneva 18-19 June. 2013), https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/idm/workshops/IDM-2013-Diaspora-Ministerial-Conference/DMC_Final_Conference_Report.pdf
6. „Gyventojų skaičius apskrityse 2019 01 01“, Lietuvos statistikos departamentas, 29, <https://osp.stat.gov.lt/gyventojai1>.
7. „Gyventojų užimtumas ir nedarbas“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

8. „Globalios Lietuvos apdovanojimai 2019“, žiūrėta 2020 m. sausio 6 d. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000088761/globalios-lietuvos-apdovanojimai-2019-prezidenturoje-pagerbti-pasaulio-lietuviai-prisideje-prie-salies-geroves>
9. „Kompiuteriai mokykloms“, Kazickų Šeimos Fondas, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d., <http://www.kff.lt/Apie-Mus-973.html>.-----
10. „Nedarbo lygis Utenos savivaldybėje“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
11. „Nuolatinių gyventojų skaičius Panevėžio m. sav.“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.
12. „Oficialiosios statistikos portalas“, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://osp.stat.gov.lt/es-statistikos-tarnyba-euros.tatas>.
13. „Referendumas dėl dvigubos pilietybės išsaugojimo įvyko, tačiau Konstitucija keičiama nebus, dėl Seimo narių – žlugo“, žiūrėta 2020 m. sausio 6 d., <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/05/12/news/kokia-zinia-atnes-balsavimas-referendumuose-taip-ar-ne--10322436/>
14. „Skelbiamas ekonomikos skatinimo ir turizmo plėtros projektų finansavimo konkursas“, Utenos seniūnija, <http://www.utenoseniunija.lt/aktuali-informacija/789-skelbiamas-ekonomikos-skatinimo-ir-turizmo-pletros-projektu-finansavimo-konkursas>.
15. „Tauragės rajono savivaldybė“, Lietuvos laisvosios rinkos institutas, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d., <https://www.llri.lt/taurages-r-savivaldybe-2019-m>.
16. „Versli Lietuva“ 5-tąjį kartą nominavo verslui palankią aplinką kuriančias institucijas“, *Versli Lietuva*, 2017 m. gruodžio 19 d., <https://enterpriselithuania.com/naujienos/versli-lietuva-5-taji-karta-nominavo-verslui-palankia-aplinka-kuriancias-institucijas/>.
17. „ Užsienio lietuvių apklausa apie jų būklę ir poreikius“, žiūrėta 2019 m. sausio 6 d., https://www.urm.lt/uploads/default/documents/2017%20m_%20u%C5%BEEsienio%20lietuvi%C5%B3%20apklausa.pdf
18. Birutė Vyšniauskaitė, „Ko savivaldybės imasi, kad parsiviliotų emigrantus?“, *Diena.lt*, 2018 m. sausio 25 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/taurage-raso-laiskus-emigrantams-kokie-pazadai-paskatins-grizti-i-lietuva.d?id=77013279>
19. Daniel J. Elazar, „The Jewish Agency and Israel-Diaspora Relations: Some Concrete Steps for the Improvement of Jewish Agency Programs“, Jerusalem Center for Public Affairs, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d. <https://www.jcpa.org/dje/articles2/ja-isrdiasrel.htm>.
20. Department of Diaspora Affairs, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d., <https://www.wzo.org.il/Diaspora-Activities>.
21. Europos migracijos tinklo duomenys, remiantis Lietuvos statistikos departamentu. Atnaujinta 2019 m. lapkričio 14 d. <https://123.emn.lt/>.
22. Global Irish, žiūrėta 2019 m. gruodžio 16 d., <https://www.dfa.ie/global-irish/>.
23. Grinius, Mindaugas. „Šimtamilijoninį verslą JAV sukūrę Amerikos lietuviai planuoja plėtrą Lietuvoje“ *Delfi*, 2018 m. gruodžio 6 d. <https://www.delfi.lt/verslas/transportas/simtamilijonini-versla-jav-sukure-amerikos-lietuviai-planuoja-pletra-lietuvoje.d?id=79795411>.
24. „2019-ųjų Lietuvos moteris – geriausia pasaulio operos solistė Asmik Grigorian“, *Delfi*, 2019 m. lapkričio 27 d. <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/2019-uju-lietuvos-moteris-geriausia-pasaulio-operos-soliste-asmik-grigorian.d?id=82899327>.
25. Immigrant Absorption Ministry, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., <http://archive.moia.gov.il/English/About/Pages/default.aspx>.
26. Indre Naureckaitė. „Airijoje verslą sukūrusi šeima patogų gyvenimą išmainė į Lietuvą: pliusai ir minusai“. *Lrytas.lt*, 2019 m. lapkričio 8 d. <https://www.lrytas.lt/verslas/sekmes-istorijos/2019/11/07/news/airijoje-versla-sukurusi-seima-patogu-gyvenima-ismaine-i-lietuva-pliusai-ir-minusai-12428391/>.

27. Jackevičius, Mindaugas. „Emigrantai: Lietuvos įvaizdis užsienyje patenkinamas arba blogas“, *www.DELFI.lt*, 2012 m. lapkričio 22 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/emigrants/emigrantai-lietuvos-ivaizdis-uzsienyje-patenkinamas-arba-blogas.d?id=60051973>.
28. Kingsley Aikins, Dr Anita Sands ir Nicola White, „The Global Irish Making a Difference Together“ Diaspora Report Interior- The Networking Institute, žiūrėta 2019 m. gruodžio 5d., <http://thenetworkinginstitute.com/wp-content/uploads/2017/04/The-Global-Irish-Making-a-Difference-Together.pdf>.
29. Liepa maisto parduotuvė Londone, Adresas: 112 High Street, Barkingside Ilford Essex IG6 2DU, žiūrėta internete 2020 m. kovo 12 d. <https://www.skelbkites.co.uk/lt/naujienos/liepa-maisto-parduotuve-londone#cut>.
30. LT Big Brother, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://www.ltbigbrother.com/>.
31. Ministry of Diaspora Affairs, žiūrėta 2020 m. sausio 16d., <http://www.mda.gov.il/EngSite/Pages/Home.aspx>.
32. Roberta Tracevičiūtė, „Užsienyje gali gyventi trečdalis lietuvių, svarstoma, kaip su jais „susipažinti“, 15 min., 2019 m. spalio 20 d., </naujiena/aktualu/lietuva/uzsienyje-gali-gyventi-trecdalis-lietuviu-svarstoma-kaip-su-jais-susipazinti-56-1213486?copied>.
33. Seimo TS-LKD frakcijos pranešimas: „Airijos pavyzdys liudija, kad lietuvių diasporą galėtume pasitelkti kuriant darbo vietas mažesniuose miesteliuose“ 2018 m. gegužės 11 d. pranešimas žiniasklaidai, <https://sc.bns.lt/view/item/268643>.
34. Shmuel Rosner and John Ruskay, (The Jewish People Policy Institute’s Annual Israel-Diaspora Dialogue. 70 Years of Israel-Diaspora Relations: The Next Generation“, *Jewish Agency for Israel: (2018)*, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d. <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2018/07/Dialogue-at-70-English.pdf>.
35. Socialinį verslumą skatinanti programa “Socifaction”, žiūrėta 2020 sausio 25 d., <https://kalvarijosvvg.lt/naujienos/socialini-versluma-skatinanti-programa-socifaction/>
36. T A God Friday Agreement, žiūrėta 2019m. gruodžio 5d., https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/136652/agreement.pdf.
37. Tauragės industrinis parkas, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <http://www.tip.lt/lt>
38. Tautos Fondas, *Draugo Spaustuvė*, (2002): 27. http://knyga.lietuvai.lt/w/images/9/92/Tautos_fondas.pdf.
39. The Jewish Agency for Israel, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d. <https://www.jewishagency.org/>.
40. The Word Bank, „Migration and Remittances Data“, žiūrėta 2019 m. gruodžio 16 d. <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaisues/brief/migration-remittances-data>.
41. Utenos rajono savivaldybė, Renkuosi Lietuvą, žiūrėta 2020 m. sausio 12 d.
42. Užsienio lietuvių apklausa apie jų būklę ir poreikius“, Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras Vilmorus, (2019). <https://urm.lt/uploads/default/documents/ULA%202019%20URM%20TINKLALAPIUI.pdf>.
43. Vaidas Saldžiūnas. „Airės idėja Lietuvai: solidžios premijos emigrantams už paprastą vienos minutės paslaugą“, *DELFI žinios*, 2017 m. lapkričio 1 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aires-ideja-lietuvai-solidzios-premijos-emigrantams-uz-paprasta-vienos-minutes-paslauga.d?id=76212837https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aires-ideja-lietuvai-solidzios-premijos-emigrantams-uz-paprasta-vienos-minutes-paslauga.d?id=76212837>
44. Verslo skatinimo programos. Tauragės rajono savivaldybė, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. <https://www.taurage.lt/go.php/Verslo%20skatinimo%20programos485>.
45. Word Zionist Organization, žiūrėta 2020 m. sausio 16 d. <https://www.wzo.org.il/organization-structure>.

1 PRIEDAS

Interviu klausimai URM Užsienio reikalų departamento direktoriui Marijui Gudynui

Interviu metu noriu išsiaiškinti kokia yra Lietuvos užsienio politika dėl diasporos įtraukimo į Lietuvos gyvenimą ir užsienyje gyvenančių lietuvių elgsena kas skatina, kokios yra kliūtys dalyvauti Lietuvos gyvenime. (Užsienio lietuvių bendruomenių ir organizacijų veikla).

Šie klausimai atspindėtų ryšį tarp URM ir užsienio lietuvių bendruomenių, organizacijų.

1. „Globali Lietuva“ vykdo 2011-2019 m. programą.
Ar yra numatytas šios programos tęstinumas?
2. Kokie yra konkretūs projektai, kaip galėtų lietuvių diasporos profesionalai prisidėti prie Lietuvos gerovės kūrimo, investicijų pritraukimo, konsultavimo, Lietuvos konkurencingumo didinimo?
3. Kaip palaikomas ryšys su lietuvių diaspora? Kaip išgirstama jų nuomonė, jei užsienio lietuviai nepriklauso lietuviškai bendruomenei ar organizacijai? (Gal yra kokia internetinė svetainė, kur lietuviai galėtų išreikšti savo mintis, pasiūlymus bendradarbiauti).
4. Kas galėtų motyvuoti užsienio lietuvius prisidėti prie Lietuvos gyvenimo kokybės gerinimo?
5. Kokios kliūtys yra užsienio lietuviams dalyvauti kuriant Lietuvos gerovę?
6. Kokios užsienio lietuvių bendruomenės ar organizacijos yra aktyviausios rodant iniciatyvą bendradarbiauti su Lietuva?

Šie klausimai atspindėtų ryšį tarp URM ir savivaldybių:

7. URM yra tarpininkas tarp lietuvių diasporos ir Lietuvos savivaldybių. Kaip vyksta šis tarpininkavimas?
8. Kaip užsienio lietuviai galėtų prisidėti prie gyvenimo kokybės gerinimo savivaldybėse?
9. Kokios galimos kliūtys yra užsienio lietuviams dalyvauti savivaldybių gerovės kūrime?
10. Ar Lietuvos savivaldybės yra pasiruošusios priimti pagalbą iš užsienio lietuvių?
11. Ar savivaldybės noriai dalyvauja bendradarbiaujant su URM? Kurios savivaldybės aktyviausiai sprendžia klausimus dėl diasporos įtraukimo?
12. Kokie veiksniai galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviais?

2 PRIEDAS

Sutikimas dalyvauti tyrime

Magistro darbo tema:

„Užsienyje gyvenančių lietuvių įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą Lietuvos savivaldybėse galimybių analizė“

Darbo vadovas: Doc. dr. Dangis Gudelis

Įrašas bus analizuojamas ir segamas į magistro darbą.

Sutikimas dalyvauti tyrime

Aš esu supažindintas su šio magistrinio darbo projektu ir man buvo paaiškintas mano dalyvavimo šiame projekte tikslas.

3 PRIEDAS

Klausimai užsienio bendruomenių atstovams:

1. Kokie Lietuvos Vyriausybės vykdomi projektai prisideda prie Lietuvos savivaldybių ir bendruomenių bendradarbiavimo?
2. Kokios paramos vykdydami lietuvių bendruomenių veiklą užsienyje sulaukiate iš Lietuvos vyriausybės? Kokiuose Lietuvos inicijuojamuose projektuose dalyvaujate?
3. Kokie veiksniai galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviais?
4. Kaip Jūsų bendruomenių nariai bendradarbiauja su savo krašto savivaldybėmis Lietuvoje?
5. Kokių esate gavę pasiūlymų bendradarbiauti iš Lietuvos savivaldybių?
6. Kaip vertinate Lietuvos savivaldybių informaciją apie teikiamas viešąsias paslaugas Jūsų bendruomenių nariams?
7. Kokios informacijos pasigendate? (sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros ir kt.)
8. Kaip Jūsų bendruomenė prisideda prie Lietuvos ir vietinės savivaldos sprendimų? (Konsultacijos, įkurtos institucijos, kurios gali prisidėti prie verslo sąlygų gerinimo?)
9. Kokia veikla užsiima Jūsų bendruomenė, prisidedama prie Lietuvos ir savo gimtojo krašto gerovės kūrimo? (Finansinės perlaidos, verslo ryšiai, prekybiniai mainai, filantropinė veikla, kultūriniai renginiai, įvaizdžio gerinimas)
10. Kokių turite pasiūlymų kaip užsienyje gyvenantys lietuviai galėtų prisidėti prie savo gimtojo krašto gerovės kūrimo?
11. Kokių žinote savo bendruomenėje sėkmės istorijų, kai savivaldybės bendradarbiaudamos padėjo emigrantams sugrįžti ir integruotis savo regione?

4 PRIEDAS

JAV Nantuketo (angl. Nantucket) lietuvių bendruomenės pirmininkė Ingos Puodžiūkytienės atsakymai į pateiktus klausimus:

1. Kokie Lietuvos Vyriausybės vykdomi projektai prisideda prie Lietuvos savivaldybių ir bendruomenių bendradarbiavimo?

Bendradarbiaujam su Švietimo ministerija per vykdomus projektus – jie pasiūlo rašyti projektus, mes parašome. Jei vaikai nori mokytis Lietuvoje, suteikia stipendijas. Rengiamos stovyklos vaikams Lietuvoje, kurias remia Lietuvių bendruomenės. Esame Nantucket saloje įsteigę mokyklėlę lietuvių vaikams, kurioje mokomi vaikai lietuvių kalbos, statomi spektakliai, švenčiamos visos lietuviškas šventės, vaikai gali bendrauti tarpusavyje lietuvių kalba.

2. Kokios paramos vykdydami lietuvių bendruomenių veiklą užsienyje sulaukiate iš Lietuvos vyriausybės? Kokiuose Lietuvos inicijuojamuose projektuose dalyvaujate?

Dalyvaujame Lietuvos Švietimo ministerijos rengiamuose projektuose. Paramos susilaukiame iš Amerikos lietuvių bendruomenės, Kazickio šeimos fondo, Lietuvos švietimo ministerija skiria lėšas švietimui.

3. Kokie veiksniai galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviais?

Labai norėtume susilaukti pasiūlymų bendradarbiauti su Lietuvos savivaldybėmis. Esame toli nuo Lietuvos, ne visiems pavyksta dažnai sugrįžti į Lietuvą, yra tokių lietuvių, kurie dar nebuvo Lietuvoje daugiau nei 10 metų. Tačiau visi domimės Lietuvoje vykstančiais įvykiais, palaikomi ryšiai su savo artimaisiais šiuolaikinėmis technologijomis. Kiekvienam iš mūsų yra brangus gimtasis kraštas, todėl norėtume prisidėti prie, būtent savo krašto gerovės. Su savo savivaldybėmis labiau norėtūsi bendrauti. Su savo mokykla norėtūsi rengti bendrus projektus, nes yra vaikų kurie Lietuvoje nėra buvę.

4. Kaip Jūsų bendruomenių nariai bendradarbiauja su savo krašto savivaldybėmis Lietuvoje? Mes asmeniškai nebendraujame su savo savivaldybėmis, tik su savo artimaisiais.

5. Kokių esate gavę pasiūlymų bendradarbiauti iš Lietuvos savivaldybių?

Jokių

6. Kaip vertinate Lietuvos savivaldybių informaciją apie teikiamas viešąsias paslaugas Jūsų bendruomenių nariams?

7. Kokios informacijos pasigendate? (sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros ir kt.)

Trūksta informacijos. Aktualūs sveikatos sistemos klausimai, sunku susigaudyti pateiktoje informacijoje, nerandi reikiamos informacijos. Aktuali informacija grįžtantiems kaip

integruotis. Grįžimas yra bauginantis, o informacija skleidžiama tik per draugų patirtis. Baugina grįžti ir švietimo sistema, kaip priimtų vaikus, kurie sunkiai kalba lietuviškai, kaip vaikams sektųsi adaptuotis.

8. Kaip Jūsų bendruomenė prisideda prie Lietuvos ir vietinės savivaldos sprendimų?

Neprisidedame <....>. Bendruomenės nariai prie Lietuvos ir vietinės savivaldos sprendimų norėtų prisidėti, turėtų ir pasiūlymų, norėtų pasidalinti gerosiomis patirtimis, bet jų nuomonės nėra kam pareikšti. Lietuviai investuoja savo lėšas Lietuvoje, perka žemes, yra konkrečių pavyzdžių, kai buvo noras atidaryti verslą, bet susidūrė su vietinės valdžios vangumu, biurokratija, nenoru padėti.

9. Kokia veikla užsiima Jūsų bendruomenė, prisidedama prie Lietuvos ir savo gimtojo krašto gerovės kūrimo?

Beveik visi gyvenantys JAV padeda artimiesiems asmeninėmis perlaidomis. Mūsų bendruomenės nariai kiek žinau su verslo organizacijomis ryšių nepalaiko. Savo bendruomenėje organizuojame renginius, pakviesdami kultūros atstovus iš Lietuvos. Pas mus lankėsi teatras vaikams, muzikantai. O iš Lietuvos pusės neturėjome jokių pakvietimų. <...> Savo pavyzdžiu darome gerą įspūdį apie Lietuvą, taip prisidedami prie Lietuvos įvaizdžio gerinimo Amerikoje. Nantucket saloje pristatėme Lietuvą, jos kultūrą, maistą, šokius, meną, vyko tautinių drabužių paroda. Jaunajai kartai perduodame lietuviškas tradicijas. Vaikai, kurie nėra buvę Lietuvoje, daug žino ir domisi Lietuva

10. Kokių turite pasiūlymų kaip užsienyje gyvenantys lietuviai galėtų prisidėti prie savo gimtojo krašto gerovės kūrimo?

11. Kokių žinote savo bendruomenėje sėkmės istorijų, kai savivaldybės bendradarbiaudamos padėjo emigrantams sugrįžti ir integruotis savo regione?

Nežinau jokių.

5 PRIEDAS

Norvegijos Rogalendo bendruomenės narės Laimos Skiudulės atsakymai į klausimus:

12. Kokie Lietuvos Vyriausybės vykdomi projektai prisideda prie Lietuvos savivaldybių ir bendruomenių bendradarbiavimo?

„Globali Lietuva“ <.....> .

13. Kokios paramos vykdydami lietuvių bendruomenių veiklą užsienyje sulaukiate iš Lietuvos vyriausybės? Kokiuose Lietuvos inicijuojamuose projektuose dalyvaujate?

Rogalendo bendruomenės vykdomi projektai.

1. Kultūros rėmimo fondui "Rogalando lietuvių- norvegų miuziklas "Eglė- žalčių karalienė", skirtas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šimtmečiui" 2018 m./1700 eurų

2. URM "Rogalando lietuvių - norvegų miuziklas "Eglė- žalčių karalienė, skirtas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šimtmečiui" 2018 m. /1000 eurų

3. ŠMM "Pajausk Lietuvą" 2018 m.(Vaikų vasaros stovykla) /1500 eurų

4. ŠMM "Aš, šeima ir Lietuva" 2016-2017 m. (Lininių drabužių siuvimas)/800 eurų

5. ŠMM "Renginiai Rogalando Lietuvos valstybės šimtmečiui ir RVLC "Draugystė" penkmečiui". 2017 m./1000 eurų

6. URM " Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo minėjimas ir Rogalando lietuvių bendrijos jubiliejus " 2017 m./1000 eurų

7. Bendras su VŠĮ "Išminties erdvė" 2017 m. rugsėjo-lapkričio mėn. "Kompetencijos kėlimas, apsikėlimas žiniomis, patirtimi ir gerąją praktika rizikos grupės vaikų ir jaunimo srityje Norvegijoje ir Lietuvoje" (pagal 2009-2014 m. Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo programą "Rizikos grupės vaikai ir jaunimas" dvišalis bendradarbiavimas).

8. 2014 m. "Integruoto modelio, skirto užsienyje gyvenantiems bei iš užsienio atvykusiems lietuvių ir kitų šalių vaikų lituanistiniam ugdymui bei su jais dirbančių pedagogų ir specialistų kvalifikacijos tobulinimui, sukūrimas ir išbandymas (Lituanistinis modelis)" (Nr. VPI-2.2-ŠMM-03-V-006)

9. Erasmus Re-In-Bridge.

3. Kokie veiksniai galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviais?

Tai turėtų išplaukti iš pačių savivaldybių. Pvz.: labai gražiai visus savo Alytaus gyventojus kviečia Alytaus rajono savivaldybė. Paprastai, Facebook ir internetinėje erdvėje.

4. Kaip Jūsų bendruomenių nariai bendradarbiauja su savo krašto savivaldybėmis Lietuvoje?

Rogalando lietuvių bendrijos nariai padeda tėveliams ir vaikams. Aš pati žinau, kad Raguvo ir Ukmergės seneliai gavo reikalingą paramą. Buvo kontaktuota su socialiniam tarnybom. Manau, kad yra ir dar daugiau tokių gražių iniciatyvų. Beveik visi dalyvauja vaikų kalėdinėje akcijoje: "Vaikų svajonės". Labai daug dovanų nemokamai veža visos transporto įmonės. Dažnai tokios iniciatyvos išplaukia iš pačių išvažiavusiųjų.

5. Kokių esate gavę pasiūlymų bendradarbiauti iš Lietuvos savivaldybių?

Aš nežinau tokių... Mes rašom projektus ir kviečiam pas save. Pvz. pas mus lankėsi Katino Murklio teatras ir Dėdienytė bei Agotytė iš Ukmergės...

6. Kaip vertinate Lietuvos savivaldybių informaciją apie teikiamas viešąsias paslaugas Jūsų bendruomenių nariams?

Kas ieško, tas randa.

7. Kokios informacijos pasigendate? (sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros ir kt.)

Nepasigendame

8. Kaip Jūsų bendruomenė prisideda prie Lietuvos ir vietinės savivaldos sprendimų? (Konsultacijos, įkurtos institucijos, kurios gali prisidėti prie verslo sąlygų gerinimo?)

Projektas Erasmus+

9. Kokia veikla užsiima Jūsų bendruomenė, prisidedama prie Lietuvos ir savo gimtojo krašto gerovės kūrimo?

Mūsų, Rogalando lietuvių bendrija, yra itin aktyvi: jau baigiam įrengti Lietuvių namus, kuriuos 25 metams išnuomojo norvegų komuna, turim lietuvių tautinių šokių kolektyvą "Jorė", Mišrų chorą "Oktava", ansamblį "Šeimyna". Rogalando lietuvių bendrijos vaikų laisvalaikio centrą "Draugystė" kas antrą šeštadienį lanko virš 70 vaikučių 4-12 metų amžiaus.

<https://lietuviairogalande.no/> šiam mūsų puslapyje yra visa informacija, ką mes veikiame ir kuom gyvenam. gal kažkas neatnaujinta (pav.: mokyklėlės veikla), bet viska veikia.

10. Kokių turite pasiūlymų kaip užsienyje gyvenantys lietuviai galėtų prisidėti prie savo gimtojo krašto gerovės kūrimo?

Nežinau, mes visi mylim savo gimtines ir Lietuvą. Tai daug stipriau jaučiam išvykę. Kaip sugalvojam, taip prisidedam. Vežam svečius į Lietuvą, pasakojam apie ją, rodom, bendradarbiaujam: <https://www.youtube.com/watch?v=07WETkblD7s>

11. Kokių žinote savo bendruomenėje sėkmės istorijų, kai savivaldybės bendradarbiaudamos padėjo emigrantams sugrįžti ir integruotis savo regione?

Žinau, kad grįžta, bet kad kažkas be šeimynykščių lauktų, neteko girdėti

6 PRIEDAS Klausimai Lietuvos savivaldybių administratoriams darbui su diaspora:

1. URM yra tarpininkas (koordinadorius) tarp lietuvių diasporos ir Lietuvos savivaldybių. Kaip vyksta šis tarpininkavimas?
2. Savivaldybių asociacijos projektas „Globalūs regionai“, kaip jis prisideda prie pagalbos bendradarbiaujant su į užsienį išvykusiais tautiečiais?
3. Ar pakanka pagalbos iš Lietuvos savivaldybių asociacijos bendradarbiaujant su į užsienį išvykusiais savo krašto lietuviais?
4. Kaip vertinate Savivaldybėje skirtą pareigybę darbui su į užsienį išvykusiais kraštiečiais? (ar ši pareigybė Jums yra aiški ir suprantama?)
5. Kaip informuojami diasporos nariai apie savivaldybės iniciatyvas, vykstančius renginius skirtus užsienio lietuviams?
6. Kokiose projektuose dalyvauja Jūsų savivaldybė, kad pritrauktų lietuvių diasporą prisidėti prie savivaldybės gerovės kūrimo, investicijų pritraukimo, konsultavimo, konkurencingumo didinimo?
7. Dirbdami su į užsienį išvykusiais kraštiečiais su kokiomis kliūtimis susiduriate?
8. Ar Jūsų savivaldybė turi į užsienį išvykusiųjų kraštiečių duomenų registrą? Ar palaikomi ryšiai į užsienį išvykusiais studijuoti jaunuoliais?
9. Kaip savivaldybė bendradarbiauja su diasporomis? (forumai, tiesioginis bendradarbiavimas su bendruomenių atstovais, turizmas, bendradarbiavimas su regionų mokyklomis, sėkmės istorijų skleidimas ir pan.)
10. Kaip palaikomas ryšys su lietuvių diaspora? Kaip išgirstama jų nuomonė, jei užsienio lietuviai nepriklauso lietuviškai bendruomenei ar organizacijai? (Gal yra kokia internetinė svetainė, kur lietuviai galėtų išreikšti savo mintis, pasiūlymus bendradarbiauti).
11. Kokią įtaką diasporos nariai gali daryti savivaldybėse priimant sprendimus?
12. Kaip Jūsų savivaldybė yra pasiruošusi priimti pagalbą iš užsienio lietuvių? Kokios pagalbos dažniausiai susilaukiate iš savo kraštiečių?
13. Kokios kliūtys yra užsienio lietuviams dalyvauti savivaldybių gerovės kūrime?
14. Kokie veiksniai galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviams?
15. Kaip skatinami užsienio lietuviai prisidėti prie Lietuvos gyvenimo kokybės gerinimo?
16. Kaip diasporos nariai yra pripažįstami? (kviečiami į oficialius renginius, gali pretenduoti į regiono vietinius apdovanojimus ir pan.)
17. Kokių turite sėkmės istorijų bendradarbiaujant su į užsienį išvykusiais lietuviais?

7 PRIEDAS

Tauragės savivaldybės administratoriaus darbui su diaspora Mindaugo Piečios atsakymai į pateiktus klausimus

1. URM yra tarpininkas (koordinadorius) tarp lietuvių diasporos ir Lietuvos savivaldybių. Kaip vyksta šis tarpininkavimas?

Ats: Savivaldybės turėtų turėti koordinatorius dirbančius su diaspora, kad esant poreikiui URM galėtų duoti kontaktus susisiekti arba patys pateikti užklausą ir gavus atsakymą atsakyti pareiškėjams. Kai kurios savivaldybės koordinatorius turi (tiksliai dėl visų atsakyti neturiu teisės). URM kviečia Lietuvos savivaldybes į ryšių su diaspora koordinatorių susitikimus. Renginiai skirti aptarti užsienyje gyvenančių tautiečių bendruomeniškumo ir pilietiškumo skatinimą, diasporos ryšių su gimtaisiais regionais vystymo svarbą.

2. Savivaldybių asociacijos projektas „Globalūs regionai“, kaip jis prisideda prie pagalbos bendradarbiaujant su į užsienį išvykusiais tautiečiais?

Ats: Projektas „Globalūs regionai“ padarė pradžią bendradarbiavimui su diaspora. Buvo sukurtos internetinės svetainės. Vyko mokymai, renginiai skirti pabrėžti diasporos ryšių su gimtuoju regionu svarbą.

3. Ar pakanka pagalbos iš Lietuvos savivaldybių asociacijos bendradarbiaujant su į užsienį išvykusiais savo krašto lietuviais?

Ats: Pakanka.

4. Kaip vertinate Savivaldybėje skirtą pareigybę darbui su į užsienį išvykusiais kraštiečiais? (ar ši pareigybė Jums yra aiški ir suprantama?)

Ats: Vertinu gerai.

5. Kaip informuojami diasporos nariai apie savivaldybės iniciatyvas, vykstančius renginius skirtus užsienio lietuviams?

Ats: Socialiniuose tinkluose viešina aktualią informaciją, susisiekiame asmeniškai.

6. Kokiose projektuose dalyvauja Jūsų savivaldybė, kad pritrauktų lietuvių diasporą prisidėti prie savivaldybės gerovės kūrimo, investicijų pritraukimo, konsultavimo, konkurencingumo didinimo?

Ats: Projektas „Globalūs regionai“, Projektas „Renkuosi Lietuvą“; Projektas „Globali Lietuva“

7. Dirbdami su į užsienį išvykusiais kraštiečiais su kokiomis kliūtimis susiduriate?

Ats: Nesusiduriame su jokiais kliūtimis. Visi dirba geranoriškai.

8. Ar Jūsų savivaldybė turi į užsienį išvykusiųjų kraštiečių duomenų registrą? Ar palaikomi ryšiai į užsienį išvykusiais studijuoti jaunuoliais?

Ats: Taip, turime išvykusiųjų į užsienį kraštiečių registrą. Palaikomi ryšiai su išvykusiais studijuoti jaunuoliais, kuriamas išvykusiųjų talentų baseinas.

9. Kaip savivaldybė bendradarbiauja su diasporomis? (forumai, tiesioginis bendradarbiavimas su bendruomenių atstovais, turizmas, bendradarbiavimas su regionų mokyklomis, sėkmės istorijų skleidimas ir pan.)

Ats. Savivaldybėje yra darbuotojas – koordinatorius, kuris dirba šiuo klausimu ir bendrauja su užsienyje gyvenančiais kraštiečiais, kviečia juos dalyvauti miesto renginiuose, suorganizuoja atskirus renginius bei susitikimus trumpam, ar ilgam sugrįžusiems į miestą. Socialiniuose tinkluose viešina aktualią informaciją. Bendradarbiauja su kitomis miesto įstaigomis ir praneša apie savo veiklą bei teikiamą pagalbą sugrįžusiems.

10. Kaip palaikomas ryšys su lietuvių diaspora? Kaip išgirstama jų nuomonė, jei užsienio lietuviai nepriklauso lietuviškai bendruomenei ar organizacijai? (Gal yra kokia internetinė svetainė, kur lietuviai galėtų išreikšti savo mintis, pasiūlymus bendradarbiauti).

Ats: Susisiekti galima įvairiomis priemonėmis, el. paštu, socialiniais tinklais, telefonu, gyvai.

Populiarus soc. tinklas yra Facebook Globali Lietuva, Global Lithuanian Leaders, ir kiekvieno Globalaus regiono atskira paskyra. Pasiūlymams visada esame atviri ir susiekti su mumis kliūčių nematau.

11. Kokią įtaką diasporos nariai gali daryti savivaldybėse priimant sprendimus?

Ats: Savivaldybė gali priimti palankių sprendimų į rajoną grįžtantiems kraštiečiams ar žmonėms. Pvz. suteikti lengvatų kuriant verslą.

12. Kaip Jūsų savivaldybė yra pasiruošusi priimti pagalbą iš užsienio lietuvių? Kokios pagalbos dažniausiai susilaukiate iš savo kraštiečių?

Ats: Sulaukiame įvairių idėjų, nemokamų koncertų, parodų, nemokamų paskaitų ar seminarų. Viską įmanoma suderinti ir priimti jeigu mums yra poreikis ir yra norinčių prie to prisidėti. Bet kokia pagalba yra sveikintina.

13. Kokios kliūtys yra užsienio lietuviams dalyvauti savivaldybių gerovės kūrimo?

Ats: Mūsų atveju užsienio lietuviams dalyvauti savivaldybių gerovės kūrimo kliūčių nėra. Užsienio lietuviai gali siūlyti ir teikti idėjas, kurias koordinatoriui padedant būtų galima įgyvendinti.

14. Kokie veiksniai galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviams?

Ats: Pagalba kuriant verslą, pagalba stiprinant tarptautinius ryšius, rodomas dėmesys, užsienio bendruomenių aplankymas, kvietimas į Lietuvoje, savivaldybėse rengiamus renginius.

15. Kaip skatinami užsienio lietuviai prisidėti prie Lietuvos gyvenimo kokybės gerinimo?

Ats: Kadangi daugelis turi ir artimųjų ir draugų miestuose kuriuose išvyko, visų pirma jų naudingi patarimai ir idėjos atsiliepia šių žmonių gerovei. Taip pat jie supranta, kad kažką pagerindami ir grįžę į Lietuvą, tas dalykas jau galėtų būti įgyvendintas ir naudingas jiems. Suteikdami savo žinias ir idėjas jie padaro Lietuvą konkurencingesnę ir tuo pačiu patrauklesnę sugrįžimui ar tai visam ar tai trumpam.

16. Kaip diasporos nariai yra pripažįstami? (kviečiami į oficialius renginius, gali pretenduoti į regiono vietinius apdovanojimus ir pan.)

Ats: Mūsų atveju mes stengiamės užregistruoti kiekvieną grįžusį gyventi pas mus. Kaupiame kontaktinius duomenis tiek jau grįžusių gyventi, tiek išvykusių išsilavinusių ir savo srities specialistų. Juos kviečiame į renginius bent 4 kartus per metus. Bent 3 renginiai yra skirti orientuoti jiems.

8 PRIEDAS

Panevėžio savivaldybės administratorės darbui su diaspora Loretos Kaškelienės atsakymai į pateiktus klausimus

1. URM yra tarpininkas (koordinadorius) tarp lietuvių diasporos ir Lietuvos savivaldybių. Kaip vyksta šis tarpininkavimas? Savivaldybių projektas „Globalūs regionai“, ar jis prisideda prie pagalbos?

URM visada stengiasi padėti, kiek gali. Būtent projektas „Globalūs regionai“ ir yra didelis pagalbininkas/tarpininkas tarp Savivaldos ir užsienio šalyse gyvenančių lietuvių. Panevėžys, vienas pirmųjų Lietuvoje, ryžosi žengti tvirtesnę žingsnį globalaus miesto įvaizdžio link. Baigiantis 2017-iesiems Lietuvos savivaldybių asociacija (LSA) pakvietė savivaldybes prisidėti prie virtualios platformos, per kurią kiekvienas svetur gyvenantis lietuvis galėtų bendradarbiauti su savo gimtojo miesto savivaldybe. Tai LSA inicijuotas, visą šalį apimantis projektas „Globalūs regionai“. Projektas yra skirtas suburti po įvairias pasaulio šalis išsibarsčiusių globalių panevėžiečių bendruomenę, palaikant su jais ryšį. Projektas reikalingas šiuolaikiniam Panevėžiui. Tai patraukli komunikacinė platforma tarp mūsų miesto ir išvykusiųjų. Daugelis žmonių, gyvenančių užsienyje, jaučia stiprų ryšį su savo gimtuoju miestu, tad labai svarbu jį nuolat palaikyti ir stiprinti. Siekiame išvykusiųjų informuoti apie naujas iniciatyvas, atliktus darbus, skatinti kurti juos, investuoti ir įgyvendinti idėjas Panevėžyje, suteikti jiems galimybę prisidėti prie miesto ekonominės gerovės kūrimo. Projektu siekiama simboliškai išplėsti Lietuvos regionų ribas, integruojant išvykusius tautiečius į savo gimtojo miesto gyvenimą, suteikiant galimybę prisidėti kuriant miesto ekonominę gerovę ir kt. Interneto svetainėje www.globalus.panevezys.lt skelbiama informacija apie gyvenimo Panevėžyje privalumus, nurodomos palankios sąlygos verslui, mokesstinės lengvatos, pristatomos Panevėžyje investavę užsienio kompanijos, pateikiama informacija apie edukaciją, nekilnojamąjį turtą, laisvalaikį. Kviečiama tapti Panevėžio ambasadoriais ir apie gimtąjį miestą skleisti gerąją žinią svetur. „Globalūs Panevėžiečiai“ kviečiami užpildyti anketą, kurios pagalba bus kuriama išvykusiųjų duomenų bazė, aiškinamasi individualūs lūkesčiai ir pan. Socialiniame interneto tinkle „Facebook“ sukurta grupė „Globalūs Panevėžiečiai“ kviečia sužinoti aktualiausias Panevėžio naujienas, bus dalinamasi iniciatyvomis, teikiama informacija apie organizuojamus susitikimus ir kt.

2. Savivaldybių asociacijos projektas „Globalūs regionai“, kaip jis prisideda prie pagalbos bendradarbiaujant su į užsienį išvykusiais tautiečiais? Atsakai į šį klausimą.
3. Ar pakanka pagalbos iš Lietuvos savivaldybių asociacijos bendradarbiaujant su į užsienį išvykusiais savo krašto lietuviais? Pakanka.

4. Kaip vertinate Savivaldybėje skirtą pareigybę darbui su į užsienį išvykusiais kraštiečiais? (ar ši pareigybė Jums yra aiški ir suprantama?) Vertinu gerai.
5. Kaip informuojami diasporos nariai apie savivaldybės iniciatyvas, vykstančius renginius skirtus užsienio lietuviams?

Diasporos nariai yra informuojami apie vykstančius renginius „Globalus Panevėžys“ internetinėje svetainėje, Facebook paskyroje. Panevėžio savivaldybės svetainėje.

6. Kokiose projektuose dalyvauja Jūsų savivaldybė, kad pritrauktų lietuvių diasporą prisidėti prie savivaldybės gerovės kūrimo, investicijų pritraukimo, konsultavimo, konkurencingumo didinimo?

Jei kalba eina konkrečiai apie Panevėžį, kol kas su Panevėžiu susijusių projektų nėra, tačiau yra keletas jų numatyta ir tikimės, kad ateityje juos įgyvendinsime.

7. Dirbdami su į užsienį išvykusiais kraštiečiais su kokiomis kliūtimis susiduriate? Kaip tokių kliūčių ir nėra.

8. Ar Jūsų savivaldybė turi į užsienį išvykusiųjų kraštiečių duomenų registrą? Ar palaikomi ryšiai į užsienį išvykusiais studijuoti jaunuoliais?

Mūsų Panevėžio savivaldybė į užsienį išvykusiųjų registro neturime. Su į užsienį išvykusiais jaunuoliais bendraujame tik su tais, kurie patys rodo iniciatyvą bendradarbiauti. Registro išvykusiųjų studijuoti į užsienį, neturime.

9. Kaip savivaldybė bendradarbiauja su diasporomis? (forumai, tiesioginis bendradarbiavimas su bendruomenių atstovais, turizmas, bendradarbiavimas su regionų mokyklomis, sėkmės istorijų skleidimas ir pan.)

Diaspora yra informuojama apie mieste vykstančius forumus, jei kas gali – sudalyvauja. Praėjusiais metais į vieną iš Panevėžyje vykusių forumų buvo sugrįžusi Globali Panevėžietė iš Estijos. Taip pat diaspora tiesiogiai užduoda klausimus ar el. paštu, ar rašo užklausą per socialinį tinklą Facebook. Taip pat siekiant išsiaiškinti diasporos lūkesčius/poreikį ir pan. socialiniame tinkle Facebook organizuojamos apklausos įvairiomis temomis, pvz. kiek iš užsienio panevėžiečių planuoja grįžti su mokyklinio amžiaus vaikais/ar jie kalbą/nekalba lietuviškai/ar jiems bus reikalinga mokintis integruotose klasėse ir pan. Taip pat buvo suorganizuotas miesto vadovų susitikimas su iš užsienio grįžusių mokinių tėveliais, mokyklų vadovais, buvo domimasi, kaip mokiniams sekasi integruotis Panevėžio mokyklose grįžus po svetur praleistų metų. Susitikime dalyvavę tėveliai pasidžiaugė, kad Panevėžio miesto mokytojai skiria didelį dėmesį iš užsienio grįžusių mokinių integracijai, vaikams gana greitai pavyksta prisitaikyti prie lietuviškos ugdymo sistemos.

10. Panevėžio miesto savivaldybė turi dvi Globalaus Panevėžio ambasadores – vieną gyvenančią Didžiojoje Britanijoje, kitą – Airijoje, su kuriomis palaikomas glaudus ryšys, nuolat

dalijamasi idėjomis, pasiūlymais Panevėžiui ir pan. Yra keletas asmenų, grįžusių iš emigracijos ir Panevėžyje sėkmingai vystančių verslą. Apie juos svetainėje globalus.panevezys.lt rašomos sėkmės istorijos.

11. Kaip palaikomas ryšys su lietuvių diaspora? Kaip išgirstama jų nuomonė, jei užsienio lietuviai nepriklauso lietuviškai bendruomenei ar organizacijai? (Gal yra kokia internetinė svetainė, kur lietuviai galėtų išreikšti savo mintis, pasiūlymus bendradarbiauti).

Į šį klausimą manau jau atsakiau anksčiau, kur rašiau apie svetainę globalus.panevezys.lt: interneto svetainėje www.globalus.panevezys.lt skelbiama informacija apie gyvenimo Panevėžyje privalumus, nurodomos palankios sąlygos verslui, mokesstinės lengvatos, pristatomos Panevėžyje investavę užsienio kompanijos, pateikiama informacija apie edukaciją, nekilnojamąjį turtą, laisvalaikį. taip pat yra ir pati svetainė www.panevezys.lt (Panevėžio miesto savivaldybės svetainė), čia taip pat galima užduoti klausimus. Taip pat bendraujama tiesiogiai – žmonės gali skambinti telefonu, rašyti el. laiškus, Facebook Messenger programėle ir pan. Jei yra reikalinga – susitinkama tiesiogiai su „Globalaus Panevėžio“ dalyviais. Pvz. viena talentinga Vokietijoje gyvenanti mergina nežinojo tam tikrų dalykų dėl renginio organizavimo, juos išsiaiškinus surengė puikų solinį koncertą ne tik Panevėžyje, bet ir dar 3 Lietuvos miestuose.

12. Kokią įtaką diasporos nariai gali daryti savivaldybėse priimant sprendimus?

Panevėžio miesto savivaldybė yra atvira pasiūlymams ir visada jų laukia tiek iš čia gyvenančiųjų, tiek ir iš išvykusiųjų svetur panevėžiečių. Gyventojai kviečiami aktyviai dalyvauti įvairiose apklausose/forumuose ir pan.

13. Kaip Jūsų savivaldybė yra pasiruošusi priimti pagalbą iš užsienio lietuvių? Kokios pagalbos dažniausiai susilaukiate iš savo kraštiečių?

Kaip jau ir minėjau Panevėžio miesto savivaldybė atvira pasiūlymams. Projektas miestui ir jo žmonėms naudingas ne tik ekonomiškai ar pilietiškai, daug dėmesio įgyvendinat jį telkiama ir į kultūrą. Vienas iš konkrečių pavyzdžių – Panevėžyje kiekvieną vasarą vyksiančio vasaros renginių projekto „Susitikime penktadienį“ metu pirmoji „Globalaus Panevėžio“ ambasadorė savo iniciatyva atvežė koncertuoti Londono chorą „Velvet Harmony“. Panevėžiečiai ir miesto svečiai turėjo puikią progą išgirsti ir įvertinti užsieniečių gyvai atliekamus kūrinius *a capella* stiliumi. Ta pati projekto „Globalus Panevėžys“ ambasadorė Muzikos mokyklos bendruomenei šiais metais pristatė naują - tarptautinių egzaminų sistemą. Iš Panevėžio kilusi mergina dirba pagal didžiausią tarptautiniu mastu pripažįstamą karališkųjų egzaminų sistemą. Ji turi viziją šią sistemą pritaikyti ir gimtajame Panevėžyje.

Su dar viena „Globalaus Panevėžio“ ambasadore iš Airijos, dirbančią švietimo srityje, priklausančią Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos sudarytoje grįžtančiųjų į Lietuvą

integracijos darbo modelio parengimo grupei buvo surengtas susitikimas ir aiškintasi mokinių integracija į švietimo sistemą. Moteris teigė, kad buvo atliktas tyrimas, apklausti tėvai, aiškintasi su kokiomis problemomis susidūrė, kokie jų lūkesčiai ir pan. Iš to kilo idėja Panevėžyje veikiančioje Vytauto Žemkalnio gimnazijoje įsteigti išlyginamąją mobilią grupę, pritaikytą visai lietuviškai nekalbantiems vaikams. Vaikai visus metus mokomi vien lietuvių kalbos, kad jau kitais mokslo metais galėtų eiti į bendrą su kitais mokiniais klasę.

14. Kokios kliūtys yra užsienio lietuviams dalyvauti savivaldybių gerovės kūrime?

Šį klausimą manau turėtų pakomentuoti patys užsienio lietuviai.

15. Kokie veiksniai galėtų paskatinti Lietuvos savivaldybes stiprinti ryšius su užsienio lietuviais? Manau „Globalūs regionai“ yra puikus sėkmingas, pagreitį įgaunantis projektas, suteikiantis galimybę kiekvienam išvykusiajam ne tik domėtis savo gimto miesto naujienomis, bet ir pačiam aktyviai prisidėti kuriant šalies gerovę.

16. Kaip skatinami užsienio lietuviai prisidėti prie Lietuvos gyvenimo kokybės gerinimo?

Kviečiami dalyvauti įvairiuose renginiuose, susitikimuose, klausoma jų idėjų, pasiūlymų.

17. Kaip diasporos nariai yra pripažįstami? (kviečiami į oficialius renginius, gali pretenduoti į regiono vietinius apdovanojimus ir pan.)

Yra organizuojami jau tradiciniais tapę susitikimai per miesto gimtadienį rugsėjo mėnesį ir kalėdiniu laikotarpiu, kuomet didžioji šalies dalis iš užsienio grįžta pas saviškius. Keli jau įvykę susitikimai įrodė, kad Panevėžio diaspora yra neabejinga savo miestui, aktyvi, domisi naujovėmis, įsitraukia į miesto gyvenimą net ir būnant svetur. Pasaulis tampa globalus, nebūtinai fiziškai turite būti visi čia, savo miesto gyvenime galima dalyvauti net ir būnant svetur.

9 PRIEDAS

8 lentelė. 2019-2021 metų „Ryšių su užsienio lietuviais politikos formavimas ir įgyvendinimas“ tikslai, uždaviniai, priemonės ir asignavimai (tūkst. Eur)

Nr.	Programos pavadinimas	Numatomi 2020 m. asignavimai (tūkst. eurų)	Numatomi 2021 m. asignavimai (tūkst. eurų)
1	Koordinuoti „Globalios Lietuvos“ - užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą - kūrimo programos vykdymą ir dalyvauti ją įgyvendinant.	276	276
2	Įtvirtinti visuomenėje „Globalios Lietuvos sampratą, skatinti užsienio lietuvius puoselėti lietuvių tautinį tapatumą, lietuviybę ir bendruomeniškumą, remti užsienio lietuvių žiniasklaidą, skatinti Lietuvos diasporą įsitraukti į informacijos sklaidą pasaulyje.	199	99
3	Remti užsienio lietuvių, tarp jų ir jaunimo organizacijų veiklą, skirtą lietuvių bendruomeniškumui, Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių lietuvių bendradarbiavimui puoselėti, „Globalios Lietuvos“ sampratai įtvirtinti.	156	156
4	Organizuoti specialistų darbą užsienio lietuvių organizacijose ir kultūros įstaigose	43	43
5	Skatinti užsienio lietuvius dalyvauti su Lietuva susijusioje ekonomikos, mokslo, kultūros, sporto ir kitoje veikloje	32	32
6	Skatinti iniciatyvas, skirtas užsienio lietuvių įsitraukimui į įvairių sričių Lietuvos gyvenimą	32	32
7	Sudaryti sąlygas užsienio lietuviams gauti aktualią informaciją	45	45
8	Kaupti ir teikti informaciją apie užsienio lietuvių ryšių su Lietuva stiprinimo bei dalyvavimo Lietuvos gyvenime poreikius ir galimybes	45	45
	Viso	828	828

Sudaryta darbo autorės, pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (užsienio politikos dalis)¹⁸⁷

¹⁸⁷ „XVII-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (užsienio politikos dalis), supra note, 77.

10 PRIEDAS

Interviu su URM Užsienio reikalų departamento direktoriumi Mariju Gudynu išrašas

1 T: URM kaip tarpininkė tarp užsienio lietuvių ir savivaldybių. Kaip vyksta šis tarpininkavimas?

2 D: aš nesakyčiau, kad tarpininkas, bet greičiau koordinatorius arba koks nors, nežinau,
3 falsifikatorius. Tarpininkas būtų per stiprus žodis. Iš tikrųjų ministerija yra koordinatorius
4 „Globalios Lietuvos“ programos. 2011 m. programą įgyvendina 14 valstybės institucijų. Aišku
5 įgyvendinimas keitėsi ir judėjo į priekį, jei žiūrėtume šiandien tai realiai yra institucijų kurios
6 bendrauja programos įgyvendinime, tikrai daugėja. Formali pusė, tai mes gyvename programos
7 sukurtos 2011 m. ir galiojančia iki 2019 m. . Vyriausybė kiekvienais metais patvirtina tarpinstitucinį
8 veiklos planą , nusimato priemonės ką tos institucijos padarys ir kiekvienais metais pažiūrima kiek
9 yra pajudėta ir yra planuojama veikla kitiems metams. Tai mes esame ta koordinuojanti institucija,
10 kuri prižiūrima to plano įgyvendinimą, bendraujame su visomis institucijomis ir pan. Gyvenimas
11 eina kartu su visom programom. Tuo metu kai kūrė programą tai įsivaizdavo vienaip bet gyvenimas
12 koregavo ir parodė kad yra daug daugiau institucijų kurios gali rasti savo vietą „ Globalios Lietuvos“
13 programoje. Realiame gyvenime nėra jau taip suformuluota kaip aprašyta programoje. Ir pačios
14 veiklos, jos pačios koreguojasi priklausomai koks yra poreikis, ką reikia daryti tai daug dalykų
15 pavyko numatyti, bet nemažai ir nepavyko. Tai vienas iš tų kur nepavyko numatyti 2011 m. , tai kad
16 savivaldybės gali turėti kokį tai vaidmenį tame. Tai 2011 m. taip neatrodė. Ten nėra aprašyta
17 programoje, ten nėra Lietuvos savivaldybių. Todėl ten nėra ir nacionalinių institucijų. <...>
18 Savivaldybių vaidmuo išryškėjo pačios kad gali turėti aktyvesnį vaidmenį kaip pačios „Globalios
19 Lietuvos“ programoje turbūt prieš keletą metų gal trejetą metų gerų, kai kai visos apklausos ir
20 panašiai , aišku savivaldybės pavienės nes globali Lietuva tai nėra ką ministerijos sugalvojo tai
21 vyksta o jau visą kita tai ne globali Lietuva. Tai gi visi ryšiai, ką turime universitetai, žmonės kas
22 tikrai nori tai viskas yra globali Lietuva. Bet sisteminga veikla valstybės , kuri pradėjo skatinti
23 savivaldybes prieš tai sakykim buvo raginimas savivaldybėms megzti susigiminiavusių miestų
24 ryšius arba kitus dalykus daryti ir į tai įtraukti bendruomenes. Tai toks sistemingas pamatymas kad
25 iš tikrųjų tai gali būti plati veikla savivaldybės gali pas save vykdyti daug veiklų . vienas dalykas
26 vertinant apklausas kurias URM vykdė įsivertinant savo „Globalios Lietuvos“ programos
27 įgyvendinimą mes užsakome gale metų apklausą kurioje apklausia užsienio lietuvius. Kokių 60
28 klausimų 70 ir pabandome suprasti kaip jie vertina kai kurias priemones tos kurios vyksta tam tikrus
29 aspektus pabandome išanalizuot bandome prasizonuot kažką tai . <.....>.

30 Atsakymas į šį klausimą kelis metus iš eilės rodė, kad 50-56 proc. pan. turi glaudesnį ryšį su savo
31 gimtuoju miestu, bet ne Lietuva kaip tokia ir čia buvo vienas iš indikatorių, kuris rodė akivaizdžiai
32 kad diasporoje gyvenantys žmonės jie, didžiulė grupė žmonių , pusę vadinkime arba daugiau nei

33 pusė , kurie emociškai yra labiau prisirišę prie savo gimtos vietos, negu prie valstybės. Na ir tai yra
34 natūralu kad ta gimtoji vieta. Kitas klausimas ar ta vieta yra emociškai prisirišusi prie išvažiavusiųjų?
35 Ir atsakymas yra, nu kaip kur, viena savivaldybė taip ir bendradarbiauja, kitur ne taip. Na va ir URM
36 suprato, kad mūsų rolė yra paskatinti tuos procesus ir pakviesti visas savivaldybes ir pasižiūrėti kur
37 yra ta erdvė bendradarbiavimui, ar gali tai kas vyksta nacionaliniu mastu „Globalios Lietuvos“
38 programos t. y. įtraukimas tų žmonių į valstybės gyvenimą, pagalba jiems išlaikant lietuviškumą ir t. t.
39 ar gali visa tai kažkokiu modeliu nusileisti į savivaldybės lygmenį. Ir tai gali būti aktualu ir net kai
40 kam dar aktualiau arčiau vietos ir taip buvo sugalvota Globalių regionų idėja su savivaldybių
41 asociacija tada kaip tik ministerija finansavo patį pirmą projektą. Tai buvo pirmosios savivaldybės
42 kurios susidomėjo Tauragė, po to jungėsi Alytus, Utena . Pirmajame renginyje buvo pristatyta idėja,
43 vizija ir buvo pasakyta kad savivaldybių asociacija sukurs tinklapį, padės susikurti savivaldybėms
44 platformą internetiniam bendravimui ir ieškoti būdų kaip užsienio lietuvius pritraukti prie
45 savivaldybių arčiau. Ir tai buvo pakankamai sėkminga ir aš jums siūlyčiau su Taurage pasikalbėti.<
46 > jie papasakotų nes jie pakankamai toli nuėję, Utena , Alytus . <.....>.
47 unifikuoto modelio sukurti visoms savivaldybėms būtų neįmanoma, nes kiekviena savivaldybė mato
48 savo poreikį, mato savo nacionaliniu mastu. Kažkokie pavyzdžiai iš vienos savivaldybės kas veikia
49 vienur kas veikia kitur jie jau formuojasi „Globali Taurage“, „Globalus Utena“. Alytus kiek kitoki
50 modelį pasirinko . Aš neseniai buvau susitikęs su Aukštaitijos savivaldybėmis, jos galvoja ar joms
51 tinka toks modelis, ar jos gali pačios ką sugalvoti. Aš esu šalininkas to, jei žmogus nori galvoti tai
52 jam reikia leisti galvoti, nes jisai gali atrasti tuos netikėtus kampus, kurių kiti neatrado. Jei pasiteisins
53 tai gerai, jei nepasiteisins reikės sugrįžti. Kas dabar vyksta reikia palaukti, labai sunku vertinti, bet
54 man atrodo, kad Tauragės ir Alytaus yra sėkmingi pavyzdžiai, o kiti išibėgėja. Alytus rengia
55 suvažiavimus , jie traktuoja, kad emigrantas iš Alytaus yra emigrantas ir tas kuris išvažiavo gyventi
56 į Vilnių, bet jį norime matyti kaip savo bendruomenės narį. Tai gerai, kuo daugiau to džiazo įdėdi
57 tuo geriau. Savivaldybių asociacija buvo sukvieta iš visų savivaldybių atstovus, merus, buvo
58 susirinkę pas prezidentę vyko diskusija apie tai ir prezidentė pasiūlė, kad kiekvienoje savivaldybėje
59 gali atsirasti žmogus kuris ieškotų tos savivaldybės potencialo su tais kurie yra išvykę į užsienį. Ir
60 čia tą potencialą galime atrasti patį įvairiausia<.....> kai kurios savivaldybės tai padarė, jei aš
61 neklystu, iki 20 <....> tai buvo viena pirmųjų diskusijų su savivalda. <.....> mes po to neužilgo, po
62 to pavasarį, praeitų metų sukvietėm savivaldybių koordinatorius tada jau buvo paskirti tie žmonės,
63 tai kvietėmės tuos žmones ir tos savivaldybės kurios dvejojo, nematė prasmės, tai juos irgi
64 sukvietėme į ministeriją ir praktiškai pilną dieną diskusijų. <.....>, mes kvietėme, bet iš vienu
65 savivaldybių atvažiavo administratoriai iš kitų kultūros skyriaus darbuotojai iš trečių socialinės
66 rūpybos darbuotojai iš ketvirtų mero sekretoriai ir t. t. <.....>.

67 T: Ar savivaldybės aktyviai dalyvauja, ar noriai?

68 D: tos kurioms atrodo, kad prasminga tai, tos dalyvauja aktyviai. Gandas sklinda plačiai, va, sakau
69 paskutinis mano išvažiavimas buvo neseniai, prieš keletą savaičių pasukau į Aukštaitiją susitikau su
70 savivaldybių nariais tai ten diskusija buvo . iš to viso regiono tik viena buvo kuri kažkiek pažengusi
71 , o kitos visai naujos, o kai kur yra visai nauja neatrasta dirva, kai kur yra pažengta kažkiek toliau.
72 Nu va, jau rudenį kai darėme susitikimą jau antrą, su savivaldybėmis, jau , jau atvažiavo daugiau
73 tokių tikslinių žmonių. Tai po truputį, po truputį įsivažiuoja, bet viskas labai priklauso nuo daugelio
74 faktorių, nuo vietinio mero suvokimo kam to reikia ir kam dirbti tai. Aš pats esu turėjęs diskusiją su
75 ne vienu meru, kuris manęs klausė, nu tu man įrodyk, ar tą verta daryti? Tai vienas dalykas nuo, nuo,
76 nuo vietinės valdžios suvokimo kam to reikia ir antras dalykas priklauso nuo tų žmonių, kurie yra,
77 realiai dirba, na merai klausia, kokią pridėtinę vertę man tai sukurs, ta prasme, kodėl pavyzdžiui
78 reikia paskirti žmogų , kad jisai dirbtų, ką tas gali duoti? Ką mes galime gauti, ar mažai žmonių iš
79 mūsų išvažiuos? Ar dar kažkas? <.....>.

80 T: Ar iš pačių užsienio lietuvių yra noras bendradarbiauti?

81 D: Šiaip jau Iš mano patirties darbo Amerikoje, yra dažnai, na sakykime kad vieni nori su gimtuoju
82 kraštu yra ta kategorija, kuri jaučia emocinį ryšį ten ieško tų kontaktų , nori susijungti tada yra kita
83 grupė, ten kur pavyzdžiui susigiminiavę miestai tai yra pavyzdžiui kokios nors savivaldybės
84 susigiminiuoja su kažkoku ten miestu ar savivaldybe kitoje šalyje. <.....> bendrai lietuvių
85 bendruomenei nesvarbu ar ji iš Šiaulių ar iš ne Šiaulių , jie yra apjungti susigiminiavusių miestų
86 komitetų, ten vykdo savo veiklą ir tampa šiauliečiu, vienas iš Kauno kitas iš tai jie tampa Šiaulių
87 ambasadoriais Tomake. Taip, jie nėra iš Šiaulių išvažiavę. Čikaga su Vilniumi susigiminiavę, bet
88 Čikagoje, ten daugiau kauniečių nei vilniečių.

89 T: Ar yra daug susigiminiavusių miestų Lietuvoje?

90 D: Tų susigiminiavusių miestų sutarčių veiklos yra įtrauktos į lietuvių bendruomenes. Tradisiškai
91 dažniausiai miestas susigiminiuodavo su kitu miestu, savivaldybės su kita savivaldybe, bendrai savo
92 interesus svarstydavo, bet kad susijungtų su vietine bendruomene tai yra mažai atvejų, aš manau,
93 kad yra čia potencialo ypač tuose miestuose kurios susigiminiavimo ryšiai.

94 T: Ar yra kur informacija apie tai kokie miestai yra susigiminiavę?

95 D: Savivaldybių asociacija neabejoju kad turi. Mes raginame visas savivaldybes peržiūrėti savo
96 susigiminiavusių miestų sąrašą ir pasidomėti bent jau ar yra ten lietuvių bendruomenė, jei yra
97 pabandyti juos įtraukti į tas veiklas. Vienas elementas yra įtraukti kurie yra tikrai išvykę iš to miesto,
98 o kitas elementas yra pabandyti per miestelio bendruomenę. O trečias elementas, pagal
99 bendradarbiavimo lygį, yra kurti bendradarbiavimo ryšius tarp lituanistinių mokyklų užsienyje ir
100 lietuviškų mokyklų pas mus. Tai čia dar trečias lygis- per vaikus. Tai čia panašiai kaip miestų, bet
101 dar kitoks aspektas. Tai „Globalūs regionai“ jei žiūrėt pačiai yra vienas dalykas tai globalios

102 Lietuvos perkėlimas į vietinį regioninį mastelį, ir jau žiūrėjimas koks yra ten potencialas. Tai kai
103 kurios savivaldybės yra labiau į grįžimą susiorientavę, kai kurios į patirties perėmimą, kai kurios
104 tam ambasadorių skiria. Ukmergė (Utena-autorės past.) neseniai pasiskyrė Baltaduonį, kuris gyvena
105 Niujorke, kuris yra Pasaulio lietuvių bendruomenės valdyboje ten. <....> Ir jei pav., aš būčiau meras
106 ar prašyčiau kas išvažiuoja ir turi gerą pavyzdį ten, jų vaikai eina į mokyklą ir jei ten mato gerą
107 pavyzdį kaip veikia ta sistema, man siūsti kaip idėjas ir turėti idėjų banką ir matyti ką turi daryti yra
108 neįkainuojami. Gerosios patirties skleidimas per asmeninius ryšius galėtų būti pakankamai stiprus.
109 <.....>.

110 T: Kokios priemonės galėtų būti?

111 D: Aš manau, kad labai svarbu žinoti kur te žmonės išvažiuoja. Ir tokios bazės Lietuvoje neturi nei
112 viena savivaldybė. Pav. mokiniai važiuoja studijuoti į užsienį, ar ne? Ar pasidaro kas sąrašą kur jie
113 mokosi, kur jie yra išvažiavę? Jie išsiregistruoja gyvenimo vietą, keičia, ar jų kas klausia kur jie
114 išvažiuoja? Kur jūs būsite, ar jūs užsitikrinę palikti kokį elektroninį pašto adresą, kad mes su jumis
115 susisiektume. Kad nors jei mums reikės. Čia yra daugybė būdų ta prasme, kurių jų beimsi. Pirmiausiai
116 turi pažinti savo diasporą, kas jie tokie o jau tada išsiginčinti ko tu gali norėti, kaip tu juos gali
117 įtraukti, ką tu jiems gali pasiūlyti, ką jie tau gali pasiūlyti ir t. t. Man atrodo nuo pačių pirmų dalykų
118 pradėti, nuo to, kad suprasti, kur ta, tavo diaspora?

119 T: Kas galėtų paskatinti savivaldybes bendradarbiauti su diaspora ?

120 D: Tai „Globalūs Regionai“ ir yra tas projektas, ta idėja, kad palaipsniui augtų ir reiškia, kiekviena
121 savivaldybė ji atranda savo nišą, išvystyti labai plačiai turbūt neįmanoma, bet vat, mato kur yra
122 stiprios pusės, ką ji gali teikti, kiekviena savivaldybei vienai yra išvažiavę „ litvakų“ grupė, kitai
123 pav. dabar išvažiuojantys mokiniai, trečiai, galbūt, dar kokia. Aš manau, kad kiekvienai savivaldybei
124 pasidaryti savianalizę, suprasti kur yra jos stiprybės santykyje su diaspora, kur yra galimybės, kokie
125 yra trūkumai ir susiformuoti savo pradinės išeities tašką ir tada jau pradėti, žiūrėti kas veikia, kas
126 neveikia.

127 T: Numatytą tokį bendradarbiavimą?

128 D: Būtent jei vaikai išvykę, tai tėvai likę, tai gal dabar juos galime pagaut, surasti tuos vaikus, nes
129 po 20 m. jau neberas, nes tų tėvų gal gyvų nebebus.

130 T: Gal žinote pavyzdžių apie grįžimą, nes jie kaip ir norėtų grįžti, bet turi baimę?

131 D: Jei, Jie nori grįžti yra man atrodo esminė klaida. Man sako kiek jų parvažiuos? Kai kalbi su kokia
132 pakampės savivaldybe, sako, kokio man iš to nauda? Ir čia man atrodo yra vienas iš tų, tų tų vietų,
133 kur susikuria barjerą gana didelį, nes yra du grįžimo būdai, vienas, kai tu pats parvažiuoji, o kitas
134 kai tu savo žiniomis, patirtimis, kapitalu, dar kuo nors. Tai yra irgi tam tikras grįžimas, tik ne fizinis.
135 Tai va, tą pirmą sugrįžimą tai matome visi ir yra tų sugrįžimo istorijų, į regionus, į kaimus. Bet jei
136 fiziškai negrįžta, tai nereiškia kad jis yra nereikalingas. Jam gali atrasti kitą vaidmenį, jei jis nori to

137 emocinio bendradarbiavimo. Arba turi idėjų. Jei žiūrėti į abudu būdus, tai tada labai išsiplečia tas
138 laukas ką padaryti. <....> Pav. jei paklausi kiek pav. iš Kybartų sugrįš gyventi tai nedaug, tai paklausi
139 ar verta? Bet jei kita forma, patirtim, žiniom, kontaktais, tai pav., socialinėm veiklom, labdarom,
140 žmonės išmoksta ten JAV, pav., mokyklos susirenka lėšas labdara ten per Alumni grupes ir mūsų
141 žmonės tą mato. Tai formaliai tas žmogus negrįžta, bet grįžta jo noras padėti, pagelbėti suteikti kokią
142 stipendiją kokiam nors vaikui, ar dar kokiom, pačioms įvairiausioms pusėms. Tai ta erdvė yra labai
143 didelė, bet reikia atrasti nišą. <....> ryšys su pirmos, antros kartos.

144 Pavyzdys Elektroninės prekybos pradininkas „dievaitis“ tų visų el. prekybos yra lietuvis ir visur
145 didžiuojasi tuo, o mes ar žinome apie jį? - nieko. Los Andžele iš Marijampolės pastatė muziejų,
146 sukūrė Los Andželo susisiekimo infrastruktūrą. Kas nors žino apie tokius?- nežino. Nors viena
147 savivaldybė parašė kad atvažiuotų? <.....>.

148 Departamentas esame programos koordinatorius, stengiamės apčiuopti kur yra potencialas ir tada
149 suprasti kas tą potencialą gali plėtoti ir vystyti. Jei tai yra švietimas, tai natūralu, kad Švietimo
150 ministerija. Ir taip teigia „Globalios Lietuvos“ programa. 2011 m. buvo toks išeivijos lietuvių
151 departamentas jis vienas ten viską ir darė. Ką darė, ko nedarė, bet jis vienas buvo atsakingas už tai.
152 To pokyčio kuris įvyko 2011 m. esmė buvo, kad diaspora yra valstybės dalis ir kur ta valstybė yra,
153 ar turi savivaldybė ar ministerija pagal savo kompetenciją tu ir žiūri kur ta diaspora išsipaišo į tavo
154 kompetencijos pobūdį. Mes perduodame patirtis, bet realiai už savivaldybes to darbo padaryti
155 negalime. Ministerijos nėra tas tikslas yra skatinti auginti bendruomenes užsienyje ir koordinuoti
156 Lietuvoje „Globalios Lietuvos“ politiką. Ir įtraukti tas institucijas ir prižiūrėti, kad tai darytų. Dabar
157 kuriamas modelis programa iki 2030 m., va tai ir diskutuojam su kiekviena institucija, kur yra mūsų
158 ambicijos riba iki 2030 m. kur galime tikėtis nueiti?

159 T: Tai ten gal yra priemonės numatytos bendradarbiaujant su savivaldybėmis?

160 D: Tai savivaldybių vaidmuo bus numatytas, bet pačias priemones turi pasirinkti ir įgyvendinti
161 savivaldybės <....> tai neįgyvendins ministerija, tik galime atskleisti tą potencialą, ką daro kitos
162 šalys <...>.

163 Buvo sukviesta į Lietuvą tų šalių kurios turi dideles diasporas, tai Izraelis, Airija, Graikija ir
164 bandome žiūrėti į skirtingas šalis ką jie daro. Bandome mūsų šalyje pritaikyti kur tą diaspora išsipaišo,
165 labai skirtingai kiekviena šalis traktuoja savo diasporą ir santykį su jomis. Tai mūsų vizija ir tikslas
166 yra pabandyti įtraukti diasporą į valstybės gyvenimą visose srityse. Pirmiausia patiems suprasti kas
167 ta diaspora, kad išlaikyti lietuviybę užsienyje, <...> Šalių priemonės skiriasi.

168 Mes dabar brėžiamės veiklos prioritetus, tai bendradarbiavimas su diaspora, tapatybės išlaikymas.
169 Antras, įtraukimas į valstybės gyvenimą. Tai į įtraukimą į valstybės gyvenimą yra prioritetas, tai
170 sugrįžimas. Tai sugrįžimą valstybė įgyvendina per Migracijos, Integracijos strategiją, kurią
171 pasitvirtino vyriausybė. <....>.

172 Plečiasi institucijų ratas. <....>.
173 Kiek valstybė gali investuoti į tai reikia ir diskutuoti su vyriausybe <....>.
174 Šie metai yra Pasaulio lietuvių metai. Nu ir mes paprašėme institucijų, ką jie gali susiplanuoti savo
175 veikoje , kurios būtų skirtos Pasaulio lietuvių metams, tai galiu pasakyti kad 90 veiklos yra
176 patvirtintos. Tai savivaldybių programos du trečdaliai tų programų. Tai matosi, kad savivaldybės
177 dalyvauja tame <....>.
178 Izraelis turi 2 ministerija tam skirtas.
179 Yra vizija kad nuo 2021 m. visas egzistuojančias valstybės strategijas integruoti į vieną.
180 Žydai siaurai, bet gyliai. Airiai plačiau, bet, nuo 1960 m. paseno jau, važiuoja taip ir važiuoja, jie
181 patys sako, kad daugelis dalykų yra jau neveikiantys reikia persidėlioti resursus. <> Žydai nori
182 atvažiuoti mokintis iš mūsų, bet mes turėtume mokytis iš jų. Airiai sako, kad jiems per gilų, ką daro
183 žydai ir mes to nepavešime. Patį Izraelį, patys žydai labai finansuoja , kur kitose valstybėse
184 diasporos finansavimas yra labai menkas. Gruzinus mes esame išmokę. <....>. Pas mus žiūrėsime.
185 Kiek valstybė turės ambicijų eiti ta linkme.

11 PRIEDAS

Interviu su Utenos savivaldybės administratorių darbui su diaspora Povylu Šyvu išrašas

1 T: Kaip vyksta bendradarbiavimas tarp URM, Lietuvos savivaldybių asociacijos (toliau - LSA) ir
2 Utenos savivaldybės?

3 D: Su savivaldybių asociacija pradžia buvo labai stipri, LSA buvo paskirta Modesta Kairyte buvo
4 atsakinga. Vienas iš tų kartų buvo su Tauragės savivaldybės meru Kaminsku. URM rengė renginius,
5 supažindino su užsienio lietuvių bendruomenių atstovais, su naujausia statistika, kas šiuo metu
6 vyksta, sakykim bendruomenių kontaktais ir iš pat pradžių tas įsitraukimas buvo labai didelis, bent
7 šiuo metu būna kartą per metus LSA susitikimas su koordinatoriais. Paskutinis susitikimas buvo
8 labai seniai, gal praėjusiais metais tik ir nuo to laiko jaučiasi toks prigėsimas, bet į URM jei reikia
9 kokios pagalbos gali kreiptis. <...> Pradžia buvo labai stipri, buvo pagalba, bet dabar tos pagalbos
10 trūksta.

11 T: Kokią įtaką gali?

12 D: pirmą kartą organizavom Globalių uteniškių susitikimą šiais metais. Pasaulio uteniškiai išdėstė
13 7 temas, ką uteniškiams reikėtų pakeisti. <...> Šiais metais planuojamas bendradarbiavimo centro
14 įkūrimas. Užsienio lietuviams užsiregistravusiems www.globaliutena.lt. išsiunčiam el. paštus su
15 informacija kas vyksta Utenoje. Vykdomi projektai ir kt., taip pat užsienio lietuviai gali pateikti
16 pasiūlymus dėl tokių dalykų: kaip šeimos stiprinimo tvarkos aprašo, būsto įsigijimo subsidijų, kas
17 jiems atrodo, kas jiems sugrįžus praverstų. <...> Labai daug dirbam su tais, kurie yra sugrįžę <...>
18 Verslo informacijos centre vieno langelio principu konsultuojam rūpimais klausimais, tai patys
19 patraukliausi: tai nuosavas verslas, būsto įsigijimas, galbūt, papildomos kalbos žinios. Iš 30 įsteigtų
20 įmonių 3 buvo įsteigtos sugrįžusių emigrantų. Tai tokia ir įtaka.

21 3kl elektroniniai laiškai tai pirmoje vietoje, turime Facebook'o grupę, (nėra labai aktyvi), turim 3
22 Utenos ambasadorius. Jungtinėje Karalystėje, Nyderlandų ir JAV, su jais planuojam šiais metais
23 organizuoti pasaulio uteniškių sanbūrį, liepos mėn, 6 d., vieną tokį susiejimą per metus. Mūsų
24 ambasadoriai užsienyje sugrįžę visada mielai dalyvauja susitikimuose mokyklose, Baltaduonis
25 pasaulio lietuvių bendruomenės aktyvus veikėjas, jisai kada grįžta mums prarašo ir mes važiuojame
26 į susitikimus val. pas vienus, valandą kitą moksleivių sąjungoje. <...> Katinas labai aktyvus, tai
27 kokias veiklas organizuoja būdamas užsienyje, tai bėgimas vasarą, susitikimai,

28 T: Kokios kliūtys bendradarbiavimui?

29 D: Tai fizinis buvimas, visi turim darbus, ne vis grįžta, jei grįžta tai dienotvarkė būna labai suspausta
30 dėl šeimyninių aplinkybių. <...> šiuolaikinė technologija nėra kliūčių bendrauti. Iš savo
31 asmeninės patirties galiu pasakyti, sportinių veiklų įvairių. Dirbama.

32 T: Kokios pagalbos susilaukiate iš savi kraštiečių?

33 D: Šiais metais Utenos kultūros centre organizavo paramos akciją. Didžiosios Britanijos centre
34 organizavo akciją, socialinio šeimos rizikos centre. Ši akcija labai pavyko. Daug susirinko. Ne tik
35 finansinė pagalba, bet ir žinios, vien pasaulio suvokimas, pagyvina, įkvepia mūsų jaunimą, tai aš
36 visą laiką tiek užsienio lietuvius bendraudamas kreipiu į mokyklas, Utenos kolegiją, kad padrašintų
37 mūsų tą jaunimą, labiausiai vertinam patarimus

38 T: Kokie veiksniai galėtų paskatinti bendradarbiavimą su užsienio lietuviais?

39 D: Visos savivaldybės turi pareigybes, nėra išgrynintos, būtų neblogai tas pareigybes išgryninti,
40 kiekviena savivaldybė pagal save daro, nors LSA inicijuota, bet neformali veikla, galima sakyti. Kad
41 ir tas „Globalios Lietuvos“ puslapis yra kurtas, bet iki visiškai nėra padarytas, kai kurių funkcijų
42 nėra. Norėtusi didesnės pagalbos iš LSA, tokio koordinavimo trūksta.

43 T: Kokie yra konkretūs projektai vykdomi su užsienio lietuviais?

44 D: Čia yra nedadirdbta, pasaulyje vyksta įvairių forumų, verslo forumų, kur galėtume pristatyti Uteną.
45 Mūsų mintis yra ta, kad juos įtraukti labiau į verslo vystymo veiklą, kad jie galėtų dalyvauti verslo,
46 ekonomikos forumuose, kartu su pristatomąja medžiaga, pristatytų Utenos galimybes, pristatyti
47 verslą. Vėl gi Utenos galimybės priimti verslą irgi yra komplikotos, mes neturime nei pramonės
48 parko, viskas gimsta problema ant problemos, po truputį viskas, tai vienas iš projektų kaip paskatinti
49 investicijas. Mūsų ambasadoriai dalyvaudami renginiuose pristato mūsų miestą irgi prisideda prie
50 garsinimo. Turim tikrą ambasadorių Utenos miesto Marčiulytė, garbės pilietė, ji yra LR įgaliota
51 ambasadorė Kinijoje. Turim pasirašę bendradarbiavimo sutartį su Kinija. Užsimezgė kultūrinis
52 dialogas.

53 T: Kaip palaikomas ryšys su užsienio lietuviais?

54 D: „Globali Utena, Facebook‘o grupė, šiuolaikinių technologinių pagalba.

55 T: Kaip skatinami užsienio lietuviai prisidėti prie savo gimtojo krašto gerovės?

56 D: Patys jei mato, patys kreipiasi, jei nori prisidėti prie švenčių, ar savanoryste užsiimti, ieško patys.
57 Kaip pripažįstami užsienio lietuviai?

58 D: Ieva Marčiulionytė, garbės pilietė, už sektinančią veiklą, garbės ambasadoriai, siuntėme atvirukus
59 su pakvietimais į užsienį, užsiregistravusiems „Globali Utena“ svetainėje. Į Utenos miesto
60 gimtadienio šventę, ir pasaulio uteniškių, buvo specialus jų vakaras. Susirinko gal apie 20 žmonių,
61 bet toks įtraukimas į veiklas yra rašomas, atskiras pakvietimas rašomas, užsienio ambasadoriams
62 atvykti į miesto šventę, į vakarą, kur dalyvauja užsienio delegacijos, verslo atstovai. <....>. Labiau
63 orientuojamasi į sugrįžusius. Padedama susirasti darbą, parašyti CV, motyvacinį laišką, sugrįžę
64 kreipiasi dėl darbo ar verslo kūrimo, darbo vietų registras, privačios ir savivaldybės įstaigos skelbta
65 savo darbo vietas, padedam Utenos įmonėms nukreipiame darbuotojus. Žmonės ir įsidarbina.
66 Utenoje geros algos. Po mūsų pabendravimo žmogus gavo 5 darbo pasiūlymus. Dėl būsto paramos.
67 Savivaldybė yra patvirtinusi šeimos stiprinimo aprašą, yra kelios pagalbos priemonės, įsigyjant

68 pirmąjį būstą, atskirai nuo valstybės paramos. Būsto nuoma kompensuojama. 30 Eur. žmogui.
69 Kūdikių kraitelis, plus mokama 200 Eur. kūdikiui. Mokama 50 Eur. vaikams kiekvienais metais.
70 Savivaldybės verslo programa 50 tūkst. eurų gali pasinaudoti fiziniai asmenys, ar vykdančios
71 individualią veiklą, ne anksčiau kaip prieš 5 m. įsikūrusios. Tai ir pasinaudoja emigrantai sugrįžę.
72 <....>

12 PRIEDAS

Interviu su Širvintų savivaldybės administratore darbui su diaspora Agne Lazarevičiūte išrašas

1 T: Kaip vyksta tarpininkavimas tarp URM ir savivaldybės?

2 D: Pirmi metai buvo kaip ir gerai, buvo mokymai organizuojami, o dabar tos pagalbos pasigedau,
3 jau daugiau kaip pusmetis, jokių mokymų. Kaip kalbėjome su Tauragės miesto koordinatoriumi
4 gerai būtų, kad susitiktų visų savivaldybių koordinatoriai į vieną vietą ir būtų ne tik kažkokie
5 mokymai, bet ir pamokymai pav., antrą dieną galėtume dirbti bendrai regionuose, bendradarbiauti,
6 susipažinti kam gerai sekasi, kam bloga sekasi, kokių idėjų turi, kas pavyko, kas nepavyko. Dabar
7 matome, kad gerai sekasi „Globali Tauragė“, tai mes patys turime susirašyti, kai tuo tarpu URM
8 prisidėjimo tame nelabai yra, pav. asmeniškai man nebaigusiai tos srities yra sudėtinga, trūksta žinių
9 ir nežinau ką toliau daryti, kur kreiptis, į kokias institucijas ir kaip dabar yra asmenų duomenų
10 apsauga, realiai tu negali imti ir rinkti jų sąrašų rašyti daug dalykų asmeniškai, viešinti, tas
11 apsunkina. Kaip pradėjau dirbti tai to dar nebuvo, duomenų apsaugos, todėl esu kreipusi dėl
12 širvintiškių sąrašų, bet man nedavė.

13 <...> esu sukuri Facebook grupę bendrauti globaliems širvintiškiams, bet jie visiškai neįsitraukia į
14 tą bendravimą, tada bandai skelbti, bandai organizuoti akcijas, pav. dalintis paveikslėlių
15 nuotraukomis vasario 16 d., kovo 11 d., kas susiję su valstybe mūsų, dovanojom bilietą dovanų
16 Kalėdom ir gavo bilietą žmogus aš norėjau apie tai parašyti straipsnį apie tai, jis dingo. <...>.
17 Skelbiam akcijas, nu akcijose sudalyvauja grubiai apie 15 žmonių. Būna pamėgti puslapį, pasidalinti
18 tai.

19 O puslapis, į jį gali registruotis ir ambasadoriai, yra duomenų bazė, kur gali registruotis globalūs
20 širvintiškiai, bet jie apskritai nežino kas yra „Globalios Širvintos“, tai ką kalbėti apie tą dalyką.

21 T: kokią įtaką gali daryti diasporos nariai savivaldybėse priimtiems sprendimams?

22 D: Diasporos nariai, kurie nebūtinai ruošiasi grįžti, bet gali ir nori padėti Lietuvai, jie gali pritraukti
23 investicijas į savivaldybę, galbūt, mūsų savivaldybės ne visos dar supranta šitą dalyką ko nori URM
24 kad bendradarbiautų, kad pasidarytų ryšys didesnis, kad galėtume išvažiuoti pas juos, jie pas mus,
25 įgyvendinti bendrus projektus, pritraukti lėšas čia į Lietuvą. Pav. jei tarkim yra kažkokia lietuvių
26 bendruomenė, pav. Lidsa, iš kurios yra mūsų pirmoji ambasadorė Jelena, ji buvo pirmininkė su ja
27 mes padarėm 2 renginius, tai Kaziuko mugė, į kurią susirenka labai daug lietuvių, tarp kurių buvo
28 10 širvintiškių, tada susipažinom su jų meru ir mūsų mere važiavo. Organizavom labdaros vakarą
29 vaikams su Anglijos lietuvių bendruomene, pasaulio lietuvių bendruomene ir jie prašė, kad mes
30 susirinktume vaikus nuo 4-12 m., kurie nėra socialiai remtini, bet sunkiai gyvenantys. Socialiai
31 remtini ir taip daug gauna, bet tų, kurių niekas nežino, pav., vienišos mamos augina, vieniši tėčiai,
32 arba gyvena kur kaime, yra daugiavaikės šeimos, tai jie nusprendė padėti jiems, tai bendradarbiavom

33 su seniūnais, jie nupirko visas dovanas, tai bendruomenei, prašė brolius, seseris, kaimynus prisidėti
34 ir jie atvežė tas dovanas čia. <...>, Kai neturim didelio pavyzdžio apie investicijas tai tiek.

35 T: Kaip bendradarbiauja su diaspora? <...>

36 D: Su turizmu prasčiau, mes turime keletą išleistų leidinių, bet neturime informacinio centro, yra
37 keletas traukos objektų, kuriuos viešiname savivaldybės puslapyje. Bendraujama socialiniais
38 tinklais, arba susiranda patys

39 T: Kokios yra kliūtys bendradarbiavimui su diaspora?

40 D: Viena iš pagrindinių kliūčių yra retas lankymasis Lietuvoje, trūksta laiko. Jei išvykusi visa šeima,
41 tai jie realiai čia ir nebegrįžta, jei grįžta tai apskritai į Lietuvą. Kai darėme pasaulio širvintiškių
42 susitikimą, kurį darėme vasarą, miesto šventės metu, bet jie grįžę nori laiką praleisti su savo šeima,
43 mes raginame ateiti su savo šeima, ateikit susipažinti kokia veikla mes čia užsiimame, bet ne, visi
44 nori bendradarbiavimo.

45 T: Kaip savivaldybė pasiruošusi priimti išvykusiųjų lietuvių pagalbą? Kokios pagalbos susilaukiate?

46 D: <...> Su bustais tai yra problema mūsų savivaldybėje, pasiūlyti ką neturime, ir busto nuomos
47 pakankamai didelės, trūksta pastatų. Dabar yra dėl mokyklų vaikams yra pirmumas atvykusiems iš
48 užsienio. Į Lietuvą grįžusiems visapusiška pagalba (yra straipsnis).

49 T: Kokie veiksniai galėtų paskatinti bendradarbiavimą?

50 D: Didesnis savivaldybių asociacijos ir URM įsitraukimas. Jie sugalvojo šitą projektą, pasakė
51 savivaldybėms, žiūrėkit, jūs įsteikit darbuotoją, kurkit darbo vietą, mokėkit atlyginimą, ir bendraukit
52 kažkaip, mes duodam jums puslapį ir logotipą, o finansavimas? Suprantu, kad savivaldybei turėtų
53 būti svarbu iš užsienio grįžtantys lietuviai, bet realiai savivaldybė gali padėti žiniomis, pagalba,
54 įveda kažkokius įstatymus, kad į mokyklas galėtų pakliūti, bet pav. norėčiau suorganizuoti stovyklą
55 vasarą širvintiškių vaikams, Širvintų rajone, bet iš kokių pinigų tai daryti? Ne manau kad,
56 savivaldybė gali tai leisti. Galėtų daryti Lietuvos mastu, visi koordinatoriai, su savo rajono vaikais
57 galėtų bendrauti. Monika Kairytė labai dirbo, bet ją pakeitė kita, ir daugiau nebeorganizuojami jokie
58 mokymai, net nematę yra. Nesuprantama kam reikalingas visas etatas tai pareigybei? Visuose
59 savivaldybėje vis skirtingai, aš priklausau bendram skyriui, Tauragė-kultūros skyriui.

60 T: Kokie projektai yra vykdomi kartu su į užsienį išvykusiais kraštiečiais?

61 D: Nėra jokio projekto. Yra kultūros taryba yra skyrusi, bet turi rašyti užsienio lietuvių
62 bendruomenės, aš rašiau, skatinau, bet neturi jie laiko.

63 T: Kaip išgirstama užsienio lietuvių nuomonė?

64 D: Informacija yra per ambasadorius, pasaulio širvintiškių susitikimas, bet buvo 14. Pranešėm prieš
65 pusę metų, tai galimybių susiplanuoti laiką tikrai buvo. Esam per maža savivaldybė. Turėtų būti
66 kartu su URM.

- 67 T: Kaip motyvuojami užsienio lietuviai bendradarbiauti su savo gimtuoju kraštu?
- 68 D: Bandom daryti akcijas, dovanas (bilietą), buvo padėta savivaldybėje, bibliotekoje, kitur ir Kalėdų
- 69 įžiebimo šventėje buvo traukiami lapeliai su laimėtoju.
- 70 D: Kaip pripažįstami diasporos atstovai?
- 71 T: Buvo anksčiau, garsūs žmonės Širvintų apdovanojami. Šiais metais bus taip pat apdovanoti
- 72 pasaulio širvintiškiai. Nusipelnę, dar eigoje. <....>.

13 PRIEDAS

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020 - 04 - 25

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Viešojo valdymo fakulteto,
Viešojo administravimo instituto

Studentė Edita Vilčinskienė,

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

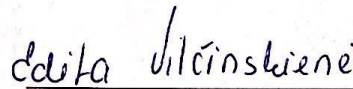
**„Užsienyje gyvenančių lietuvių įtraukimo į gyvenimo kokybės užtikrinimą Lietuvos
savivaldybėse galimybių analizė“**

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)